

**A NEOABSZOLUTIZMUS ÉS A
PROVIZÓRIUM KRONOLÓGIÁJA
a Magyar Korona országaiban
1849–1867**

Intézmény-, kultúr-, politika- és kormányzattörténet

PUBLICATIONS OF THE BULGARIAN-HUNGARIAN HISTORY COMMISSION

9.

A MAGYAR-BOLGÁR TÖRTÉNÉSZ VEGYES BIZOTTSÁG KIADVÁNYAI

ИЗДАНИЯ НА БЪЛГАРО-УНГАРСКАТА ИСТОРИЧЕСКА КОМИСИЯ

A MAGYAR–BOLGÁR TÖRTÉNÉS Z VEGYES BIZOTTSÁG KIADVÁNYAI

9.

**A NEOABSZOLUTIZMUS ÉS A PROVIZÓRIUM
KRONOLÓGIÁJA
a Magyar Korona országaiban
1849–1867**

Intézmény-, kultúr-, politika- és kormányzattörténet

Összeállította:

Ress Imre

Szerkesztő:

Demeter Gábor

Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite
Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet

Budapest–Szófia

2022

A kötet megjelenését
a „*Tudás, tájkép, nemzet és birodalom. A tájkép megismerésének és átalakításának gyakorlatai
Magyarországon és a Balkánon, 1850–1945*” című,
FK 128 978 sz. NKFIH projekt támogatta.

A kötet az
Integráció és dezintegráció Délkelet-Európában a 17-21. században
Integration and Disintegration in Central and Southeast Europe, 17th–21st Centuries
(Economy, Policy, Culture)
című bolgár–magyar akadémiai mobiltási projekt keretében valósult meg.

© Ress Imre
© Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite
© Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet
MTA Kiváló Kutatóhely

Felelős szerkesztő / lektorálta: Hornyák Árpád és Penka Peykovska

ISBN 978-963-416-311-4
978-954-2903-46-8
ISSN 2535-0757

PUBLICATIONS OF THE BULGARIAN–HUNGARIAN HISTORY COMMISSION

9.

**A Chronology of the Neoabsolutism and Provisorium
in the Hungarian Kingdom
1849–1867**

Institutions, Culture, Politics and Government

Collected and written by:

Ress, Imre

Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite
Research Centre for the Humanities, Institute of History

Budapest–Sofia

2022

This volume was supported by the
Knowledge, Landscape, Nation and Empire
FK 128 978 project of the NKFIH.

The volume was realized within the framework of
Integration and Disintegration in Central and Southeast Europe, 17th–21st Centuries
(*Economy, Policy, Culture*)
joint Hungarian–Bulgarian academic mobility programme.

© Ress Imre

© Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite

© Research Centre for the Humanities, Institute of History,
HAS Centre of Excellence

Előszó

A neoabszolutizmus és a provizórium kronológiai kötete elsődlegesen a Habsburg-birodalom polgári forradalmakat követő egységesítő modernizációjának politika-, kormányzat-, társadalom-, gazdaság- és kultúrtörténeti teljességét és a meghatározó hatalmpolitikai tényezők egészét kísérelte meg a kölcsönösen összefüggő események időrendjében ábrázolni a Magyar Korona országaiban. A munkálat az MTA Történettudományi Intézetében 2004-ben Glatz Ferenc kezdeményezésére indult „Nemzeti történelem kronológiában elbeszélve” c. kollektív projekt terméke, amely a magyar történelem kronológiai adatbázisának időbeli pontosítását, tartalmi-tematikai bővítését, földrajzi határainak kiterjesztését, új források bevonását és új ábrázolási eszközök alkalmazását tűzte ki célul. A teljesség igényével készült kötetünk alapját Somogyi Éva hazai és osztrák szakirodalomra épülő feldolgozása vetette meg, amely „Az önkényuralom kora” fejezetcímmel jelent meg Benda Kálmán főszerkesztésében 1982-ben kiadott „Magyarország történeti kronológiája” III. kötetében. A korszak kronológiájának újraírásához az új évezred első évtizedében megnyíló forrásadottságok, a birodalmi törvénylap (Reichsgesetzblatt) és a hivatalos „Wiener Zeitung” digitális hozzáférhetősége, valamint az osztrák minisztertanácsi jegyzőkönyvek közzététele nyitottak teljesen új perspektívát. Ez tette lehetővé a korábbi nyomtatott szakirodalom ellentmondó időbeli adatainak kiküszöbölését, a hiányos tartalmak kiegészítését, új adatok és összefüggések egész sorának feltárását és beépítését. A kötetünkben szereplő kronológiai adatok földrajzi határa „Magyar Korona országai” korjelző elnevezésű térség, amely a szűkebb Magyarországot, az önálló koronaország rangjára emelt Erdélyi Nagyfejedelemséget és Horvát-Szlavónországot, továbbá a külön közigazgatási területként kezelt (de nem önálló koronatartomány) Szerb Vajdaságot és Temesi Bánságot foglalja magában. A szükséges előmunkálatok elmaradása miatt különösen a két utóbbi államigazgatási egység jelentős eseménytényei hiányoztak a magyar történeti kronológiai adatállományból, noha a birodalmi kormányzat és szakbürokrácia e területek igazgatásában és modernizációs intézkedéseiben mindig a szűkebb Magyarországon követett gyakorlathoz viszonyítva járt el, s az ottani események a korszak egészében szoros kölcsönhatásban voltak a magyarországi folyamatokkal. Különös gondot fordítottunk a jelzett földrajzi határok között párhuzamosan zajló nemzetépítések dokumentálására, amelyek a különböző felekezetű egyházakban, kulturális egyletekben, társadalmi összefogással alakult művelődési és muzeális intézményekben bontakoztak ki a nemzeti nyelvű sajtó közösségi nyilvánosságot teremtő általános kiépülésével. Az államigazgatási határon túlnyúló kronológiai adatok egyfelől a magyar emigráció politikai aktivitására vonatkoznak, másfelől a

Habsburg-birodalom létét érintő nemzetközi eseményekkel, a keleti kérdés, az olasz és német nemzeti egység alakulásának diplomácia- és hadtörténetével kapcsolatosak. A tematikai bővítés újszerű mozzanatait a mindennapi életminőséget meghatározó természettörténeti jelenségek, az időjárási szélsőségek, árvizek, a gépesített közlekedési infrastruktúra kiépülése, a technikai fejlődés és az első versenysportrendezvények tényeinek regisztrálása képviseli. A kronológiai kötet időhatára a magyar függetlenségi háborút követő megtorlástól I. Ferenc József magyar királlyá koronázásáig terjed.

Ress Imre

1849

1849. szeptember 1. *Julius Haynau* cs. kir. tábornok, Magyarország teljhatalmú katonai és polgári főparancsnoka kiáltványában szólítja fel a honvédseregben szolgált volt cs. kir. tiszteket, a magyar országgyűlés képviselő- és felsőházának, valamint az Országos Honvédelmi Bizottmánynak az 1848. október 8-a után működő képviselőit és tagjait, a kormánybiztosokat, önálló sereg- vagy csapatparancsnokokat, a katonai és polgári közigazgatás vezetőit, végül a véstörvényszékek közzévaldóit és bírjait, hogy igazolási eljárás lefolytatására három hónapon belül jelentkezzenek a cs. kir. katonai kerületi parancsnokságoknál vagy haditörvényszékeknél.

1849. szeptember 1. A komáromi haditanács átnyújtja cs. kir. ostromsereget vezérlő *Anton Csorich* altábornagynak az erődrendszer átengedésének helyi és országos feltételeit, amelyek a várórség büntetlenségét, szabad elvonulását, a magyar nemzetnek és a honvédseregnek általános amnesztiát, a magyar papírpénzek beváltását és a fegyveres harcok részeseinek szabad külföldre távozását igénylik. → **1849. szeptember 19.**

1849. szeptember 2. *Ludwig Wohlgemuth* cs. kir. altábornagy, Erdély katonai és polgári kormányzója elrendeli a román népfelkelő alakulatok feloszlását és fegyvereinek beszolgáltatását.

1849. szeptember 7. Pétervárad (Szerém vm.) parancsnoka, *Kiss Pál* honvédtábornok elrendeli a 8000 fős várórség fegyverletételét és átengedi az erődöt a cs. kir. hadseregnek, miután haditanácsa sem látja értelmét a további ellenállásnak. A megadás feltételeit *Hollán Ernő* ezredes, a vár mérnökkari igazgatója egyezteteti az erődöt záró *Joseph Puffer* ezredes dandárparancsnokkal, akitől szóbeli ígéret kap a teljes körű kegyelemre, ill. Komárom vára feladási feltételeinek alkalmazására. A várórségnek nyújtott amnesztiáról az **1849. október 21-i** hadparancs rendelkezik, a Kiss Pál ellen folyó haditörvényszéki eljárás megszüntetéséről és a megkegyelmezésről – *Gyulai Ferenc* cs. kir. hadügyminiszter előterjesztésére – az **1849. december 3-i** legfelső elhatározás intézkedik.

1849. szeptember 7. A pesti Újépületben a cs. kir. hadbíróóság ítélete alapján kivégzik *Streith Miklós* vértesszabolcsi (Fejér vm.) római katolikus plébánost a Függetlenségi Nyilatkozat és a népfelkelési felhívás kihirdetése miatt.

1849. szeptember 9. *Ferenc József* és *IV. Frigyes Vilmos* porosz király találkozásán a szászországi *Pillnitz*-ben megállapodás születik, hogy átmenetileg két-két osztrák

és porosz delegáltból álló kollektív testületre ruházzák a majna–frankfurti össznémet parlament által német birodalmi kormányzónak választott János osztrák főherceg tisztségét, amely a német ügyekben teljes paritást teremt az Ausztria és Poroszország között. → **1849. december 20.**

1849. szeptember 11. *Görgey Artúr* megérkezik internálása színhelyére, a karintiai Klagenfurtba.

1849. szeptember 12. *Kossuth Lajos* a vidini levele, szabadságharc bukásának a külföldi kormányok és közvélemény fölvilágosítására szánt első értékelése, amelyet konstantinápolyi követe, *Andrássy Gyula* közvetítésével intéz *Teleki László* párizsi, és *Pulszky Ferenc* londoni „politikai ágensekhez”, elítéli *Görgey* feltétel nélküli kapitulációját, és árulásának tulajdonítja az osztrák–orosz koalícióval szembeni katonai vereséget. Az árulási vád megfogalmazásával érvényteleníti a kormányhatalomnak *Görgey*re történt átruházását, megalapozza emigrációs vezető szerepének és politikájának célját, Magyarország állami függetlensége elérhetőségének változatlan realitását.

1849. szeptember 12. A cs. kir. hadbíróóság ítélete alapján fegyverrejtegetésért pesti Újépületben golyó által kivégzik *Gábel Mátyás* selmecebányai bányamestert.

1849. szeptember 14. *Bartholomäus von Stürmer* osztrák internuncius és *Vlagyimir P. Tyitov* orosz követ egyidejű ultimatív jegyzékben követeli a magyar és lengyel politikai menekültek kiadását az Oszmán Birodalom kormányától. → **1849. szeptember 16–17.**

1849. szeptember 16. Császári rendelet felhatalmazza a vallás- és közoktatási minisztériumot, hogy az "Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich", vagyis "Az ausztriai gimnáziumok és reáliskolák szervezetére vonatkozó tervezet" alapján ideiglenesen szervezze meg az Osztrák Császárság középfokú oktatását, amelynek végleges formáját ismételten az uralkodó fogja jóváhagyni. Az "Entwurf" bevezeti a 10–18 éves fiúknak a nyolcosztályos gimnáziumot, melyből az I–IV. osztály algimnázium, az V–VIII. osztály a főgimnázium. A gimnáziumokban rendszeresíti az érettségi vizsgát, amely a felsőfokú tanulmányok előfeltétele. Létrehozza a hatosztályos reáliskolát, mely háromosztályos alreálból és a hároméves főreálból áll, amely iparos pályára és műszaki-technikai tanulmányokra készít elő. Bevezeti a szaktanári rendszert. Az állami iskolák mellett lehetővé teszi magániskolák működését, de azok nyilvánosságát meghatározott számú szaktanár alkalmazásához köti. → **1849. október 9.** → **1850. június 3.** → **1854. december 15.**

1849. szeptember 16–17. Az oszmán diplomácia *I. Miklós* orosz cárhoz és *I. Ferenc József*hez fordul a magyar és lengyel menekültek kiadatásának feladása végett és kilátásba helyezi a határaiktól távoli elhelyezésüket. Válaszul mindkét hatalom fenyegetően felfüggeszti a diplomáciai érintkezést az Oszmán Birodalommal. → **1849. december 23.**

1849. szeptember 17. Ferenc József a pest-budai katonai kerület parancsnokát, *Johann Kempen* br. altábornagyot nevezi ki a birodalmi csendőrség főfelügyelőjévé a testület katonai szervezettségének kiépítésére. → **1852. április 25.**

1849. szeptember 19. A komáromi erődrendszer átadásáról szóló tárgyalásra felhatalmazott *Laval Nugent* cs. kir. tábornagy elutasítja az általános politikai feltételek megvitatását, amelyek teljesítését a komáromi haditanács *I. Ferenc József*től kéri. → **1849. szeptember 27.**

1849. szeptember 26. *Haynau* tábornagy átveszi a komáromi erődrendszer elfoglalásához 44.000 katonát és 154 löveget összpontosító cs. kir. ostromsereg parancsnokságát, amelyhez *Pavel Grabbe* altábornagy orosz hadosztálya 10.000 emberrel és 56 ágyúval csatlakozik, de a támadási kísérlete nem vezet eredményre.

1849. szeptember 27. *Klapka György* tábornok várparancsnok megbízottai és *Haynau* tábornagy Herkálypusztán aláírják a komáromi erődrendszer átengedéséről a megállapodást, amelyből az általános amnesztia és más politikai feltételek kimaradnak, viszont szabad elvonulást, büntetlenséget, külföldre távozást biztosít a várőrség 30.000 fős állományának és az erődben tartózkodó polgári személyeknek, továbbá 500 ezer forintig átvállalja a várparancsnokság kincstári utalványainak megtérítését. → **1849. október 2–4.**

1849. szeptember 27. *Danielik János* szerkesztő tulajdonos megkezdi heti három megjelenéssel a „Religio” című katolikus politikai, egyházi és irodalmi lap kiadását.

1849. október 1. A jogszabályok és rendeletek közzétételére megjelenik a birodalmi törvénylap. Német címe: „Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Oesterreich”. A párhuzamos kiadások a birodalomban használatos nyelveken és németül tartalmazzák a jogszabályokat. A magyar kiadás, „Az ausztriai birodalmat illető közönséges birodalmi törvény- és kormánylap” november 1-től jelenik meg. A birodalmi törvénylapban közzétett törvények és rendeletek a megjelenést követő 30. napon lépnek érvénybe.

1849. október 2. A bánsági sváb községek előljárói a Torontál megyei Bogároson kelt felségfolyamodványban „német gróf” kinevezését kérik a bánsági és bácskai svábok érdekeinek védelmére.

1849. október 2–4. A cs. kir. csapatok átveszik a komáromi erődöt, amelynek ideiglenes parancsnoka, *Johann Nobili* cs. kir. altábornagy hirdetményben szólítja fel a kivonuló magyar várőrséget a város 24 órán belüli elhagyására.

1849. október 4. Komárom város tanácsa hódoló feliratot intéz *I. Ferenc József*hez, hogy „végre beteljesedett, és szívünk legmélyebb vágyai betöltettek, mert cs. Felséged üdvteljes atyáskodó kormányzata alá jutánk.”

1849. október 4. *Zalka János* szerkesztésében újraindul Pesten a „Katholikus Néplap”, és *Nogáll János* szerkesztette német ikerkiadása, a „Der Katholische Christ” c. heti lapok megjelenése.

1849. október 6. Az olmützi cs. kir. haditörvényszék ítélete alapján Pesten kivégzik *Batthyány Lajos* gr. volt miniszterelnököt, és egy császári katonai futár küldeményét megszerző, de életét megkímélő *Fekete Imre* kóspallagi földműves gerilla tizedest. Aradon a honvédsereg önálló seregtestet vezénylő 12 tábornokát és egy ezredesét: *Aulich Lajos, Damjanich János, Dessewffy Arisztid, Kiss Ernő, Knézich Károly, Láhner György, Lázár Vilmos ezredes, Leiningen-Westerburg Károly gr., Nagysándor József, Pöltenberg Ernő, Schweidel József, Török Ignác és Vécsey Károly gr.*

1849. október 8. *Ferenc József* jóváhagyja *Bach* belügyminiszter előterjesztését, amely az Erdély etnikai viszonyaihoz részben igazodó közigazgatási területi beosztás kialakítását célozza. Hat kerületet alakítanak ki, amelyből hallgatólagosan három kerület románnak, kettő magyarnak, egy szásznak számított.

1849. október 8. A pesti cs. kir. haditörvényszék ítélete alapján az Újépületben kivégzik *Gonczeky Jánost*, a mezőhegyesi (Békés vm.) katonai ménésintézet táborigazgatóját a trónfosztás és függetlenség kihirdetését követő prédikációi és magyar fegyverek győzelméért mondott imádsága miatt

1849. október 9. *Leo Thun-Hohenstein* vallás- és közoktatási miniszter kiadja magyar közoktatásügy ideiglenes szervezetének alapelveit (Grundzüge für die provisorische Organisation des Unterrichtswesens in dem Kronlande Ungarn), amely az ausztriai mintához való fokozatos közelítést és módosított formában az ausztriai középszintű oktatás új rendjét megállapító szabályzat, az „Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich” magyarországi alkalmazását irányozza elő. → **1849. november 6.**

1849. október 10. A pesti cs. kir. haditörvényszék ítélete alapján az Újépületben kötél által végzik ki a honvédség felszerelési és ellátási ügyeit szervező *Csány László* kormánybiztost, volt közmunka- és közlekedési minisztert és *Jeszenák János* br. Nyitra vármegyei főispánt és kormánybiztost.

1849. október 12. *Franz Hauslab* cs. kir. vezérőrnagy az oszmán hatóságok asszisztálásával a vidini menekülttáborban megkezdi a tömeges hazatérés előkészítését, amelynek során a közkatonáknak büntetlenséget, a tiszteknek enyhe haditörvényszéki igazolási eljárást ígér. → **1849. október 22.**

1849. október 17. *Ferenc József* jóváhagyja Magyarország ideiglenes közigazgatási szervezetét és területi beosztását, amelyet *Julius von Haynau* báró tábornagy október 24-én hirdeti ki. Az egységes összmonarchia létrehozása jegyében Magyarország közigazgatását a bécsi központi kormánynak rendelik alá, a társországokat, Erdélyt és Horvát-Szlavónországot – a Muraközzel és Fiumével – különválasztják. A forradalom leverését követő ostromállapot folytán szorosan összefonódik a katonai és polgári igazgatás. A végrehajtó hatalom a Magyarországon állomásozó hadsereg főparancsnokának kezében összpontosul, de a közigazgatás átalakítását és működését a polgári ügyek vitelére mellérendelt teljhatalmú császári biztos, *Karl von Geringer* báró felügyeli. Az **1849. november 1-**én megalakuló öt katonai kerületben (Pest Pozsony, Sopron, Kassa, Nagyvárad) a közigazgatás és a végrehajtó hatalom vezetője katonai parancsnok, aki mellett belügyminisztériumi biztos viszi a polgári ügyeket. Alsóbb igazgatási egység a 3-4 megyét magában foglaló polgári kerület, amelynek élén a kerületi katonai parancsnok és a belügyminisztériumi biztos alárendeltségében a kerületi főbiztos áll. A megyék autonómiáját és a kollegiális ügyintézését felszámolják. A megye kinevezett tisztviselőkkal az államhatalom helyi végrehajtó szerve lesz. Élén a kormány által kinevezett „megyei főnök” áll, aki a hozzátartozó ügyekben az egyszemélyes vezetés elvén járhat el. A szabad királyi városok a kerületi főbiztosok alá kerülnek. Polgármestereit a kerületi főbiztos és a kerületi katonai parancsnok együttes javaslatára a hadsereg főparancsnoka – teljhatalmú császári biztossal egyetértésben – nevezi ki. E rendelet alapján a katonai kormányzás **1850. december végéig** tart.

1849. október 18. A cs. kir. haditörvényszék ítélete alapján Kolozsvárott kötél által kivégzik *Tamás András* csíkszéki nemzetőrségi alezredest és *Sándor László* nemzetőr századost.

1849. október 20. A cs. kir. haditörvényszék ítélete alapján Pesten kötél által kivégzik *Peter Giron* alezredest, a magyarországi német légió parancsnokát,

Mieczysław Woroniecki alezredest, az első honvéd vadászalakat szervezőjét, és *Karol d'Abancourt de Franqueville* honvédszázadost.

1849. október 20. Császári nyílt parancs a március 4-i birodalmi alkotmány értelmében kihirdeti a közteherviselés magyarországi bevezetését, amelynek eszközeként kimondja a földbirtok- és épületállomány állandó katasztere felfektetésének és a kiszámított tiszta jövedelem egyenes adóztatásának elvét. Az **1849. november 1-én** induló közgazdasági évben – az adózás alapjául szolgáló ideiglenes földadókataszter (földadó-ideiglen) elkészítéséig – az 1848 előtti adókötelesek az 1847. évi adókulcs szerint kivetett hadi és házi adó együttes összegét fizették. A korábban nem adózó nemesi birtokokra a teljhatalmú császári biztos november 6-i és december 20-i utasításai a régi jobbágyadó dicarendszerét alkalmazzák, biztosítva az alacsonyabb osztályba sorolást célzó fellebbezés lehetőségét, ha a földesúri birtok jövedelme bizonyíthatóan harmadával marad el a községbeli jobbágybirtoktól. A teljesített befizetések mindkét kategóriában az ideiglenes földadókataszter szerinti végleges adóösszeg előlegének számítanak.
 → **1850. március 4.** E napon kelt külön császári nyílt parancs lényegében azonos rendelkezéseket tartalmaz Erdély adózásáról. → **1854. szeptember 27.** Horvát-Szlavónország adózásáról **október 31-én** kelt császári nyílt parancs rendelkezik.
 → **1853. szeptember 9.**

1849. október 22. A vidini tábor közel ötezer menekültjéből 2732 magyar, 124 lengyel, 201 olasz – közöttük mintegy 600 tiszt – tér vissza a kirendelt dunai hajókon az Osztrák Császárság területére. → **1849. november 21.**

1849. október 24. A cs. kir. hadbíróóság ítélete alapján Pesten kivégzik *Perényi Zsigmond* bárót, a Függetlenségi Nyilatkozat kimondásakor az országgyűlés felsőházának elnökét, a Nyilatkozatot szövegező *Szacs vay Imre* képviselőházi jegyzőt, és *Csernyus Manó* pénzügyminisztériumi tanácsost.

1849. október 25. A császári hadbíróóság ítélete alapján Aradon kivégzik *Kazinczy Lajos* ezredest, a máramarosi-észak-erdélyi hadtest parancsnokát, aki augusztus 25-én Zsibónál teszi le fegyvert *Makszim Grotenhjelm* orosz altábornagy előtt.

1849. október 25. Legfelső elhatározás felfüggeszti Magyarországon és Erdélyben a politikai perekben hozott halálos ítéletek végrehajtását, ha a tett elkövetése a forradalom alatt történt. A döntést a hivatalos lapban nem teszik közzé, hanem csak közvetlenül hozzák az érintett hatóságok tudomására. → **1850. január 12.**

1849. október 26. *Karl Ludwig Bruck* báró kereskedelmi miniszter a hivatalos Wiener Zeitungban közzéteszi az Osztrák Császárság és a Német Szövetség kereskedelmi- és vámszövetségének programját. → **1849. december 30.**

1849. október 30. A minisztertanács a *Birodalmi Gyűlés* végleges döntéséig Muraközt Horvátországhoz csatolja. → **1861. január 27.**

1849. november 3. *Ferenc József* jóváhagyja *Anton von Schmerling* igazságügyi miniszter előterjesztését a magyar igazságszolgáltatás teljes átszervezéséről. A szervezeti változtatások a bírósági funkcióknak a közigazgatástól való csaknem teljes elválasztását, a jogszolgáltatás államosítását és a bíróságtól szervezetileg elkülönült vádhatóság (ügyészség) létrehozását irányozzák elő.

1849. november 4. Az uralkodó a hadügyminiszter előterjesztésre a *Haynau* által a pesti és budai zsidó községekre kivetett büntető hadisarc megfizetésére – néhány közismerten császári érzelmű hitközséget kivéve – a magyarországi zsidóság egészét kötelezi és elrendeli, hogy a kettő millió háromezres forint hadisarcot, négy év alatt, egyenlő részletekben a korábbi türelmi adó arányában szedjék be. → **1850. március 4.**

1849. november 6. *Karl von Geringer* báró teljhatalmú császári biztos körrendeletben közzéteszi a magyar közoktatásügy ideiglenes szervezetének alapelveit. Kimondja az államnak az oktatás feletti felügyeleti jogát, de lehetővé teszi különböző iskolafenntartók, egyházak, községek, magánosok egyházak működését. Az elemi oktatást községek és egyházközségek hatáskörébe utalja, előírja az anyanyelvi oktatást, megkülönbözteti a nyilvános és magániskolákat, létrehozza a hatosztályos gimnázium és az akadémiák kétéves bölcséleti szakának egyesítéséből a nyolcosztályos gimnáziumot, valamint az új középfokú iskola-típusként a hat évfolyamos reáliskolát, továbbá a négyosztályos algimnáziumot és alárendelt. Érettségit tenni csak nyilvánossági joggal rendelkező teljes gimnáziumban lehet. Kimondja a protestáns tanintézetek felett a kormány felügyeleti jogát és elrendeli az öt katonai-polgári kerülethez igazodó tanfelügyelői, ill. tanügyigazgatási rendszer kiépítését. → **1850. szeptember 7.**

1849. november 13. *Karl von Geringer* báró teljhatalmú császári biztos Magyarország ideiglenes közigazgatási szervezetéről szóló rendelet alapján – a legalsó szintű közigazgatás és igazságszolgáltatás szétválasztásának előkészítésére – a megyékben elrendeli a korábbinál nagyobb járások kialakítását. A járáshatárok megállapításánál alapvető szempont, hogy az egyes nemzetiségek lehetőleg külön járásba kerüljenek és a járás székhelye a legtávolabbi lakott helyről, oda-vissza utazást számítva, egy nap alatt elérhető legyen.

1849. november 13. Pesten jelenik meg *Vida Károly* június 2-án Pozsonyban indult konzervatív napilapja a „Figyelmező”. → **1850. január 8.**

1849. november 15. Megjelenik Pesten a „Magyar Hírlap” a kormány félhivatalos lapja *Szilágyi Ferenc* szerkesztésében. → **1853. január 1.**

1849. november 15. Megindul a „Hölgyfutár” irodalmi, művészeti, társasági és divatlap *Nagy Ignác* szerkesztésében, vasár-és ünnepnapok kivételével napi megjelenéssel. 1859-től heti háromszori kiadásban jelenik meg, **1864. november 6-ig.**

1849. november 16. Megindul heti háromszori megjelenéssel a „Kolozsvári Lap” *Makoldi Sámuel* szerkesztésében. **1852. június 29-én** szűnik meg.

1849. november 18. Császári nyílt parancs Szerb Vajdaság és Temesi Bánság elnevezéssel önálló közigazgatási területet hoz létre Bács-Bodrog, Torontál, Temes, Krassó megye, továbbá Szerém megye rumai és illoki járásából. A szerb nemzet megbecsülése, nemzeti hagyományai és történeti emlékei elismeréseként *Ferenc József* császári méltósága mellé fölveszi a „Szerb Vajdaság nagyvajdája” címet, s „alvajda” cím viselését adományozza a terület közigazgatási főnökének. A tisztség betöltésére ideiglenes katonai és polgári kormányzónak nevezi ki *Ferdinand von Mayerhofer* vezérőrnagyot, és a temesvári főhadparancsnokság joghatósága alá helyezi a csajkás kerület és a négy bánati határőrezred területét. Így szerbek nem kerülnek vezető pozícióba a területen. → **1851. augusztus 16.**

1849. november 19. Pénzügyminiszteri rendelet bevezeti a répacukor fogyasztási adóját. Ez az első olyan adónem, amelyet az egységes összmonarchia (Gesamtmonarchie) létrehozása jegyében egyidejűleg kiterjesztenek a Magyar Korona országaira.

1849. november 20. *Julius von Haynau* báró tábornagy megnyitja a forgalomnak Buda és Pest között a Dunán átívelő 380 m hosszú Lánchidat.

1849. november 20. A pesti kereskedő testületek *Ferenc József*hez intézett közös felségfolyamodványa kérelmezi a Kossuth-bankók érvénytelenítésének módosítását, a már beszolgáltatott, ill. beszolgáltatandó bankjegyek 50%-os, ill. 25%-o névértékben magyar királyi kamatmentes utalványokra történő átváltását, amelynek fedezetét hatvan évig fizetendő országos különadó teremtené meg. → **1849. december 8.**

1849. november 21. *Julius von Haynau* báró tábornagy az október 20-i legfelső elhatározás alapján felosztatja a *Karl Lewartowski* báró cs. kir. őrnagy parancsnoksága alatt álló szlovák szabadcsapatot.

1849. november 21. A felszámolt vidini menekülttáborból a magyar emigránsokat a dunai vilajet távolabbi pontján, Sumla (Sumen, Bulgária) városban helyezik el.
→ **1850. február 15.**

1849. december 4. A Pestről Bécsbe induló gőzhajó a Duna befagyása miatt nem ér célba és utasai Neszmélytől (Komárom vm.) kocsin folytatják útjukat.

1849. december 8. A minisztertanács Schwarzenberg miniszterelnök és Bach belügyminiszter véleménye alapján, mint spekulánsoknak előnyös megoldást veti el a pesti kereskedő testületek kezdeményezését a Kossuth-bankók beváltására.
→ **1849. december 12.**

1849. december 12. A pesti cs. kir. katonai kerületi parancsnokság legutolsó határidőként december 31-ig meghosszabbítja az érvénytelenített Kossuth-bankók büntetlen beszolgáltatását, amely után a bankjegyek birtokosait a törvény szigora sújtja.

1849. december 15. Az uralkodó jóváhagyja a Kereskedelmi Minisztérium alárendeltségébe kerülő építési hatóságok szervezeti felépítésének és hatáskörének alapelveit. Az állami építkezések és az út-, vasút- és vízépipítészet irányítására Bécsben építészeti főigazgatóságot hoznak létre, amely alatt országos igazgatóságok és területi építészeti hivatalok működnek. → **1850. május 4.**

1849. december 20. *János főherceg* lemond a német birodalmi kormányzó tisztségéről, és átadja a német központi végrehajtó hatalmat a *pillniti konvenció* alapján létrejött osztrák–porosz kollektív kormányzó testületnek.

1849. december 21. A pesti Nemzeti Színház bemutatja *Szigligeti Ede* „Liliomfi” című színművét.

1849. december 22. Megjelenik *Trifunác Pál* cs. kir. pénzügyi miniszteri biztos hirdetménye a Szerb Vajdaság polgári kormányzó szerve, a nemzeti főodbor által az igazgatási és katonai költségek fedezésére 1848. augusztus 13-i keltezéssel kibocsátott szerb papírpénz (Asignati srpske Vojvodine) Zimonyban névértéken történő beváltásáról.

1849. december 23. Orosz–oszmán megállapodást kötnek a lengyel emigránsok Oszmán Birodalomból történő kiutasításáról, az iszlámra áttértek orosz határtól távoli Aleppóban történő letelepítéséről, mely feloldja a diplomáciai érintkezés orosz bojkottját. → **1850. április 6.**

1849. december 30. *Karl Ludwig Bruck* báró kereskedelmi miniszter nyilvánosságra hozott emlékirata az Osztrák Császárság, a Német Vámegelet és az utóbbin kívüli észak-német államok bevonásával vámkonferencia összehívását kezdeményezi Frankfurtba a német kereskedelmi és vámszövetség megteremtésére. → **1850. január 26.**

1849. december 31. Pest város tanácsa díszpolgárnak választja *Julius von Haynau* báró tábornagyt, *Josip Jelačić* báró altábornagyt, *Ivan Paszkevic*s herceg tábornagyt, *Joseph Radetzky* gróf tábornagyt és *Alfred Windischgrätz* herceg tábornagyt. → **1850. március 4.**

1849 – az év során *Hyppolite Fizeau* francia fizikus meghatározza a fény terjedési sebességét. – Megalakul Nagyszébenben az erdélyi szászok természettudományi egyesülete, a „Siebenbürgischer Verein für Naturwissenschaften”. **1949**-ig áll fenn.

1850

1850. január 6. *Scitovszky János* hercegprímás esztergomi érseki beiktatásán a forradalom után első ízben gyűlnek össze nyilvánosan a magyar konzervatív politikusok.

1850. január 8. Betiltják a *Vida Károly* által szerkesztett ókonzervatív napilap a „Figyelmező” megjelenését.

1850. január 10. *Vasile Erdélyi* nagyváradi görögkatolikus püspök emlékirata az erdélyi, a bánági és a magyarországi románság vezetői nevében kéri a császártól a birodalom román lakta területeinek politikai és közigazgatási egyesítését.

1850. január 12. *Ludwig von Wohlgemuth* báró altábornagy, Erdély katonai és polgári kormányzójának előterjesztésére az uralkodó a politikai perekben hozott halálos ítéleteket felfüggesztő **1849. október 25**-i legfelső elhatározás szellemében a katonai törvényszék által halálra ítélt *Fülöp Sámuel* véstörvényszéki bíró halálos ítéletét húszévi vasban letöltendő várbörtönre változtatja.

1850. január 14. *Karl Geringer* báró a polgári ügyek vezetésével megbízott császári biztos kihirdeti az uralkodó által **1849. december 28**-án jóváhagyott igazságügyi miniszteri rendeletet a telekkönyvek ideiglenes vezetéséről. Az **1850. március 1**-től hatályos rendelet az ingatlanforgalmat – a földbirtok hitelképessé tétele végett – telekkönyvi bejegyzéshez köti és elrendeli az ingatlanok – az egykori nemesi birtokok kivételével – nyilvántartásba vételét. A telekkönyvi hivatalok a járásbírók segédhivatalaiként kezdik meg működésüket. → **1853. április 18.**

1850. január 18. Belügyminiszteri rendelet teszi közzé a csendőrség szervezetére vonatkozó ideiglenes törvényt, amely a birodalom területén 19 csendőrezred szervezését irányozza elő, amelyből nyolc a Magyar Korona országaiban létesül. A csendőrség, Erdély és Horvátország kivételével, 1867-ig marad fenn.

1850. január 23. Pesten az Újépületben kivégzik *Kolosy György* egyetemi hallgató honvéd hadnagyot *Lamberg Ferenc* altábornagy királyi biztos 1848. szeptemberi felkoncolásában való vétkeiséért.

1850. január 26. *Felix Schwarzenberg* herceg miniszterelnök körjegyzéke a német államokhoz vámkonferencia összehívását kezdeményezi Frankfurtban a német kereskedelmi és vámszövetség létrehozására. → **1850. február 27.**

1850. január 28. A minisztertanácsban *Alexander Bach* belügyminiszter felveti a magyarországi politikai perek gyors befejezésére az itáliai gyakorlat alkalmazását. Eszerint a forradalom fő tetteit felszólítanak az ország elhagyására, míg a többiek ellen beszüntetnék az eljárást. → **1850. április 3.**

1850. február 9. *Rudnyánszky József* besztercebányai püspök tisztségéből való eltávolítását hatévi fegyházra és egyházi jövedelmeitől való megfosztásra súlyosbító *Haynau* haditörvényszéki ítéletét az uralkodó *Bach* belügyminiszter előterjesztésére elengedi. A püspöki székről való lemondásáért lehetővé teszi kolostorba vonulását és az államkincstárból évi támogatás kiutalását.

1850. február 10. *Julius von Haynau* báró tábornagy elrendeli a protestáns egyházak szigorú állami felügyeletét és felszámolja a testületi kormányzásra épülő egyházigazgatásban a világiak részvételét. Megszünteti az evangélikus egyetemes és kerületi felügyelői, ill. a református főgondnoki tisztséget. Az evangélikus egyház választott püspökeit, a bányai egyházkerületből *Szeberényi Jánost*, a dunnáninneniből *Stromszky Ferenc Sámuel*t, a dunántúliból *Haubner Mátét*, a tizsaiból *Pákh Mihály*t elmozdítja, illetve letartóztatja. A megüresedett püspöki helyeket az államkincstárból fizetett adminisztrátorokkal tölti be. A dunántúli evangélikus egyházkerületbe *Wohlmuth Lipót*ot, a dunnáninnenibe és a bányaiba *Chalupka Jánost*, majd az utóbbiba *Komáromi József*et, a tizsaiba *Raisz Jánost* nevezi ki. → **1854. július 11.**

1850. február 12. *Mirko Lentulaj* horvát bánhelyettes betiltja a Zágrábban megjelenő „Slavenski Jug” c. lapot, amely az ausztrósláv föderációs elképzelések megghiúsulása miatt támadja a kormány német centralizációs politikáját.

1850. február 12–14. Árvíz pusztít Komáromban, ahol 177 ház összeomlik, 102 erősen megrongálódik.

1850. február 15. A magyarországi jogszabályok és rendeletek közzétételére megjelenik az országban használatos nyelveken az országos törvénylap. A nem német kiadások a jogszabályok német nyelvű szövegét is közlik. Német címe: *Landesgesetz- und Regierungsblatt für das Kronland Ungarn*”, magyar címe „Magyar Koronaországot illető országos törvény és kormánylap”.

1850. február 15. *Kossuth Lajos* és emigráns társai (*Batthyány Kázmér, Mészáros Lázár, Gyurmán Adolf, Józef Wysocki, Perczel Miklós* és *Mór*) a török fennhatóság alatti bulgáriai *Sumláb*ból elindulnak internálásuk új színhelyére, a kisázsiai *Kütahya*ba.

1850. február 27. Az osztrák diplomácia ösztönzésére Bajorország, Hannover, Szászország és Württemberg szövetséget köt a porosz kisméret uniós törekvések ellensúlyozására. ("négy király szövetsége"). → **1850. február 28.**

1850. február 28. Poroszország elutasítja az osztrák kezdeményezésre Frankfurtban összehívandó vámkonferencián való részvételt. → **1850. március 13.**

1850. március 4. Császári nyílt parancs elrendeli Magyarország, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság, Erdély, Horvát-és Szlavónország területén az ideiglenes telekadókataszter elkészítését, amelynek során megállapítják és nyilvántartásba veszik minden egyes földterület tulajdonosát, fekvését, kiterjedését, művelési ágát, minőségi osztályát és tiszta jövedelmét, valamint a lakóépületekre kivetendő házadó meghatározásának adatait. A tényleges felmérés a végrehajtási utasítás június 28-i megjelenése után kezdődik. → **1850. április 1.**

1850. március 4. A minisztertanács az uralkodó jóváhagyásával határozatot fogad el, hogy *Haynau* függesse fel a magyarországi zsidóságra kivetett hadisarc behajtását, mert alkotmányellenesnek tartja egy vallásfelekezet kollektív büntetését. → **1850. március 23.**

1850. március 4. Buda város tanácsa díszpolgárának választja *Karl Ludwig Grünne* gróf altábornagyot, az uralkodó főhadsegédét, *Julius von Haynau* báró tábornagyot és *Felix zu Schwarzenberg* herceg miniszterelnököt. → **1850. március 5.**

1850. március 5. *Karl Geringer* báró a polgári ügyek vezetésével megbízott császári biztos kihirdeti a vallás- és közoktatási miniszteri rendeletet, hogy a katonai kerületekben rendszeresített katolikus vagy protestáns tanfelügyelők

hatáskörébe utalja az izraelita iskolákat. Egyúttal lehetővé teszi a tanfelügyelők segítésére fizetés nélküli izraelita iskolai tanácsosok delegálását.

1850. március 5. Pest város tanácsa díszpolgárának választja *Karl Ludwig Grünne* gróf altábornagyot, az uralkodó főhadsegédjét, *Franz zu Liechtenstein* herceg altábornagyot, Pest város parancsnokát és *Felix zu Schwarzenberg* herceg miniszterelnököt. → **1850. március 23.**

1850. március 7. A Magyar Középponti Vasúttársaságot az állami kezelésbe veszik. Részvényeit 5%-os államadóssági kötvényekre cserélik és megalakítják a Délkeleti Államvasutat.

1850. március 9. Megindul a Pesti Napló című napilap *Császár Ferenc* laptulajdonos kiadásában és *Szenvey József* szerkesztésében, amely a plebejus értelmiség birodalomhű demokratikus elképzeléseit képviseli. → **1850. szeptember 2.**

1850. március 9. Erdély katonai és polgári kormányzója felfüggeszti a *Georghe Barit* szerkesztésében Brassóban megjelenő egyetlen román újság, a „Gazeta de Transilvaniei” megjelenését radikális hangneme és *Avram Iancu* visszaemlékezéseinek közlése miatt. → **1850. szeptember 21.**

1850. március 10. Haynau tábornagy rendelete mentesíti a sorozás alól azokat a nemzetőröket, akik csak **1849. január 5-ig** teljesítettek szolgálatot.

1850. március 12. Az uralkodói elrendeli, hogy a császári seregbe besorozandó vagy besorozott honvédek közül a 38. életévüket betöltött, politikailag nem terhelt személyeket, valamint a bármely felekezethez tartozó papokat azonnal, a családfenntartókat vagyoni és családi körülményeik vizsgálata után bocsássák el a katonaságtól. Egyúttal mentesíti a nemzetőröket a sorozás alól.

1850. március 13. Ausztria csatlakozik a porosz kisméret uniós törekvések ellen-súlyozására alakult "négy király szövetségéhez". → **1850. március 20–április 29.**

1850. március 14. Megjelenik Besztercebányán a „Cyrill a Method” című első szlovák nyelv katolikus egyházi és iskolai hetilap *Jan Palárik* szerkesztésében.

1850. március 18. *Leo Thun-Hohenstein* kultuszminiszter – a szétagolt jog-akadémiák helyett – a minisztertanácsban felveti egy önálló erdélyi egyetem létrehozását Nagyszebenben. → **1850. november 13.**

1850. március 18. Az erdélyi és magyarországi románság 17 vezetője – élen *Avram Iancuval* – emlékiratban kéri az uralkodót a birodalom románjainak közigazgatási egyesítésére, nemzeti közigazgatási tanács létesítésére, a román nyelv közigazgatási alkalmazására, az iskolaügy rendezésére, évenkénti román nemzeti gyűlés rendszeresítésére és a románoknak a birodalmi gyűlésben való arányos képviselésére, valamint az uralkodó címei sorába a „román nép nagyhercege” titulus felvételére.

1850. március 20–április 29. A német államok képviselőinek *IV. Frigyes Vilmos* porosz király által összehívott erfurti uniós parlamentje alkotmánytervet dolgoz ki a porosz vezetésű kisméret egység létrehozására. → **1850. május 10.**

1850. március 22. Uralkodói elhatározás intézkedik Magyaróváron a Gazdasági Magánintézet helyén állami fenntartású felsőfokú mezőgazdasági tanintézet létrehozásáról. → **1850. június 10.**

1850. március 22. *Bémer László* nagyváradai püspök haditörvényszék által kiszabott kötéltől végrehajtandó ítéletet *Haynau* húszévi nehéz vasban töltendő várfogságra mérsékli. Az uralkodó az elmarasztaló ítéletet a pápai nuncius közbenjárására és *Bach* belügyminiszter előterjesztésére elengedi és a püspöki székről való lemondása után lehetővé teszi külföldi kolostorba vonulását és az államkincstárból évi támogatás kiutalását.

1850. március 23. A minisztertanács újabb határozatban szólítja fel *Haynaut* a magyarországi zsidóságra kivetett hadisarc behajtásának felfüggesztésére, mert **március 12-i** rendeletében csak a forradalomban részt nem vett zsidókat mentesítette a hadisarc fizetése alól. → **1850. május 7.**

1850. március 24–27. *Andrei Şaguna* püspök vezetésével Nagyszebenben ülészik az erdélyi görögkeleti püspöki szinódus, amely az iskolaügy és a papképzés reformjának megtárgyalása mellett felségfolyamodványban kéri az uralkodótól egy román görögkeleti érsekség létrehozását.

1850. március 25. *Ioan Lemény* fogaras-balázsfalvi görögkatolikus püspök elleni haditörvényszéki vizsgálatot az uralkodó *Bach* belügyminiszter előterjesztésére megszünteti és püspöki tisztségéről való lemondása után lehetővé teszi kolostorba vonulását és az államkincstárból biztosítja támogatását.

1850. március 26. A kereskedelmi miniszter – a március 18-án szentesített ideiglenes törvény alapján – kereskedelmi- és iparkamara felállítását rendeli el a birodalom hatvan városában. A Magyar Korona egykori országai területén tizenegy

várost jelölnek ki (Pest, Pozsony, Sopron, Kassa, Debrecen, Temesvár, Kolozsvár, Brassó, Zágráb, Eszék, Fiume) kamarai székhelynek. → **1850. augusztus 13.**

1850. március 26. Az uralkodó *August Degenfeld-Schonburg* gróf altábornagy hadügyminiszter-helyettes előterjesztésére kegyelemben részesít 36 honvédtisztet, akik még 1848 előtt tiszti rangjuk megtartása nélkül léptek ki a császári hadseregből. → **1850. május 1.**

1850. március 31. Az uralkodó a minisztertanács előterjesztésre „magasabb államérdekből” nem tartja teljesíthetőnek *Zichy Edmund* felségfolyamodványát, amelyben bátyját, *Zichy Ödönt* hazaárulásért kivégeztető *Görgey Artúr* és társai megbüntetését kéri, de biztosítja a folyamodót sajnálatáról és együttérzésről.

1850. április 1. A pénzügyminisztérium alárendeltségében megkezdzi működését a földadókataszteri igazgatóság, amelynek vezetője *Peter von Salzberger* → **1850. június 6.**

1850. április 1. Az erdélyi jogszabályok és rendeletek közzétételére megindul a háromnyelvű kormánylap megjelenése Nagyszebenben. Az első szám három nyelvű címváltozata: Országos törvény- és kormánylap Erdély koronatartományra nézve. / Landesgesetz-und Regierungsblatt für das Kronland Siebenbürgen. / Foiaia legilor provinciale și guvernului pentru țeara de coroana Transilvania. Utolsó száma **1860. január 16-án** jelenik meg. → **1850. április 24.**

1850. április 2. A megüresedett kilenc magyarországi püspöki szék közül egri érseknek *Bartakovics Bélát*, kassai püspöknek *Kunszt Józsefet* nevezi ki az uralkodó, míg a roznycói és szepesi római katolikus püspökséget *Stefan Kollarčík* és *Ladislav Zabojsky* személyében szlovák származású püspökökkel tölti be.

1850. április 3 és 5. A minisztertanács *Alexander Bach* belügyminiszter kezdeményezésére határozatot hoz a magyar forradalomban való részvétel miatt elítélendők körének szűkítéséről, a súlyos vétkesek kategóriájába soroltak elleni a politikai perek meggyorsításáról, az elítéltek külföldi száműzetésbe küldéséről, a forradalom külföldre menekült vezetői elleni perek távollétükben való megtartásáról, illetve a haditörvényszékek működésének mielőbbi befejezéséről, és a haditörvényszéki ítéletek felülvizsgálatáról és egységesítéséről. → **1850. április 15.**

1850. április 4. *Scitovszky János* hercegprímás esztergomi érsek közbenjárására hozott minisztertanácsi határozat alapján kiadott belügyminiszteri körrendelet eltiltja a magyarországi és erdélyi politikai hatóságokat attól, hogy rendeleteiket a templomi szószékről hirdettessék ki.

1850. április 6. Ausztria megállapodik az Oszmán Birodalommal a diplomáciai kapcsolat helyreállításáról, noha a Porta elutasította a területére menekült magyar emigránsok kiadását és az Ausztria által kívánt feltételek szerinti internálását, de vállalta a vezető magyar emigránsok kis-ázsiai kényszerlakhelyre telepítését.

1850. április 7. Császári nyílt parancs határozza meg Horvát-Szlavónország ideiglenes államjogi helyzetét és politikai-közigazgatási szervezetét. Az uralkodó köszönetet mond a bánnak a Császárság és a dinasztia támogatásáért. A 48-as horvát tartománygyűlés határozatai közül megerősíti Horvát-Szlavónország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság Magyarországtól külön koronaterületként való önállóságát, Fiume város és tengerparti kerülete Horvátországhoz csatolását, valamint a nemzeti nyelv közigazgatási és jogszolgáltatási alkalmazását. A horvát tartománygyűlés törvényhozói önállóságát nem fogadja el és az 1848 júniusában üléseit elnapolt testületet feloszlatja. Fenntartja a határőrvidék különállását, de kilátásba helyezi annak korszerűsítését és a horvát-szlavón „anyaországgal” való szoros szövetségét.

1850. április 8. Pénzügyminiszteri rendelet intézkedik az 1849. és 1850. évre esedékes földtehermentesítési előleg folyósításáról, amelynek mértékét egész telkenként évi 15, egész zsellérilletőség után évi 5 forintban állapítja meg. Az előlegben való részesedésből kizárták a politikai okból elítélteket, vagy akik ezért eljárás alatt állnak vagy külföldre távoztak.

1850. április 15. A magyarországi szakhatóságok panasza alapján a minisztertanács határozatban tiltja meg a magyarországi haditörvényszékeknek, hogy az igazolási eljárás során állásvesztésre ítélt tisztviselőket elbocsássák, mivel ez a megfelelő hatóságok fegyelmi bizottságának hatáskörébe tartozik. → **1850. június 10.**

1850. április 15. *Bach* belügyminiszter felkéri *Julius Haynau* tábornagyot a magyarországi haditörvényszékek politikai elítélteinek és ítéleteinek áttekintő összegzésére, valamint a vizsgálati fogságban lévő magyar országgyűlési képviselők és más polgári tisztségviselők büntethetőség szerinti osztályozására, amelyet a minisztertanács átfogó amnesztia előkészítésére kíván felhasználni. → **1850. június 28.**

1850. április 16. *Karl von Geringer* báró teljhatalmú császári biztos közzéteszi a magyarországi úrbéri kárpótlási előleg kifizetésének feltételeit. A volt földesurak egy úrbéri telek után 30 forint, egy házas zsellér után 5 forint kárpótlásban részesülnek, ha adófizetési kötelezettségüket teljesítik és igényüket a kerületi biztosok által irányított bizottságok jóváhagyják. Az 1848–1849. évi „tévtettek”

miatt elítélteket vagy vizsgálat alatt állókat, továbbá az „engedély nélkül külföldön” tartózkodókat kizárják az úrbéri kárpótlási előlegből. → **1851. március 13.**

1850. április 18. Császári nyílt parancs eltörli a királyi tetsvényjogot (placetum regium), lehetővé teszi a pápa, a püspökök, a papok és a hívek közötti szabad érintkezést. Az egyházi hierarchiában visszaállítja a teljes püspöki hatalmat, a világiak felett elismeri egyházi bírói és büntető hatalmat, anélkül, hogy ennek a polgári jogokra visszahatása lenne.

1850. április 18. Az uralkodó a minisztertanács állásfoglalásától eltérően elengedi a Kolozsvárra kivetett kettőszázezer ft. büntető hadisarc hátralévő kétötödét és hozzájárul a befolyt összegnek jótékony célra, a hadi események károsultjainak segélyezésére és kamatmentes kölcsönök nyújtására való felhasználásához.

1850. április 19. Császári nyílt parancs „Auszttria népeinek egyenlő jogállása alapján” a Magyar Korona egykori országaiban szokásos toborzás helyett kiterjeszti az ottani hadkötelesekre is a nyolcévű katonai szolgálati kötelezettséget.

1850. április 19. A Pesti Napló közzéteszi a magyar ókonzervatív politikusok uralkodóhoz intézett, általa egyébként át sem vett emlékiratát, amelyben elítélik az ország parlamenti kormányzását biztosító 1848-as törvényt és az annak védelmére szerveződött szabadságharcot, de ellenzik az ország területi széttagolását és a még érvényben levő, birodalmi centralizációra törekvő *olmützi oktrojált alkotmányt*. Magyarországnak a birodalom keretében való konszolidálását és az elkerülhetetlen újítások bevezetését a régi magyar alkotmány fenntartásával és a hazai arisztokrácia közreműködésével tartják lehetségesnek. A Pesti Napló kommentárja: „Olygarchia és absolutismus! Távol maradjon tőlünk a ti országotok!”

1850. április 22. Meghal *Wesselényi Miklós* báró Pesten. Temetése nemzeti tüntetéssé válik, s a hatóságok – nagyobb megmozdulástól tartva – csak 1851 januárjában járulnak hozzá holttestének a zsidói családi sírboltban való eltemetéséhez.

1850. április 23. Császári nyílt parancs elrendeli, hogy a közoktatási intézményekben a katolikus vallásoktatást és az egyetemek katolikus teológiai karain a képzést csak püspöki felhatalmazással (*missio canonica*) rendelkező oktatók végezhetik. A teológiai doktori vizsgabizottság tagjait felerészben az egyetemi kar, felerészben a területileg illetékes püspök jelöli, de az utóbbi is csak teológiai doktorokat javasolhat.

1850. április 24. Pénzügyminiszteri rendelet lehetővé teszi a magyarországi zsidóságnak a türelmi adó eltörléséért kiszabott megváltás konvenciók értékű bankjegyekben történő fizetését.

1850. április 25. Császári nyílt parancs – a folyó közgazdasági év egészére visszamenőleges hatállyal – bevezeti a jövedelemadót Magyarországon és a Szerb Vajdaságban és Temesi Bánságban, míg Erdélyben és Horvát-Szlavónországban szociális és politikai kíméletből egyelőre eltekintenek ennek az adónemnek az alkalmazásától.

1850. április 25. *Deák Ferenc* visszautasítja *Anton Schmerling* lovag igazságügyi miniszter meghívását, hogy részt vegyen a magyar magánjog rendezésére Bécsben összehívandó bizottmány munkájában. Eljárása, amely udvarias, elutasító levelének a bécsi Ostdeutsche Post-ban való közzététele révén országosan ismertté lesz, a passzív ellenállás mintájának bizonyul.

1850. május 1. *Julius Haynau* báró tábornok, a magyarországi császári hadsereg közigazgatás vezetésével megbízott főparancsnok – kegyelmezési jogkörének korlátozására hivatkozva – kéri a minisztertanácstól a március 26-i legfelső elhatározás visszavonásának kieszközlését, amely uralkodói kegyelemben részesít a császári hadseregből 1848 előtt kilépett, tiszti rangjáról lemondott 36 honvédtisztet. Egyúttal tiltakozik a kormánynak teljhatalmú polgári megbízottnak adott, hatáskörét sértő utasításai ellen. → **1850. június 6.**

1850. május 2. A magyarországi hadjárat három hadvezérét, *Alfred Windischgrätz* herceget, *Julius Haynau* bárót és *Joseph Jellačić* bárót az uralkodó fejenként négyszázezer forint állami jutalomban részesíti.

1850. május 3. A minisztertanács nem tartja kívánatosnak, hogy a pápa bíborosi méltóságot adományozzon *Scitovszky János* esztergomi érseknek, hanem politikai magatartásától teszi függővé a hozzájárulás megadását. → **1853. március 7.**

1850. május 4. *Ferdinand Mitis* lovag a magyarországi műszaki igazgatás átszervezésére kiküldött miniszteri biztos megkezdi a kerületi és járási állami építészeti hivatalok felállítását, amely megszünteti a megyék által önállóan ellátott középítészeti szolgálatot. → **1853. november 1.**

1850. május 7. Miután a magyarországi császári főparancsnok, *Julius Haynau* harmadszorra sem hajtja végre a zsidó hadisarc beszédésének felfüggesztéséről szóló minisztertanácsi határozatot, *Alexander Bach* belügyminiszter javaslatára *Karl Geringer* teljhatalmú polgári megbízott kap felhatalmazást, hogy kezdjen

bizottsági tárgyalásokat a zsidó hitközségek által megváltásként felajánlott 1,200.000 ft. zsidó vallási és iskolai alap céljára történő átengedéséről. → **1850. szeptember 20.**

1850. május 7. Császári nyílt parancs a horvát-szlavón, a szerb-bánáti és a német-bánáti határőrvidéket a hadsereg szerves részének nyilvánítja és külön igazgatási egységként a birodalmi kormány közvetlen alárendeltségébe utalja. Megszünteti a határőrök jobbágyi függőségét és az államnak járó úrbéri szolgáltatásokat. A határőr házközösségek birtokait valódi tulajdonnak nyilvánítja és felszámolja a kereskedelmi, ipari, tudományos és művészi tevékenységet korlátozó rendelkezéseket. Fenntartja a német nyelvű igazgatást és a hadköteles korú határőrök szolgálati kötelezettségét, de a ruházkodás és a szolgálatban álló katonák ellátásának költségeit az államkincstár veszi át.

1850. május 10. Ausztria a porosz uniós törekvések ellensúlyozására feléleszti a Német Szövetség és intézményeinek működését, de a Frankfurtban összehívott szövetségi gyűlésben a 36 német államból csak 13 vesz részt. → **1850. június 27.**

1850. május 16. *Josef Bem* tábornok ellen távollétében jelképesen végrehajtják Bécsben a kiszabott halálos ítéletet.

1850. május 24. *Philipp Krauss* báró pénzügyminiszter a minisztertanácsban előterjesztést tesz az Ausztria és a Magyar Korona országai közti közbülső vámok felszámolásának elveire és ütemtervére. → **1850. június 7.**

1850. június 1. Magyarországi protestánsok (evangélikusok) emlékiratban kérik József nádor özvegye, *Mária Dorottya* főhercegné közbejárását Haynau evangélikusokat sújtó rendeletének enyhítésére és az összbirodalmi protestáns egyházszervezet oktrojált bevezetésének megakadályozására.

1850. június 2. Vallás és közoktatásügyi miniszteri rendelet szabályozza a katolikus egyházi ünnepek megtartásának rendjét. Érvényben maradnak az 1824. évi helytartótanácsi rendeletben megállapított katolikus ünnepek, mint normanapok (minden vasárnap, húsvét és pünkösd első és második napja, karácsony, újesztendő, vízkereszt, áldozócsütörtök, úrnapja, Gyertyaszentelő Boldogasszony, Gyümölcsoltó Boldogasszony, Nagyboldogasszony, Kisasszony napja, szeplőtelen fogantatás, Szent Péter és Pál, Szent István vértanú és Szent István király, az ország védőszentjének ünnepe). Azokban a helységekből, ahol katolikusok vannak többségben, más felekezetűeknek tilos ezeket az ünnepeket hangos munkával vagy kereskedelmi tevékenységgel zavarni.

1850. június 3. Vallás-és közoktatási miniszteri rendelet – a Magyar Korona országai és a Lombard-Velencei Királyság kivételével – előírja az érettségi vizsgálatot az egyetemre vagy magasabb iskolákba készülő végzős gimnazistáknak. Az érettségi vizsgán anya- vagy oktatási nyelvből, latinból, görögből, s ha van, második országos nyelvből írásbeli, hittanból, történelemből és fizikából szóbeli vizsgát kell tenni.
→ **1851. június 3.**

1850. június 6. *Julius Haynau* táborszernagynak szóló minisztertanácsi rendelet elutasítja, hogy visszavonják a honvédtisztek megkegyelmezését kimondó legfelső elhatározást és felszólítja az uralkodó parancsainak és a felelős minisztertanács határozatainak végrehajtására. → **1850. június 10.**

1850. június 6. *Karl Geringer* báró, a polgári ügyek vezetésével megbízott a magyarországi teljhatalmú császári biztos kibocsátja az ideiglenes telekadó-kataszter elkészítésének végrehajtási utasítását, amely az előmunkálatok elvégzésére községenként hattagú választmány szervezését írja elő. A választmány feladatát képezi az adóközség határának leírása, a község határában levő dűlők helyrajzi adatainak és a dűlőnként szokásos művelési ágaknak jegyzékbe vétele, a község földhasználati módozatainak, a föld minőségére és termékenységére, a termékek mennyiségére és minőségére vonatkozó adatok feltüntetése. A felmérésnél hat művelési ágat különböztetnek meg: szántó, rét és kert, szőlő, legelő, erdő, nádas. A művelési ágak osztályait a föld minősége, fekvése és a természeti károk gyakorisága határozza meg. A szántóföldeknél három, a többi művelési ágánál – a nádasok kivételével – két osztályt különböztetnek meg. Ennek alapján készül el a birtok- vagy telekkönyv, amelyben feltüntetik az egyes földrészletek nagyságát, művelési ágát osztályba sorolását. Ezeket az adatokat becslőbiztosok ellenőrzik, akik a községi választmány adatai alapján számítják ki a földek jövedelmét, mint az adózás alapját. A felmért földterület nagyságát helyi mértékekben (mérő vagy hold, kapás, kaszás, font vagy fertály) állapítják meg és rögzítik, de elrendelik azok alsó-ausztriai avagy bécsi térmértékre, azaz 1600 négyszögöles katasztrális holdra való átszámítását és a földkönyvbe mindkét adat egyidejű bevezetését. Az ideiglenes telekadó-kataszter kivitelezésének technikai eszköze a mérőasztal tartozékaival, a dioptriás vonalzó és a tíz öles mérőlánc tíz vasszöggel, amely nem részletes, hanem egész dűlők összevont felmérését teszi lehetővé. → **1853. február 18.** → **1853. április 18.**

1850. június 7. Császári nyílt parancs Ausztria és a Magyar Korona országai között – az állami monopóliumoknak számító, ill. fogyasztási adó hatálya alá tartozó áruk kivételével – **1850. október 1-től** előirányozza közbülső vámok felszámolását és azonnali hatállyal az elrendeli a szarvasmarhára kivetett vámok eltörlését. A nyár folyamán a nyílt parancs szellemében pénzügyminiszteri rendeletek több

fokozatban teszik lehetővé előbb nyers és szárított cukorrépa, a répacukor, a csont és csontliszt (június 15.), majd számos iparcikk, ipari nyersanyag és mezőgazdasági termék (július 18.) vámmentes forgalmát az osztrák-magyar közbülső vámhatáron. → **1850. október 1.**

1850. június 10. *Haynau* tábornagy értesíti *Schwarzenberg* miniszterelnököt a március 26-i legfelső elhatározással kegyelemben részesített 36 honvédtiszt szabadon bocsátásáról.

1850. június 10. A minisztertanács előterjesztésére az uralkodó megszünteti a magyarországi tisztviselők haditörvényszéki igazoló eljárását, s ezt a felettes hatóság fegyelmi jogkörébe utalja.

1850. június 10. Az uralkodó jóváhagyja *Heinrich Wilhelm von Pabst*, a hohenneimi mezőgazdasági akadémia igazgatójának megbízását a Magyaróváratt felállítandó állami Felsőbb Gazdászati Tanintézet vezetésével évi 3000 ft alap és 1000 ft beosztási pótlék fizetéssel, valamint 10 év nyugdíjidő beszámításával. → **1850. november 5.**

1850. június 15. *Kossuth Lajos* részletesen ismerteti *Teleki László* grófhoz intézett levelében nemzetiségpolitikai és konföderációs elgondolásait. Az ország *Teleki* által javasolt belső föderalizálása, a jelentősebb nemzetiségeknek létesített területi autonómia helyett a községek és megyék keretein belül a demokratikus és nemzeti nyelvi jogok széleskörű érvényesülése feltételei megteremtését ajánlja, hogy az ily módon szervezett Magyarország lépjen konföderációba főként a szomszédos román és szerb, s esetleg más kelet-európai állammal. A konföderáció közös ügyeként jelöli meg a külügy, a hadügy és a gazdasági érdekek összehangolásának területeit. A nyugati nagyhatalmak érdekeihez való igazodás jegyében külpolitikai lehetőségként számításba veszi a konföderáció a török védnökség alatti létrejöttét is.

1850. június 16. Uralkodói rendelet a „Tiszavölgyi Társulat” helyett a Kereskedelmi Minisztérium vezetése alatt állami kézbe veszi a Tisza-szabályozást. A közvetlen irányítást és a felügyeletet a Pesten létrehozott háromtagú Középponti Bizottmány végzi, amelynek miniszteri biztos elnöke Szapáry József gróf, főmérnöke a bécsi építészeti főigazgatóságot képviselő *Herrich Károly*, jogtanácsosa a magyarországi kormányfőhatóság által javasolt *Vayay András*. A társulat kerületi egyletei fennmaradnak, javaslataikkal közreműködnek a szabályozásban, de területükön kiépülnek a kerületi építészeti hivatalok. Az állam átvállalja a Társulat 400 ezer forintnyi bankkölcsönét, s az elkövetkező öt évre évi százezer forintot biztosít a munkálatokra, egyúttal kötelezi a birtokosokat ár-

mentesített terület után holdanként évi 1 forinttal való hozzájárulását. → **1856. szeptember 11 – június 17.**

1850. június 16. Az uralkodó felosztatja az 1848-ban autonóm kormány szervként alakult horvát Báni Tanácsot és helyébe belügyminisztérium alárendeltségében működő báni kormány lép. Vezetője a báni tisztséget betöltő *Josip Jelačić* marad. A horvátországi megyék élére egyidejűleg megyefőnököket neveznek ki.

1850. június 23. Újvidék város az 1848–1849 évi hadi események során keletkezett károk helyreállítására három évre másfél millió forint kamatmentes kincstári kölcsönben részesül.

1850. június 27. Császári rendelet szabályozza a magániskolai oktatás rendszerét. Engedélyezi a szabad iskolaállítást és intézményesíti a magániskolák felett az állam főfelügyeleti jogát. Csak olyan tanintézetek viselhetik a gimnázium és reáliskola elnevezést, ill. adhatnak ki az állami intézményekben való tanulást és alkalmazást biztosító bizonyítványt, amelyek megfelelnek az állami oktatási intézményekkel szemben támasztott követelményeknek és a minisztériumtól nyilvánossági jogot kaptak. → **1850. szeptember 7.** → **1853. szeptember 23.**

1850. június 27–28. *Bruck* kereskedelmi miniszter a hivatalos Wiener Zeitung oldalain közzéteszi Ausztria és a délnémet államok (Bajorország, Württemberg, Szászország) részvételével alakítandó vámközösség tervét, de egyúttal meghirdeti a porosz vezetésű *Zollverein* alternatívájaként a német államok **1854. január 1-én** életbe lépő kereskedelmi és vámközösségét a Frankfurtban létesítendő Központi Kereskedelmi Hatóság létrehozásával. → **1850. szeptember 21.**

1850. június 28. *Schwarzenberg* miniszterelnök legfelső uralkodói paranccsal szólítja fel a belügyminiszteri rendelet és sürgetés teljesítését elmulasztó Haynau táborszernagyot a magyarországi haditörvényszéki elítéltek és a vizsgálati fogságban lévő politikai gyanúsítottak büntethetőség szerint kategorizált listájának felterjesztésére. → **1850. július 5.**

1850. június 30. Igazságügyi miniszteri rendelet Magyarországon, Horvát-Szlavónországban, a Szerb Vajdaságban és a Temesi Bánságban megszünteti a királyi jogügyigazgató és az önkormányzati tiszti ügyészek büntetőügyekben gyakorolt közvádlói hatáskörét és az államügyészség létrehozásával a bírósági szervezettől elkülönített, önálló vádhatóságot állít fel, amely az igazságügyi minisztérium közvetlen irányítása alatt áll.

1850. június. Sáskarajok okoznak súlyos károkat Temes és Torontál megyében.

1850. július 1. Az osztrák posta a birodalom egész területén a levélpostai küldemények bérmentesítésére bevezeti az ötértékű postabélyeget, amely a kétfejű sas felett az osztrák császári koronát ábrázolja. **1851. június 1-től** a hírlapküldemények bérmentesítését szolgáló háromértékű hírlapbélyeget adnak ki.

1850. július 1. *Wächter Dávid* szerkesztésében német nyelvű orvosi szaklap „Zeitschrift für Natur- und Heilkunde in Ungarn” indul az **1848 decemberében** megszűnt Orvosi Tár pótlására.

1850. július 2. Pénzügyminiszteri rendelet ismételten megerősíti, hogy az állampolgári jogegyenlőség folytán a magyarországi nemesek nem élveznek semmiféle adó- és harmincadvám-mentességet.

1850. július 4. Császári rendelet közzéteszi a bírósági szervezet felépítésének alapelveit, amely a közigazgatás és igazságszolgáltatás különválasztását és négyfokú bírósági rendszer kiépítését tartalmazza. → **1851. május 12.**

1850. július 5. Miután *Haynau* tábornagy július 1-én sértő hangvételű jegyzék kíséretében megküldi *Schwarzenberg* miniszterelnöknek a magyarországi politikai elítéltek és a vizsgálati foglyok vétség szerint osztályozott listáját, a legsúlyosabban érintett harminckét foglyot, köztük a debreceni trónfosztásban közreműködő képviselőket haditörvényszéki eljárás során halálra ítélteti. Teljhatalmánál fogva viszont huszonhárom vádlott ítéletét megsemmisíti, őket azonnal szabad lábra helyezi, a többiek ítéletét pedig börtönbüntetésre változtatja. → **1850. július 6.**

1850. július 6. Az uralkodó elnöklete alatt tartott minisztertanács *Schwarzenberg* miniszterelnök előterjesztésére felmenti és nyugdíjazza a hatáskörét túllépő, kormány intézkedéseit keresztező *Julius Haynau* báró tábornagyot, a császári hadsereg magyarországi főparancsnokát. A Magyarországon állomásozó III. császári hadsereg főparancsnoki tisztét az uralkodó ideiglenesen *Karl Wallmoden-Gimborn* gróf altábornagyra bizza és hatáskörét a katonai feladatokra korlátozza, amivel megteremti a katonai és polgári kormányzat szétválasztásának feltételét.

1850. július 8. Az igazságügyi miniszter előterjesztésére az uralkodó jóváhagyja a magyarországi közigazgatás területi beosztásához igazodó öt főtörvényszéki kerület létrehozását Pest, Pozsony, Sopron, Debrecen és Eperjes székhellyel.

1850. július 9. Az uralkodó kegyelemben részesít a magyar forradalomban való részvételért 109 olyan elítéltet, akiket a haditörvényszékek kisebb vétségeikért halálra, illetve 2–10 évi szabadságvesztésre ítélték.

1850. július 16. Az uralkodó felmenti *Gyulay Ferenc* gróf altábornagyot a hadügyminiszteri posztról és helyébe *Anton Csorich* báró altábornagyot nevezi ki.

1850. július 16. Igazságügyi miniszteri rendelet újjászervezi a horvát-szlavónországi bírósági szervezetet, amelynek során 57 járásbíróság, 7 megyei törvényszék és egy országos főtörvényszék felállítását irányozza elő.

1850. július 20. Az uralkodó megszünteti 209 országgyűlési képviselő és kormánybiztos ellen folyamatában levő haditörvényszéki eljárást, amnesztiában részesíti a háromévi várfogságra ítélt *Kubinyi Ferenc* nógrádi képviselőt és a hozzájárul a külföldön tartózkodó *Batthyány István* gróf büntetés nélküli hazatéréséhez.

1850. július vége Megjelenik *Kemény Zsigmond* báró „Forradalom után” című röpirata.

1850. augusztus 7. A republikánus beállítottágú emigráns politikusokat összefogó, Londonban működő Európai Központi Demokrata Bizottság, amelyben az olaszokat *Giuseppe Mazzini*, a franciákat *Alexandre-Auguste Ledru-Rollin*, a lengyeleket *Albert Darasz*, németeket *Arnold Ruge* képviseli, felhívást intéz *Kossuth Lajos*hoz, hogy a magyar emigráció nevében csatlakozzék a szervezethez.
→ **1851. június 19.** → **1853. február 6.**

1850. augusztus 13. Az ideiglenes kamarai törvény alapján az országban elsőként megalakul a soproni kereskedelmi és iparkamara. → **1850. augusztus 25.**

1850. augusztus 21. Az uralkodó 121 magyarországi személyt részesít kitüntetésben az uralkodó ház érdekében 1848–49-ben kifejtett tevékenységükért.

1850. augusztus 25. Megalakul a pozsonyi kereskedelmi és iparkamara. → **1850. szeptember 25.**

1850. augusztus 25–augusztus 31. A katolikus egyház helyzetéről *Scitovszky János* hercegprímás kezdeményezésére három érsek és 13 püspök – köztük négy horvátországi és két görögkatolikus – részvételével konferenciát tartanak Esztergomban. Az uralkodóhoz intézett folyamodványokban kéri a Szentszékkal a katolikus egyház jogállását szabályozó konkordátum megkötését, a püspöki kinevezések meggyorsítását, a forradalomban való részvétel miatt elítélt egyházi személyek amnesztiában részesítését, az egyházi épületek katonai beszállásolás alóli mentesítését, a vallásalap ügyének rendezését, a teológiai kar és a lelkészképző szemináriumok fenntartásának biztosítását, a kongrua és az iskolaügyi kérdések

szabályozását, a kegyurak jogosítványainak korlátozását, a házassági jogügyletekben a világi bíróságok illetékességének csökkentését és a katolikus vallásról történő áttérés megnehezítését. → **1851. november 13–december 2.**

1850. augusztus 27. *Andrei Şaguna* erdélyi görögkeleti püspök önálló egyházi nyomdát létesít Nagyszébenben cirill betűs nyomdatermékek előállítására.

1850. augusztus 30. A besztercebányai római katolikus püspökség élére *Stefan Moyses* zágrábi kanonokot, a szláv kölcsönösség és a szlovák nemzeti mozgalom kiemelkedő szervezőjét nevezik ki. → **1851. július 23.**

1850. szeptember 2. *Bánffay Simon* átveszi a Pesti Napló szerkesztését és az átalakuló szerkesztőségben az ellenzéki, nemzeti szellemű nemesi értelmiség lesz hangadó. → **1851. szeptember 7.**

1850. szeptember 7. A magyar forradalom haditörvényszéki elítélteinek ügyét felülvizsgáló belügyminisztériumi bizottság és a minisztertanács javaslatára az uralkodó tizenhat személyt – elsősorban a temesvári hadbíróóság által elítélteket - kegyelemben részesít.

1850. szeptember 7. Vallás- és közoktatási miniszteri utasítás egyéves türelmi időt ad a magyarországi gimnáziumoknak, hogy vezessék be „*Entwurf*”-ban megkövetelt szaktanári rendszert és a németnyelv kötelező tárgyként való tanítását. Ellenkező esetben az iskola elveszti nyilvánossági jogát és az „álladalmig érvényes bizonyítvány kiállításának” lehetőségét.

1850. szeptember 13. *Bach* belügyminiszter uralkodói jóváhagyással kibocsátja a magyarországi közigazgatást átszervező rendeletét, amely a katonai és polgári kormányzat szétválasztására irányul és az *olmützi alkotmány* alapján kidolgozott birodalmi közigazgatási elveket alkalmazza Magyarországra. A közigazgatás élén a helytartó áll. Az ország öt polgári közigazgatási kerületre oszlik, amelyeket a helytartónak alárendelt cs. kir. kerületi főispánok irányítanak. A kerületek megyékre oszlanak, amelyeket a kerületi főispánnak alárendelt cs. kir. megyefőnökök igazgatnak. A közigazgatás legsőbb fokú területi egysége a járás, élén a megyefőnöknek alárendelt, a közigazgatási szolgabíró címet viselő cs. kir. járási biztossal. A rendelkezés a közigazgatás és bíraskodás teljes szétválasztását eredményezi. Az új közigazgatás intézményei a rendeletben kitűzött **1851. január 1.** helyett az év folyamán különböző időpontban kezdik meg működésüket. A véglegesnek szánt közigazgatási rendszer az időközben végbement alkotmányjogi változások miatt két évig maradt érvényben (*Bach*-kori provizórium).

1850. szeptember 18. Pénzügyminiszteri rendelet az ideiglenes kamarai igazgatóság helyébe előírja az állami vagyonkezelést és az adóztatás irányítását végző magyarországi Pénzügyi Országos Igazgatóság felállítását. Egyidejűleg a Szerb Vajdaság Temesi Bánság területén Temesvár székhellyel külön pénzügyi országos igazgatóság létrehozását irányozzák elő. → **1850. október 4.** → **1850. december 1.**

1850. szeptember 20. A magyarországi zsidó hitközségek és *Karl Geringer* báró teljhatalmú polgári megbízott közti tárgyalások eredményeként az uralkodó eltörli a magyarországi zsidókra Haynau által kiszabott 2,300.000 ft. büntető hadisarcot. A büntetés megváltására a zsidó hitközségek kivétel nélkül négy év alatt, nyolc részletben a korábbi türelmi adó arányában egy millió forintot fizetnek egy zsidó iskolai alap céljára. → **1852. december 1.**

1850. szeptember 21. Háborús konfliktussal fenyegető fordulatot ölt a hesseni válság. Az osztrák elnökség alatt működő Német Szövetségi Gyűlés védelmet ígér *Frigyes Vilmos* hesseni választófejedelemnek, akinek a tartományi pénzügyigazgatás és a hadsereg – a tartománygyűléssel való konfliktusa kapcsán – megtagadta az engedelmességet. Poroszország tiltakozik a szövetségi haderő hesseni alkalmazása ellen, mert ezzel elismerné belnémet ügyekben a Német Szövetségi Gyűlés újbóli illetékességét és így megszűnne a német államok általa létrehozott szövetségének, a Német Uniónak a létalapja. → **1850. október 28.**

1850. szeptember 21. Ismét megindul Brassóban heti kétszeri megjelenéssel a „Gazeta de Transilvaniei” című román újság *Jacob Mureşianu* szerkesztésében.

1850. szeptember 25. Megalakul a Debreceni Kereskedelmi és Iparkamara, amelynek elnöke a kereskedelmi miniszter által megbízott *Svetits Mátyás* lesz. → **1850. szeptember 28.**

1850. szeptember 28. Megalakul a Pest-budai Kereskedelmi és Iparkamara. → **1850. október 1.**

1850. szeptember 29. Császári nyílt parancs kimondja a Magyar Korona országaira a sör és pálinka fogyasztási adója bevezetésének elvét, amelyet a pénzügyminiszter október 19-i rendelete **1851. január 1-i** hatállyal léptet életbe.

1850. szeptember 29. Beolvasztják a pesti József Ipartanodába a bölcsészkarri Mérnöki Intézetet, amelynek következtében Magyarországon két évtizedig szünetel a mérnöki oklevelek kiadása. → **1856. szeptember 30.**

1850. szeptember Megjelenik a „Bekanntnisse eines Soldaten” című anonim röpirat Bécsben. Szerzője, *Babarczy Imre* császári százados, a katonai diktatúra szükséges voltát hangoztatja.

1850. október 1. Életbe lép Ausztria és a Magyar Korona országai közti közbülső vámok megszüntetéséről szóló nyílt parancs, amelynek következtében csupán a leveles dohányra, dohánytermékekre, étkezési sóra, sörrre, pálinkára, a nyers, szózott pácolt és füstölt húsról kivetett vámok maradnak érvényben. A vámhatáron fennmarad a szállított árutól szóló nyilatkozattételi kötelezettség. Megszűnik a Magyar Korona országai területére az örökös tartományokból utazók szállítmányainak és poggyászaik tétéles ellenőrzése, de ez a könnyítés a Magyar Korona országaiból érkező utazókra nem vonatkozik. → **1850. június 7.**

1850. október 1. Az osztrák távíróvonalakon lehetővé teszik magántávíratok továbbítását és megszervezik annak kézbesítését. A távirat, amelyet kizárólag német nyelven lehet feladni, legfeljebb száz szót tartalmazhat. A távírda hivatalok április 1-től reggel hét, október 1-től reggel nyolc órától este kilenc óráig tartanak nyitva. A pesti és a pozsonyi távírda-állomáson éjjel is adható fel távirat.

1850. október 1. Megindul Toldy Ferenc szerkesztésében az „Új Magyar Múzeum” című népszerű tudományos havi folyóirat. **1860 decemberében** szűnik meg. Megalakul a Temesvári Kereskedelmi és Iparkamara. → **1851. január 11.**

1850. október 4. Pénzügyminiszteri rendelet 18 körzeti pénzügyigazgatóság és a cs. kir. pénzügyőrség felállítását írja elő Magyarországon. → **1851. február 20.**

1850. október 4. A vallás-és közoktatásügyi miniszter rendelete átalakítja a jogakadémiák szervezetét, egységesíti és emeli a tantervi követelményeit. Bölcséleti tagozatát leválasztják s abból a nyolcosztályos gimnázium két felső osztályát alakítják ki. A jogakadémiákon négy szaktanszéket rendszeresítenek, de az ott folytatott két éves tanulással nem szerezhető többé jogi záró képesítés, az eredményesen elvégzett két évet viszont beszámítják az egyetemi tanulmányokba. Az állami fenntartású jogakadémiák közül a pozsonyi, kassai, nagyváradi zágrábi és az állami kezelésbe vett nagyszebeni marad fenn, míg az egyháziak közül egyedül a Debreceni Református Jogakadémia teljesíti a követelményeket, így a többiek hamarosan megszűnnek. → **1853. november 15.**

1850. október 8. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet a hivatalnoki képesítés egységesítésére pesti egyetem mellett államvizsga bizottság felállítását rendeli el. A jogi végzettséghez kötött állami hivatalnoki állásra való alkalmazáshoz előbb elméleti vizsgát, bizonyos szolgálati idő elteltével a szolgálati

ágnak megfelelő gyakorlati államvizsgát írnak elő. A pesti államvizsga bizottság – közjogi-közigazgatási és bírói szakon – csak gyakorlati államvizsgáztatásra kap felhatalmazást.

1850. október 15. Az Osztrák Délkeleti Vasút megnyitja a Vác–Párkányána közötti vasútvonalat. Hossza 44 km. → **1850. december 16.**

1850. október 15–1851. július 2. A Habsburg Monarchia (az Osztrák Császárság) görögkeleti püspökeinek bécsi konferenciáján nem születnek meg a kormányzat által várt javaslatok a görögkeleti iskolarendszer szervezetének és pénzügyi támogatásának kialakítására. A tárgyalások menetére a szerb és román egyházi hierarchia szembenállása nyomja rá bélyegét. *Andrei Şaguna* erdélyi görögkeleti püspök eredménytelenül kísérli meg a monarchia román lakóit egyesítő külön román görögkeleti érsekség létrehozását. A karlócai érsek, *Josip Rajačić* a görögkeleti egyház egységére és egy dákoromán birodalom veszélyére hivatkozva fordul szembe a birodalom román lakóinak egészét összefogó görögkeleti román érsekség felállításával. A bukovinai görögkeleti püspök, *Eugen Hacman* támogatja az erdélyi és a bánági románokat egyesítő önálló román érsekség megalakítását, de fenntartja saját püspöksége önállóságát. → **1864. december 24.**

1850. október 25–november 5. Neszmély (Esztergom vm.) község parasztsága ellenáll a bordézsomát behajtó *Zichy*-uradalom tisztviselőinek. Az ügy kivizsgálására 28-án csendőri kísérettel kiszálló szolgabírókat vasvillákkal és csákányokkal úzik el a faluból. November 5-én nyolcvan főnyi katonasággal kiszálló megyefőnök letartóztatja a lázadás szellemi irányítójának tartott *Fónod János* református lelképásztort és tizenkét társát, akiket haditörvényszék elé állítanak.

1850. október 28. *Ferenc József* Varsóban találkozik *I. Miklós* orosz cárral, akitől támogatást kap a Német Szövetség újjászervezéséhez → **1850. november 8.**

1850. október. Az óbudai hajógyár vasmunkásai kérvényben tiltakoznak éjszakai pótlék 75%-os csökkentése és *Pissecker* igazgató bánásmódja miatt.

1850. november 1. Érvénybe lép az egyenes adózás ideiglenes rendszere, ami a földadó, házadó, személyes kereseti és jövedelemadó bevezetését jelenti Magyarország, Szerb Vajdaság és Temesi Bánág, Horvát-és Szlavónország területén. Hatálya Erdélyre nem terjed ki.

1850. november 1. Az **augusztus 2-i** császári nyílt parancs és a **szeptember 25-i** pénzügyminiszteri rendelet értelmében bevezetik a bélyegilletéket Magyarországon. (A császári nyílt parancsban adott határidőt a miniszteri rendelet módosítja.)

1850. november 1. A Kereskedelmi Minisztérium utasítására távirati úton rendszeresen közölni kezdik Pesttel a bécsi tőzsde és terménytőzsde állását.

1850. november 1–november 5. Magyaróváron a Gazdasági Magánintézet helyén megnyílik az állami Felsőbb Gazdászati Tanintézet, amely a birodalom egyetlen felsőfokú mezőgazdasági oktatási intézménye. A képzési idő két év. → **1857. augusztus 1.**

1850. november 8. A hesseni választófejedelemségbe bevonuló német szövetségi végrehajtó hadsereg, amelynek zömét az osztrák és bajor kontingens adja, tűzharcba keveredik szinten bevonuló porosz csapatokkal. → **1850. november 25.**

1850. november 13. Helytartói rendelet december 1-i hatállyal megszünteti a magyarországi szabad királyi városok igazgatási kiváltságait és azokat a megyefőnökök közvetlen alárendeltségébe utalja. Az öt kerületi székváros – Buda, Pozsony, Sopron Nagyvárad, Kassa, valamint Pest, majd később Debrecen – igazgatása felett a kerületi főispánok, 1853-tól a helytartósági osztályok gyakorolnak felügyeletet. → **1851. augusztus 31.**

1850. november 13. *Leo Thun-Hohenstein* kultuszminiszter előterjeszti a minisztertanácsban egy önálló erdélyi egyetem létrehozását Nagyszebenben. A javaslatát azzal vetik el, hogy az erdélyi nemzetek ellentétei miatt nem lehetséges egységes egyetem fenntartása. → **1851. augusztus 16.**

1850. november 20. Helytartói körrendelet személyes kereseti adófizetésére kötelez minden 16 éven felüli személyt. A fejadó az alsó néprétegek egészére kiterjed, míg birodalom nyugati felében e rétegek mentesek maradnak az adónemtől. Az adó mértékét az adózók vagyoni viszonya alapján három adóosztályban állapítják meg. Az első osztályba tartoznak az 1/8-nál kisebb jobbágytelekkel rendelkező gazdák, zsellérek, dohánykertészek, cselédek, napszámosok és családtagjaik, akik falun 20, városban 30 krajcár adót fizetnek. Az iparos legények, kereskedelmi alkalmazottak és segédmunkások adója falun 30 krajcár, városban 1 ft. A második adóosztályba kerülnek ötven hold birtoknagyságig a mezei gazdák, az önálló háztartással rendelkező szak- és segédmunkások és a nyugdíjas nem tisztviselői alkalmazottak 1 ft, – az állami, községi és magán alkalmazású tisztviselők, egyházi javadalommal bíró lelkészek, valamint a honoráciorok, tehát az ügyvédek, mérnökök, orvosok, sebészek patikusok és bábák 3 ft, – a nyugdíjas állami, községi és magán alkalmazású tisztviselők, illetve a nem tisztviselői alkalmazottak, valamint a segédlelkészek és a magántanítók 2 ft, – adókötelezettséggel. Az iparosok és kereskedők adója falun 1, városban 3, Pesten és Budán 6 ft. A harmadik adóosztályban az adó mértékét az

előző évben fizetett egyenes adó alapján vetik ki, amelynek mértéke 100 ft-ig 4, 200-ig 6, 500-ig 8, 500 felett 10 ft. A 16 évet betöltött családtagok mindkét adóosztályban a kivetett adóösszeg felét fizetik, ha nincs önálló keresetük.

1850. november 23. Pénzügyminiszteri rendelet bevezeti a bor- és hús fogyasztási adót Magyarország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén **1851. március 1-i hatállyal.** Erdélyben és Horvát-Szlavónországban szociális és politikai kíméletből egyelőre eltekintenek ennek az adónemnek az alkalmazásától.
 → **1851. február 13.** Az adó érvénye az ún. zárt községekre, településekre terjed ki, amelyek közé a fogyasztási adóvonallal ténylegesen ellenőrzött három legnagyobb város Buda, Pest és Pozsony mellett minden olyan települést besorolnak, ahol a lakosság száma a 2000 főt meghaladja. E településeken a teljes borfogyasztás és az ide történő borbehozatal adóköteles. A fogyasztási adóköteles termék szállítása csak nappali időszakban és a kijelölt útvonalakon történhet. A húsfogyasztási adója az ipari és üzleti vágásokra korlátozódik. Az adóztatás mértékét nem a bor és hús minősége, hanem a települések osztályba sorolása határozza meg. 1858-ban a bor- és húsfogyasztási adó 954 települést érint. A végrehajtásáról 730 község szerződésben meghatározott megváltási összeg (Abfindungsvertrag) fejében maga gondoskodik, 195 községben magánadóbérlő működik, és csupán 29 községben van állami, kincstári kezelésben.

1850. november 25. *Felix Schwarzenberg* herceg osztrák miniszterelnök 48 órás ultimátumot szab a hesseni porosz csapatok kivonására, amelyet porosz részről teljesítenek. → **1850. november 29.**

1850. november 27. A kormány megszünteti a katonák felesketését az alkotmányra.

1850. november 27. *Alexander Bach* belügyminiszter bizalmas rendelete *Karl Geringer* báróhoz, a magyarországi polgári ügyek vezetésével megbízott császári biztoshoz, a „közrend és nyugalom fenntartása” érdekében a sajtó és az egyletek megrendszabályozásáról.

1850. november 29. Császári nyílt parancs **1851. március 1-i hatállyal** kiterjeszti a dohánymonopóliumot a Magyar Korona országaira.

1850. november 29. Ausztria és Poroszország szerződést köt Olmützben a hesseni válság lezárására és a holsteini kérdésben való közös fellépésre. A megállapodás értelmében Poroszország csatlakozik német szövetségi végrehajtó hadsereghez, hogy a fegyveresen ellenálló Holsteinben életbe léptesse az angol és orosz nyomásra kötött **1850. július 2-i berlini békét**, amely a két elbai hercegséget ismét dán uralom alá helyezi. Poroszország kötelezettséget vállal, hogy szakít a kislejtes

uniós politikával és közreműködik a Német Szövetség megújításában. → **1850. december 23.** → **1851. január 11.**

1850. december 1. A Szerb Vajdaság Temesi Bánság területén Temesvár székhellyel pénzügyi országos igazgatóság kezdi meg működését, amelynek alárendeltségében egyidejűleg Zomborban, Nagybecskerekén és Lugoson körzeti pénzügyi igazgatóság alakul és létrejön a pénzügyőrség.

1850. december 3–8. Büdszentmihály (Szabolcs vm.) község földesúri szolgáltatásokat megtagadó majorsági telkes parasztjai és zsellérei botokkal, vasvillákkal bántalmazták és úzik el a hátralékok behajtására kiszálló járási csendbiztost és az uradalmi tisztviselőket. A megmozdulás vádlottjait félévtől hat évig terjedő börtönnel sújtják.

1850. december 4. *Ferenc József* fogadja a bányai evangélikus egyházkerület küldöttségét, amely a *Haynau* által felfüggesztett egyházi autonómia visszaállítását kéri és kifejezi a zsinati-presbiteri egyházszervezethez való ragaszkodását.

1850. december 5. Az uralkodó *Karl Friedrich Kübeck* bárót nevezi ki a március 4-i alkotmányban előirányzott Birodalmi Tanács elnökének és megbízza tanácsadó testület kidolgozásával. → **1851. április 13.**

1850. december 8. Bajorországi emigrációjából hazatér *Eötvös József*.

1850. december 10. *Alexander Bach* belügyminiszter szabályozza a cs. kir. rendőrhatóságok szervezetét és hatáskörét, amelyek mint politikai hatóságok a belügyminisztériumhoz tartoznak. A magyarországi rendőrséget a helytartó irányítja, noha a kerületi székvárosokban működő rendőrigazgatóságokat közvetlenül a kerületi főispánok alá rendelik. → **1852. április 25.**

1850. december 12. Legfelső elhatározás a főkegyúri jog alapján fogarasi görög katolikus püspökséget önálló érsekség rangjára emeli és kivonja az esztergomi érsek joghatósága alól. Területén Szamosújvár és Lugos székhellyel két új püspökség létesül és az új egyháztartományhoz csatolja a nagyváradi görög-katolikus püspökséget is. → **1853. november 26.**

1850. december 16. Az Osztrák Délkeleti Vasút megnyitja a Párkányána–Pozsony közötti vasútvonalat, megteremtve a vasúti összeköttetést Pest és Bécs között.

1850. december 23. Megkezdődik a német fejedelmek drezdai konferenciája a Német Szövetség reformjáról. → **1851. május 15.**

1850 – az év folyamán *Ignacio Porro* olasz fizikus megszerkeszti a prizmás távcsövet. – A Magyar Korona országainak népessége: 13,191.553 fő. – A szűkebb Magyarországon (Erdély és Horvát-Szlavónország nélkül) 23,35 millió forint adó folyik be; ebből 11,08 millió egyenes, 12,27 millió forint pedig közvetett adó. – Pest és Bécs között kiépül az ország első távíróvonalja. – A Sopron megyei Félszerfalván (Hirm, ma: Ausztria) felépül és termelni kezd *Hartig Ignác* 16 lóerős gőzgéppel és hat víznyomású sajtolóval működő cukorgyára és finomítója. – Szalámigyár létesül Nagyszebenben. – Újra megkezd működését a Magyar Tudományos Akadémia, a Természettudományi Társulat és a Magyarhoni Földtani Társulat. – Megszervezik az első reáliskolai osztályokat Pozsonyban, Győrött és Sopronban. – Megalakul a Rózsavölgyi és Társa, a legismertebb magyar zeneműkiadó cég, amely hangversenyek rendezésével is foglalkozik. – Megjelenik Bécsben *Somssich Pál* „Das legitime Recht Ungarns und seines Königs” és *Zsedényi Ede* „Ungarns Gegenwart” című konzervatív ihletésű politikai vitairata Bécsben; valamint Pesten *Eötvös József* br. röpirata a nemzetiségi kérdéstről: „Über die Gleichberechtigung der Nationalitäten in Österreich.” – *Arany János*: Letészem a lantot, *Sárosi Gyula*: Bujdosó és Hol vagy Isten, *Tompa Mihály*: A gólyához, *Vörösmarty Mihály*: Előszó című költeménye a nemzet elmúlt tragédiáját idézi. – *Alexander Duchnovich* vezetésével ruszin irodalmi társaság alakul Eperjesen. – Megjelennek *Klapka György* emlékiratai a szabadságharcról Londonban angolul (Memoirs of the War of Independence in Hungary) és Lipcsében németül. (Memoiren von Georg Klapka. April bis October 1849). – *Mikuláš Dohnány* megjelenteti Szokolcán az 1848-as szlovák felkelésről szóló emlékiratát (Historia povstaňja slovenskjeho z roku 1848.) – *Jedlik Ányos* a pesti egyetem tanára közzéteszi a „Természettan elemei. I. Súlyostestek természetana” c. első hazai magyar nyelvű egyetemi fizikatankönyvet. – A pesti egyetemen a természettan tanszékeket (ásványtan, növénytan, állattan) és a kémiát osztrák mintára az orvosi karról a bölcsészeti karra helyezik át. – Megindul az erdélyi szász természettanji egyesület folyóirata a „Verhandlungen und Mitteilungen des Siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaften zu Hermannstadt”, amely 1946-ig jelenik meg.

1851

1851. január 1. Életbe lép a közigazgatási hatóságoknak az **1850 májusában** kiadott ügykezelési utasítás, amely az iktatás általánossá tételével, a személyi felelősségen alapuló intézkedéssel, az alapszámos ügyiratrendszer bevezetésével és a tárgyi alapú irattározás meghonosításával megteremti a szakszerű írásbeli ügyintézését.

1851. január 1. Hatályba lép a sör- és pálinka fogyasztási adója a Magyar Korona országaiban.

1851. január 1. Az 1850. szeptember 13-i közigazgatási szervező rendelet alapján létrehozott pesti, pozsonyi, soproni, kassai és nagyváradi kerületi kormányzat megkezdte működését. → **1853. július 1.**

1851. január 11. Ausztria és Poroszország a Német Szövetség nevében felszólítja a Holsteint a Dániával szembeni ellenségeskedés beszüntetésére és az osztrák csapatok megkezdik a bevonulást a hercegségbe az ottani fegyveres erő leszerelésére.

1851. január 11. Megalakul a Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara, amelynek elnökévé *Diettrich Sámuel* vasárust, másodelnökévé *Rajka Péter* gépészt választják.

1851. január 22. Az uralkodó elrendeli Erdélyben a katonai határőrvidék felosztatását és az addigi öt határőrezrednek megfelelően négy gyalogos és egy huszár serezed felállítását.

1851. január 23. *Anton Schmerling* lovag igazságügyi miniszter kiválik a kormányból és utódjának *Karl Krauss* bárót nevezik ki.

1851. január Megindul *Vachot Imre* havi irodalmi folyóirata a „Remény”, amely Jókai Mór bevonásával a művészi érték védelme, a nemzeti öntudat ápolása és a romantika múltkedvelése jellemez. Megjelenése az év végével megszűnik.

1851. február 1. Császári nyílt parancs ideiglenesen az 1837. évi osztrák postatörvényt vezeti be Magyarországon, de az utasszállítás postai monopóliumát Magyarországon nem érvényesítik.

1851. február 6. Helytartósági ideiglenes rendelet – 1840. évi XVI–XX. tc. fenntartása mellett – újraszabályozza a kereskedés, iparűzés és gyárlapítás feltételeit, érvényesítve a vallási és nemzetiségi egyenjogúság és a szabad verseny elvét. A nagykereskedői tevékenység feltétele 30 ezer, a kiskereskedés esetén egy-nyolcezer pengőforint alaptőke megléte. A kézműipari tevékenység szakmai végzettséghez kötött engedélyezett és előképzettséget nem igénylő, szabad iparágakra oszlott, amelynek gyakorlását „a helyi szükségletekre és a létező iparágak helyes arányára tekintettel” a városi és megyei hatóságok engedélyezték. A rendelkezés fenntartja a céhkereteket, de új céh alakítását már nem engedélyezi. → **1859. december 20.**

1851. február 13. Pénzügyminiszteri rendelet **1851. június 1-i** hatállyal bevezeti a bor- és húsfogyasztási adót Erdélyben is a 2000 főnél nagyobb lakosságú településeken.

1851. február 15. A magyar emigráció nevében *Teleki László, Szemere Bertalan, Vukovics Sebő, Klapka György és Czetz János* memorandumban tiltakozik a francia, angol, amerikai és piemonti kormánynál a német fejedelmek drezdai konferenciáján követett osztrák politika miatt, amely a centralizált osztrák birodalom egészének, benne a beolvasztott Magyarország Német Szövetségbe való beléptetésével törekszik a német államok közötti vezető szerep megszerzésére. → **1850. december 23.** → **1851. május 15.**

1851. február 20. Az ideiglenes kamarai igazgatóság átszervezésével a pénzügyminisztériumnak közvetlenül alárendelt Magyarországi Pénzügyi Országos Igazgatóság kezdi meg működését *Almásy Móric* gróf vezetésével. Az állami és alapítványi vagyongazdálkodás, a vámhivatalok, a pénztári szolgálat és a pénzügyőrség irányítása és ellenőrzése, az egyenes adóztatás ügyeinek irányítása tartozik hatáskörébe. A pénzügyminisztérium **1850. október 4-i** rendelete alapján alárendeltségében egyidejűleg szervezik meg az átlagban két megyére kiterjedő 18 pénzügyi körzeti igazgatóságokat a közvetett adózás ügyeinek intézésére, a megyei adófelügyelőségek és a pénzügyőrség felügyeletére.

1851. március 1. Bevezetik a Magyar Korona országában az állami dohánymonopóliumot, Magyarország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén a bor- és húsfogyasztási adót.

1851. március 2. Császári rendelet – a Magyar Korona országai és a lombard-velencei királyság kivételével – előírja az „iparos osztály” felkészültségének emelésére és a magasabb műszaki intézményekben való továbbtanulás előkészítésére a négyéves elemi főtanodára épülő hároméves al- és a hatéves főreáliskola önálló intézményként való létrehozását legalább a koronatartományok székvárosaiban, hogy a Német Vámeagyülethez való csatlakozás esetén a Monarchia ne szakadjon le az ipari versenyben. → **1851. szeptember 3.**

1851. március 3. Az Amerikai Egyesült Államok kongresszusának mindkét háza határozatban hívja meg *Kossuth Lajost* és emigránstársait Amerikába.

1851. március 13. Helytartósági rendelet egyszerűsíti az úrbéri kárpótlási előleg igénylési és kifizetési eljárását. Egyben fenntartja a felségsértés miatt elítéltek, a haditörvényszéki eljárás alatt állók és az engedély nélkül külföldön tartózkodók kizárását az előleg folyósításából.

1851. március 15. Debrecen városa díszpolgárrá választja *Karl Geringer* polgári kormányzót, *Alexander Bach* belügyminisztert és *Karl Ludwig Bruck* kereskedelmi minisztert, hogy elérjék a várost elkerülő vasútépítési tervek módosítását.

1851. április 10. *Karl Geringer* báró ideiglenes helytartó vezetésével megkezdí működését a Magyarországi Cs. Kir. Helytartóság, amely **1853. május 15-ig** marad fenn.

1851. április 13. Az uralkodó Birodalmi Tanácsot hív életre. Elnöke *Karl Friedrich Kübeck* báró, a tagjának április 14-én hat osztrák és két magyar (*Zichy Ferenc gr. és Szőgyény László*) tanácsost neveznek ki. → **1851. augusztus 20.**

1851. április 18. *Ludwig von Wohlgemuth* báró altábornagy, Erdély katonai és polgári kormányzója Bécsbe történő hivatali útja során meghal Pesten.

1851. április 25. *Kossuth Lajos kütahyai alkotmányterve* az önkormányzati rendszer keretei között az 1849. évi szegedi nemzetiségi törvéynél messzebb menő jogokat ajánl a nemzetiségeknek, de az ország kevert nemzetiségű összetételénél fogva – Horvát-Szlavónország kivételével – nem tartja megvalósíthatónak a nemzetiségek területi autonómiáját.

1851. április 29. Az uralkodó *Karl Schwarzenberg* herceg altábornagyot nevezi ki Erdély katonai és polgári kormányzójának. → **1858. június 25.**

1851. április. A rendőrség betiltja *Fejér György* kanonok „A polgári alkotmányok fő tulajdonai” című konzervatív szellemű röpiratát, amelyben a legitimitás elve mellett érvel és a magyar forradalmat vétlen önvédelemként értékeli, s az uralkodóházzal való megbékélést az uralkodó nagyvonalúságától reméli.

1851. május 1–október 15. Londonban a 75 ezer m²-t befedő, öntöttvas szerkezetű üvegcsarnokban, a Kristálypalotában megrendezik a hat millió látogatót vonzó első világkiállítást, a gyár-és kézműipar technikai fejlődésének bemutatóját. A 14.837 kiállító fele angol, a Habsburg-monarchiából 631 kiállító szerepel. A kiállításon 5130 díjat osztanak ki három kategóriában, amelynek 46%-át angol, 33%-át francia kiállítók kapják. A Magyar Korona országaiból származó kiállító fődíjat nem nyer. Éremdíjazásban részesül a pesti *Birnbaum Jakab* kendere, *Hunyady* gróf ürményi juhászatának gyapjúja, *Geyer J.* pesti szűcs báránybőr bundája, a fiumei *Smith és Meynier* írópapír kollekciója, *Malatinszky E.* miskolci szűrszabó cifraszűrje, *Singer József* pesti szabó ruhái, *Fischer Mór* herendi porcelánja és *Pattak G.* nagyszebeni kefekötő kefeje. Méltányoló elismerés kap *Andrássy György* gróf dernői üzemének rúdvasa, a pesti *Kochmeister Frigyes* által bemutatott nikkell és kobalt, a besztecebányai *Szumrák I. F.* kobaltérce, *Malvieux József Keresztély* pesti kereskedő repceolaja, a brassói Panna és *Alexis N.* gyapjúja és a nagyszebeni *Melzer D.* pipereszappana.

1851. május 12. Legfelső elhatározáson alapuló belügy- és igazságügyi miniszteri rendelet szabályozza az Erdély kormányzatát, közigazgatási beosztását, bírósági szervezetét és elrendeli az államügyészség felállítását. A közigazgatást a Nagyszebenben székelő helytartó és a helytartóság irányítja. Öt közigazgatási kerületet alakítanak ki, amelyek közül a régi szász székeket és területeket Nagyszeben székhellyel egyesítő kerület a „Szászföld” nevet viseli, míg a másik négy kerület a kerületi székhelyről (Kolozsvár, Dés, Károly(Gyula)fehérvár, Marosvásárhely) kapja az elnevezést. E közigazgatási egységek élén kerületi elnökök állnak. Az alsó fokú területi igazgatási egységet a 36 újonnan szervezendő járás jelenti, amelyet járási főnökök igazgatnak. A bírósági szervezetben Erdély egészére kiterjedő illetékességgel Nagyszebenben Országos Főtörvényszék létesül, amely alatt az öt kerületi igazgatási székvárosban kerületi törvényszékek működnek. Az elsőfokú bíráskodást a büntetőügyekben is eljáró 20 járási társas bíróság és 79 járási egyes bíróság végzi, amely csak polgári peres és kihágási ügyekben ítélik.

1851. május 13. A Szatmár megyei Hosszúpálfalván letartóztatják *Teleki Blanka* grófnőt és tanítványát, a 17 éves *Erdélyi Erzsébetet*. A grófnő ellen a szabadságharc alatti magatartása, a forradalom eszméinek ébrentartása és emlékeinek gyűjtése miatt indul eljárás. → **1851. július 12.**

1851. május 14. Császári rendelet megszünteti a Budai Egyetemi Nyomda és a Kolozsvári Líceumi Nyomda tankönyv kiadási előjogait.

1851. május 15. Véget ér a német fejedelmek drezdai konferenciája, amely változatlanul hagyja a Német Szövetség intézményi felépítését és területi állományát. Az értekezlet az 1848 előtti formában állítja helyre a szövetségi gyűlést és a vámegetet. Nem teljesül a porosz paritásigény, az Ausztriával való hatalmi egyenrangúság intézményesülése, mert a Szövetségi Gyűlésben az elnöki hatalmat állandó jelleggel Ausztria gyakorolja. De megghiúsul az osztrák birodalom egészének belépése a Német Szövetségbe és az erős szövetségi végrehajtó hatalom kiépítésére irányuló osztrák törekvés is, viszont a Balti-tenger menti porosz területek sem kerülnek a Szövetség keretébe.

1851. május 16. Megkötik a drezdai konferencia során kialakított porosz–osztrák titkos szövetségi szerződést, amelyben a két fél három évre kölcsönösen biztosítja egymás területi állományát. → **1854. április 20.**

1851. május 23. *Karl Ludwig Bruck* báró kereskedelem- és iparügyi miniszter kiválik a kormányból és utódjának *Andreas Baumgarten* lovagot nevezik ki.

1851. május 29. Esztergomban ünnepélyesen megnyitják az Esztergom–Párkány közötti hajóhidat.

1851. május–július. A Bázias és Oravica közti vasúti építkezésen dolgozó háromezer hazai és hasonló számú külföldi munkás írásbeli megállapodás nélküli alkalmazása és a rossz bánásmód sorozatos bérvitákhoz vezet az építési vállalkozóval.

1851. június 3. Vallás- és közoktatási miniszteri utasítás Magyarországon és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságban elrendeli az érettségi vizsgát a gimnázium nyolcadik osztályát vagy a filozófiai kurzus második évfolyamát befejező tanulóknak. Az érettségi nem kötelező, de a hazai egyetemekre való beiratkozás és a külföldi egyetemeken folytatott tanulmányok beszámításának előfeltétele. Az első érettségi vizsga lebonyolítására még a nyilvánossági joggal rendelkező gimnáziumok sem kapnak felhatalmazást, hanem azt egy-egy delegált elnök vezetésével alakult vegyes katolikus-protestáns bizottság végzi hét városban, Pesten, Budán, Pozsonyban, Sopronban Kassán, Nagyváradon és Temesvárott. A vizsgákra szeptemberben és decemberben kerül sor. A 719 vizsgára jogosult magyarországi tanuló közül 454 vállalja a megmérettetést, amelyen 362 diák bizonyul eredményesnek.

1851. június 19. *Kossuth Lajos* az Európai Központi Demokrata Bizottsággal való együttműködési szándéka jeleként megküldi *Giuseppe Mazzininek* a kütahyai alkotmánytervét és felhívástervezetét, amelyben az Itáliában szolgáló magyar katonákat az osztrák hadsereg elhagyására és az olasz felszabadító mozgalom támogatására szólítja fel. ← **1850. augusztus 7.** → **1853. február 6.**

1851. június 22–28. *Makk (Mack) József* honvéd ezredes Kütahyában tárgyal *Kossuth Lajossal*, akitől felhatalmazást kap egy új szabadságharc előkészítését szolgáló hazai titkos szervezet kiépítésére. → **1851. július.**

1851. június 27. Császári rendelet a kormány felügyelete alá helyezi a magánintézményekben folyó oktatást, amelyeknek követelményei azonosak az állami iskolákéval.

1851. június 30. Betiltják másfél évre a „Religio és Nevelés” c. katolikus egyházi és irodalmi folyóiratot. Szerkesztőjét, *Danielik János* kanonokot kéthavi börtönbüntetésre ítélik.

1851. július 1. A közvetett adóknak a Magyar Korona országaiban történt bevezetése után a minisztertanács eltörli az Ausztria és Magyarország közti közbülső vámhatárt.

1851. július 1. Nagyszebenben megkezdí működését az Erdélyi Országos Pénzügyigazgatóság és az alárendelt hat kerületi pénzügyigazgatóság Nagyszebenben, Szászvároson, Kolozsvárott, Besztercén, Marosvásárhelyt és Brassóban.

1851. július 1–2. Földrengés pusztít Komáromban, ahol az éjszakai órákban két hullámban bekövetkező földlökések jelentős épületkárokat, kémények, tűzfalak leomlását és egy ember halálát okozták. A rengést Pesten, Budán, Győrött, Sopronban, Mórón és a Hont megyei Ipolyságon is észlelik.

1851. július 3–4. Pesten a terézvárosi dohánygyári munkásnók megtagadják a munkát, mert bérüket leszállították. Tiltakozó felvonulásukat a rendőrség katonai segítséggel oszlatja fel és letartóztatja a sztrájkolók vezetőit. A pesti haditörvényszék a letartóztatottakat háromhavi fogságra ítéli, de a hadseregparancsnok a büntetést egy heti fogságra mérsékli, mert a tüntetést a gyári vezetés helytelen magatartása váltotta ki.

1851. július 12. A Máramaros megyei Aknaszlatinán letartóztatják Teleki Blanka nőnevelő intézetének egykori tanárát, a báró *Sztojka* családnál nevelősködő *Leövey Klárát*, mert tanítványait forradalmi szellemben nevelte és a forradalom nyomtatott és szóbeli emlékeit gyűjtötte. → **1853. május 25.**

1851. július 12. A magyarországi helytartóság bizalmas utasítást intéz a kerületi főispánokhoz, melyben elrendeli a birodalmi egység ellen agitáló magyar konzervatívok tevékenységének fokozott ellenőrzését.

1851. július 14. Igazságügyi miniszteri rendelet a Magyar Korona országaiban az osztrák polgári törvénykönyv szellemében írja elő a gyámhatósági és gondnoksági ügyek intézését. A városokban és a rendezett tanácsú községekben a járásbíró elnökletével és legalább négy községi képviselő részvételével árvabizottmányokat hoznak létre, amelyek illetékessége a környező községekre vagy a járás egész területére kiterjed. E testületeket a kerületi főispánok erősítik meg, felügyeletüket a megyei törvényszék és a kerületi főtörvényszék gyakorolja.

1851. július 20. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri utasítás megerősíti, hogy a népoktatás alapja Magyarországon az uralkodó által 1846. évi december 21-én szentesített „Systema scholarum elementarium”. Egyúttal ösztönzi a két- és háromosztályos elemi iskolák három-és négyosztályossá fejlesztését, leányiskolák létrehozását, az iskolába járás erősítését és az iskolaépületek állagának javítását. → **1855. március 23.**

1851. július 23. *Stefan Moysese*t beiktatják a besztercebányai püspöki székbe.

1851. július. Megjelenik *Eötvös József* politikaelméleti kutatásait összegző munkája „A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra” első kötete Pesten, augusztusban németül Bécsben. A második kötet 1854-ben lát napvilágot.

1851. július. *Makk József* erdélyi megbízottja, *Rózsafi Mátyás* kezdeményezésére a Székelyföldön Habsburg-ellenes szervezkedés kezdődik *Török János* marosvásárhelyi református kollégiumi tanár vezetésével. → **1851. augusztus 23.**
→ **1851. szeptember 2.**

1851. augusztus 10. A vallás- és közoktatásügyi miniszter leirata – az augusztus 3 i legfelső elhatározás alapján – az állatorvosok és patkolókovácsok képzését szolgáló barom orvosi intézetet leválasztja a pesti egyetem orvosi karáról és az egyetemtől független, önálló Állatgyógyintézetet hoz létre. A tanulmányi idő változatlanul egy év marad. → **1854. augusztus 23.**

1851. augusztus 12. Legfelső elhatározás a horvát-szlavónországi katolikus püspökségeket elválasztja a magyar egyháztartománytól. A zágrábi püspökséget érseki rangra emeli és alárendeli a zenggi, körösi és diakovári püspökséget. → **1852. december 11.**

1851. augusztus 13. A Sebes-Körös elárasztja Nagyváradot és két városrészben 555 ház dől össze.

1851. augusztus 16. Az uralkodó felmenti *Ferdinand von Mayerhofer* báró vezérőrnagyot a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság ideiglenes tartományfőnöki tisztéből. → **1851. augusztus 17.**

1851. augusztus 16. Legfelső elhatározás az erdélyi egyetem helyett két paritásos állami jogakadémia felállítását rendeli el Erdélyben, egy német tannyelvűt Nagyszebenben, egy magyar tannyelvűt Kolozsvárt. Oktatás csak a német tannyelvű nagyszebeni jogakadémián folyik. → **1853. január 12.**

1851. augusztus 17. Az uralkodó *Johann Coronini-Cronburg* gróf altábornagyot nevezi ki a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság katonai és polgári kormányzójának, aki megtartja a bánsági főhadparancsnoki tisztségét és a bánsági határőrvidék feletti rendelkezést. → **1859. július 28.**

1851. augusztus 17. Legfelső elhatározáson alapuló belügy- és igazságügyi miniszteri rendelet szabályozza a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság közigazgatási beosztását, bírósági szervezetét és elrendeli az államügyészség felállítását. A közigazgatást a Temesvárott székelő kormányzó irányítja. A tartomány Temesvár,

Nagybecskerek, Lugos, Újvidék, Zombor székhellyel öt kerületre tagolódik, amelyet kerületi főbíztosok igazgatnak. Temesvárott Országos Főtörvényszék létesül, amely alatt kerületi törvényszékek működnek Temesvárott, Lugoson és Zomborban. Az elsőfokú bíraskodást a büntetőügyekben is eljáró 12 járási társasbíróság és 31 járási egyes bíróság végzi, amely csak polgári peres és kihágási ügyekben ítélik.

1851. augusztus 20. Az uralkodó *Schwarzenberg* miniszterelnökhöz és *Kübeck* birodalmi tanácsi elnökhöz intézett császári kabineti iratokkal megszünteti az olmützi alkotmánnyal bevezetett alkotmányos miniszteri felelősséget, a minisztereket és a minisztertanácsot az uralkodói akarat végrehajtó eszközének nyilvánítja, kimondja, hogy a Birodalmi Tanács az uralkodó tanácsadó testülete és a két testületnek elrendeli az olmützi alkotmány felülvizsgálatát. → **1851. december 31.**

1851. augusztus 22. Császári nyílt parancs a birodalom egész területén megszünteti a nemzetőrség intézményét, de engedélyezi a polgárőrségek és lövészegyuletek újjászervezését.

1851. augusztus 23. *Jubál Károly* tanár *Kossuth*hoz intézett levele mellékleteként elküldi „A honmentés tervezete” című munkáját, egyszersmind megkezdi Pesten a Habsburg-ellenes szervezkedését, amely kapcsolatot létesít *Makk József* székelyföldi mozgalmával. → **1851. szeptember**

1851. augusztus 31. Helytartósági ideiglenes utasítás a magyarországi szabad királyi és rendezett tanácsú városok községi ügyeinek rendezésére előkészíti a *Franz Stadion* gróf nevéhez kapcsolódó, **1849. március 17-i** osztrák ideiglenes községi törvény magyarországi bevezetését, amely „a szabad állam – szabad község” alapelvre épül. → **1851. november 22.**

1851 nyara *Kemény Zsigmond* báró megírja és megjelenteti „Még egy szó a forradalom után” című röpiratát.

1851. szeptember 2. *Johann Bordolo* báró altábornagy Erdély helyettes katonai kormányzója részletes jelentést küld *Bach* belügyminiszternek a székelyföldi szervezkedésről beépült ügynöke, a forradalomban szerepet vállalt *Bíró Mihály* kispolgári birtokos információi alapján. → **1851. november**

1851. szeptember 3. Vallás-és közoktatási miniszteri utasítás megküldi a Magyar Korona országai helytartóságainak a reáliskolák tantervét a négyosztályos elemi főtanodára épülő reáliskolák létrehozásának elősegítésére. → **1851. december 10.**

1851. szeptember 7. A magyarországi helytartóság megvonja *Császár Ferenctől* az ellenzéki hangvételű *Pesti Napló* lapengedélyét, *Bánffay Simon* szerkesztőt eltávolítja és helyébe *Récsi Emil* pesti egyetemi tanárt nevezi ki. → **1853. február 12.**

1851. szeptember 8. Megnyílik Pesten, a Nemzeti Múzeumban a Nemzeti Képcsarnok Alapító Egyesület első kiállítása, amely arra törekszik, hogy neves történelmi személyiségek portréját és történelmi eseményeket ábrázoló festményeket szerezzen meg a Múzeumnak. → **1859. január 23.**

1851. szeptember Törökországból távozóban *Kossuth* felhatalmazza Gemelki kikötőjében az őt felkereső *May János* honvéd alezredest, hogy – összhangban *Makk Józseffel* – kezdje meg a forradalmi szervezkedést Bécs körzetében és Komáromban. → **1851. november 18.**

1851. szeptember 11. *Kossuth Lajos* az amerikai szenátus meghívására a Mississippi-fregatt fedélzetén elhagyja Törökországot. → **1851. szeptember 26.**

1851. szeptember 22. A magyar forradalom és szabadságharcban való részvételért elítélt 36 személyen távollétében jelképesen végrehajtják a halálos ítéletet. A pesti Újépület mögötti fapiacra álló bitófákra az ítéleteket felolvasó három hadbíró jelenlétében hóhér szegezi fel az elítéltek nevét feltüntető táblákat. → **1852. május 6.**

1851. szeptember 25. Átadják a Dóvert Calais-val a La Manche csatorna alatt összekötő első tengeralatti távírókábelt. → **1858. augusztus 6.**

1851. szeptember 26. *Kossuth*, útban Amerikába, partra száll Marseille-ben. → **1851. október 15.**

1851. október 1. A magyarországi Pénzügyi Országos Igazgatóság vezetője, *Almásy Móric* gróf pénzügyminiszteri felhatalmazással a megyei adópénztárak helyett adóhivatalok felállítását rendeli el, amelyek területi illetékessége általában két közigazgatási járásra terjed. Feladatuk az egyenes adók községenkénti beszedése és a községi adóhátralékok nyilvántartása, továbbá a közvetett adók kezelésében való közreműködés és pénztári feladatok ellátása.

1851. október 10. Az uralkodó *Albrecht* főherceget nevezi ki Magyarország katonai és polgári kormányzójának és az ország területén állomásozó III. hadsereg főparancsnokának.

1851. október 14. *Albrecht* főherceg ünnepélyes külsőségek között lóháton bevonul a magyar fővárosba, de a helytartói jogkört egyelőre nem veszi át, hanem számos körutazáson ismerkedik az ország viszonyaival.

1851. október 15. A Gibraltárban időző *Kossuth Lajos* nem folytatja a Mississippi-fregatt fedélzetén útját Amerikába, hanem a „Madrid” angol gőzhajón Angliába indul. → **1851. október 23.**

1851. október 20. Az Osztrák Nemzeti Bank megnyitja Pesten leszámítoló fiókját 2 millió ft. dotációval. A dotációt 1854-ben 4 millióra emelték, ami az 1867. évi kiegyezésig változatlan marad. → **1855. október 21.**

1851. október 23. *Kossuth* partra száll az angliai Southamptonban, ahol a város polgármestere négyes fogaton viszi saját lakásán levő szálláshelyére. A polgármester lakásának erkélyéről tartja első nyilvános angol nyelvű beszédét. → **1851. október 29.**

1851. október 29. *Kossuth* nagy ünneplés közepette Londonba érkezik. → **1851. november 20.**

1851. november 13–december 2. A magyar püspöki kar és a kultuszminisztérium képviselői megtárgyalják az 1850. évi esztergomi konferencia határozatait, de azok többségéről nem születik megállapodás.

1851. november 15. *Albrecht* főherceg inségügyi bizottmány felállítását rendeli el az éhínségtől sújtott Észak-Magyarország állami költségen kenyérgabonával történő ellátására.

1851. november 17. Megnyitják az első országos terménykiállítást Pesten, amelynek szervezését *Petz Ármin*, a Ludoviceum [Orczy-kert] kertésze végzi.

1851. november 18. A holsteini Rendsburgban letartóztatják *Piringer Mihály* volt honvédhadnagyot, aki *Kossuth* megbízásából az ott állomásozó Schwarzenberg-ezred magyar katonáit kíséri meg egy Habsburg-ellenes felkelés tervének megnyerni. Vallomása és nála levő iratok alapján a hatóságok előtt feltárul a magyarországi szervezkedés személyi kapcsolatrendszere. → **1851. december 1.**

1851. november *Kossuth Lajos* Londonban kinevezi *Gál Sándort* az „erdélyi felszabadító hadsereg főparancsnokává”, és megbízza a románokkal folytatandó tárgyalások vezetésével. Utasítja a vigyázatlanul szervezkedő *Makk Józsefet*, hogy tevékenységét koordinálja *Gállal* és korlátozza Erdély területére. → **1852. január**

1851. november *Kossuth Mazzinival* együtt jegyzi azt a kétnyelvű kiáltványt, amely az osztrák hadsereg olasz és magyar katonáit hívja fel az egyesülésre, a két nép nemzeti függetlenségét elnyomó Habsburg-hatalom elleni közös fellépésre. Az itáliai magyar katonákhoz saját nevében intézett kiáltványa már egy közeljövőben kibontakozó Habsburg-ellenes felkelés lehetőségére utal. → **1852. január 27.**

1851. november 20. *Kossuth Lajos* kíséretével az angliai Southampton kikötőjéből a Humboldt postahajó fedélzetén az Amerikai Egyesült Államokba indul. → **1851. december 6.**

1851. november 22. Belügyminiszteri rendelet – a készülő alkotmányrevízióra hivatkozva – leállítja *Franz Stadion 1849. március 17-i* ideiglenes községi törvénye magyarországi bevezetésének előkészítését. → **1851. december 31.**

1851. december 1. A *Makk-féle* szervezkedésben való részvétel miatt letartóztatják Pesten a *Kossuth-család* több tagját, valamint *Jubál Károlyt* és *Andrásffy Károlyt*, míg Bécsben *May Jánost*, *Bezárd Cézár* műegyetemi adjunktust és *Gablenz Rudolf* egyetemi hallgatót veszik őrizetbe. A következő napokban a szervezkedéssel gyanúsított volt honvédtisztek és 1848–1849-ben szereplő közigazgatási tisztviselők egész sorát tartóztatják le. → **1851. december 15.**
→ **1852. február 9.**

1851. december 2. *Louis Bonaparte* köztársasági elnök államcsínyt hajt végre Franciaországban. Az engedetlen parlament feloszlata és politikai ellenfeleinek kikapcsolása után december 20-án tartott népszavazás elnöki mandátumát az újjavasztás lehetőségével tíz évre emeli és felhatalmazza hadsereg és a végrehajtó hatalom korlátlan irányítására. → **1852. december 2.**

1851. december 6. Uralkodói rendelet lehetővé teszi az államra veszélyes, politikailag aggályos személyek számára a kényszerlakhely kijelölését.

1851. december 6. *Kossuth Lajos* megérkezik New Yorkba, ahol ünnepélyes fogadtatására száz ágyú díszsortüze dördül el és hozzávetőleg kettőszázezer ember jelenik meg az utcákon. → **1851. december 31.**

1851. december 10. *Karl Geringer* báró ideiglenes helytartó hirdetményben hozza nyilvánosságra első ízben Magyarországon a reáliskolák szervezetét és tanrendjét.

1851. december 15. A bécsi haditörvényszék börtönében *May János* szalmazsákját felgyújtva öngyilkos lesz. → **1853. március 3.**

1851. december 26. *Philipp Krauss* báró pénzügyminisztert saját kérésére felmenti az uralkodó és utódjának a kereskedelem-, ipar- és közmunkaügyi tárcáját is megtartó *Andreas Baumgartner* lovagot nevezi ki.

1851. december 30. *Ferenc József* legfelső elhatározása a jövedelemadó erdélyi és horvát-szlavónországi bevezetéséről.

1851. december 30. *Batthyány Kázmér* gróf a londoni Times oldalain nyílt levélben bírálja *Kossuth* politikáját, *Görgey* mellett felelőssé teszi a szabadságharc bukásáért.

1851. december 30. A havasalföldi hatóságok forradalomellenes intézkedéseit ellenőrző osztrák rendőri közegek *Nagy József* szabómester bukaresti házában ráakadnak a magyarországi és az erdélyi szervezkedést irányító *Makk József* rejtkehelyére, akinek sikerül elmenekülnie. A házigazda és felesége letartóztatásával és Nagyszebenben történt bebörtönzésével, valamint a házában talált iratok lefoglalásával a magyarországi és erdélyi szervezkedés újabb részleteire derül fény. → **1852. január 24.**

1851. december 31. Megjelenik a császári egyeduralmat meghirdető „szilveszteri pápens”, amely három rendelkezést tartalmaz. Császári nyílt parancs hatályon kívül helyezi az 1849. évi olmützi alkotmányt, rendelkezései közül csupán a törvényelőtti egyenlőség elvét, a jobbágyfelszabadítást és az úrbéri kármentesítést erősíti meg. A másik nyílt parancs biztosítja az örökös tartományokban (a Magyar Korona országainak kivételével) a törvényesen elismert egyházak és vallási közösségek nyilvános vallásgyakorlatát, valamint vallási, oktatási és jótékonyági célú intézmények, alapítványok és alapok fennmaradását. A miniszterelnökhöz intézett legfelső kézirat pedig az oszthatatlan, örökös monarchiának nyilvánított Osztrák Császárságot alkotó koronaországok 36 pontba foglalt kormányzati alapelveit összegzi. A koronaországokban kiépülő háromfokozatú közigazgatást (helytartóság, megyei hatóság [*Kreis*] és járási hivatal [*Bezirk*]) kinevezett állami tisztviselők végzik. A közigazgatás és a bíráskodás szétválasztása csak felsőbb fokozatokban marad érvényben. A háromfokozatú bíráskodást állami szolgálati viszonyban álló szakképzett bírák gyakorolják, a vádat államügyészek képviselik, az esküdt-biráskodást mellőzik. Az általános polgári törvénykönyvet és a büntető törvénykönyvet a birodalom egész területére kiterjesztik. A községi és városi előjárók megerősítése, esetleges kinevezése a kormányhatóságok feladata. A községi képviselőtestületek választására későbbi törvényi szabályozást irányoznak elő, de e testületek üléseinek nyilvánosságát korlátozzák. Az országos és megyei hatóságok mellé a nemesség, a földbirtok és az ipar képviselőiből tanácsadó testület létrehozását tervezik. → **1852. január 17.**

1851. december 31. *Kossuth Lajost* ünnepélyesen fogadja *Millard Fillmore* elnök a washingtoni Fehér Házban. → **1852. január 5.**

1851 – az év folyamán *Isaac M. Singer* elkészíti New Yorkban a tömegtermelésre alkalmas első varrógépet, amely kézi forgatókarral vagy pedálos szíjkerékkel hajtható és a varrásra használt anyag továbbítását a választott öltéshossztól függően automatikusan végzi. – Skóciában megépül az első vasúti komp. – A Duna Gőzhajózási Társaság 5561 lóerővel 51 gőzhajót és 200 uszályt járat a Dunán. – Beszünteti a termelést a pesti Valero Selyemgyár, mert az 1848-ban kötött, hosszú lejáratú törlesztést tartalmazó vásárlási szerződését érvénytelenítik. A gyárépületet a törlesztés fejében a kincstár veszi át, s benne laktanya és katonai kórház létesül. *Valero Antal* két fiával Csehországban alapít selyemgyárat és Bécsben nyit nagykereskedést. – Dohánygyár kezdi meg működését Kassán és Kolozsvárt. – Győrszigeten, a Rábca partján *Kohn Adolf* kereskedő megalapítja az ország első gőzerővel működő növényolajgyárát, amely repce- és lenmag feldolgozására épül. – Mosonban megalakul a *Csóky-féle Szalámi és Hentesárúgyár*. – Nyírbátorban *Mandel Eduárd* terménykereskedő serfőzdét, valamint szesz- és olajgyárat alapít, amely utóbbi napraforgó feldolgozást végez. – *Sigmond Elek* megalakítja Kolozsvárt az első erdélyi, gyári méretű, gőz üzemeltetésű szeszlepárló üzemét. → **1853. február.** – Megjelenik: *Kecskeméthy Aurél* „Magyarország összpontosítása Ausztriában” című röpirata Pesten; *Szécsen Antal* gr. Politische Fragen der Gegenwart című vitairata Bécsben; *Csengery Antal* szerkesztésében Pesten „Magyar szónokok és statusférfiak” című tanulmány-kötet; *Toldy Ferenc* Magyar nemzeti irodalomtörténet című művének I-II. kötete, mely a Mohács előtti időszakról szól. – *Arany János*: Ráchel, Ráchel siralma, A nagyidai cigányok című művei és *Tompa Mihály*: Levél egy kibujdosott barátom után című költeménye a nemzeti tragédiára emlékeznek. – A Pesti Napló folytatásokban közli *Jókai Mór* első történelmi regényét „Erdély aranykora” címmel, amely önálló kötetként 1852-ben jelenik meg. – *Nendtvich Károly*, a József Ipartanoda kémia tanára kiadja Pesten magyarul „Magyarország legjelesebb kőszéntelepei” egyidejűleg Bécsben németül „Chemisch-technische Untersuchung der vorzüglichen Steinkohlen-Lager Ungarns” c. munkáját, amelyben 26 szénfajta víz-, hidrogén-, kén- és hamutartalmát, fajsúlyát és más összetevőit határozza meg. – *Bajnok Antal* a német *Justus Liebig* agrokémiai nézeteivel kiegészített angol mezőgazdasági kézikönyvet ültet át magyarra „Földművelési vegytan, földisme és trágyatudomány katekizmusa” címmel. – Londonban megrendezik az első nemzetközi sakkversenyt. → **1859. december 11.**

1852

1852. január 5. *Kossuth Lajos* tiszteletére ünnepi ülést tart az amerikai szenátus.
→ **1852. január 7.**

1852. január 5. Megalakul a Zágrábi Kereskedelmi és Iparkamara. Elnöke *Anastas Popović* takarékpénztári igazgató, titkára *Imbro Tkalac* jogász, újságíró. → **1852. március 11.**

1852. január 7. *Kossuth Lajost* nyílt ülésen köszönti az amerikai kongresszus két háza, majd a kongresszus bankettjén *Daniel Webster* üdvözl. → **1852. július 14.**

1852. január első hete Kiutasítják Pestről a zsidók keresztyén hitre térítésével foglalkozó Skót Missziót. (1857-ben térhetnek vissza.)

1852. január 15. Megjelenik Temesvárott *Andreas Flatt* helytartósági fogalmazó szerkesztésében heti hatszori megjelenéssel a „*Temesvarer Zeitung*”, a Bánság egy évszázadon keresztül legjelentősebb regionális napilapja. Az újság a tartományi helytartóság hivatalos lapjaként indul, kezdetben a „*Wiener Zeitung*” rovatbeosztását követi és számos átalakulás után **1949. április 24-én** jelenik meg utoljára. → **1861. április 1.**

1852. január 15. Belügyminiszteri rendelet – az ünnepi alkalmak kivételével – megszünteti a városi és községi képviselők üléseinek nyilvánosságát.

1852. január 17. Megkezdí munkáját Bécsben Albrecht főherceg elnökletével a Szilveszteri Pátensben foglalt kormányzati alapelvek magyarországi alkalmazását kidolgozó magyar külön bizottmány. A bizottmány tagjai: *Karl Geringer* báró ideiglenes helytartó, *Hauer István* báró soproni kerületi főispán, *Apponyi György* gróf volt magyar udvari kancellár, *Cziráký János* gróf, a cs. kir legfőbb ítélő- és semmítészék magyar osztályának elnöke, *Vághy István*, a legfőbb ítélő- és semmítészéki tanácsosa. → **1852. február 18.**

1852. január 24. Erdélyi kormányzósági rendelet intézkedik a különböző felekezetek egyházi ünnepeiről, erősen csökkentve a normanapként kezelendő katolikus ünnepek számát. Elrendeli hat nagy katolikus ünnep, karácsony, húsvét és pünkösöd vasárnapja, úrnapja, Gyümölcsoltó Boldogasszony és Kisasszonynapja, a görögkatolikus és ortodox községekben úrnapja helyett vízkereszt, a protestáns helységekbén nagypéntek tiszteletben tartását, azaz a munkavégzés tilalmát és a kereskedés korlátozását. Szent István király ünnepét a Magyarországtól való elkülönülés jegyében törlik a normanapnak számító ünnepek sorából.

1852. január 24. Megkezdik a székelyföldi Habsburg-ellenes szervezkedés felszámolását; tömeges letartóztatásokra kerül sor Marosvásárhelyen, Kolozsvárott és más erdélyi, továbbá magyarországi városokban és falvakban. → **1853. október 11.**

1852. január 25. Belügyminiszteri rendelet megerősíti a külföldön nyomtatott héber nyelvű ima- és vallási könyvek, valamint a cirill betűs illír és román könyvek behozatalának korlátozását, amelyek csak a területileg illetékes helytartóságok előzetes engedélyével hozhatók be. → **1852. szeptember 13.**

1852. január 31. *Szemere Bertalan* az *Examiner* c. angol lapban támadja *Kossuth Lajos* emigrációs vezetési módszerét, kiemelve a nemzetiségekkel való együttműködés és a demokratikus szabadságjogok kiterjesztésének szükségességét.

1852. január Az alföldi utak az enyhe időjárás miatt járhatatlanok, „feneketlen sártenger az egész vidék”.

1852. február 5. Bécsben kivégzik a Holsteinben állomásozó osztrák ezredek magyar katonái között forradalmi agitációt folytató *Piringer Mihályt* és *Julian Goslar* lengyel forradalmárt. → **1852. március 13.**

1852. február 9. Gyöngyösön letartóztatják *Gasparich Márk Kilit* ferencrendi szerzetest, a Makk-féle összeesküvés magát szocialistának valló résztvevőjét. → **1853. szeptember 2.**

1852. február 16–17. Bérmozgalom és tüntetés Selmecebányán, mert a bányászok tiltakoznak a kéthetenkénti fizetésről a havi bérezésre való áttérés ellen és megkísérlik kiszabadítani a letartóztatott társaikat, valamint a megmozdulás szellemi vezérének tartott *Ormis Sámuel* evangélikus líceumi tanárt.

1852. február 18. *Apponyi György* gróf a „kormányzati alapelvek” magyarországi alkalmazását előkészítő külön bizottmány tagjaként az uralkodóhoz intézett emlékiratában az ország területi integritásának és a forradalom előtti kormány-szerveknek a helyreállítását, valamint az ország belső ügykezelésében a magyar nyelv alkalmazását kéri.

1852. március 11. Megalakul Fiumében a Kereskedelmi- és Iparkamara. → **1853. június 6.**

1852. március 11. Főköormányzói rendelet a folyadékok mérésére szolgáló pozsonyi mértékek helyett **1853. január 1-től** kötelezővé teszi Magyarországon az

alsó-ausztriai (bécsi) pint, icce és akó használatát. A kereskedelmi forgalomban „az alsó-ausztriai negyven pintes vagy nyolcvan iccés akó, pintjét fél meszellyel számítva” lesz törvényes. → **1853. június 8.**

1852. március 13. A hadseregben folytatott bomlasztó tevékenységéért kivégzik *Dávid Sándor* tizedest, aki holsteini állomásozása idején érintkezésbe került *Piringer Mihállyal*. Emellett a Holsteinben állomásozó két ezred magyar tisztjei közül tízet 3–8 évig terjedő vár- vagy sánctáborra ítélik. → **1852. március 22.**

1852. március 22. A minisztertanács elhatározza a letartóztatott Kossuth-nővérek elleni haditörvényszéki eljárás megszüntetését, és családtagjaikkal együtt lehetővé teszi kivándorlásukat Amerikába. → **1853. március 3.**

1852. április eleje *Albrecht* főherceg megkezdi magyarországi helytartói teljes jogkörének gyakorlását. Hivatali feladatai végzésére a hadsereg főparancsnokság polgári és rendőri osztályaiból önálló hatóságként létrejön a „Magyarországi cs. kir. katonai és polgári kormányzóság”. Noha jogilag *Albrecht* főherceg a helytartóság vezetője, annak ügyeit 1852 áprilisától ténylegesen a gömöri nagybirtokos, *De la Motte Antal* gróf helytartósági alelnök viszi. A helytartóság és a bécsi központi minisztériumok közötti hivatali érintkezés a kormányzóság közbejöttével történik. Az **1852. október 10-i** hivatali utasítás szerint a helytartó gyakorol felügyeletet a helytartóság jogszabály alkotási, szervezési, kinevezési és személyi ügyei felett, aláírásával jelennek meg a helytartóság rendelkezései. Hatáskörébe tartozik minden magyarországi köz- és szakigazgatási, valamint rendőri hatóság legfelső elhatározást és személyi kérdést érintő ügye. Közvetlenül teszi meg az államrendőrséggel kapcsolatos és a kivételes állapotból fakadó intézkedéseket.

1852. április 2. Névtelen feljelentés alapján Selmecebányán elfogják *Möhling Sándort* volt vájárt, aki 1848-ban a selmeci bányászok vezetője volt.

1852. április 5. Meghal *Felix Schwarzenberg* herceg miniszterelnök.

1852. április 11. Az uralkodó *Karl Ferdinand Buol-Schauenstein* grófot külügy-miniszterré és a császári ház miniszterévé nevezi ki. A miniszterelnöki tisztséget nem töltik be, hanem a külügyminiszter lesz egyben a miniszteri tanácskozások elnöke is. (A megelőző Schwarzenberg-kormány tagjai egyébként megtartják miniszteri tisztségüket; belügy: *Alexander Bach* br., kultusz: *Leo Thun-Hohenstein* gróf, igazságügy: *Karl Krauss* lovag, hadügy: *Anton Csorich* báró, pénzügy, kereskedelem-, ipar- és közmunkaügy: *Andreas Baumgartner* lovag, földművelés- és bányászügy: *Ferdinand Thinnfeld* lovag.)

1852. április 14. *Ferenc József* császár a miniszterek és a Birodalmi Tanács tagjai közös tanácskozásán bejelenti, hogy a miniszterelnök alkotmányos formákra emlékeztető tisztségét többé nem tölti be és teendőinek többségét a jövőben magának tartja fenn. → **1859. augusztus 22.**

1852. április 25. Legfelső elhatározás az államrendőrség, a csendőrség és katonai rendőrség egységes irányítására elrendeli a Legfőbb Rendőrhatóság felállítását, amely a belügyminisztériumtól átveszi az államrendőrségi és rendészeti ügyeket, többek között az egyletek, a színházak, a sajtó felügyeletét, az útlevél- és idegenrendészeti ügyek intézését. A birodalmi rendőrhatóság kívül áll a miniszteriális rendszeren. Vezetője nem tagja a kormánynak, s csak estenként vesz részt a miniszteri konferenciákon, ahol nincs számadási vagy beszámolási kötelezettsége. Az önálló birodalmi rendőrhatóság július 1-én *Johann Kempen* báró altábornagy, a csendőrség főfelügyelőjének irányításával kezdi meg működését. → **1857. március 20.**

1852. április 25. Helytartósági utasítás megszünteti Magyarországon a falusi néptanítók harangozási kötelezettségét.

1852. április 25. A Cegléd és Szeged közti vasúti építkezésen dolgozó munkások tüntető felvonulást tartanak Félegyházán a munkabérük rendszeres késedelmes kifizetése miatt.

1852. május 3. Igazságügyi miniszteri rendelet ideiglenes polgári perrendtartást vezet be Erdélyben, amely az ideiglenes bírósági szervezettel együtt lép érvénybe.

1852. május 6. A magyar forradalom és szabadságharcban való részvételért elítélt személyek újabb csoportján hajtják végre távollétükben jelképesen a halálos ítéletet a pesti Újépület mellett.

1852. május 8–11. *I. Miklós* orosz cár, látogatást tesz Bécsben, ahol nagyszabású katonai díszszemlét rendeznek tiszteletére. Az alkotmány eltörlése után már hajlandó fogadni a forradalmi múltú *Alexander Bach* belügyminisztert, de rokonszenve főként *Karl Friedrich Kübeck* báró, a Birodalmi Tanács elnöke iránt nyilvánul meg, akinek az uralkodó fivéréihez hasonlóan a legmagasabb orosz kitüntetést, a (Szent) András-rendet adományozza.

1852. május 24. Igazságügyi miniszteri rendelet ideiglenes ügyvédi rendtartást vezet be Erdélyben, mely polgári jogszolgáltatás kezdetével egyidőben lép életbe. → **1853. október 10.**

1852. május 27. Császári nyílt parancs hatályon kívül helyezi az **1849. március 13-i** sajtótörvényt és az egész birodalomban szeptember 1-i hatállyal egységes sajtórendtartást vezet be, amely intézményesíti a cenzúrát, előírja az impresszum adatainak feltüntetését, a köteles példányok számát, a kaució nagyságát, szabályozza a lapok és nyomdatermékek megjelenésének engedélyezését, a nyomdatermékek terjesztésének és elkobzásának módját, valamint a rendtartás megszegői elleni eljárást. → **1852. augusztus 18.**

1852. május 27. Császári nyílt parancs a birodalom egészére érvényes büntető-törvény alkalmazását rendeli el **szeptember 1-i** hatállyal. A büntetőtörvény ismét bevezeti az 1848-ban megszüntetett testi fenytést a vétség és kihágás miatt kiszabott fogházbüntetés kiváltására olyan személyek esetén, akik saját heti keresetből vagy napszámából élnek és ezért a fogva tartás a saját vagy családjuk megélhetését veszélyezteti (cselédek, kézműves segédek, tanoncok, napszamosok). A büntetés mértéke felnőtt férfiaknál a húsz botütést, 18 év alatti férfiak és nők esetében a húsz vesszőcsapást nem haladhatja meg. → **1852. szeptember 27.**

1852. május 27. Császári rendelet a Magyar Korona országaiban – a végleges bírósági szervezet és az új büntető perrendtartás bevezetéséig – **szeptember 1-i** hatállyal szabályozza a büntetőbíróságok hatáskörét és eljárását.

1852. június 5. *I. Ferenc József* megkezdi első magyarországi körútját, amelynek során felkeresi az 1848–1849. évi harci cselekmények csataterreit, ahol emlékművet avat vagy elhelyezi a császári katonák emlékműveinek alapkövét. Az utazás augusztus 14-ig tart. Fontosabb állomásai: Pest–Buda, Kecskemét, Temesvár, Arad, Nagyvárad, Debrecen, Eger, Székesfehérvár, Pécs, Veszprém, Győr, Esztergom, Selmecbánya, Újvidék, Orsova, Gyulafehérvár, Nagyszeben, Marosvásárhely, Kolozsvár, Nagybánya, Munkács, Kassa, Eperjes, Lőcse, Turócszentmárton, Nagyszombat, Pozsony.

1852. június 15. *I. Ferenc József* elhelyezi Temesvárott a város 109 napos magyar ostroma alatt elesett császári katonák emlékművének alapkövét.

1852. július 6. Létrejön a Rimamurányvölgyi Vasmű Egyesülés a három legjelentősebb északi nyersvasgyártó üzem, a Murányi Unió, a Rimai Coalitio és a Gömöri Vasművelő Társulat fúziója révén.

1852. július 11. *I. Ferenc József* a budai Szent György téren felavatja a vár 1849. májusi ostromakor elesett *Heinrich Hentzi* császári vezérőrnagy *Paul Sprenger*

bécsi építész által tervezett emlékművet. Az ünnepségen három főherceg, negyven tábornok, köztük az 1848-49. évi császári hadműveletek olyan parancsnokai, mint *Simunich, Jellačić, Csorich, Schlik, Lederer, Urban, Windischgrätz*, valamint az ostromot túléltek és katonák vesznek részt, akiket az uralkodó banketten lát vendégül. Ettől számítható a „sörrel való koccintás” magyar erkölcsi tilalmának anekdotája is.

1852. július 14. *Kossuth Lajos* elutazik az Egyesült Államokból és visszatér Angliába. Hét és fél hónapi amerikai tartózkodása alatt hetven amerikai városban több mint ötszáz beszédet mondott. Körútja során adományokból jelentős támogatás gyűlt össze az emigráció politikai céljaira, a hazai felkelés előkészítésére és fegyverek vásárlására. Az adományokat a New York-ban nyomtatott ún. Kossuth-dollárral ismerik el, amely a rajta levő összegnek a „Magyar Alap”-ba történt befizetését igazolja.

1852. július 23. *I. Ferenc József* elhelyezi Gyulafehérvárott a piski csatában elesett *Ludwig Losy v. Losenau* császári ezredes emlékművének alapkövét.

1852. július 24. Császári nyílt parancs **1853. január 1-i** hatállyal új ügyvédi rendtartást vezet be Magyarország, Horvát-Szlavónország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén, amely az igazságügyi miniszter hatáskörébe utalja az ügyvédi működés – politikai és szakmai feltételekhez kötött – engedélyezését és az ügyvédek feletti fegyelmi jogkör gyakorlását. Az ügyvédek az igazságügyi miniszter nevezi ki meghatározott bírósági székhelyre, s képviselőket csak annak területén vállalhatnak. A praktizáló ügyvédek kötelesek a politikai „jóérzelműséget” és erkölcsiséget igazolni, amely előfeltétele a bevezetett osztrák polgári törvénykönyv és az új büntetőtörvénykönyv ismeretéből két éven belül az országos törvényszékek előtti vizsgára bocsátásnak. Előírja a szegények képviselőinek kötelezettségét.

1852. július 29. *I. Ferenc József* elhelyezi Segesvárott a város melletti csatában elesett *Jurij Szkarjatin* orosz ezredes/vezérőrnagy emlékművének alapkövét.

1852. augusztus 1. A Bécs–Pest között, Pozsony–Érsekújvár–Vác érintésével közlekedő gyorsvonat menetideje 8 óra 47 perc.

1852. augusztus 15. Császári nyílt parancs új szabadalmi törvényt vezet be a birodalom egész területére szóló érvénnyel. A szabadalmak a koronaországok helytartóságainál használatos ügyviteli nyelven nyújthatók be. Engedélyezésüket, nyilvántartásukat a kereskedelmi– és ipari minisztérium végzi, amelynek szabadalmi tára hozzáférhető. A szabadalom leghosszabb időtartama 15 év, de ez

idő elenyészik, ha alkalmazása az engedélyezési okirat kiállítása után egy éven belül nem kezdődik meg vagy két évig szünetel. 1893-ig marad érvényben.
→ **1867. május 8.**

1852. augusztus 18. Az augusztus 11-én kelt legfelső elhatározás alapján a belügyminiszter, az igazságügyi miniszter, valamint a Legfőbb Rendőrhatóság rendelete a május 27-i császári nyílt paranccsal meghirdetett sajtórendtartást szeptember 1-től a birodalom kivételes állapotban levő részeire (tehát Magyarországra, Erdélyre és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságra is) kiterjeszti. Ezáltal a sajtóügyek kikerülnek a katonai hatóságok és a haditörvényszékek hatásköréből. → **1852. szeptember 13.**

1852. augusztus 22. A katolikus irodalmi és könyvkiadó vállalat „Jó és Olcsó Könyvkiadó Társulat” fölveszi a Szent István Társulat nevet. Elnöknek gr. *Károlyi Istvánt* választják.

1852. augusztus 24. Közzéteszik az uralkodó magyarországi körútja alkalmából a július 15-i és 18-i legfelső elhatározás alapján kegyelemben részesített 106 politikai elítélt névsorát. A haditörvényszékek által 1852 áprilisában halálra ítélt báró *Vay Miklós*, *Duschek Ferenc* pénzügyminiszter, *Dunyov István* honvédszázados, *Derecskey Lajos* és *Vidáts János* hadbíró ítéletét várfogságra változtatja, a fogságra ítélték büntetését felével vagy harmadával csökkenti. Egyúttal az 1848–1849. évi eseményekkel összefüggő politikai ügyekben megszünteti a haditörvényszékek ítélezését.

1852. szeptember 10. *Alexander Bach* belügyminiszter előterjesztésére legfelső elhatározás államjogilag megalapozatlannak nyilvánítja Horvát-Szlavónországban a kék-piros-fehér trikolor országos jelvényként való használatát és elrendeli eltávolítását.

1852. szeptember 13. Pénzügyminiszteri rendelet a külföldről behozott sajtótermékeknek és könyveknek az **1852. május 27-i** sajtórendtartásban előírányzott rendőrségi ellenőrzésére a fővámhivatalok mellett „könyvvizsgáló bizottmányokat” állít fel, amelyek a Magyar Korona országaiban, a pesti, pozsonyi, soproni, temesvári, nagyszebeni, brassói, zágrábi és fiumei fővámhivatal mellett létesülnek.

1852. szeptember 14–28. Az uralkodó ismét Magyarországon tartózkodik, a főváros környékén Sándor orosz trónörökös társaságában csapatszemléken és hadgyakorlatokon vesz részt.

1852. szeptember 16. Igazságügyi miniszteri rendelet **1853. január 1-i** hatállyal ideiglenes polgári perrendtartást vezet be Magyarország, Horvát-Szlavónország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén.

1852. szeptember 24. Levegőbe emelkedik a gőzgép által hajtott első valódi léghajó, *Henri Giffard* francia konstrukciója, amely Párizs és Trares között 1800 méter magasságban 27 km-t repül 9 km/h sebességgel.

1852. szeptember 27. Bel- és igazságügyi miniszteri rendelet kiterjeszti a Magyar Korona országaira – a szeptember 1-én hatályba lépett büntető törvényt kiegészítve – az **1852. május 6-i** igazságügyi utasítás érvényét, amely a börtönökben a fegyencek és előzetes letartóztatásban lévő foglyok fegyelmezésére megszorításokkal engedélyezi a testi fenytés alkalmazását. → **1854. április 20.**

1852. október 2. Megindul Kolozsvárt a „Hetilap” c. gazdasági, műipari és kereskedelmi, majd irodalmi, művészeti és tudományos cikket is közlő folyóirat *Berde Áron* szerkesztésében. **1854. december 30-ig** jelenik meg.

1852. október közepe Az illegalitásban élő *Noszlopy Gáspár*, a szabadságharc dunántúli kormánybiztosa szabadcsapat szervezeti kiépítését kezdi meg Pest és Tolna megyében a Habsburg-ellenes fölkelésre. → **1852. november 10.**

1852. november 4. A piemonti kormány élére *Camillo Benso Cavour* gróf kerül, akinek fő törekvése a nagyhatalmak megnyerése az olasz egységmozgalom ügyének.

1852. november 10. Noszlopy Gáspár szabadcsapata – működése anyagi alapjának megteremtésére – rajtaütést hajt végre a császárhűségéről ismert felsőtengelici földbirtokos, *Gindly Antal* kúriáján, amelynek soron az ellenállást tanúsító földbirtokost agyonlövik. → **1852. november 16.**

1852. november 16. *Noszlopy Gáspárt* elfogják Pesten a Bástya utcában, majd szabadcsapatának több tagját is őrizetbe veszik. → **1852. december 20.**

1852. november 21–22. Franciaország népszavazáson 96,1 %-os elsöprö többséggel a monarchia helyreállítása és Louis Bonaparte császársága mellett dönt. → **1852. december 2.**

1852. november 26. Császári nyílt parancs mindennemű egyesület és gazdasági társulás létesítését a belügyminisztériumnak – a legfőbb rendörhatóság előzetes

véleményezése utáni – engedélyéhez köti, ill. a tudományos és kulturális, a gazdasági fejlődést előmozdító, hitelügyletekkel, betegápolással és betegbiztosítással foglalkozó társulatok engedélyezését uralkodói jóváhagyásnak tartja fenn. A már működő egyesületek (a hitelintézetek is), „melyekre nézve külön engedelem kívántatik,” kötelesek három hónapon belül az alapszabály engedélyezésért újra folyamodni. → **1854. június 11.**

1852. november 29. Császári nyílt parancs **1853. május 1-i** hatállyal elrendeli az 1811. évi osztrák polgári törvénykönyv bevezetését Magyarország, Horvát-és Szlavónország-és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén.

1852. november 29. Egy másik császári nyílt parancs 1853. május 1-i hatállyal újraszabályozza az ősiség megszüntetésének gyakorlati végrehajtását Magyarország, Horvát-és Szlavónország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén. Eltörli a kincstár háramlási jogát, megszünteti az elidegenítési korlátozásokat, felfüggeszti az ősiségi jogigényen alapuló pereket, de lehetővé teszi a meglévő családi hitbizományok fenntartását és újak alapítását.

1852. december 1. Uralkodói elhatározás az izraelita iskola és oktatási alapot kezelési és felhasználási szempontból állami alapnak nyilvánítja, amelynek közalapítványi befektetésekből származó hozadéka fordítható Magyarország, ill. a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság zsidó iskolaügyének fejlesztésére. → **1856. március 29.**

1852. december 2. Louis Bonaparte – a november 21-én tartott népszavazás után – III. Napóleon néven Franciaország császára lesz.

1852. december 4. Vallás- és közoktatási minisztériumi utasítás kiterjeszti Magyarországra az **1849. augusztus 30-i** rendeletben a gimnáziumi tanárjelölteknek előírt állami tanári képesítő vizsga letételét. Az intézkedés mintegy könnyítésként csupán annak megválasztását teszi lehetővé, hogy a különböző helyszíneken (Bécs, Prága, Lemberg, Innsbruck) működő bizottságok melyikénél jelentkeznek vizsgára. A szigorú vizsgakötelezettség alól kizárólag a már 1848 előtt is oktató tanárok kaphatnak felmentést. → **1856. július 24.**

1852. december 11. IX. Pius pápa „Ubi primum placuit” bullájával kanonizálja a zágrábi püspökség érsekségi rangra emelését. ←**1851. augusztus 12.** → **1853. május 8.**

1852. december 20. A tengelici rajtaütésben résztvevő Noszlopy-szabadcsapat hat tagját – gerjenti és dunapataji földműveseket – kivégzik Pakson. → **1852. december 31.**

1852. december 27. Császári nyílt parancs újra szabályozza a jogszabályok közzétételének módját. A birodalmi törvénylapot kizárólag németül teszik közzé és a benne megjelent törvények német nyelvű szövege számít hitelesnek. Az országos kormánylapok csak az illető koronaországra hatállyal bíró törvényeket jelentetik meg fordításban, de közlik a birodalmi törvénylapban napvilágot látott valamennyi törvény tárgymutatóját, valamint a birodalmi és az országos hatóságoknak az illető koronaországra vonatkozó rendeleteit. A birodalmi törvénylapban közzétett jogszabályok a 45. napon, az országos törvénylapokban megjelentek a 15. napon lépnek életbe.

1852. december 31. A Noszlopy-szabadcsapat két szervezőjének, *Hegymeghy Sámuel* ügyvéd és *Nagy Albert* tanárjelölt halálos ítéletét Pesten hajtják végre.
→ **1853. március 3.**

1852 – az év folyamán *Charles Goodyear* amerikai kémikus felfedezi a keménygumit (ebonit), amely a légtömítő felfedezéséig a legfontosabb kerékborítás lesz. – Országos szárazság következtében országszerte rendkívül rossz a termés. – Valamennyi egyenes adónemre „országos pótlék” néven 5%-os pótdadót vezetnek be a közigazgatási kerületek szükségleteinek fedezésére. – Egy 1864-es osztrák statisztika szerint Magyarországon 1852-ben 86 gőzgép működött 1221 lóerővel. – *Fehér József* törökbecsei földbirtokos behozatja Angliából Magyarországra az első gőzcséplőgépet. – A Sopron megyei Cinfalván (Siegendorf – Ausztria) felépül és termelni kezd *Patzenhofer Konrád* gőzerővel nyerscukorgyártásra berendezkedő cukorgyára. – Szeszgyár létesül Aradon. – *Torossy József* szalámigyára Szegeden már évi 300 mázsa szalámit állít elő. – *Zsolnay Miklós* kérelmet nyújt be Pécsen agyagárugyár létesítésére. – Megkezdődik *Szalay László* „Magyarország története” c. feldolgozásának kiadása, amelynek az I–IV. kötete Lipcsében 1852–1854. között, az V–VI. kötete Pesten 1857–1859 között lát napvilágot. – Megindul *Teleki József* gróf: A Hunyadiak kora Magyarországon című 10 kötetre tervezett munkájának kiadása, amelyből 1852–1856 között hét kötet készül el. – Megjelenik *Kemény Zsigmond* báró Férj és nő című regénye. – A börtönbe vetett *Sárosi Gyulának* Az Újépületben című verse a forradalom leverése utáni fogság testi-lelki szenvedéseit idézi. – Megindul *Georg Daniel Teutsch* „Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk” c. történeti munkájának kiadása, amely az erdélyi szászok modern nemzettudatának formálója. Az erdélyi szászok története 1852–1858 között hat részben jelenik meg Brassóban.

1853

1853. január 1. A félhivatalos „Magyar Hírlap” jogutódjaként a magyarországi kormányzóság polgári osztályának felügyelete alatt *Szilágyi Ferenc* szerkesztésében megindul a „Budapesti Hírlap” hivatalos kormánylap. → **1860. december 1.**

1853. január 1. *Andrei Şaguna* görögkeleti püspök kezdeményezésére „Telegraful român” címmel heti kétszeri, majd háromszori megjelenéssel román politikai és gazdasági lap indul a „Gazeta de Transilvania” befolyásának ellensúlyozására. 1893-ig jelenik meg.

1853. január 2. *Festetich Leó* gróf, a Nemzeti Színház intendánsa „Déliabáb” című, vasárnaponként megjelenő irodalmi lapot indít, amelynek főmunkatársa és legtermékenyebb szerzője *Jókai Mór*. Utolsó száma **1854. február 9-én** jelenik meg.

1853. január 2. Megindul *Pákh Albert* szerkesztésében a „Szépirodalmi Lapok” című a vasárnap és csütörtökön megjelenő irodalmi újság, amely a költői epigonizmus bírálatával és a világirodalmi tájékozódás igényével lép fel. Félévi megjelenés futja erejéből.

1853. január 17. Az uralkodó felmenti *Ferdinand von Thinnfeld* minisztert és elrendeli a Földművelés- és Bányászati Minisztérium megszüntetését, amelynek következtében a földművelés és erdészet a belügy-, a bányászat a pénzügyminisztérium hatáskörébe kerül.

1853. január 19. A belügy-, az igazságügyi- és a pénzügyminiszter az 1851. december 31-i császári alapelvekhez igazodó közös szervező rendeletet bocsát ki a magyarországi közigazgatás és jogszolgáltatás átszervezéséről. (*Bach-kori definitívum*) Egyfelől a felső szintű közigazgatás teljes dekoncentrációját irányozza elő, amely a magyarországi központi kormánysszervek (egységes helytartóság és az országos pénzügyigazgatóság) megszüntetésével az öt közigazgatási kerületben a birodalmi minisztériumoknak közvetlenül alárendelt országos közigazgatási és pénzügyi hatóságok létrehozását célozza meg. Másfelől legalsó szinten megszünteti a közigazgatás és bíraskodás szétválasztását és előírja a járási hivatalok és a járásbírók összevonását.

1853. január 22. A minisztertanács megvitatja *Karl Schwazenberg* herceg erdélyi katonai és polgári kormányzó előterjesztését a magyar tannyelvű kolozsvári jogakadémia létrehozásának felfüggesztéséről és a nagyszebeni német tannyelvű jogakadémia egyetemmé fejlesztéséről. Egyidejűleg felveti a túlzásfolt Nagyszebenből a kormányzat székhelyének áthelyezését Kolozsvárra. A döntés

meghozataláig a minisztertanács felfüggeszti a magyar tannyelvű kolozsvári jogakadémia megnyitását. → **1863. december 7.**

1853. február 6. Milánóban *Giuseppe Mazzini* ösztönzésére sikertelen Habsburg-ellenes felkelés robban ki, amelyhez az ott állomásozó magyar katonák fellázítására *Kossuth Lajos* korábbi kiáltványát is felhasználják.

1853. február 10. *Clark Ádám* tervei alapján megkezdődik a budai Várhegy alatt vezető alagút építése, amely a Lánchíd révén kiteljesíti a Pest és Buda közötti összeköttetést. → **1857. április 20.**

1853. február 10. Az uralkodó felmenti tisztségéből *Anton Csorich* báró altábornagy hadügyminisztert. Utóda *Josef Bamberg* báró vezérőrnagy császári hadsegéd a „katonai igazgatás” vezetésére kap megbízást, amivel megtörténik a hadügyminisztérium formális felszámolása és betagolása az uralkodó irányítása alá tartozó főhadparancsnokság keretébe. A katonai igazgatás vezetőjének megszűnik állandó tagsága a miniszteri konferenciában, annak munkájában csak esetenként vesz részt.

1853. február 10. Császári nyílt parancs elrendeli a Magyar Korona országaiban az osztrák rendszerű, általános út-, híd- és révvám alkalmazását az állami létesítésű közlekedési utak és műtárgyak fenntartására. A vám nagyságát fogatolt jármű igásállatainak száma, keréktalpának szélessége, a hajtott állatok száma és súlya, valamint a híd és rév hossza alapján állapítják meg. A **július 12-i** végrehajtási utasítás a parasztszekerek vámját 1856 októberéig az előírt díjtétel felére csökkenti és a május 1-re tervezett bevezetés határidejét **november 1-re** módosítja. → **1854. április 22.**

1853. február 12. A Pesti Napló szerkesztését *Török János* veszi át és a nemzeti összefogást segítő anyagi és szellemi gyarapodás előmozdítását tekinti szerkesztői programjának. → **1855. június 16.**

1853. február 18. Magyarország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén elkészül az ideiglenes földadókataszter. Az 1853-ban befejezett ideiglenes földadókataszteri felmérés a Magyar Korona országaiban 42 816 120 kataszteri holdat vesz nyilvántartásba, amelyen 103 254 030 pengő forint tiszta jövedelmet állapít meg. A földadó-ideiglen megállapításai ellen községi és állami felszólamlásoknak az 1850-es évek második felében történt elbírálása után 43 943 733 kataszteri hold termőterületet 115 964 249 pengő forint tiszta jövedelem alapján adóztatnak. A földadó-ideiglen szerinti adózás – számos kiigazítás után – az új állandó kataszter elkészültéig, 1883-ig marad érvényben. → **1853. május 2.**

1853. február 18. *Libényi János* csákvári illetőségű szabólegény sikertelen merényletet követ el *I. Ferenc József* ellen Bécsben. A merénylőt *Alexander O'Donell* gróf ezredes szárnysegéd és *Josef Ettenreich* mészárosmester a helyszínen elfogja. → **1853. február 26.**

1853. február 19. Ausztria a német államok vámközössége azonnali létrehozásának feladásával 12 évre szóló kereskedelmi és vámszövetséget köt Poroszországgal. A szerződés az osztrák ipari vámok jelentős csökkentése, a természeti nyersanyagok vámmentessége és a külföldi államokkal szembeni magas védővámok fenntartása révén jelentős előnyöket biztosít a porosz vezetésű német vámegylet államainak a Habsburg Monarchia piacán, de egyúttal elvben előirányozza a teljes vámközösség megvalósításának lehetőségét. → **1854. január 1. és március 31. → 1862. március 29.**

1853. február 24. *Ferenc Károly* főherceg fogadja a magyar konzervatívok *Scitovszky János* hercegprímás vezetésével Bécsbe utazó küldöttségét, amely átnyújtja hódolatát, lojalitását és együttérzését kifejező feliratát a Libényi-merénylet során szerencsésen megmenekült uralkodónak.

1853. február 26. *Libényi Jánost* kivégzik Bécs határában az Am Spinnerin keresztútnál, ahol az eseménynek az összegyűlt hatalmas tömeg népünnepély jelleget kölcsönöz. Az eseményt egy bécsi városi népének a következőképpen örökíti meg: Auf der Simmeringer Had', hat's an Schneider verwaht es g'schicht ihm schon recht, warum sticht er so schlecht.

1853. február Megkezdte működését *Sigmond Elek* gőzzel üzemelő második szeszgyára Kolozsvárt.

1853. február–március A kormányzervek katonai előkészületeket tesznek a bányamunkásság Körmöcbányán mutatkozó szociális és politikai elégedetlenségének megfékezésére, amelyet a magas dohányárak és a vájárok szükségletét szolgáló gabona hatósági árának emelése idéz elő.

1853. március 2. Az „úrbéri” és a „kárpótlási és földtehermentesítési pátens” Magyarországon, Horvátországban és a Szerb Vajdaságban kimondja az úrbéri kapcsolatból és a földesúri joghatóságból eredő jogok, járandóságok és kötelezettségek megszüntetését, továbbá a volt jobbágyoknak a kezükön levő úrbéri földbirtokok fölötti szabad rendelkezési jogát, s a földbirtokosoknak az országos jövedelmekből leendő kárpótlását. A parasztkézen lévő irtvány- és maradványföldek többsége nem kerül állami kármentesítés alá, hanem paraszti önmegváltást irányoz elő, anélkül hogy annak elveit pontosítanák és kötelezővé

tennék. A szőlőföldek közül a kerti szőlők esnek állami kármentesítés alá, míg a hegybeli szőlőkre a parasztbirtokosnak a földesúri járandóság megváltása mellett nem biztosította a maradéktalan önmegváltás lehetőségét. A földesurak úrbéri kármentesítésére 1855-ig kártalanítási előleget utalnak ki. → **1854. január 16.**

1853. március 3. A bécsi haditörvényszék ítélete alapján Pesten az Üllői úti városhatárnál nyilvánosan kivégzik *Noszlopy Gáspárt* és szabadcsapatának egyik vezetőjét, *Sárközy Sámuel* alsódabasi ügyvédet, valamint a Makk-féle szervezkedésben való részvétele miatt *Jubál Károly* tanárt és *Andrásffy Károly* volt honvédtisztet. → **1853. március 31.**

1853. március 7. *Scitovszky János* esztergomi érsek megkapja a pápától a bíborosi méltóságot.

1853. március 30. Igazságügyi miniszteri rendelet Magyarországon, Horvátországban és a Szerb Vajdaságban az általános polgári törvénykönyv **1853. május 1-i** bevezetésétől a zsidó felekezetűek házassági peres ügyeiben a rabbinátusi bíróságok helyett a házasfelek utolsó közös lakhelye szerinti állami bíróság illetékességét írja elő.

1853. március 31. A Makk-féle szervezkedésben résztvevő *Bezárd Cézár* bécsi műegyetemi adjunktust kivégzik Bécsben, míg társát, *Rudolf Gablenz* egyetemi hallgatót 12 évi sáncmunkára ítélik. További hat vádlottat 8–20 évi sáncmunkára ítélnék. → **1853. szeptember 2.**

1853. április 3. Uralkodói rendelet szabályozza a magánlevelezés postai ellenőrzését. A birodalom jelentősebb városaiban a postahivatalokban felállított levéllenőrző és felbontó titkos részleget, a „postapáholyokat” (*Postlogen*) a külügyminisztérium rejtjelezéssel foglalkozó osztályának rendelik alá. A postapáholyok előjárói azokat a leveleket, amelyek az illető koronatartományok igazgatása szempontjából sürgetően érdekesnek találják, kikölcsönzik az illetékes helytartónak vagy kormányzónak, de egyidejűleg minden esetben kötelesek másolatot küldeni a külügyi rejtjelező osztály főnökének is, közölve, hogy kikapták meg a felbontott levél másolatait. Az intézkedés 1867-ig marad érvényben.

1853. április 9. *Albrecht* főherceg, magyarországi katonai és polgári kormányzó utasítása megtiltja a középiskolai és a felsőfokú intézetek diákságának a széles karimájú Kossuth-kalap viselését.

1853. április 18. Igazságügyi miniszteri rendelet a nemesi birtokra is kiterjeszti a telekkönyvi nyilvántartásba vételt és az ingatlanforgalom telekkönyvi bejegyzését.

Az ország területének helyszíni telekkönyvi felmérése irányítására megkezdik tevékenységüket a telekkönyvi igazgatóságok a főtörvényszékek székhelyein azok elnökének alárendelve. A helyszíni adatfelvételt két telekkönyvi tisztviselő községi képviselők és a nemesi birtokosok közreműködésével végzi. A terület nagyságának nyilvántartására ismét elrendeli az alsó-ausztriai hossz- és földmértékek, az öl, a négyszögöl és a katasztrális hold (=1600 négyszögöl) használatát. → **1855. július 20.**

1853. április 20. Erdélyt bekapcsolják a távíró hálózatba.

1853. május 1. Az **1852. november 29**-i császári nyílt parancs alapján az 1811. évi osztrák polgári törvénykönyv életbe lép Magyarországon, Horvátországban és a Szerb Vajdaságban. Az ugyanazon napi császári nyílt parancs alapján életbe lép az ősiség megszüntetését szabályozó rendelet. A **január 19**-i közigazgatási szervező rendelet alapján megkezdik működésüket a budai, pozsonyi, soproni, kassai és nagyváradi helytartósági osztályok, amelyeket helytartósági alelnökök irányítanak.

1853. május 1. Pesten elkészül az Újvásártéri Német Színház faépülete *Pollack Mihály* tervei szerint.

1853. május 2. Császári nyílt parancs Magyarország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén a földadó kivetését a folyó közigazgatási évben **1852. november 1**-i visszamenőleges hatállyal, első alkalommal az elkészült ideiglenes földadókataszter alapján rendeli el. Az adó mértékét a kataszteri tiszta jövedelem 16%-ában állapítja meg. → **1853. szeptember 9.**

1853. május 8. *Juraj Haulik*, az első zágrábi érsek, ünnepélyes beiktatása.

1853. május 17. Az orosz cár ultimátumban követeli a szultántól, hogy ismerje el kizárólagos protektorátusát az Oszmán Birodalom pravoszlávjai fölötti, állítsa helyre az ortodox egyház régi kiváltságait és vonja vissza a katolikusoknak adott török engedményeket. → **1853. május 21.**

1853. május 21. A Porta brit ösztönzésre elutasítja az orosz ultimátumot. Oroszország megszakítja a diplomáciai kapcsolatokat az Oszmán Birodalommal. → **1853. június 2.**

1853. május 25. A pesti haditörvényszék új forradalom előkészítése vádjával *Teleki Blanka* grófnőt 10 évi, *Leövey Klárát* 5 évi várfogságra ítéli, míg a kiskorú *Erdélyi Erzsébet* büntetését a vizsgálati fogsággal kitöltöttnek veszi. → **1856. július 16.**

1853. május 29. Császári nyílt parancs **szeptember 1**–i hatállyal kiterjeszti Erdélyre az 1811. évi osztrák polgári törvénykönyv érvényességét.

1853. május 29. Császári nyílt parancs **szeptember 1-től** felszámolja Erdélyben az ingatlan tulajdonnal való szabad rendelkezést korlátozó intézményeket és örökösödési gyakorlatot, többek között megszünteti az ősiséget.

1853. június 2. Az angol és francia flotta az Oszmán Birodalom támogatására horgonyt vet az Dardanellák bejáratánál a Beşika-öbölben → **1853. július 2.**

1853. június 6. Megalakul Eszéken a Szlavóniai Kereskedelmi-és Iparkamara. Elnöke *Josip Csordasich*, titkára *Joseph Posner*.

1853. június 8. Császári rendelet Magyarország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén a száraz (szemes) termékek mérésére használatos pozsonyi mérő és magyar akó helyett az alsó-ausztriai mérőt és akót nyilvánítja egyedüli hivatalos űrmértéknek és 1854. május 1-től büntetés terhe mellett előírja általános alkalmazását. → **1858. június 6.**

1853. június 9. Igazságügy miniszteri rendelet Erdélyben az általános polgári törvénykönyv 1853. szeptember 1-i bevezetésétől a zsidó felekezetűek házassági peres ügyeiben a rabbinátusi bíróságok helyett a házasság utolsó közös lakhelye szerinti állami bíróság illetékességét írja elő.

1853. július 1. Az öt magyarországi kerületi kormányzat betagolódik az öt helytartósági osztályba és országos hatósággá alakul át.

1853. július 2. *Mihail Gorcsakov* orosz tábornok megkezdi az Oszmán Birodalom részét alkotó autonóm fejedelemségek, Moldva és Havasalföld megszállását. → **1853. július 31.**

1853. július 3. Császári nyílt parancs szabályozza Erdélyben a bíróságok hatáskörét és illetékességet polgári peres ügyekben

1853. július 14. Helytartói rendelet az **1844. szeptember 2-i** osztrák törvény szellemében szabályozza a takarékpénztárak alapítását, szervezetét és ellenőrzését, amely szerint takarékpénztár nem létesíthető részvénytársasági alapon. A rendelet a kisösszegű betétek bevezetésével a takarékpénztárak feladatai közé sorolja a legszegényebb néposztályok megtakarításának szolid, biztos hasznosítását, a vagyonosok befektetéseinek más területekre terelését és elrendeli az üzletmenet szoros kormányzati ellenőrzését.

1853. július 18. Igazságügyi miniszteri rendelet a Magyar Korona országaiban ideiglenes csődeljárási rendtartást vezet be **1853. szeptember 1-i** hatállyal.

1853. július 25. Belügyminiszteri rendelet az általános polgári törvénykönyv erdélyi bevezetésének hatályától előírja, hogy az érvényes zsidó házasság kötéséhez szükséges hatósági engedélyt Erdélyben a területileg illetékes cs. kir. kerületi hatóság szolgáltatja a házasulóknak, s akkor adhatja meg, ha a vőlegény betölti 24., a menyasszony 18. életévét, s ha igazolják a család fenntartásához szükséges vagyon vagy engedélyezett foglalkozás meglétét, s a rabbi vagy a községi elöljáró által az erkölcsös életvitelt. → **1859. november 29.**

1853. július 29. Császári nyílt parancs egységes büntető perrendtartást vezet be, amely a katonai határőrvidék kivételével kiterjed birodalom egészére.

1853. július 31. Az orosz–török szembenállás csillapítására Anglia, Franciaország, Poroszország és Ausztria képviselőinek bécsi konferenciáján *Buol-Schauenstein* osztrák külügyminiszter megfogalmazza a nagyhatalmak közvetítő kísérletét tartalmazó „*bécsi jegyzéket*”, amelynek értelmében a Porta ismét kötelezőnek ismerné el a kücsük-kajnardzsai (1774) és a drinápolyi (1829) béke feltételeit, különösen a keresztény alattvalóinak jogait biztosító rendelkezéseit. A jegyzéket másnap *Buol-Schauenstein* osztrák külügyminiszter küldi meg. Szentpétervárra és Konstantinápolyba. → **1853. augusztus 6.**

1853. augusztus 6. Az orosz kormány elfogadja a „*bécsi jegyzék*” feltételeit, mert azt az Oszmán Birodalomban élő keresztények feletti cári védnökség megerősítése kiterjesztése eszközeként értelmezi. → **1853. augusztus 19.**

1853. augusztus 10. A vallás- és közoktatásügyi miniszter nyilvánossági jogot ad a Debreceni Református Kollégium az *Entwurf* szellemében nyolcosztályossá alakított gimnáziumának. → **1853. október 17.**

1853. augusztus 19. A szultáni nagytanács azzal a megkötéssel fogadja el a „*bécsi jegyzéket*”, ha megerősíti a szultán szuverenitását és korlátozza az orosz cár beavatkozási lehetőségét az Oszmán Birodalom keresztény alattvalói érdekében. → **1854. szeptember 24–28.**

1853. szeptember 1. Bécsben, Prágában és a megerősített csehországi városokban megszüntetik a forradalmak leverése óta érvényben levő ostrom-állapotot. → **1854. május 1.**

1853. szeptember 2. A Makk-féle összeesküvésben való részvétele miatt Pozsonyban kivégzik *Gasparich Márk Kilit* ferencrendi szerzetest.

1853. szeptember 3. Az Osztrák Délkeleti Államvasút megnyitja Cegléd–Kiskunfélegyháza közti vonalat. Hossza: 58 km. → **1854. március 4.**

1853. szeptember 8. Orsova mellett több éves keresés után megtalálják a Szent Koronát, amelyet a menekülő forradalmi miniszterelnök, *Szemere Bertalan* irányításával ástak el a világosi fegyverletételt követő napokban. → **1853. szeptember 15.**

1853. szeptember 9. Császári nyílt parancs Horvát-Szlavónországban a földadó kivetését 1854-től az ideiglenes földadókateszter alapján rendeli el, amelynek nagyságát a kataszteri tiszta jövedelem 12,5%-ában szabja meg. 1855-től a magyarországi 16%-os adókulcsot alkalmazzák. → **1854. szeptember 27.**

1853. szeptember 15. Az „Erzherzog Albrecht” hadigőzös megérkezik a Szent Koronával és a koronázási ékszerekkel Promontorra, ahol *Albrecht* főherceg kormányzó és *Scitovszky János* hercegprímás vezette bizottság erősíti meg azok eredetiségét. → **1853. szeptember 16–18.**

1853. szeptember 16–18. A Szent Koronát és koronázási ékszereket három napra közzszemlére teszik a budai vár Szent István kápolnájában. → **1853. szeptember 20.**

1853. szeptember 20. Az *Albrecht* főherceg kormányzó vezette magyar küldöttség Bécsben, a Burg tróntermében bemutatja *Ferenc József* császárnak a megtalált Szent Koronát és a koronázási ékszereket. A koronát *Esterházy Pál* herceg, a koronázási palástot *Zichy Ferenc* gróf, a jogart gróf *Pálffy Fidél*, az országalmát *Széchenyi Lajos* gróf, a kardot *Keglevich János* gróf viszi be a trónterembe. A korona megtalálását méltató uralkodói beszédben még utalás sem történik a kormányzati rendszer sokak által remélt megváltoztatására. A Szent Koronát a következő napon budai várban helyezik el.

1853. szeptember 23. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri utasítás szabályozza a német nyelv oktatását az erdélyi magán gimnáziumokban. A német nyelvet kötelező tárgynak minősíti s a nyilvánossági jog megtartásának, ill. elnyerésének feltétele a német nyelvnek az anyanyelvnél vagy a második országos nyelvnél nagyobb óraszám (heti három vagy négy) való oktatása. A főgimnáziumok nyolcadik osztályában kötelező a történelem és az „ausztriai haza ismerete” c. tárgy németül történő oktatása. Előírja az iskolai értekezletek és a kormányhivatalokkal való levelezés németnyelvűségét és a 1848 óta alkalmazott tanároknak a szaktárgyak német nyelvű oktatásra való képességének vizsgálatát.

1853. szeptember 24–28. *I. Ferenc József* Olmützben találkozik *I. Miklós* cárral, aki biztosítékot kér, hogy Ausztria nem lépi át a Duna vonalát és folytatja diplomáciai tevékenységét a „*bécsi jegyzék*” Porta által történő elfogadása érdekében.
→ **1853. október 4.**

1853. október 2. Császári rendelet ideiglenesen visszaállítja a zsidók ingatlanszerzését korlátozó 1848 előtti jogszabályokat, de ez nem érinti a megszerzett ingatlanok tulajdonjogát. → **1860. február 18.**

1853. október 4. Az Oszmán Birodalom hadat üzen Oroszországnak a dunai fejedelemségek megszállása miatt. Egyúttal kilátásba helyezi, hogy 15 napig nem kezd hadműveletekbe, ha az orosz csapatok addig kivonulnak a dunai fejedelemségekből. → **1853. október 28.**

1853. október 10. Császári nyílt parancs **1854. január 1-i** hatállyal elrendeli Erdélyben az ügyvédi rendtartását bevezetését, amely az igazságügyi miniszter hatáskörébe utalja az ügyvédi működés – politikai és szakmai követelményekhez kötött – engedélyezését és feltételnek szabja a német mellett valamelyik országos nyelv ismeretét. Az ügyvédek az igazságügyi miniszter nevezi ki meghatározott bírósági székhelyre, s képviselőt csak annak területén vállalhatnak. A praktizáló ügyvédek kötelesek a politikai „jóérzelműséget” és erkölcsiséget igazolni, amely előfeltétele a bevezetett osztrák polgári törvénykönyv és az új büntető törvénykönyv ismeretéből két éven belül az országos törvényszékek előtti vizsgára bocsátásnak. Előírja a szegények képviselőtének kötelezettségét.

1853. október 11. A nagyszebeni haditörvényszék halálos ítéletet hoz a székelyföldi Habsburg-ellenes szervezkedés 1852-ben letartóztatott vezetői, *Török János* marosvásárhelyi tanár, *Horváth Károly* háromszéki birtokos és *Gálfi Mihály* udvarhelyszéki ügyvéd perében. A szervezkedés többi résztvevőit 5–15 évi várfogsággal sújtja. → **1854. március 10.**

1853. október 15. „Magyar Száműzöttek Lapja” címen megjelenik az első amerikai magyar újság *Korniss Károly* szerkesztésében, de hat szám után megszűnik.

1853. október 17. Megnyílik a Debreceni Református Kollégium nyilvánossági joggal rendelkező nyolcosztályos gimnáziuma. → **1859. június 24.**

1853. október 28. Az oszmán–orosz konfliktusban lezajlik az első fegyveres összeütközés, miután a Duna-menti oszmán erődből, Vidinből kiinduló oszmán csapatok a folyón átkelve visszaszorítják az oroszokat. → **1853. november 1.**

1853 októbere A Bukarestben élő *Makk József* ösztönzésre a Habsburg-ellenes szervezkedést Erdélyben folytató *Várady József* Hunyad megyei ügyvéd, volt honvédfőhadnagy a székelyföldi Erdővidéken, főként bibarcfalvi földművesek támogatásával, szabadcsapatot állít fel, hogy a török-orosz konfliktus kihasználva fegyveres felkelést robbantson ki. A szabadcsapat tagjainak nagy része a kivonuló sorkatonaság fogságába esik. → **1854. április 29.**

1853. november 1. Oroszország hivatalosan hadat üzen az Oszmán Birodalomnak, s ezzel kezdetét veszi a krími háború. → **1854. november 2.**

1853. november 1. Pénzügyminiszteri rendelet ismét bevezeti a Magyar Korona országaiban az állami lottót, melyet 1848-ban a magyar kormány szüntetett meg.

1853. november 1. Végrehajtják a magyarországi építészeti szakigazgatás dekoncentrációját és korlátozzák a kereskedelmi minisztérium közvetlen befolyását a magyarországi állami és középítészet területen. A kormányzó lesz a magyarországi középítészet legfőbb irányítója a kormányzóságba beosztott építészeti igazgató közreműködésével. Az országos építészeti igazgatóság feladatait az építészeti kerületi hivatalokból átalakuló építészigazgatósági osztályok veszik át, amelyek a helytartósági osztályok alárendeltségébe kerülnek. → **1862. október 1.**

1853. november 2. *Ömer Latasz* pasa oszmán csapatai a Dunán átkelve elfoglalják Oltenița helységet és hat mérföldre megközelítik Bukarestet. → **1854. november 27.** → **1854. november 30.**

1853. november 12. *Klapka György* és *Czetz János* emigráns honvédtábornokok Konstantinápolyba érkeznek, hogy az oroszok ellen harcoló oszmán hadseregben parancsnoki beosztást kapjanak.

1853. november 15. Vallás-és közoktatási minisztériumi rendelet az 1853/54. évi tanévtől nyilvánossági jogot ad a Debreceni Református jogakadémiának. → **1856. október 5.**

1853. november 20. Rendszeres zenekari hangversenyek előadására a Nemzeti Színház zenészeiből alakult Filharmonikusok Egyesülete (Filharmóniai Társulat) megtartja első hangversenyét Pesten, a Nemzeti Múzeum dísztermében, noha hivatalos egyesületi bejegyzése és engedélyezése még nem történt meg.

1853. november 26. IX. *Pius* pápa "Ecclesiam Christi" bullájával kanonizálja a fogarasi görögkatolikus püspökség érsekségi rangra emelését, amely a Balázsfalva

székhelyű román egyháztartományt Gyulafehérvár–Fogarasi érsekségnek nevezi el és az esztergomi érsek joghatósága alól közvetlenül az Apostoli Szentszéknek rendeli alá. A nagyváradi görögkatolikus püspökségnek az új egyháztartományba való beosztása mellett egyidejűleg „Apostolicum ministerium” c. pápai bulla kanonizálja a lugosi, az „Ad Apostolicam sedem” kezdetű pápai bulla a szamosújvári román görögkatolikus püspökség alapítását és intézkedik a Gyulafehérvár–Fogarasi érsekség alá rendeléséről. → **1854. március 17.**

1853. november 27. Angol–francia–török szerződés fegyveres segítséget helyez kilátásba a Portának, ha Oroszország visszautasítja a nagyhatalmak által megfogalmazott békefeltételeket. → **1854. november 30.** → **1853. december 5.**

1853. november 29–december 19. Gyümölcs- és terméskiállítást rendeznek Kolozsvárott.

1853. november 30. Az orosz hajóhad *Pavel Nahimov* tengernagy parancsnoksága alatt megsemmisíti a fekete-tengeri Sinop kikötőjében állomásozó török tengeri flottát. → **1853. december 5.**

1853. november Az ázsiai hadszíntéren az oszmán csapatok a kezdeti sikerek után több vereséget szenvednek az oroszoktól.

1853. december 5. A négy európai hatalom (Anglia, Franciaország, Ausztria és Poroszország) ún. bécsi jegyzéke közzéteszi a hadviselő felek közötti tárgyalások újrakezdésének feltételeit. Kimondja az Oszmán Birodalom területi sérthetlenségét, a dunai fejedelemségekből az orosz csapatok kivonását, az eddigi orosz–oszmán békeszerződések felülvizsgálatát, a szent helyek körüli kérdések rendezésének szükségességét és az Oszmán Birodalom részére a négy hatalom részéről a tárgyalások idejére nyújtandó garanciákat. → **1854. január 4.**

1853. december 13. A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendelete elismeri a pesti egyetem katolikus jellegét, ami nem teszi lehetővé nem katolikus rendes tanárok kinevezését, és a minisztérium engedélyéhez köti nem katolikusok magántanári habilitációját is.

1853 – az év folyamán *William Thomson (Lord Kelvin)* angol fizikus meghatározza az elektronikus rezgések terjedésének elméletét. – Országosan rossz termés, Északkelet-Magyarországon ínség (Ennek oka, hogy a kolera miatt nem engedik az északi megyékből az Alföldre jönni az ottani lakosokat). – A szűkebb Magyarország (Erdély, Horvát-Szlavónország és a Határőrvidék nélkül) művelt földterülete részben becslés, részben felmérés alapján 31,6 millió kat. holdra tehető. – Valamennyi

egyenes adónemre „földtehermentesítési járulék” néven 15%-os pótdadót vezetnek be az állam által átvállalt úrbéri megváltás fedezésére kibocsátott kötvények törlesztésére. – A bécsi Háromszögelési Hivatal megkezdi Magyarországon az állandó földkataszteri felmérés és a részletes kataszteri térképek elkészítéséhez szükséges háromszögelési pontok kijelölését. → **1856. március 22.** – Kiépül a Pestről Cegléd–Szolnok–Szeged–Temesvár–Nagyszeben–Brassóba, ill. a Pétervárad–Zimonyba vezető távíró összeköttetés. – 626 kereskedő polgár részvételével megalakul a Pesti Lloyd Társaság a kereskedelem fellendítésére, a kereskedelmi erkölcs megszilárdítására. → **1854. január 1.** – *Entz Ferenc* megalapítja Pesten az első kertészeti szakiskolát, a Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézetet. → **1860. május 29.** – *Klimovics Ferenc és Béla* festőiskolája megnyílik Kassán. – A Buda környéki Lágymányoson keserűvíz-területet fedeznek fel. Ásott kutakból „Budai Király keserűvíz” néven kezdik palackozni a gyógyvizet, ami később „Erzsébet sósfürdő” néven helyi ivókúra és fürdési lehetőséggel egészül ki. – *Gschwindt Mihály* Pesten élesztő- és szeszgyárat alapít, amelyet a következő évben ecet, 1856-ban likőrgyártással bővít. – Dohánygyár létesül Pozsonyban. – *Rajka Péter* kolozsvári gépgyára vasöntödével bővül. – Új hengermű kezdi meg a vasúti sínek gyártását a Zólyom megyei Lopéren. – *Sigmond Elek* megalapítja az első erdélyi gőzmalmost Kolozsvárt. – *Pain Antal* hamburgi származású molnár-gépész gőzmalmost létesít Békéscsabán. – Megjelenik *Jókai Mór* „Törökvilág Magyarországon” és „Egy magyar nábob” című regénye. – A nagykőrösi tanár triumvirátus, *Jánosi Ferenc, Mentovich Ferenc és ifj. Szász Károly* lefordítja *Friedrich Schoedler* 700 oldalas „A természet könyve” c. középiskolai természettudományi segédkönyvét, amely természettani, csillagászati, vegy-, ásvány-, föld-, növény- és állattani fejezeteket tartalmaz.

1854

1854. január 1. Életbe lép a Habsburg Monarchia új külkereskedelmi vámtarifája, amely megszünteti a behozatali tilalmat, a vámköteles termékek számát közel a felére, a vámok nagyságát ipari félkész- és késztermékeknél jelentősen, pl. nyersvas esetében harmadával, finom pamutáruknál negyedével csökkenti.

1854. január 1. Megjelenik napi két kiadásban a Pesti Lloyd Kereskedelmi Társaság német nyelvű lapja, a Pester Lloyd a kereskedők és iparosok tájékoztatására *Weisz János* szerkesztésében. A későbbiek folyamán a külföld számára az egyik legfontosabb orgánus a hazai politikai, gazdasági, társadalmi és művészeti események megismerésére. **1944. április 20-án** szűnik meg.

1854. január 4. Az angol–francia flottakötélék az Oszmán Birodalom védelmére behajózik a Fekete-tengerre. → **1854. február 23.**

1854. január 16. Császári nyílt parancs az úrbéri szolgáltatások és az egyházi tizedért nyújtandó kártérítés fedezésére a Magyar Királyságban rendszeresíti a földteher-mentesítési pótdát, létrehozza a földtehermentesítési alapot és az azt kezelő kerületi igazgatóságokat, szabályozza a kártérítési igények érvényesítésének és a kármentesítési kötvények kiadásának, kamatozásának és sorshúzás útján való kifizetésének rendjét. Az osztrák polgári törvénykönyv magyarországi kiterjesztésekor (**1852. november 29.**) az úrbéri szolgáltatásaikat vesztett földbirtokosok által 1848 áprilisa előtt felvett kölcsönök visszafizetésére bevezetett moratórium érvényben marad. → **1856. november 21.**

1854. február 1. Az **1853. január 19-i** közigazgatási szervező rendelet alapján megkezdik működésüket a budai, pozsonyi, soproni, kassai és nagyváradai pénzügyigazgatási osztályok.

1854. február 23. Oroszország hadat üzen Angliának és Franciaországnak a Fekete-tengeri flottademonstráció miatt. → **1854. március 12.**

1854. március 4. Az Osztrák Délkeleti Államvasút megnyitja a Kiskunfélegyháza-Szeged vonalat. Hossza: 60 km. Ezzel létrejön Pest és Szeged között a vasúti összeköttetés.

1854. március 5. Megjelenik a „Vasárnapi Újság” első száma *Pákh Albert* szerkesztésében, *Jókai Mór* főmunkatársi közreműködésével. Az enciklopédikus illusztrált közművelődési hetilap addig nem látott nagyságú olvasóközönséget teremt. Megszűnik **1921. december 25-én.**

1854. március 10. A marosvásárhelyi Postaréten végrehajtják a székelyföldi szervezkedés három vezetőjén (*Török János tanár, Horváth Károly birtokos és Gálffy Mihály ügyvéd*) a halálos ítéletet.

1854. március 12. Az angol és francia meghatalmazottak, valamint az Oszmán Birodalom képviselője aláírják a konstantinápolyi szövetségi szerződést, amelyben a nyugati hatalmak kötelezettséget vállalnak az Oszmán Birodalom területi integritásának megvédésére. → **1854. március 27–28.**

1854. március 17. *I. Ferenc József Alexandru Sterca-Șuluțiu* addigi fogarasi püspököt a Gyulafehérvár–Fogarasi érsekség első érsekének, *Alexandru Dobra* nagyváradai kanonokot a lugosi, *Joan Alexi* nagyváradai kanonokot a szamosújvári görög katolikus egyházmegye első püspökének nevezi ki. ← **1853. november 26.**
→ **1855. október 28.**

1854. március 21. Helytartósági rendelet bevezeti Magyarországon az iparos tanoncok kétórás vasárnapi oktatását a népiskolai ismeretek megerősítésére és kiegészítésére. A két alsóbb évfolyamon hittan, olvasás, írás és számtan, a harmadikon számtan, rajz, fogalmazás és könyvviteltan az oktatott tantárgy.

1854. március 27–28. Anglia és Franciaország a dunai fejedelemségek orosz megszállása miatt hadat üzen Oroszországnak. → **1854. április 9.**

1854. április 9. Franciaország, Anglia, Poroszország és Ausztria aláírja a bécsi jegyzőkönyvet, amely az Oszmán Birodalom integritásának garantálását és a dunai fejedelemségekből az orosz csapatok kivonását tartalmazza. → **1854. április 20.**

1854. április 20. Ausztria és Poroszország a krími háború idejére meghosszabbítja területi állományuk kölcsönös biztosításáról szóló **1851. május 16-i** szerződést, amelyhez **1854. április 28-án** titkos kiegészítő egyezmény csatolnak az Oroszország elleni fegyveres fellépésről, ha az utóbbi annektálja a dunai fejedelemségeket (Moldva és Havasalföld) vagy bevonulna a Balkán-félszigetre. → **1854. június 3.**

1854. április 20. Császári rendelet a hivatali hatalom tekintélyének emelésére szabályozza az államigazgatási és rendőrhatalások rendelkezéseinek és végzéseinek végrehajtását, a községi elöljárók közreműködését, a katonaság és csendőrség igénybevételét. A kormányintézkedésekkel szembeni ellenszenv kinyilvánításának, a kormányzati intézkedések nyilvános becsmérlésének megtorlására bevezeti a rendőrhatalóság által kiszabható 100 konvenciószéki értékű forint összeghatárig terjedő rendbírságot és 14 napig terjedő elzárást, ami alsóbb néposztályok esetében a férfiaknál húsz botütésre, nőknél húsz vesszőcsapásra változtatható. A kortárs köznyelv ezt a rendeletet nevezi „*prügel/ütleg pátiensnek*.” → **1867. november 15.** (megszüntetése Ausztriában) → **1871. december 21.** (megszüntetése Magyarországon).

1854. április 22. *Albrecht* főherceg, magyarországi katonai és polgári kormányzó – az 1854. február 22-i legfelső elhatározás alapján – **1854. április 30-i** hatállyal lényegében visszavonja az **1853. február 10-i** császári nyílt paranccsal ausztriai mintára a Magyar Korona országaiban bevezetett általános út-, híd- és rétvámot. A rendelkezés csak az állami fenntartású „biztonságos” hidak és olyan állami utak esetében marad érvényben, amelyeknek nyomvonala legalább hat mérföldön át „töltésszerűen kiépített.” Az 1853. február 10-e előtt szokásos út- és hídvám, valamint az egyének és községek természetbeni munkakötelezettsége fennmarad. → **1854. május 26.**

1853. április 23. Az uralkodói nász előestéjén részleges amnesztiarendelet jelenik meg az április 16-i legfelső elhatározás alapján, amely 240 politikai fogoly teljes amnesztiáját, 96 személy börtönbüntetése felének, 20 fő hátralévő büntetése felének elengedését rendeli el. Tovább kegyelemben részesíti polgári bíróságok által felségsértésért és a közrend megzavarásáért elítélteket, és beszünteti az ilyen ügyekben folyamatban lévő pereket.

1854. április 24. *I. Ferenc József* császár házasságot köt (*Wittelsbach*) *Erzsébet* bajor hercegnővel.

1854. április 26. Az uralkodó Bécsben fogadja esküvője alkalmából a Magyar Királyság *Albrecht* főherceg polgári és katonai kormányzó vezette hódoló küldöttségét.

1854. április 29. Megkezdik működésüket az **1853. január 19-i** közigazgatási szervező rendeletben előírt járási vegyes szolgabírói hivatalok, amelyek alsó fokon a közigazgatást és igazságszolgáltatást végzik. A hivatalon belül a két funkció külön marad, mert a szolgabíró és a segédszolgabíró közül az egyiknek, aki a járásbírói teendőket végzi, bírói államvizsgával kell rendelkezni, míg társa a közigazgatási feladatokat látja el. A megyei törvényszékek székhelyéhez tartozó járásokban megmarad az önálló közigazgatási járási hivatal és a járásbíróóság.

1854. április 29. Sepsiszentgyörgyön kivégzik a székelyföldi szabadcsapat két vezetőjét, *Várady József* Hunyad megyei ügyvédet és *Bartalis Ferenc* bibarcfalvi földművest. A megmozdulás résztvevőit 3–18 évig terjedő sáncmunkára ítélik.
→ **1854. május 27.**

1854. május 1. Megszűnik a kivételes állapot Magyarországon, valamint a Szerb Vajdaságban és a Temesi Bánságban, továbbá a Lombard–Velencei Királyságban, Galíciában és Bukovinában. Ettől kezdve a politikai hatóságok és a bíróságok az őket megillető teljes hatáskörüket gyakorolhatják. → **1854. december 15.**

1854. május 1. A kivételes állapot megszüntetésével egyidejűleg kiterjesztik Magyarországra, a Szerb Vajdaságra és a Temesi Bánságra a fegyvergyártásra és fegyvertartásra vonatkozó **1852. november 24-i** császári nyílt parancs és a kapcsolódó miniszteri rendeletek érvényét.

1854. május 14. Három vármegyét érintő területen megalakul a Csallóközi Vízsabályozási Társulat. A társulat az országban elsőként fog hozzá a belvizek levezetéséhez és közel tíz esztendő alatt Komárom vármegyében kiépíti a belvízi csatornahálózatot.

1854. május 23. Császári nyílt parancs – **1854. november 1-i** hatállyal – egységes bányatörvényt vezet be a Habsburg-monarchiában, amely novelláris módosításokkal Magyarországon tartalmilag 1945-ig marad érvényben, formailag 1961-ben helyezik hatályon kívül. A törvény elősegíti a tőke és szakértelem érvényesülését, kimondja a bányaművelés szabadságát, az ásványokat elválasztja a földtulajdontól, s a kitermelést minden ingatlanszerzési képességgel bíró személynek lehetővé teszi. Az ún. fenntartott ásványok a fém, kén, timsó, gálic, grafit, földszurok, kő- és barnaszén feltárására és kitermelésére a hatósági engedély biztosítja a kutatási jogot, amelyhez nem szükséges a tulajdonos beleegyezése. A kutatási és bányaművelési jogok adományozására, ellenőrzésére és a bányák felügyeletére első fokú bányahatóságokat, a közigazgatási kerületre területileg illetékes bányakapitányságokat hoznak létre. Az 1861. évi országbírói értekezleten hozott Ideiglenes Törvénykezési Szabályok fenntartják a pátens hatályát a „bányajog törvény általi megállapításáig”. A kő-és barnaszén kiveszik a fenntartott ásványok közül, s azt a földtulajdon tartozékának ismeri el, s a kutatáshoz és bányaműveléshez szükséges hatósági engedély kiadását a földtulajdonos beleegyezéséhez köti. → **1857. március 19.**

1854. május 26. *Albrecht* főherceg, magyarországi katonai és polgári kormányzó rendelete szabályozza az állami és az országos építési alapból létesített utak fenntartására és javítására szolgáló természetbeni közmunkák lebonyolítását a járási szolgabírák és építészeti hivatalok, valamint a községi előljárók közreműködésével.

1854. május 27. Marosvásárhelyen kivégzik a székelyföldi szabadcsapat két bibarcfalvi földműves résztvevőjét, *Benedek Dánielt* és *Bertalan Lászlót*.

1854. május 29. Horvát-Szlavónországban megkezdte működését az **1853. január 19-i** közigazgatási szervező rendelet alapján a báni kormányt felváltó helytartóság. Vezetője a báni tisztséget betöltő *Josip Jelačić* marad.

1854. június 3. Ausztria fenyegető jegyzékben szólítja fel Oroszországot a dunai fejedelemségek kiürítésére, s egyidejűleg negyedmillió osztrák katona vonul fel Galíciában, Erdélyben és Bukovinában. → **1854. június 14.**

1854. június 11. *Albrecht* főherceg, magyarországi katonai és polgári kormányzó az **1852. november 26-i** egyleti törvény alapján kötelezően elrendeli az egyleti gyűlések időpontjának és napirendjének előzetes bejelentését az egylet székhelyén lévő állami szervnek, hogy „a hatóságnak egy országfejedelmi biztos kiküldésére alkalom nyújtassék.”

1854. június 14. Ausztria megállapodást köt az Oszmán Birodalommal, amely a dunai fejedelemségek orosz kiűritése után a háborút lezáró békekötésig lehetővé teszi számára azok katonai megszállását és igazgatását. → **1854. július 24.**

1854. június 21. Császári nyílt parancs Erdélyben is kimondja az úrbéri kapcsolatból és a földesúri joghatóságból eredő jogok, járandóságok, valamint kötelezettségek megszüntét, s a földbirtokosoknak az országos jövedelmekből történő kárpótlását. A volt úrbéres jobbágyoknak biztosítja az általuk használt, közadó alatti, földesúri terhek viselésével járó földbirtok tulajdonjogát és állami megváltását, míg a nem úrbéres, székely örökségi vagy majorsági jobbágyoknak és zselléreknek lehetővé teszi az uradalmi földek önerőből való megváltását. Erdélyben és Partiumban a parasztság 78%-a szabadul fel állami kárpótlással, amellyel 1 millió 616 ezer katasztrális hold szántó és rét kerül a tulajdonába. Az állami megváltással felszabaduló föld 80%-a román parasztok kezébe kerül. A székely székekben a fordított arány érvényesül, az örökséges jobbágyok háromnegyede önmegváltással szabadul. A földesúri kárpótlás tőkésített összegét a jobbágyoktól származó szolgáltatások hússzorosában és az úrbéri földek minőségén alapuló tiszta jövedelem számításával határozzák meg. → **1856. január 1.**

1854. június 24. Letartóztatják *Csomortányi Károly* földbirtokost, a krími háború kezdetekor Arad környékén kibontakozó szervezkedés egyik vezetőjét. A résztvevők előkészületeket tesznek, hogy *Kossuth* amerikai útja idején nyomott kölcsönjegyek, a Kossuth-dollárok eladásával – Ausztria Oroszország oldalán történő háborúba lépése esetére – megteremtsék meg egy magyarországi felkelés anyagi bázisát. → **1854. szeptember 24.**

1854. június 26. Legfelső uralkodói elhatározás elrendeli Horvát-Szlavónországban a német hivatali nyelv alkalmazását.

1854. június A katonaság birtokba veszi *Emanuel Zitta* altábornagy tervei alapján, a budai Gellérthegyen épült erődöt, a Citadellát, ahova a polgári lakosság pszichológiai befolyásolására, megfélemlítésére 60 ágyút telepítenek. → **1897. október 29.**

1854. július 3. *Ferenc József* kabineti irata intézkedik a magyarországi helytartósági kerületekben „országtanácsok” megalakulásáról, amelyekre a helytartósági kerület nem pontosított érdekképviselője és az alapítványi vagyon felhasználásának ellenőrzés hárul. Az intézkedés nem lép életbe.

1854. július 11. *Albrecht* főherceg, Magyarország teljhatalmú polgári és katonai helytartója – a **július 3-i** kultuszminiszteri rendelet alapján – részlegesen hatályon kívül helyezi *Julius von Haynau* tábornoszernagy **1850. február 10-i** rendeletét a protestánsok állami felügyeletéről. A lelkész elnöklete alatt engedélyezi helyi egyháztanácsai ülések előzetes bejelentés nélküli megtartását, de az esperességi tanácskozások, az egyházkerületi gyűlések és egyetemes konventek, zsinatok tartását a politikai hatóságoknak történő bejelentéshez és császári-királyi biztos jelenlétéhez köti. A felső- és középszintű egyházkormányzat világi tisztségeinek betöltését, az evangélikusoknál a főfelügyelők és felügyelők (inspektorok), a reformátusoknál főgondnokok és gondnokok (kurátorok) választását változatlanul nem engedélyezi. A lelkész- és tanítóválasztások eredményét az egyházkerületi püspök vagy adminisztrátor előterjesztése alapján a helytartósági osztály – a jelölt politikai feddhetetlenségét vizsgálva – hat héten belül erősíti meg vagy utasítja el. Egyúttal kilátásba helyezi mindkét protestáns felekezet képviselőinek meghallgatását a protestánsok helyzetének végleges rendezésére. → **1854. december 9.**

1854. július 24. *I. Miklós* orosz cár elrendeli a dunai fejedelemségek kiürítését. → **1854. augusztus 8.**

1854 július Erdély területi beosztásának újbóli módosítása során a korábbi öt helyett 10 kerületet és 79 járást alakítanak ki. Az új területi beosztás elsősorban az adóigazgatási bírósági szervezet területi tagolódásával esik egybe.

1854. augusztus 8. A bécsi nagykövetségi konferencia (Anglia, Franciaország és Ausztria képviselőjének részvételével) elfogadja az ún. *bécsi négy pontot*, mint az Oroszországgal való békekötés feltételét: a dunai fejedelemségek és a szerb fejedelemség feletti orosz védnökség nemzetközivé alakítását, a törökországi keresztények kollektív nemzetközi védelmét, a Duna-torkolat hajózásának közös ellenőrzését és az 1841. évi *tengerszoros-egyezmény* revízióját. → **1854. augusztus 22.**

1854. augusztus 22. A Portával történt megállapodás alapján az osztrák csapatok megkezdik az oroszok által kiürített Moldva és Havasalföld megszállását és szeptember 6-án bevonulnak Bukarestbe.

1854. augusztus 23. A vallás- és közoktatási miniszter közli a magyarországi katonai és polgári kormányzóval, hogy a pesti Állatgyógyintézetben – a bécsi és milánói intézetekhez hasonlóan – hároméves képzést akar bevezetni. → **1857. november 16.**

1854. augusztus 26. Oroszország elutasítja a békekötés feltételeként szabott *bécsi négy pontot*. → **1854. szeptember 14–17.**

1854. szeptember 14. Megkezdik a Sárvíz és a Sió vizeit a Dunába vezető 4 km hosszú új csatorna építését, amelyet **1855. november 25-én** adnák át rendeltetésének.

1854. szeptember 14–17. Angol, francia és török csapatok több mint 60 ezer fővel partra szállnak a Krím-félszigeten. → **1854. szeptember 25.**

1854. szeptember 24. Letartóztatják az aradi minorita rendház főnökét *Kosztka Tivadart* és nyolc minorita rendi főgimnáziumi tanárt a Kossuth-dollárok rejtegetése és terjesztése vádjával. A tanárok közül hárman, *Kosztka Tivadar*, *Zetykó Kelemen* és *Csüdör Tamás* a vizsgálati fogságban halnak meg, a többit 8–18 évi nehéz várfogságra ítélik. 1857-ben amnesztiát kapnak. → **1855. október 9.**

1854. szeptember 25. A partra szállt szövetségesek a Krím-félszigeten megkezdik Szevasztopol erődjének ostromát. → **1854. november 5.**

1854. szeptember 27. Császári nyílt parancs Erdélyben a földadó kivetését 1855-től az ideiglenes földadókataszter alapján rendeli el, amelynek nagyságát a kataszteri tiszta jövedelem 10%-ában szabja meg. A Magyar Korona többi országánál alacsonyabb adókulcs abból ered, hogy Erdélyben több 1848 előtti, személyhez kapcsolódó adónem érvényben marad, másfelől Erdély kimutatott kataszteri tiszta jövedelme Magyarország és számos más koronaországnál magasabb értéket mutat. 1855-től a magyarországi 16%-os adókulcsot alkalmazzák.

1854. október 23. A vallás-és közoktatásügyi miniszter elrendeli a pesti egyetem orvoskarán sebészi műtőintézet létesítését, amelynek vezetésével *Balassa János* professzort bízza meg.

1854. októberre Kolerajárvány kezdődik Magyarországon, amely 14 hónapig szedi áldozatait.

1854. november 5. Az oroszok Inkerman mellett vereséget szenvednek a szövetségesektől, amely meghiúsítja az ostromlott Szevasztopol felmentését. → **1854. december 2.**

1854. november 11. *Deák Ferenc*, miután évi 600 arany életjáradékért eladja birtokát gróf *Széchenyi Istvánnénak*, Kehidáról (Zala vm.) Pestre költözik és hosszú időre az Angol Királynő Szállodában lakik.

1854. december 2. Ausztria szövetségi szerződést köt Angliával és Franciaországgal, amelyben kötelezettséget vállal, hogy nem lép külön megállapodásra Oroszországgal, annak csapatait távol tartja a dunai fejedelemségektől. A nyugati hatalmak orosz támadás esetén védelmet helyeznek kilátásba és elfogadják, hogy a békekötés a *bécsi négy pont*ban foglalt elvek alapján történik. A „*decemberi szerződés*” a száz év óta fennálló orosz–osztrák szövetségi viszony megszűnését jelenti. → **1854. december 22.**

1854. december 2–6. Gyümölcs-, termés- és borkiállítás tartanak Kolozsvárott.

1854. december 9. Az uralkodó – a Birodalmi Tanács véleménye alapján – nem fogadja el *Leo Thun-Hohenstein* gróf kultuszminiszter tervét a protestáns felekezetek összbirodalmi egyházszervezetének kialakítására, hanem elrendeli a magyarországi, erdélyi és a német-szláv koronatarományokban élő protestánsok egyházkormányzatának külön szervezeti keretekben való megújítását. → **1855. május 17–június 18.**

1854. december 15. Megszűnik az ostromállapot Erdélyben.

1854. december 16. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet az egész birodalomra hatályosan végleges érvénnyel életbe lépteti az „*Entwurf*” alapján kialakított gimnáziumi rendszert. Alapja a humán tárgyak elsősége, a latin nyelv és a filozófiai előképzés kiemelt szerepe, a minisztérium által jóváhagyott tankönyvek közötti választás biztosítása, a tanulók anyanyelven való gimnáziumi oktatása elvének kimondása, azzal a megkötéssel, hogy „ahol a német nyelv nem lehet kizárólagosan az oktatás nyelve, az alaposabb képzést szolgálván, minden gimnázium felsőbb osztályaiban – a lombard-velenceiek kivételével – az oktatás túlnyomórészt németül történjen”. Előírja az oktatás eredményeinek 1858. évben szakemberek általi átfogó értékelését és a rendszer esetleges módosítását. → **1855. január 1.**

1854. december 16. Szabadkán megnyitják az új színházat *Latabár Endre* társulatának előadásával.

1854. december 22. Osztrák–francia titkos egyezmény az itáliai *status quo* fenntartását irányozza elő, amelyhez az aktív francia katonai közreműködés akkor társul, ha Ausztria is hadba lép a szövetségesek oldalán a krími háborúban. → **1855. január 26.**

1854 – az év folyamán *Heinrich Goebel* amerikai órásmester elektromos világításra bambuszrostból szénszálalás izzószálát készít. – *Jedlik Ányos* ipari előállításra alkalmas papírcellás galvánelemet szerkeszt, amelyet bemutatnak az 1855. évi párizsi világkiállításon. – *Roger Fenton* angol újságíró a krími háború eseményeiről a világon először fényképes haditudósítást készít, amelyet összesen 360 felvétel illusztrál. – A magyar sajtó történetében az első haditudósító, *Úrházy György*, aki a januártól májusig a hadszíntérről tudósítja a Pesti Naplót a krími háború balkáni frontjának eseményeiről. – Megnyitják a pesti Gabonacsarnokot a szemes termények üzleti forgalmának élénkítésére, a rendezett üzleti keretek megteremtésére. 1868-ban egyesül a Pesti Áru- és Értéktőzsdével. – *Josef Vincent Haeufler*: „Buda-Pest” c. topográfiai munkája Pest infrastrukturális elmaradottságáról megjegyzi, hogy a várost ellepő rettenetes por mellett "az egészséges levegő második ellensége a nyitott, bűzlő kanálisok." – Távíró állomás létesül Szolnokon és Szegeden. Gyulafehérvárt, Kolozsvárt és Besztercét bekapcsolják a távíróhálózatba. – Az Osztrák Nemzeti Bank fiókot létesít Brassóban, Temesvárott, Zágrábban, Kassán és Nagyszébenben, de az utóbbi három helyen kizárólag értékpapírra nyújtott lombardhitelezéssel foglalkoznak. – *Barber Ágost* és *Klusemann Károly* sörgyárat alapít Kőbányán, ahol az ipari mennyiségű sör érleléséhez megfelelő pincék állnak rendelkezésre. – *Friedrich Frey* csehországi gyáros cukorgyárat telepít Nagysurányban (Nyitra megye) – A Sopron megyei Nagycenken a Széchenyi-uradalomban felépül és a következő évtől termelni kezd az Osztrák-Sziléziából származó *Luft Antal* 26 lóerős gőzgéppel és hat víznyomású sajtolóval működő cukorgyára, amely fokozatosan finomítást is végez. – A Sopron melletti Kőhídnán *Carstanjen Gusztáv Ferenc* építi fel a nagycenkihez hasonló berendezésű cukorgyárát. – *Otrobán Nándor* petróleum előállítására kőolaj-finomítót létesít Brassóban. – *Czell Frigyes* szeszgyárat alapít a Brassó mellett Keresztényfaluban. – Megjelenik *Ipolyi Arnold* „Magyar mythologia” című könyve; *Jókai Mór* „Kárpáthy Zoltán” és „A janicsárok végnapjai” című regénye. – *Vörösmarty Mihály* megírja „A vén cigány” című költeményét. – Irodalomtörténeti alapmunkák látnak napvilágot: *Toldy Ferenc* „A magyar költészet története Kisfaludy Sándorig” című munkája; *Gyulai Pál* „Petőfi Sándor és lírai költészetünk” című tanulmánya az Új Magyar Múzeumban, amely a költő életrajzát és költészetének első átfogó értékelését nyújtja. – *Nendtvich Károly* „A vegytan elemei” c. tankönyvével elfogadtatja a kémiában az erőltetett magyar műszavak helyett a nemzetközileg használatos latin–görög kifejezéseket. – Negyedéves erdészeti szakfolyóirat indul Pozsonyban „Mitteellungen des Ungarischen Forstvereins” címmel *Kolacsek Ervin* szerkesztésében. **1866-ig** jelenik meg. – Elkészül *Liszt Ferenc* „Hungaria” című szimfonikus költeménye. (Bemutató: Pest, **1856. szeptember 8.**)

1855

1855. január 1. A kincstár eladja a francia–osztrák tőkével létesült Cs. Kir. Szabadalmazott Osztrák Államvasút Társaságnak az állami tulajdonban lévő magyar- és csehországi vasutakat, (Pozsony–Pest–Szolnok–Szeged vaspályát – Délkeleti Vasút), a Krassó megyei vasgyárakat a hozzá tartozó bányákkal, fémkohókkal, 133 ezer hektár földbirtokokkal és erdővel. Az Osztrák Államvasút Társaság a vastermelést korszerű technikai színvonalon szervezi újjá, ennek eredményeként a Magyarországon gyártott vas ötödét a térségben állítják elő.

1855. január 1. Vallás- és közoktatási miniszteri rendelet átfogóan szabályozza a magyarországi, erdélyi és a vajdasági-bánsági gimnáziumok oktatási nyelvét. Minden gimnáziumban kötelező tantárgy a német nyelv és irodalom és a tanulók többségének nyelve és irodalma, amely két tárgyat összesen heti öt órában oktatnak. Az algimnáziumokban az oktatás nyelve a tanulók többségének anyanyelve, de a főgimnáziumok első osztályaitól néhány tantárgy oktatását növekvő mértékben németül írja elő, s az érettségi vizsgán kötelezővé teszi a tanulók mindkét oktatási nyelven történő vizsgázását. Egy gimnáziumon belül megtiltja három oktatási nyelv használatát. A gimnáziumban használt oktatási nyelv ismerete mellett a gimnáziumi tanárok alkalmazásának feltétele a jövőben az olyan szintű német nyelvtudás, amely képessé teszi legalább egy tantárgy németül történő oktatására. → **1859. augusztus 8.**

1855. január 5. A vallás- és közoktatási miniszter rendelet kötelezi a tanítóképzői végzettséggel nem rendelkező tanítókat és segédtanítókat, hogy három éven belül tegyenek vizsgát valamelyik tanítóintézetben. → **1857. február 15.**

1855. január 14. Az uralkodó hozzájárul *Andreas Baumgartner* báró kérelméhez és előrehaladott életkora és megrendült egészsége miatt felmenti a pénzügyminiszteri és a kereskedelem-, ipar- és közmunkaügyi miniszteri tisztségétől, de utódainak kinevezéséig megbízza mindkét minisztérium vezetésével. → **1855. február 7.** → **1855. március 10.**

1855. január 15. Császári nyílt parancs új katonai büntető törvénykönyvet léptet életbe, amely a büntetendő cselekményeket büntettekre és vétségekre osztva szabályozza a büntetési tételeket. Börtön- vagy fogházbüntetés kiváltására a legénységénél fennmarad a botbüntetés, de megszünteti a hadseregben a vesszőfutás büntetésének alkalmazását. → **1868. december 5.**

1855. január 25. Belügyminiszteri rendelet szabaddá teszi más korona-tartományokból a Magyar Korona országainak területére történő áttelepülést és megszünteti az áttelepülők számára a hatósági elbocsátó levél kiállítását.

1855. január 26. Megkötik a piemonti–francia szerződést, amelynek értelmében a Szárd Királyság a szövetségesek oldalán 15 ezer katonával belép az Oroszország elleni háborúba. → **1855. augusztus 16.**

1855. január 31. Földrengést észlelnek Selmecebányán a délutáni órákban, amely kisebb épületkárokat és bányajáratok beomlását idézi elő.

1855. február 7. Az uralkodó *Georg Toggenburg* lovag velencei helytartót kereskedelem-, ipar - és közmunkaügyi miniszterré nevezi ki. → **1859. augusztus 21.**

1855. február 27. Az erdélyi ágostai hitvallású evangélikus országos egyháznak „Provisorische Vorschrift” címmel egy kultuszminiszteri rendelet ideiglenes, oktrojált egyházszervezetet léptet életbe. Csökkenti a világiak befolyását, kizárja az egyházi gyűlések nyilvánosságát és előírja a gyűlési jegyzőkönyvek kormányhoz való fölterjesztését. → **1861. április 12–22.**

1855. február Súlyos árvíz pusztít Gyulán. A városban 702, a tanyákon 300 lakóépület kerül víz alá.

1855. március 2. Meghal *I. Miklós* orosz cár.

1855. március 5. megszületik az uralkodópár első gyermeke, *Zsófia* főhercegnő.

1855. március 10. Az uralkodó *Karl Ludwig Bruck* bárót pénzügyminiszterré nevezi ki. → **1860. április 22.**

1855. március 23. Vallás-és közoktatási miniszteri rendelet – a Magyar Korona országainak kivételével – szabályozza a népiskolai oktatás rendszerét, amelynek alapja a kétosztályos elemi iskolából tovább fejlesztett háromosztályos alelemi és a négyosztályos oktató főelemi vagy elemi főtanoda, amelynek elvégzése a gimnáziumi vagy reáliskolai felvétel feltétele. → **1855. április 26.**

1855. március–április Hatalmas árvíz pusztít a Tisza völgyében. A korábbi árterület egésze, összesen 2.900 km² ismét víz alá kerül, ami szükségessé teszi a tiszai szabályozási munkálatok felülvizsgálását.

1855. április 17. A Magyar Tudományos Akadémia elnökévé *Dessewffy Emil* grófot, alelnökévé pedig *Eötvös József* bárót választják meg.

1855. április 17. A Tisza árvize rekordmagassággal tetőzik Szegednél. A felső szakaszon végzett nagyarányú szabályozási munkák hatása az elkövetkező évtizedekben mindig újabb csúcsmagasságokat eredményez a Tisza alsó szakaszán fekvő városban.

1855. április 26. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri utasítás az **1855. március 23-i** rendelet követelményeit a Magyar Korona országaiban azzal a megkötéssel alkalmazza, hogy nem szükséges minden három osztályos elemi iskolát négyosztályos elemi főtanodává fejleszteni, hanem csak azokat, amelyek a gimnáziumi és reáliskolai továbbtanulásra készítenek elő. → **1856. február 13.**

1855. május 5. *Ferenc József* legfőbb elhatározása előírja a magyarországi egységes „országképviselő” megteremtését, de az intézkedés nem lép életbe.

1855. május 17–június 18. A magyarországi protestáns egyházak *Leo Thun-Hohenstein* vallás- és közoktatásügyi miniszter által meghívott bizalmi férfiai - (öt evangélikus: *Toperczer János Lajos* tiszai egyházkerületi adminisztrátor, *Osztrólsky Mihály* nógrádi esperes, *Kánya Pál* pesti gimnáziumi igazgató, *Pálffy József* soproni líceumi tanár és *Karol Kuzmány*, a bécsi egyetem protestáns teológiai karának professzora; négy református: *Szoboszlai Pap István* tiszántúli egyházkerületi püspök, *Török Pál* pesti főesperes, *Szeremlei Gábor*, a bécsi egyetem protestáns teológiai karának professzora és a végül távolmaradó *Apostol Pál* tiszáninneni egyházkerületi püspök) Bécsben tanácskoznak a minisztert képviselő erdélyi szász *Josef Andreas Zimmermann* osztálytanácsossal a protestáns egyházszervezetet felépítését rendező törvénytervezet életbe léptetéséről. Az „*Entwurf*” már feladja a korábbi öszbirodalmi protestáns egyház tervét, elfogadja Magyarország, ill. a Szerb Vajdaság és a Temesi Bánság protestáns egyházainak szervezeti különállását. A világiak befolyásának korlátozásával viszont célul tűzi a protestáns egyházak presbiteri-zsinati berendezkedésének episzkopális és államegyházi átalakítását. A korábban egyenrangú, egyházi és világi kettős elnökséggel tanácskozó, paritásos összetételű egyházi testületekben az egyháziak túlsúlyát teremti meg a világiakkal szemben. A legfelső egyházi hatóságnak pedig nem a törvényhozó zsinatot, hanem uralkodó által állami fizetéssel, élethossziglanra kinevezett öt-öt tagból álló evangélikus illetve református főegyháztanácsot (*Oberkirchenrat*) tekinti. Előírja az egyházak területi átszervezését, a négy-négy egyházkerület helyett a kerületi közigazgatási beosztáshoz, ill. a Szerb Vajdaság és a Temesi Bánság különállásához igazodó hat-hat protestáns egyházkerület létesítését. A magyar protestáns bizalmi

férfiak nem utasítják el a törvénytervezetet egészét, sőt kifejezetten kedvezően fogadják a protestáns egyházak kilátásba helyezett állami támogatását, hajlanak a főegyháztanács intézményének méltánylására, de ragaszkodnak a zsinati intézmény egyházi törvényhozó szerepéhez és az „*Entwurf*” zsinati elfogadásához.
→ **1856. augusztus 21.**

1855. június 16. *Kemény Zsigmond* báró átveszi a Pesti Napló szerkesztését és azt a nemesi polgárosodás és nemzeti ellenállás orgánumává teszi.

1855. július 1. Megjelenik Bécsben *Török János* szerkesztésében a „Magyar Sajtó” című napilap, amely a lojális polgárosodás révén a magyar középosztály megteremtését hirdeti. → **1857. január 1.**

1855. július 18. *Semmelweis Ignácot*, a pesti Szt. Rókus kórház főorvosát kinevezik a pesti egyetemre az elméleti és gyakorlati szülészeti rendes tanárának.

1855. július 20. Igazságügyi miniszteri rendelet az 1849. évi megoldástól eltérően a járásbíróktól független, kétfunkciós telekkönyvi szakigazgatást, telekkönyvi jogvitákban eljáró telekkönyvi tanácsot és a telekkönyvi nyilvántartást vezető és az adatok hozzáférhetőségét biztosító telekkönyvi hivatalt állít fel a megyei törvényszékek és számos járási törvényszék székhelyén. A telekkönyvi jogvitákban az első fokon eljáró telekkönyvi tanácsok mellett telekkönyvi hivatalok végezték a telekkönyvi nyilvántartást és szolgáltatást. → **1855. december 15.**

1855. július 21. A magyarországi kormányzás rendeletben szabályozza a vásár- és ünnepnapok zavartalan megünneplésének feltételeit, csökkentve normanapként kezelendő katolikus ünnepek számát. Valamennyi hitfelekezet számára előírja az alábbi nyolc nagy katolikus ünnep tiszteletben tartását: karácsony, újév, húsvét, pünkösd, úrnapja, Gyümölcsoltó Boldogasszony, Kisasszony és Szent István király ünnepe. Minden vasárnap és a felsorolt ünnepeken tilos a mezői és ipari munka, és korlátozott a kereskedelmi tevékenység. Az alapélelmiszerek (hús, kenyér, liszt, tej, vaj, hal, só, cukor, gyümölcs) árusítását vasárnap reggel 9 óráig, délután pedig 4 órától engedélyezi, s más üzletek (dohány, borbély) is csak ekkor lehetnek nyitva. Egyedül a pék árusíthat 10–14 óra között. A nagy katolikus ünnepeken az árusítás csak reggel 7 óráig tarthat. Vendéglők, kávéházak nyitva lehetnek, de zenélni és különféle játékot játszani csak 16 óra után szabad. A gyógyszerészek, sebészorvosok és a fürdők viszont nem estek korlátozás alá.

1855. augusztus 16. A francia–szárd csapatok a Csernaja folyón átívelő Traktir-hídnál visszaverik a Szevasztopol felmentésére indított orosz támadást. → **1855. szeptember 8.**

1855. augusztus 18. *I. Ferenc József* konkordátumot köt a római Szentszékkal, amely megerősíti a katolikus egyház számos jogát és kiváltságát. Lemond a királyi tetsvényjogról, szabaddá teszi a püspökök érintkezését a pápával, a szerzetesekét a külföldi rendfőnökökkel, eltörli az államhatalom beavatkozását a rendi regulák szabályozásába. Megszünteti a püspökök korlátozását az egyházmegyék kormányzásában, a teológiai oktatásban, a hitélet szabályozásában, a plébániák felállításában, a papság fegyelmezésében, biztosítja befolyásukat a közoktatásban. Új egyházmegyéket a kormányval való egyeztetés után a pápa állít fel. A püspökök kinevezése az uralkodó joga marad, az első káptalani méltóságot a pápa, a többi az uralkodó tölti be. A vallásalap jövedelmeinek felhasználását egyházi célokra irányozza elő, az egyház szabadon gazdálkodhat, szerezhethet birtokot, de azok eladásához az uralkodó és a pápa együttes hozzájárulása szükséges. Egyúttal hatályon kívül helyezi a konkordátummal ellentétes állami törvényeket. → **1856. április 6–június 17.**

1855. szeptember 8. A szövetségesek 349 napi ostrom után beveszik Szevasztopol fő erődjét, a Malakoff-tornyot, amely teljessé teszi katonai fölényüket a Krím-félszigeten. Az erőd elestéig a hadszíntéren 73 ezer orosz, 70 ezer francia és 22 ezer brit katona veszt életét. A hadicselekmények során 61 ezren halnak meg, míg 104 ezer katona betegségek, járványok és a sebesülések áldozata lesz. → **1855. december 16.**

1855. szeptember 8. *Kossuth Lajos, Alexandre Ledru-Rollin és Giuseppe Mazzini* az Európai Demokratikus Bizottság kiáltványában az európai közös forradalom közeli beteljesedését jövendöli.

1855. szeptember 24. Távíróállomás létesül Debrecenben.

1855. október 2. Vallás- és közoktatási miniszteri rendelet egységes tantervet ír elő az egyetemek jogi- és államtudományi fakultásain és a Magyar Korona országainak jogakadémiáin. Az egyetemeken nyolc félévi oktatást irányoz, elő heti húsz kötelező óraszámmal. A magyar jog és jogtörténet a pesti egyetemen sem kötelező, hanem választható tárgy. A jogakadémiák a képzési idő három évre emelésével, a tananyag bővítésével és a szoros tanrend bevezetésével jogi képesítést nyújtó intézményekké válnak, amely mellett állami vizsgabizottságokat állítanak fel. → **1856. április 16.**

1855. október 9. Az Arad környéki szervezkedés vezetőit, *Csomortányi Károlyt, Vörös Antalt és Damaszkín Istvánt* első fokon halálra ítélik, de büntetésüket húsz, ill. tízévi nehéz börtönre változtatják. Az 1857. évi amnesztiával szabadulnak.

1855. október 10. Megnyílik a Pesti Protestáns Teológiai Intézet, amely 1865-ig a dunamelléki református és a bányai evangélikus egyházkerület közös intézményeként működik.

1855. október 21. Az Osztrák Nemzeti Banknak az **október 12**-én kelt császári elhatározás alapján a pénzügyminiszter engedélyt ad jelzáloghitelezésre. → **1856. július 1.**

1855. október 21. *Vörösmarty Mihály* temetésén, Pesten hatalmas gyászmenet gyűlik össze, amely az első nyilvános nemzeti tömegtüntetés az önkényuralom ellen.

1855. október 28. *Alexandru Sterca-Șuluțiu*, az első Gyulafehérvár–Fogarasi görögkatolikus érsek ünnepélyes beiktatása a balázsfalvi székesegyházban *Michele Viale Prela* bécsi pápai nuncius jelenlétében. Egyidejűleg szentelik fel *Alexandru Dobrát* a lugosi, és *Joan Alexit*, a szamosújvári görög katolikus egyházmegye első megyéspüspökeit. → **1856. szeptember 7 és 21.**

1855. december 8. Fölszentelik a romantikus stílusban, *Ybl Miklós* tervei alapján épült fóti római katolikus templomot *Holló Mihály* helyi plébános közreműködésével.

1855. december 15. A telekkönyvi rendtartásról szóló igazságügyi miniszteri rendelet szabályozza a telekkönyvi adatok általános közzétételét, hozzáférhetőségét és a telekkönyvi nyilvántartás vezetését, amely szervesen beépül a magyar jogrendszerbe. → **1861. május 21.**

1855. december 16. Az osztrák kormány jegyzéket juttat el a bécsi orosz nagykövethez, amelyben a diplomáciai kapcsolatok megszakításával fenyegetve, a szövetségesek által egyeztetett alábbi békefeltételek maradéktalan elfogadására szólítja fel az orosz kormányt. 1. az Oszmán Birodalom autonóm fejedelemségei, Szerbia, Havasalföld és Moldva, valamint a szultán keresztény alattvalói az európai hatalmak kollektív védnöksége alá kerülnek, 2. A Fekete-tenger medencéjét demilitarizálják és semlegesítik, amely így zárva marad hadihajók előtt, de szabad lesz a kereskedelmi hajózás számára. 3. Oroszország átengedi Moldvának az 1812-ben elfoglalt Besszarábia déli, Duna menti területeit. 4. A Duna-torkolat hajózásának ellenőrzésében Oroszország az Európai Bizottságban kapna helyet, de nem lenne tagja a parti államokból álló állandó bizottságnak. → **1856. január 25.**

1855. december 24. Az Osztrák Államvasút megnyitja a Győr–Bruck/Leitha közti vasútvonalat. Hossza: 78 km. → **1856. augusztus 10.**

1855. december 25. Belügy- és igazságügyi miniszteri rendelet a háromfokú úrbéri bírósági szervezet felállításáról a volt jobbágyok és volt földesurak között felmerülő vitás vagyon- és birtokjogi kérdések rendezésére az 1853. évi úrbéri pátens alapján. A bíróságok paritásos alapon igazságügyi és közigazgatási tisztviselőkből álltak.

1855. december 31. Az **1855. december 25-i** belügy- és igazságügyi miniszteri rendelet alapján Bécsben megalakult a Legfőbb Úrbéri Törvényszék, mint legmagasabb fellebbviteli bíróság, a centralizált Osztrák Császárság egyetlen olyan központi hatósága, amelynek illetékessége kiterjedt korábban magyar koronához tartozott területek (Magyarország, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság, Erdély, Horvát-és Szlavónország) egészére. Úrbéri Főtörvényszék néven másodfokú fellebbviteli bíróságot kerületenként illetve tartományonként egyet hoztak létre, elsőfokú úrbéri bíróságot megyénként állítottak fel. A megalakulás határidejének 1856. január 30-át tűzték ki, de az úrbéri bíráskodás 1856 elején csak Magyarországon, valamint Szerb Vajdaságban és Temesi Bánságban kezdődött meg. Erdélyben és Horvát-és Szlavónországban 1858-ban alakultak meg az úrbéri törvényszékek.

1855 – az év folyamán *David E. Hughes* amerikai mérnök szabadalmaztatja a betűnyomtatós távirót. – *Wilhelm Bunsen* német kémikus Heidelbergben megszerkeszti a róla elnevezett az előkeveréses gázégőt. – A pesti Fehérhajó szállodában bemutatják az 1851. évi londoni világkiállítás nagyszerű tömegszórakoztató technikai eszközét, a sztereoszkópot, amelynek faszerkezetű képládájában térélményt nyújtó fényképek láthatók Párizs nevezetességeiről. – Megnyitják a pesti borcsarnokot a rendezett borforgalom biztosítására. – *Csapó Gusztáv* vállalatot alapít Pesti Társaság néven *Jedlik Ányos* galvánelemének gyártására, amelyet vasúti távirók használnak. – A bécsi *Karl Schedl* szeszgyárat alapít Pesten. – Megkezdte működését a másik ipari méretben termelő kőbányai sörfőzde, a Schmidt Péter alapította Kőbányai Serház Társaság → **1862.** – *Vidáts István* pesti vasöntő és mezőgazdasági gépműhelye gyárrá alakul. Az országban 400 lóval hajtott járgányos cséplőgépet használnak, amelyből 160 *Vidáts István* műhelyének gyártmánya. – Az óbudai hajógyárban megépítik az első hajócsavar meghajtású dunai uszálygőzöst. (Ercsi). – Létrejön a *Wolfner Gyula* és társa közkereseti társaság, amely az újpesti bőrcserző és kikészítő műhelyt korszerű bőrgyárrá fejleszti. – A Sopron megyei Sajtoskálon működő szárítót *Rupprecht Károly* nyerscukorgyárnak alakítja át. – Megkezdik Pesten *Petz Ármin* tervei szerint a Múzeumkert angolkertes kialakítását, amely 1857-ben fejeződik be. –

Klapka György megjelenteti a krími háború tapasztalatait németül, franciául és angolul elemző „Háború Keleten (Der Krieg im Oriente)” c. munkáját, amelyben közreadja a magyar–délszláv–román államszövetség megteremtésére és a független Lengyelország visszaállítására vonatkozó javaslatát, mint a cári Oroszország és Ausztria feletti teljes győzelem kivívásának eszközét. (Szeptember 26-i legfelső rendőrhatalósági rendelet megtiltja a könyv ausztriai behozatalát). – A szlovák *Ludovít Štúr* befejezi „A szlávok és a jövő világa” c. munkájának német nyelvű kéziratát, amelyben a Habsburg Monarchia helyett Európa keleti fele újrendezésére az összes szláv nép Oroszországgal való egyesülését vázolja fel. – A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottsága a közgyűjteményekben és magánosoknál lévő kisebb történelmi források közzétételére „Magyar Történelmi Tár” címen periodikát indít *Toldy Ferenc* szerkesztésében. – Megindul az első magyar nyelvtudományi folyóirat, a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával két havonként megjelenő „Magyar Nyelvészet” *Hunfalvy Pál* szerkesztésében. – Megjelenik: *Mocsáry Lajos* munkája, „A magyar társasélet”, *Arany János* költeménye, a „Szibinyáni Jank”, *Vajda János* verse, a „Visegrádon”. – Elkészül *Liszt Ferenc* „Esztergomi miséje”. (Bemutató: Esztergom, **1856. augusztus 31.**) Egész évben tart a katonai csapatmozgások által felerősödő kolera járvány.

1856

1856. január 1. Császári nyílt parancs az erdélyi úrbéri kármentesítési alap megteremtésére törvényesíti a már 1853 óta szedett földtehermentesítési pótdót, szabályozza a földtehermentesítési eljárást. Az osztrák polgári törvénykönyv erdélyi kiterjesztésekor (**1853. május 29.**) az úrbéri szolgáltatásaikat vesztett földbirtokosok által 1848 júniusa előtti kölcsönök utáni kamatkötelezettség mellett fenntartja azok visszafizetésének moratóriumát. → **1856. november 21.** → **1858. szeptember 15.**

1856. január 14. Ferenc József legfelső elhatározása felosztatja az öt magyarországi katonai kerületi parancsnokságot.

1856. január 20. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet bővíti és egységesíti a katolikus tanítóképzést Magyarországon. A tanulmányi alap terhére az 1840-es években felállított hat tanítóképző (Pest, Szeged, Miskolc, Érsekújvár, Nagykanizsa, Győr) helyett főként püspöki székhelyeken főelemi iskolához kapcsoltn tizenegy férfi és egy női intézet létrehozását irányozza elő. Az oktatás nyelve Pesten és Sopronban német, Győrött, Nagyváradon, Szatmárnémetiben magyar, Esztergomban, Pécsen, Kalocsán magyar–német, Nagyszombatban, Besztercebányán, Kassán német–szlovák és az Angolkisasszonyok pesti tanítónőképzőjében német. A képzők tanárainak fizetését (Pesten évi nyolcszáz,

másutt évi 700 ft) a tanulmányi alapból fedezik, míg a képzéshez szükséges épület biztosítása és fenntartása az illető városra és püspökségre hárul. A képzés kétéves, a felvételhez a gimnázium vagy a reáliskola alsó négy osztályának elvégzése, betöltött 16. életév, a hivatás gyakorlásához megfelelő testi épség, kifogástalan erkölcsi előélet és zenei előismeretek szükségesek.

1856. január 25. A katonai helyzet kilátástalansága miatt Oroszország elfogadja az osztrák ultimátumban a krími háború lezárására közölt békefeltételeket.
→ **1856. február 25.**

1856. február 9. *Albrecht* főherceg, Magyarország katonai és polgári kormányzója a mezővárosi, falusi és pusztai cselédek helyzetét és jogviszonyát szabályozó ideiglenes cselédrendtartást bocsát ki, amely kiterjeszti az állami felügyeletet a gazda-cseléd kapcsolatra. Rendszeresíti az alkalmazás előfeltételének számító cselédkönyvet, az alkalmazás feltételeinek írásos rögzítését, a szerződések betartása és rendkívüli megváltoztatása feletti hatósági ellenőrzést. Részletezi az azonnali elbocsátás és a cseléd részéről való felmondás feltételeit, a cseléd feletti gazdai felügyelet következményeit, megengedi a házi fegyelem szigorúbb eszközeinek „mértékletes, egészséget nem károsító” alkalmazását. Betegség esetén előírja a gazda négyhetes ápolási kötelezettségét, de annál huzamosabb betegeskedés lehetővé teszi a felmondást és a gyógyításáról a cseléd illetősége szerinti község „köteles, mint más szegény emberről” gondoskodni. A rendtartás október 1-én lép hatályba. → **1857. január 22.**

1856. február 13. Vallás-és közoktatási miniszteri utasítás előírja a magyarországi, erdélyi és a vajdasági-bánsági városi elemi főtanodákban a második osztály második félévétől heti két órában előírja a német nyelv tanítását a „középfokú tanintézetekbe való átmenet” megkönnyítésére. A felsőbb osztályokban a helytartóság határozhatja meg az óraszámot.

1856. február 25. Párizsban megkezdődik a krími háborút lezáró békekonferencia Ausztria, Franciaország, Anglia, Oroszország, Poroszország, a Szárd Királyság és az Oszmán Birodalom részvételével. → **1856. március 30.**

1856. március 19. Megindul Budán a Szent István Társulat kiadásában az első ukrán nyelvű hetilap, a „Cerkovnaja Gazeta” *Joan Rakovszkij* szerkesztésében. Kiadása 1858 novemberében szűnik meg.

1856. március 19. Pozsonyban gázgyár kezdi meg működését az utcai világítás céljára.

1856. március 22. A bécsi Földadókataszteri Főigazgatóság megküldi a Magyar Korona országai országos pénzügyigazgatási osztályainak az állandó kataszter elkészítéséhez készült hivatali utasítást. (Instruction zur Ausführung der zum Behufe des allgemeinen Katasters in Folge der allerhöchsten Patente vom 23. Dezember 1817 und vom 20. October 1849 angeordneten Landes-Vermessung.) Az állandó kataszteri felmérés ebben az évben a nyugat-magyarországi megyékben (Pozsony, Moson, Győr, Sopron, Vas, Zala, Somogy) kezdődik, amelynek irányítására Sopronban felmérési igazgatóság létesül *Vacano Fülöp* vezetésével.

1856. március 29. Uralkodói elhatározás szabályozza a magyarországi izraelita iskolai és oktatási alap felhasználását, amelynek hozadéka a következő célokra fordítandó: 1. országos rabbiképző intézet létesítésére; 2. közigazgatási kerületenként legalább egy mintatanoda létrehozására, amelyhez izraelita tanítóképző tanfolyamok csatlakoznak, valamint szegény izraelita népiskolák támogatására; 3. szegény izraelita vak és siketnéma gyermekek tanulására alapítványi helyek létesítésére. → **1857. október 8.**

1856. március 30. A párizsi békekonferencián részt vevő hatalmak aláírják a krími háborút lezáró békeokmányt. Az Oszmán Birodalom területi integritását, autonóm fejedelemségeit (Moldva, Havasalföld és Szerbia) és az ott élő keresztényeket a nagyhatalmak kollektív védnöksége alá helyezik. A Fekete-tengert és partvidékét demilitarizálják és semleges területté nyilvánítják, amelyet minden állam kereskedelmi hajója szabadon használhat, de a tengerszorosokat lezárják minden külföldi hadihajó előtt. Oroszország átengedi Moldvának Besszarábia délnyugati sávját, amelynek folytán megszűnik területi összeköttetése a Duna torkolatvidékével. A dunai hajózás felügyeletére és feltételeinek javítására a nemzetközi testületek létrehozását irányozzák elő. → **1856. április 15.**

1856. március 31. Megindul *Vida Károly* szerkesztésében, többnyire heti háromszori megjelenéssel, a *Berde Áron* alapította „Kolozsvári Közlöny” című politikai, tudományos és szépirodalmi lap. 1873. szeptember 30-án szűnik meg.

1856. április 6.–június 17. Bécsben birodalmi püspöki tanácskozás tárgyal a konkordátumból adódó teendőkről. A résztvevő 68 főpap közül 30 a Magyar Korona országainak területéről érkezik. A jelenlévő magyar püspökök elfogadják és aláírják az 1855. évi konkordátumot. → **1856. október 8.**

1856. április 15. Osztrák–francia–angol külön szerződés a három hatalom közös fellépését irányozza elő a párizsi békeszerződés rendelkezéseinek megsértése esetén.

1856. április 15. Kultuszminiszteri rendelet egységesíti a jogi államvizsgák rendjét. Kötelezővé teszi a jogtörténeti, jogi és államtudományi elméleti államvizsgát a kultuszminisztérium által kinevezett vizsgabizottságok előtt. A vizsgák a jogakadémiákon is letehetők, de a doktorátus elnyerésének feltétele az egyetemen tett jogtörténeti államvizsga.

1856. május 1. Megindul a „Tanodai Lapok” című katolikus pedagógiai hetilap, *Lonkay Antal* szerkesztésében. Megszűnik **1871. június 27-én.**

1856. május 18. *Kölcsey Ferenc* síremlékét, *Gerenday Antal* alkotását felavatják Csekén (Szatmár vm.). Az ünnepségen megjelent több ezer főnyi tömeg, tüntető módon elénekli a betiltott Kölcsey-himnuszt.

1856. június 24–július 6. Bolmány község (Baranya vm.) parasztsága a csendőri jelenlét ellenére rátámad a tagosítást és a legelőelkülönítést előkészítő földmérőkre, s a lakosságot csak egy lovasszázad kivezénylése kényszeríti engedelmes-ségre.

1856. július 1. Az Osztrák Nemzeti Bank megnyitja az ingatlanokra hitelező jelzálogosztályt és magyarországi fiókjai is megkezdik a jelzáloghitelezést.

1856. július 12. *Gizella* főhercegnő születése alkalmából a politikai elítéltek részleges amnesztiában részesülnek, és uralkodói rendelet intézkedik Magyarországon és Erdélyben az 1848–1849. évi lázadás folytán haditörvényszéki ítéletekkel elkobzott 631 személy vagyonának visszaszolgáltatásáról.

1856. július 16. A hazafias magatartása miatt 1853-ban elítélt *Leövey Klára* – a büntetésének a kufsteini várbörtönben történt kitöltése után – visszanyeri szabadságát. → **1857. május 11.**

1856. július 24. Vallás- és közoktatási miniszteri rendelet az egész birodalomra egységesen szabályozza a gimnáziumi tanárok vizsga követelményeit. A nem német nyelven oktató tanárok részére előírják német nyelvű írásbeli feladat teljesítését, kivéve Lombardia–Velencét, ahol csak a német tudományos munkák „helyes és könnyed” megértését kívánják meg.

1856. július 25. Igazságügyi miniszteri rendelet kiterjeszti a Magyar Korona országaira az izraelita felekezetű ügyfelek bírósági eskütételét szabályozó **1846. október 1-i** igazságügyi udvari dekrétum hatályát. Eszerint az eskütevő az egységesen megadott esküszöveget fedett fővel, jobb kezét az ujjpárnáig a Tórára, Mózes 2. könyve, 20. fejezetének, 7. énekére (versére) helyezve mondja el.

1856. július Bezdánál az újjáépített Ferenc-csatorna dunai torkolatában *Mihálik János* tervei szerint és kivitelezésében elkészül a csatorna zárózsilipje, amely az ország – és egyben Európa – első betonzsilipje.

1856. augusztus 10. Az Osztrák Államvasút megnyitja a Győr–Újszőny (Komárom vm.) közötti vasútvonalat. Hossza 37 km.

1856. augusztus 21. *Leo Thun-Hohenstein* gróf kultuszminiszter megküldi a magyarországi protestáns egyházaknak véleményezésre a protestáns egyházszervezet átalakítását tartalmazó törvénytervezetét. → **1856. október–november**

1856. augusztus 31. *Scitovszky János* hercegprímás *I. Ferenc József*, valamint egyházi és világi előkelőségek jelenlétében fölszenteli az esztergomi főszékesegyházat. A bazilika építése *Kühnel Pál* és *Packh János* tervei alapján 1822-ben kezdődik, de ma látható formáját az építkezést befejező *Hild József* elképzelései alakítják. Az ünnepségen mutatják be *Liszt Ferenc* vezényletével ez alkalomra komponált Esztergomi miséjét.

1856. szeptember 1. A magyarországi katonai és polgári kormányzás átstrukturálása a polgári jellegű „Magyarországi cs. kir. főkormány” létrejöttét eredményezi, amely a Magyar Királyság legfőbb hatósága. Valamennyi magyarországi kormány szervnél felügyeli a kormányzati elvek, a jogszabályok és szolgálati előírások érvényesülését, irányítja az államrendőri tevékenységet és a közrend helyreállítását.

1856. szeptember 7. Beiktatják *Joan Alexi* személyében a szamosújvári görög katolikus egyházmegye első püspökét.

1856. szeptember 8. Pesten a Nemzeti Színházban bemutatják *Liszt Ferenc* „Hungaria” című szimfonikus költeményét a zeneszerző vezényletével.

1856. szeptember 8. Szigetvárott hétevi szünet után a „honszeretet tüze élesztésére és fenntartására” nyilvánosan megemlékeznek Zrínyi Miklósról.

1856. szeptember 21. Beiktatják *Alexandru Dobra* személyében a lugosi görög katolikus egyházmegye első püspökét.

1856. szeptember 30. *Ferenc József* megerősíti *Leo Thun-Hohenstein* gróf kultuszminiszter előterjesztését, amely a József Ipartanodát cs. kir. József Polytechnicum néven felsőfokú tanintézet rangjára emelte, de a 3–5 évig tartó tanulmányi időt követően a végző hallgatók nem mérnöki oklevelet, hanem tanulmányi bizonyítványt kaptak a hallgatott tárgyakról és a letett vizsgákról.

1856. október 5. A Debreceni Református Jogakadémia az új követelményeknek már nem felel meg, ezért az egyházkerület az 1855/56. tanév végével kimondja megszüntetését. → **1861. október 2.**

1856. október 8. Császári nyílt parancs az 1855. évi konkordátum X. cikkelye alapján szabályozza a birodalom katolikus lakói házassági ügyeit és az egyházi bíróságok házassági ügyekben való illetékességét. A birodalom egész területére kiterjeszti a kánoni házassági jogot és a katolikusokat illetően hatályon kívül helyezi az általános polgári törvénykönyv házasságjogi rendelkezéseit. Az egyházjogi házassági akadályok alóli felmentés az egyházi hatóság illetékességébe kerül. A házassági ügyekben való bírászkodást az állam helyett egyházi bíróságok gyakorolják, amelyeknek döntései az állami szférában is érvényesek. Az **1857. január 1-én** érvénybe lépő házassági törvény felszámolja *II. József* házassági pátenének bevezetése óta a házassági jog területén érvényesülő erős állami befolyást és ellenőrzést.

1856. október 9. Kereskedelmi-, ipar-, és közmunkaügyi miniszter rendelete átalakítja a Tisza-szabályozás szervezetét, amelynek építészeti főhatósága a Budán megalakuló Tisza-szabályozási Felügyelőség lesz *Herrich Károly* főmérnök vezetésével. A Tiszát hat folyamszakaszra osztják, minden szakaszban építészeti hivatalt létesítenek a szabályozási munkák irányítására és ellenőrzésére, továbbá meghatározzák a hozzájárulási kulcsot, amely szerint az érdekeltek a rájuk háramló haszon arányában járulnak hozzá a munkálatok költségeihez. → **1866. november 10.**

1856 októbere Az Osztrák Államvasút a közforgalom előtt is megnyitja a 37 km hosszú Básiás–Oravica közötti vasútvonalat, amely mint bányavasút **1854. augusztus 20-tól** működik.

1856. november 21. Miniszteri rendelet kötelezi a földbirtokosok hitelezőit, hogy Magyar Korona országaiban a földtehermentesítési kötvényeket névértékben fogadják el kölcsöntörlesztésre.

1856. október–november A magyarországi protestánsok egyházkerületi közgyűlései elutasítják a vallás-és közoktatási miniszter törvénytervezetét a protestáns egyházszervezet átalakításáról és zsinat engedélyezését kérik az egyházalkotmány autonóm módosítására. A törvénytervezet elfogadása mellett a szlovák evangélikusok közül egyénileg *Michal Miloslav Hodža* liptószentmklósi lelkész, testületileg a nyitrai esperesség foglal állást. → **1857. április 20.**

1856. december 24. Üzembe helyezik a pesti gázgyárat és megkezdődik a gázvilágítás a pesti utcákon.

1856 – az év folyamán kidolgozzák a Bessemer-eljárást az acélgyártásban, amelynek során tűzállóanyaggal bélelt üstökbe (konverter) csapolt nyersvasból levegő áramoltatásával égetik ki a szenet, ami lehetővé teszi a nagy tömegű, gyors, és olcsó acélgyártást. – Az angol *John Fowler* megvalósítja az első üzemképes gépi szántást, a kétlokomobilos, sodronyos gőzekét, amelyben két gőzekemozdony felváltva húzza magához a billenő ekét. – *Jedlik Ányos* a Német Természetvizsgálók bécsi vándorgyűlésén bemutatja a javított Bunsen-elemet, valamint az elektromosság gyakorlati alkalmazását szolgáló elektromágneses motort, a „forgonyt”. – A németországi Neander-völgyben feltárják az előember csontmaradványait. – A Budai Helytartósági osztály "Utcatisztasági rendtartás"-t bocsát ki a Pest, Buda és Óbuda számára. Rendszeres lesz a heti szemétszállítás és a külvárosi utcák heti söprése. – Pest közelében, az Újpesti-sziget melletti mesterséges öbölben megépül a Duna legnagyobb téli kikötője. – Távíró állomás létesül Nagyváradon és Kassán. – Az osztrák Nemzeti Bank váltóleszámitólással foglalkozó fiókot nyit Debrecenben és Fiumében. – Felépül Pesten a Herminakápolna, József nádor fiatalon elhunyt lánya emlékére, *Hild József* alkotása. – A Szerb Vajdaság és Temesi Bánságban hatóságilag ismét előírják Szent István király ünnepének normanapként való megtartását, de a körmenetet továbbra sem engedélyezik. – Pesten létrejön az első női pedagógusképző intézet, az angolkisasszonyok apácarendje által vezetett katolikus tanítónőképző. – *Szalay László* megindítja a „Magyar Történelmi Emlékek” című sorozatot az erdélyi magyar nyelvű történelmi források közzétételére. – Megjelenik *Kemény Gábor* báró: „A nemzetek fejlődéséről” című munkája Kolozsvárott, melyben *Eötvös József* báró „A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra” című könyvével vitázik. – *Arany János* megírja „Szondi két apródja” című balladáját. – Elkészül *Liszt Ferenc* „Dante” című szimfóniája. (Bemutató: Drezda, **1857. november 7.**)

1857

1857. január 1. A „Magyar Sajtó” című lap Bécsből Pestre teszi át megjelenésének helyét. Szerkesztését január 6-tól *Hajnik Károly* veszi át. → **1862. március 12.**

1857. január 8. *Vajda János* szerkesztésében „Nővilág” című heti irodalmi- és divatlap indul a nők szellemi és gazdasági nevelésének polgárosító programjával. *Vajda* 1863-ig jegyzi a lapot, amely **1864. szeptember** végén szűnik meg.

1857. január 8. *Vahot Imre* a kishemesség ízlésvilágához igazodó irodalmi hetilapot indít „Napkelet” címmel, amely 1860. december 23-ig, ill. **1862. január 1. és szeptember 28.** között jelenik meg.

1857. január 15. Megindul „Lapok a Lovászat és Vadászat Köréből” címen az első hazai sportlap. 1858-tól „Vadász és Versenylap” címen jelenik meg. Szerkeszti *Bérczi Károly*. Megszűnik **1919. szeptember 17-én**.

1857. január 22. *Albrecht* főherceg, Magyarország katonai és polgári kormányzója városi cselédrendtartást bocsát ki a királyi és rendes tanácsú városokban szolgáló cselédek helyzetének és jogviszonyának szabályozására. Kiterjeszti az állami felügyeletet a gazda–cseléd kapcsolatra, rendszerezíti a cselédkönyvet, az alkalmazás feltételeinek írásos rögzítését, a szerződések betartása és rendkívüli megváltoztatása feletti hatósági ellenőrzést. Lehetővé teszi a politikai hatóságoknak a gazda-cseléd viszályban az ítélezést, a cselédre 5, a gazdára 25 forintig terjedő bírság kiszabását, 14 napig terjedő böjtöléssel súlyosbított elzárást, csak a cselédre a testi fenytést. A testi fenytés végrehajtásának feltétele a beleegyező orvosi nyilatkozat, mértéhe férfiaknál maximum 15 botütés, 18 év alattiaknál és nőknél 15 vesszőcsapás, de a büntetés nem lehet nyilvános. A rendtartás július 1-én lép hatályba.

1857. január 24. Ausztria és a Német Zollvereinhez tartozó államok által kötött bécsi érmeegyezmény (*Wiener Münzvertrag*) rögzíti a szerződő felek valutáinak ezüst paritását, előírja a decimális váltópénzrendszer alkalmazását, a kényszerárfolyammal bíró papírpénzek kivonását és a bankjegyek ércre való beváltásának kötelezettségét (konvertibilitás) (**1857. szeptember 19.**) A külkereskedelmi forgalom könnyítésére az érmeegyezmény megengedte a koronának nevezett kereskedelmi aranyérmek kibocsátását.

1857. január 25. *Karl Ludwig Grünne* altábornagy, az uralkodó első főhadsegéde állandó tagja lesz a miniszteri konferenciának. → **1859. július 27.**

1857. január 26. *Röck István* Pesten, a Soroksári úton gépgyárat alapít, ahol még ebben az évben elkészül az első hazai gyártású nyomdai gyorsajtó.

1857. február 9. Uralkodói rendelet megszünteti a belföldi útlevélkényszert és helyette igazoló kártyát vezet be. A külföldi utazásra jogosító útlevél érvényességét három évben szabják meg, kiadását megkönnyítik és a helytartósági osztályok vezetőinek hatáskörébe utalják. A beutazó külföldiek útlevelének ellenőrzését a határátlépésre korlátozzák.

1857. február 15. A vallás- és közoktatási miniszter ismételen elrendeli, hogy a tanítóképzői végzettséggel nem rendelkező tanítók és segédtanítók három éven belül tegyenek vizsgát valamelyik tanítóképzőben. ← **1855. január 5.**

1857. március 5. Vallás- és közoktatási miniszteri rendelet a magyarországi és a vajdasági-bánsági állami vagy a kormány által kezelt alapítványokból fenntartott gimnáziumokban egységes tandíjat vezet be, amelynek összege szemeszterenként négy konvenciók értékű forint.

1857. március 19. Császári rendelet pontosítja a Magyar Korona országaiban az **1854. május 23-i** bányatörvény szénkutatói rendelkezéseit. Kimondja, hogy az ötéves szénkutatói kedvezmény az egykori földesurat személyében, a tulajdonában lévő allodiális területen, ill. a per alatt álló földeken az ítélethirdetésig illeti meg. A paraszti tulajdonba került, egykori úrbéres területen a tulajdonostól független szénkutatói szabadság érvényes.

1857. március 20. Legfelső kézirat a miniszteri konferencia állandó tagjának nevezi ki *Johann Kempen* altábornagyot, a Legfelső Rendőrhatalóság vezetőjét. → **1859. augusztus 22.**

1857. április 20. Megnyílik a gyalogosoknak a budai Várhegy alatt vezető alagút, a járműforgalom április 30-án indul. Az áthaladásért az Alagút Társulat ötven évre vámszedési jogot kap, amely **1918-ig** marad érvényben. ← **1853. február 10.**

1857. április 20. Az uralkodó fogadja három a református egyházkerület (Dunáninneni, Dunántúli és Tiszántúli) világi és egyházi személyekből álló küldöttségét. Az iskolai autonómia helyreállítását és a zsinat engedélyezését sürgető küldöttségét a magyarországi utazásra készülő uralkodó jó szándékáról és a protestánsok helyzetének átgondolásáról biztosítja. → **1859. január 10.**

1857. április Megindul *Erdélyi János* szerkesztésében a „Sárospataki Füzetek” című évnegyedes protestáns és tudományos folyóirat. **1869**-ben szűnik meg.

1857. május 2. A Mohács–Pécs vasúttársaság megnyitja a Mohács–Üszög közötti vasútvonalat. Hossza 56 km.

1857. május 4. *I. Ferenc József* megkezdte ötven napra tervezett második magyarországi körútját. Az uralkodói pár a kíséretében lévő két kis gyermek, *Zsófia* és *Gizella* főhercegnő betegsége miatt több napig a fővárosban marad, majd a Duna–Tisza köze és a Tiszántúl városait látogatja. Az utazás **május 28-án** *Zsófia* főhercegnő halálos betegsége miatt Debrecenben félbeszakad. A budai

várkapolnában tartott gyászszerartás után az uralkodói pár visszatér Bécsbe.
→ **1857. augusztus 8.**

1857. május 8. Budán kelt legfelső kézirat általános amnesztiát ad a politikai perekben elítélt polgári jogállású személyek részére a Habsburg Monarchia egész területén Lombard-Velence kivételével. Josefstadtból több mint 100, Olmützből 21 magyarországi foglyot bocsátanak szabadon. Az 1848–1849-ben és az azt követő években elkövetett politikainak számító bűntettekért nem indítható többé büntetőeljárás, de az amnesztia az emigránsokra nem vonatkozik.

1857. május 9. A magyar konzervatívok *Desseffy Emil* gróf szerkesztésében 131 neves, zömében arisztokrata politikus aláírásával emlékiratot intéznek az uralkodóhoz, amelyben a magyar kormányzervek megszüntetését, az ország területi széttagolását, a közigazgatás és az oktatás németesítését és az adóterheket panaszolják. Az emlékiratot az uralkodó nem hajlandó átvenni.

1857. május 9. A szegedi tanyákon személyes nézeteltérés miatt a hatóságok kezére adják a megsebesített *Rózsa Sándort*, a régóta körözött „alföldi betyárt”, akit a „felforgató párttal” való kapcsolattal is vádolnak. → **1859. február 15–21.**

1857. május 11. Az általános amnesztia alapján – kufsteini és laibachi raboskodás után – kiszabadul az 1853-ban 10 évi várfogságra ítélt Teleki Blanka grófnő.

1857. május 17. Császári nyílt parancs elrendeli Horvát-Szlavónországban a földesurak és jobbágyok által közösen birtokolt rétek és erdők elkülönítését, és az önkéntes tagosítást.

1857. május 17. Győrött „Raaber Geschäftsanzeiger” néven *Zetykó József* szerkesztésében heti kétszeri megjelenéssel kereskedelmi és szépirodalmi lap indul, amely október 1-től „Győri Közlöny” néven jelenik meg **1896. szeptember 27-ig.**

1857. május 18. Az uralkodó fölmenti tisztségétől *Karl Krauss* báró igazságügyi minisztert; és utódának *Nádasdy Ferenc* grófot, a Legfelső Úrbéri Törvényszék eddigi elnökét nevezi ki.

1857. május 19. Megszűnik a szegedi vár erődítmény jellege, ami lehetővé teszi a város terjeszkedését a katonailag elzárt belső területen.

1857. június 4. Megindul az „Orvosi Hetilap” *Markusovszky Lajos* szerkesztésében. **1982-ben** szűnik meg.

1857. június 6–10. Magyar Gazdasági Kiállítást rendeznek Pesten, amelyen a növénytermesztés és állattenyésztés eredményei mellett hazai és külföldi mezőgazdasági gépeket mutatnak be. A kiállításon 16 angol gépgyár vesz részt. A pesti nép ekkor lát először gőzcséplőgépet.

1857. június 7. Császári rendelet intézkedik a magyar-, horvát-szlavónországi és a szerb vajdaság-temesi bánági földtehermentesítési kötvények törlesztéséről. A magánföldesúri kármentesítési kötvények névértékben való kifizetése évi két alkalommal, április 30-án és október 31-én tartott sorsolás alapján történik. Az első sorsolás napja **1857. október 31-e**; a visszafizetés befejezését negyven év múlva, **1897. október 31-én** tervezik.

1857. június 21. Megnyílik a felső-magyarországi első ipari kiállítás Kassán a császári pár látogatása alkalmából.

1857. június 24. Császári nyílt parancs 1858. január 1-i hatállyal a Magyar Korona országaira is kiterjeszti az 1852. évi osztrák erdőtörvényt, amely a meglévő erdőterületek védelmére és az erdők felújításának kötelezettségére épül.

1857. június *Arany János* megírja a Walesi bárdok című balladáját.

1857. június–augusztus Az Osztrák Államvasúttársaság által átvett egykori kincstári ércbányák munkássága körében a Bánságban mozgalom kezdődik a kibányászott érc fémtartalmán alapuló szakmánybérezés és a tűzi- és épületfa váltság bevezetése ellen.

1857. július 15. Megalakul nagybirtokosok és pesti kereskedők részvételével, három millió forint alaptőkével az Első Magyar Általános Biztosító Társulat, amely tűz-, jég- és szállítási károk biztosítása mellett 1859-ben bevezeti az élet-, tőke- és jövedelembiztosítási intézményt. A Társaság első elnöke *Lónyay Menyhért*, vezérigazgatója *Lévay Henrik*.

1857. július 16. *Andrássy Gyula* gróf aláírja Párizsban a hazatérési engedélyhez előírt hűségnyilatkozatot.

1857. augusztus 1. *Heinrich Wilhelm von Pabst* a magyaróvári állami Felsőbb Gazdászati Tanintézet igazgatója és veje, *Friedrich Krauss* „gyárnoki” engedélyt kap Mosonban mezőgazdasági gépgyár alapítására.

1857. augusztus 4. A nagykőrösi községi választmány takarékpénztár létesítését határozza el. Az ország első községi takarékpénztára 1859-ben kezd működni.

1857. augusztus 8. *I. Ferenc József* egyedül folytatja magyarországi körútját, amelynek során a Dunántúlt és Pozsonytól Eperjesig a Felföldet látogatja. Borsod megye határán **szeptember 3-**án megrendítő eset részese. A tiszteletére felvonuló megyei lovasbandérium egyik tagját, *Szirmay István* gróf alezredest, aki 1848-ban a császári hadsereg támogatására szabadcsapatot szervezett, az üdvözlés pillanatában halálos szélütés éri. Ennek hatására lemondja az új miskolci színház látogatására időzített megnyitó előadását. A körutazás **szeptember 5-én** Egerben ér véget. → **1857. szeptember 9.**

1857. szeptember 3. Megnyílik a Miskolci Nemzeti Színház *Vörösmarty Mihály* „Marót bán” c drámájának előadásával.

1857. szeptember 8. A *Scitovszky János* bíboros hercegprímás, esztergomi érsek által szervezett nemzeti zarándoklat, amelyen húszezer ember vesz részt, megérkezik a 700 éves fennállását ünneplő stájerországi máriacelli Szűz Mária kegyhelyre.

1857. szeptember 9. A magyarországi főkormányzóhoz, *Albrecht* főherceghez intézett, Laxenburgból keltezett legfelső kézirat a magyarországi tapasztalatok alapján az **1851. december 31-**i kormányzati alapelvek változatlan fenntartását hirdeti meg. „El lévén határozva azon alapelveket, melyek Engem birodalmam kormányzásában eddig vezettek, szeghetetlenül fönntartani, akarom, hogy ez minden oldalról elismertessék s különösen kormányom összes közegei által szoros zsinórmértékül vétessék.”

1857. szeptember 19. Császári nyílt parancs a bécsi érmeegyezmény alapján elrendeli az 1753 óta használatos konvenciók forint helyett osztrák értékű ezüst forint bevezetését. Az osztrák érték azt jelenti, hogy egy kölni márka ezüstdől (233,86 g) 20 konvenciók forint helyett 21 osztrák értékű forintot vernek, tehát 100 konvenciók forintnak 105 osztrák értékű ezüstforint felel meg. Ez a pénzrendszer az 1892. évi valutareformig marad érvényben. → **1858. április 27.**

1857. szeptember 19–október 3. *Scitovszky János* bíboros hercegprímás érseki tartományi zsinatot tart Esztergomban.

1857. október 1. *I. Ferenc József* és *II. Sándor* orosz cár találkozója Weimarban nem hoz javulást a krími háború miatt megromlott osztrák–orosz viszonyban.

1857. október 4. Megindul heti kétszeri megjelenéssel a „Szépirodalmi Közlöny” című folyóirat. Szerkesztője névleg *Szelestey László*, valójában *Székely József*. Utolsó száma **1859. május 26-**án jelenik meg.

1857. október 8. Pesten megnyílik az izraelita iskolai és oktatási alapból épült első „cs. kir. izraelita mintatanoda”.

1857. október 27. Vallás-és közoktatási miniszteri rendelet Magyar- és Horvátország és a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén, a konkordátum alapján egységesíti a katolikus tanítóképzők, népiskolák, igazgatói, tanítói és hitoktatói kinevezésének rendjét.

1857 októbere Megindul a „Budapesti Szemle” irodalmi, történeti, tudományos és kritikai folyóirat *Csengery Antal* szerkesztésében.

1857 októbere Megjelenik Bécsben *Alexander Bach* báró belügyminiszter megbízásából a „Rückblick auf die jüngste Entwicklungsperiode in Ungarn c. röpirat, amely kormányzati rendszerét és magyarországi politikájának sikerét dicsőíti. → **1857. november 26.**

1857. november 1. Megkezdzi működését a Pesti Kereskedelmi Akadémia, az első hazai felsőkereskedelmi iskola.

1857. november 7. Az 1856. évi *párizsi békeszerződés* alapján a parti államok bizottságának tagjai, Ausztria, Bajorország, Württemberg és az Oszmán Birodalom, aláírják a Duna-hajózás általános szabályzatát tartalmazó okmányt, amely a nem parti országoknak nem engedélyezi a hajózás korlátlan szabadságát, hanem annak engedélyezését a parti államok hatáskörébe utalja. A hajózási okmány elveit **1858. január 1-től** Ausztriában és a két délnémet államban alkalmazzák, de nemzetközi jogi érvényre egyfelől az Oszmán Birodalom vazallus államainak (Moldva, Havasalföld és Szerbia), másfelől a nagyhatalmak ellenállása miatt nem emelkedett.

1857. november 15. Az Osztrák Államvasút megnyitja a Szeged–Temesvár közötti vasútvonalat. Hossza 112 km. → **1858. december 2.**

1857. november 16. A pesti Állatgyógyászati Intézetben – az állatorvosképzés birodalmi egységesítést elrendelő **július 16-i** legfelső elhatározás alapján – megkezdődik a hároméves állatorvosképzés. Tanszemélyzet hiánya miatt azonban a képzés az 1859/60. tanévtől két évre rövidül.

1857. november 17. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) jóváhagyott alapszabálya jegyében megtartja újjáalakuló és tisztújító közgyűlését Pesten. Az elnöki tisztségre megválasztott *Károlyi György* gróf – megerősítésének kormány általi elutasítását megelőzendő – visszalép, de a második körben megválasztott *Ürményi József* gróf személyét sem fogadják el.

1857. november 18–23. Gazdászati és iparkiállítást rendeznek Kolozsvárott, amelynek 298 résztvevője közül 134 ipari kiállító.

1857. november 19. A Tiszavidéki Vasúttársaság Erzsébet császárné névnapjára időzítve ünnepélyesen felavatja a Szolnok–Debrecen közötti vasútvonalat. Hossza 121 km. A forgalom néhány nap múlva indul meg. → **1859. május 24.**

1857. november 26. *Széchenyi István* gróf félbeszakítva a „Nagy Magyar Szatírát” (a cím későbbi kiadójától, *Károlyi Árpádtól* ered), melyben az önkényuralom magyarországi rendszerét bírálja, hozzákezd a kormánypolitikát névtelenül dicsérő „Visszapillantás (Rückblick)” cáfolatának megírásához. → **1858. június 2.**

1857 – az év folyamán *Elisha Graves Otis* amerikai műszerész üzembe helyezi New Yorkban az első biztonsági fékrendszerrel felszerelt, gőzhajtású felvonót. – *Petzval József*, a bécsi egyetem tanára közzéteszi optikai kutatásainak eredményeit „Bericht über optische und dioptrische Untersuchungen“ (Sitzungsberichte, Wien, 1857) és szabadalmaztatja négy lencsés, tájfényképezésre szerkesztett fényképezőgépét. – Az 1857. évi népszámlálás adatai szerint a Magyar Korona országainak összlakossága 13,7 millió. A szűkebb Magyarország (Erdély és Horvát-Szlavónország nélkül) évi adója 54,9 millió Ft; ebből 17,43 millió egyenes, 37,47 millió közvetett adó. – Gazdasági válság a Monarchiában és Európában. – Megnyílik a Rothschild-érdekkörbe tartozó Wiener Creditanstalt hitelintézet pesti és brassói fiókja. – *Scholcz Róbert* sziléziai szobafestő iparúzési engedélyt vált Pesten, ami a szobafestő ipar helyi terjedésének kezdetét jelenti. – Megkezd a termelést a brassói román kereskedők által alapított zernyesti papírgyár. – Nagyszombatban és Szatmárnémetiben katolikus, Sárospatakon református, Szarvason evangélikus tanítóképző nyílik. – Fiuméba helyezik át a Haditengerészeti Akadémiát. – *Táncsics Mihály* pesti búvóhelyén rejtőzködve megírja „Hét nemzetiség szövetsége” című konföderációs tervzetét, amelyben a Habsburg Monarchia helyébe a Balti-, a Fekete- és az Adriai-tenger határolta térséget átfogó államszövetség lehetőségét tárgyalja. – Megjelenik *Erdélyi János* „A hazai bölcsészet jelene” című munkája, az „egyezményes” filozófia bírálata. – A Magyar Tudományos Akadémia kiadásában megindul a magyar történelem korai okmányait, elbeszélő forrásait, országgyűlési és diplomáciai iratai közreadó „Monumenta Hungariae Historica (Magyar Történelmi Emlékek) sorozat. – Megjelenik *Kemény Zsigmond* történelmi regénye, az „Özvegy és leánya”. – *Gyulai Pál* megírja „Egy régi udvarház utolsó gazdája” című kisregényét, *Vajda János* a „Virrasztók” c. versét. – Elkészül *Liszt Ferenc* Faust című szimfóniája. (Bemutató: Bécs, **1857. szeptember 5.**) – Nagyváradon vendégszerepel *Egressy Gábor* a nyolc leghíresebb szerepével a *Molnár György* által épített nyári színparkban.

1858

1858. január 1. Újra indul Pesten a „Protestáns Egyházi s Iskolai Lap” pedagógiai hetilap *Ballagi Mór* szerkesztésében. Megszűnik **1919. március 16-án**.

1858. január 14. *Felice Orsini* bombamerénylete *III. Napóleon* ellen Párizsban az olasz nemzeti törekvések támogatására figyelmezteti volt fegyvertársát.

1858. január 15. Nagy kiterjedésű, mintegy 21.600 km² területen észlelt földrengés rázza meg az esti órákban Felső-Magyarországot. A rengés epicentrumában, amely Zsolna környékén, Visnyón található, jelentős épületkárok keletkeznek.

1858. január 23. A Dunán levonuló jeges ár elsodorja az esztergomi hajóhidat.

1858. február 7. Császári nyílt parancs a közhitelességű iratok kiadására és a magániratok hitelesítésére a korábbi egyházi hiteles helyek felváltására az **1855. május 21-i** osztrák közjegyzői rendtartás érvényét kiterjeszti a magyar koronához tartozott területek (Magyarország, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság, Erdély, Horvát-és Szlavónország) egészére. A hatályba lépés időpontját az egyes közigazgatási egységekben külön rendelet határozza meg. → **1859. április 20.**

1858. február 23. Többszöri figyelmeztetés után két hónapra felfüggesztik a Pesti Napló megjelenését, de a szilencium végül három hétig tart. Március 16-tól újra megjelenhet a lap.

1858. február 27. Az uralkodó szentesíti a Magyar Tudományos Akadémia kormány által módosított alapszabályzatát, amelyből kimarad a magyar nyelvű tudományművelés kötelezettsége. Az Akadémiára felügyelő „országfejedelmi biztos” révén intézményesíti a kormányzati befolyást, amelynek további eszköze, hogy az Akadémia elnökét három jelölt közül az uralkodó, a rendes tagjait pedig az „országfejedelmi biztos” nevezi ki. → **1858. november 20.**

1858. március 14. A kereskedelmi-, ipar-, és közmunkaügyi miniszter rendelete szabályozza a tiszai védőgátak rendtartását, a part menti községek és birtokosok kötelezettségeit, továbbá rendszeresíti a gátórség intézményét és kettő-öt mérföldenként vízállásmutató cölöpök létesítését. A folyószabályozási társulatokat az elkészült töltésszakaszok védelmére mérföldenként "gát-felvigyázók" alkalmazására kötelezi, akik gondoskodnak a töltések állapotának állandó felügyeletéről, karbantartásáról és az állam- és a társulati szakigazgatás tájékoztatásáról.

1858. április 10–11. *Liszt Ferenc* Pesten két alkalommal vezényli Esztergomi miséjét.

1858. április 24. Megnyitják a Tiszavidéki Vasút Püspökladány–Nagyvárad közötti vonalát. Hossza: 68 km.

1858. április 27. Császári nyílt parancs **1858. november 1-i** hatállyal rendeli az osztrák értékű forint törvényes fizetőeszközként való bevezetését. Az ezüstvaluta fizetőeszköz 1 forint 60 krajcárnak felel meg (**1892-ig**).

1858. május 2. Megalakul a Kolozsvári Kisegítő Takarékpénztár.

1858. május 28. A Sióberki Ármentesítő Társulat kezdeményezésére a Balatonból levezetendő víztömeg szabályozására megkezdik a Sió-csatorna építését.

1858. június 1. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület igazgató választmányának ülésén ifj. *Mailáth György* gróf a földhitelügy minél gyorsabban történő rendezését sürgeti. → **1858. december**

1858. június 2. *Széchenyi István* gróf befejezi a kormány megrendelésére készült "Rückblick" című röpiratra készített cáfolatának kéziratát. → **1859. február 15.**

1858. június 6. Belügy- és kereskedelmi miniszteri rendelet megerősíti az alsó-ausztriai mértékek általános használatának kötelezettségét az egész birodalomban. Az alsó-ausztriai mértékek alapján történt mértékegységesítés nem segíti elő a nemzetközi forgalomban előtérbe került méterrendszer átvételét (**1874-ig** van érvényben).

1858. június 20. Császári rendelet több mint félszáz kihágási ügyben a háromfokozatú eljárást megtartva a bíróságok helyett a közigazgatási és rendőri hatóságokra ruházza kivizsgálást és a büntetés kiszabását. Első fokon a kihágás helyszínén illetékes helyi közigazgatási vagy rendőri hatóság, másod fokon mindig közigazgatási országos hatóság, harmadfokon a belügyminisztérium, ill. elsőfokú rendőrhatalósági eljárás esetén a belügyminisztérium és a legfőbb rendőrhatalóság által delegált vegyes bizottság jár el. A rendelet **szeptember 1-én** lép hatályba.

1858. június 25. *Karl Schwarzenberg* herceg altábornagy, Erdély katonai és polgári kormányzója meghal Bécsben. → **1858. július 26.**

1858. július 6. Temesvárott *Pesty Frigyes* szerkesztésében megjelenik a „Delejtű (A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye)”, az első magyar hetilap a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén.

1858. július 20. *III. Napóleon* francia császár és *Camillo Cavour* gróf, Piemont miniszterelnöke Plombières-ben titkos megállapodást köt az itáliai osztrák uralom felszámolására. *III. Napóleon* fegyveres támogatást ígér Észak-Itália elfoglalásához, és hozzájárul ahhoz, hogy a megnagyobbodott Piemont, a létrehozandó Közép-Itáliai Királyság, valamint a Pápai Állam és a Nápolyi Királyság laza konföderációban egyesüljenek. Cserében *Cavour* kilátásba helyezi Franciaországnak Nizza és Savoya átengedését. → **1858. december 10.**

1858. július 20. Megnyitják az Osztrák Államvasút Temesvár–Karasjeszenő (Torontál vm.) közötti vonalat. Hossza: 94 km.

1858. július 26. Az uralkodó *Liechtenstein Frigyes* herceg tábornagyot nevezi ki Erdély katonai és polgári kormányzójának. → **1861. május 16.**

1858. augusztus 6. Létrejön az első távíró összeköttetés Európa és Amerika között, amely azonban néhány nap múlva – még a hivatalos átadás előtt – összeomlik. → **1866. július 27.**

1858. augusztus 18. A pesti Nemzeti Múzeum kertjében *Érkövy Adolf* kiállítja az angol Clayton-Shuttlewort-gyár gőzcséplőgépét, amelynek látványa nagy közönségsiker.

1858. augusztus 20. A kassai helytartósági osztály katonai karhatalmat rendel az Ung vármegyei Kráska községbe a közlegelő tagosítását akadályozó parasztok leszerelésére. A katonai beszállásolás hatására a község közreműködik a felmérésben és tíz nap múlva megígéri az elkülönítés elfogadását.

1858. augusztus 21. Megindul „Az Üstökös” című humorisztikus hetilap, *Jókai Mór* szerkesztésében. **1918. november 12-én** szűnik meg.

1858. szeptember 6. Az Osztrák Nemzeti Bank megkezdi a bankjegyek ércpénzre váltását. Az osztrák valuta az **1857. január 24-i** bécsi érmeegyezményben előírt konvertibilitása mindössze szűk nyolc hónapig tart. Az itáliai háború költségeinek fedezésére kibocsátott nagy mennyiségű papírpénz miatt **1859. április 29-én** felfüggesztik az Osztrák Nemzeti Bank fizetési kötelezettségét.

1858. szeptember 15. Császári nyílt parancs szabályozza Erdélyben az egyházak és a tizedbérllő földesurak kármentesítését az eltörölt egyházi tizedért.

1858. szeptember 28–30. A négy magyarországi református egyházkerület „népiskolai egyetemes választmánya” Debrecenben elfogadja a népiskolai oktatás

rendjét. Az oktatás a hétéves gyerekeknek tavasszal előkészítővel kezdődik. Ezt követi a négy teljes iskolai év. Ezután még egy félévi oktatás a konfirmációra való előkészület jegyében.

1858. október 25. Megnyitják a Tiszavidéki Vasút Szajol–Arad közötti vonalát. Hossza 143 km.

1858. november 20. A Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsa elfogadja a módosított alapszabályt, de leszögezi, hogy a gyakorlati munkában az „Akadémia eredeti célját” és az „alapítók szándékát” fogja követni. → **1858. december 20.**

1858. november Békés vm. szeghalmi járásában a parasztok azt híresztelik, hogy Kossuth az orosz cár hűgát vette feleségül. Tavasszal orosz seregekkel vonul Magyarországra, és kiosztja az urak földjét a volt jobbágyok között.

1858. november Szőlő- és borkiállítást rendeznek Tolcsván (Zemplén vm.).

1858. december 2. Átadják a forgalomnak Szegednél a kétvágányú vasúti hidat, amely megteremti az összeköttetést a temesvári vasúttal és lehetővé teszi az ország központi területe és a Bánság közötti áruforgalom gördülékeny lebonyolítását. A francia M. M. Ernest vállalat által épített vasúti híd a keszonos technológiával készített első híd Magyarországon.

1858. december 7. Császári nyílt parancs intézkedik a védjegy- és ipari minták oltalmának bevezetéséről.

1858. december 10. *Cavour* gróf, Piemont miniszterelnöke katonai megállapodást köt *III. Napóleon* francia császárral, amelyben *III. Napóleon* vállalja 200 ezer francia katona itáliai bevetését és a háború folytatását Észak-Itália teljes felszabadításáig. → **1859. január 19.**

1858. december 11. Szerbiában a Szent András napi nemzetgyűlés eltávolítja az osztrák befolyásnak utat engedő *Karagyorgyevics Sándor* fejedelmet, és visszahívja a francia orientációt hirdető korábbi uralkodót, *Obrenovics Milos* fejedelmet és trónörökösnek a fiát, az uralkodást korábban rövid ideig szintén gyakorló *Mihály* fejedelmet.

1858. december 15. *Jedlik Ányos*t rendes tagnak választja Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Osztálya. → **1859. november 14.**

1858. december 16. A Magyar Tudományos Akadémia Természettudományi Osztálya *Robert Wilhelm Bunsen* német kémikust, *Michael Faraday* angol fizikust és *Justus Liebig* német agrokémikust külső tagnak választja.

1858. december 20. A Magyar Tudományos Akadémia megtartja a szabadságharc utáni első ünnepélyes közgyűlését, amely 1848 után új tagokkal újítja meg a testületet és elhatározza, hogy **1859. október 27-én** megünnepli *Kazinczy Ferenc* születésének centenáriumát.

1858. december *Lónyay Menyhért* és *Csengery Antal* az Országos Magyar Gazdasági Egyesület megbízásából elkészítik egy magyarországi földhitelintézet megalapításának és működésének részletes tervezetét. → **1862. augusztus 20.**

1858 – az év folyamán *Julius Plücker* felfedezi a katódsugárzást. – *Érkövy Adolf* irányításával megnyílik az „Angol Géptár” Pesten, amely angol mezőgazdasági gépek ismertetésével és eladásával foglalkozik. – *Walser Ferenc* gépgyárat alapít Pesten, amely harangöntéssel és tűzoltó berendezések gyártásával alapozza meg hírnevét. – *Schlick Ignác* újrakezdi Budán az önálló vasöntödei tevékenységét. – *Adolf Schmidt* bőrgyárat létesít a Nyitra megyei Nagybossányban. – *Neubauer József* gyufagyárat, *Mayer N.* csontlisztgyárat alapít Szegeden. – Felépül a pesti Dohány utcai zsinagóga *Ludwig Förster* bécsi építész tervei szerint. – Pesten megjelenik *Mocsáry Lajos* röpirata, a „Nemzetiség”, *Kemény Zsigmond* történelmi regénye, a „Zord idő”, *Ács Károly* fordításában az első magyar nyelvű román népköltési gyűjtemény „Virágok a román népköltészet mezejéről”. – Megindul a „Marosvásárhelyi füzetek” c. tudományos és szépirodalmi folyóirat *Mentovich Ferenc* szerkesztésében, – Bécsben napvilágot lát *Kautz Gyula* közgazdasági munkájának 1. kötete, a „Theorie und Geschichte der National-Oekonomie”. – Az Orvosi Hetilap közli *Semmelweis Ignác* vitaírásait a gyermekágyi láz kórtanáról. – Újvidéken *Jovan Jovanović-Zmaj* fordításában megjelenik szerbül *Arany János* Toldi című elbeszélő költeménye.

1859

1859. január 4. Megindul heti kétszeri megjelenéssel *Szokolay István* szerkesztésében a „Törvényszéki Csarnok” c jogi szaklap, amely polgári jogi, közjogi és büntetőjogi kérdésekkel foglalkozik és eseteket közöl a bírói gyakorlatból. **1883. április 13-án** szűnik meg.

1859. január 6. *Klapka György* Torinóban *Cavour* gróf piemonti miniszterelnökkel tárgyal a Habsburg Monarchia elleni közös fellépésről, Észak-Itália piemonti birtokbavételéhez kapcsoló magyar megmozdulás feltételeiről. *Cavour* kilátásba

helyezi egy Piemontban felállítandó magyar légió és az emigráció vezérégyéniségeit egyesítő magyar nemzeti bizottság támogatását, továbbá román és szerb területen a magyarországi felkelés segítésének előkészítését, amelynek végrehajtása Klapkára hárul. → **1859. január 17.**

1859. január 10. Az uralkodó – a politikai kilátások miatt – miniszteri konferencián rendeli el a magyarországi protestánsok egyházi ügyeinek mielőbbi újraszabályozását. Döntés születik arról, hogy az egyházkormányzati alapelveket és a helytartósági kerületekhez igazodó egyházkerületi átszervezést – a zsinatok meghallgatása nélkül – uralkodói pátenst lépteti majd életbe. A zsinatok összehívására csak az új alapelvek alapján és az új területi beosztásban, elsősorban az egyházi rendtartás megtárgyalására kerül sor. → **1859. szeptember 10.**

1859. január 12. Császári rendelet szabályozza az erdélyi egyházi javak és jobbágyi szolgáltatások úrbéri kármentesítésének módját.

1859. január 17. *Alexandru Ioan Cuza* ezredest Iași-ban Moldva fejedelmévé választják. → **1859. január 24.**

1859. január 17. *Klapka György* Londonban felkeresi *Kossuth Lajost*, hogy meggyőzze a piemonti és a francia külpolitikával való együttműködés szükségességéről és utal tervezett keleti küldetésére, a román fejedelemséggel való szövetkezés létrehozására. → **1859. február 17.** → **1859. február 25.**

1859. január 17–19. Aláírják francia–piemonti katonai, pénzügyi és területi konvenciót az Ausztria elleni észak-itáliai közös fellépésre, amelynek dinasztikus fedezetét *Napoleon Jerome* herceg és *II. Viktor Emmanuel* lánya, *Mária Klotild* főhercegnő eljegyzése jelenti.

1859. január 21. A magyarországi dohánytúltermelési válság enyhítésére legfelső elhatározás intézkedik arról, hogy a dohánytelepítéstől a folyó évben elálló engedélyes dohánytermelők holdanként 20 Ft kárpótlási prémiumot kapjanak. Az állami dohánymonopólium 1851. évi bevezetése óta a dohánytermelők száma 40 ezerről 124 ezerre, a dohány vetésterülete 35 ezerről 125 ezer katasztrális holdra, a dohánytermés évi mennyisége 270 ezerről 1 millió 479 ezer bécsi métermázsára emelkedik.

1859. január 23. A Pesti Műegylet és a Képcsarnok Egylet működésével elégedetlen festők *Orlai Petrich Sománál* tartott értekezlete elhatározza a Képzőművészeti Társulat létrehozását, de alapszabályait a hatóságok nem hagyják jóvá. → **1861. március 28.**

1859. január 24. *Alexandru Ioan Cuza* ezredes Bukarestben megválasztják Havasalföld fejedelmének s ezzel a két román fejedelemség, Moldva és Havasalföld ténylegesen egyesül.

1859. február 14. *Madách Imre* elkezdi *Az Ember* tragédiája című drámájának megírását. → **1860. március 26.**

1859. február 15. Londonban kinyomtatják *Széchenyi István* gróf „Ein Blick auf den anonymen Rückblick” c. munkáját, amelyben könyörtelen iróniával és megsemmisítő bírálattal válaszol a kormányzat magyarországi politikájának eredményeit dicsőítő „Rückblick” című röpiratra. → **1859. július**

1859. február 15–21. A budai törvényszék halálos ítélet hoz *Rózsa Sándor*, „az alföldi betyár” perének végtárgyalásán. A tárgyaláson megjelent közönség hangos tetszésnyilvánítások mellett megtapsolja *Balázs Antal* ügyvéd védőbeszédét. → **1859. június 25.**

1859. február 17. *III. Napóleon* francia császár fogadja *Klapka Györgyöt*, akit a román fejedelemséggel való együttműködésre és a magyarországi felkelés előkészítésére ösztönöz. → **1859. március 29.**

1859. február 25. *Ferenc József* aláírja a Lombardiában állomásozó II. hadsereg hadi felkészülésére vonatkozó parancsait, amely hadilétszámra emeli a gyalogezredek hadrendjét, a hadtestek lövegmenyiségét és lóállományát. → **1859. március 8.**

1859. február 25. *Kossuth Lajos* elkészíti és *Rényi György* honvédszázadosra bízva hazai hívei informálására a „Tájékoztató” c. írását. Eszerint a küszöbön álló európai háború alkalmat nyújt az ország függetlenségének kivívására, amelyre szükséges a felkészülés, de a harci cselekmények elindítására csak újabb felhívása alapján kerülhet sor. → **1859. március 19.**

1859. február Hazai titkos ellenállási szervezet alakul az emigrációból hazatért *Almásy Pál*, a debreceni országgyűlés alelnökének vezetésével egy új függetlenségi szabadságharc előkészítésére. → **1860. november**

1859. március 3. Francia–orosz titkos egyezmény, amelyben a cár semlegességet ígér egy osztrák-francia háború esetére. Cserébe Franciaország beleegyezik az 1856-os párizsi béke revideálásába, valamint garantálja Románia létrejöttét, amit Ausztria ellenez.

1859. március 7. *Karl Ferdinand Buol-Schauenstein* gróf külügyminiszter jegyzéket intéz a Német Szövetség kormányaihoz, hogy támogassák Ausztriát Franciaország elleni háborújában. → **1859. április 23.**

1859. március 8. A piemonti kormány elrendeli a tartalékosok első és második lépcsőjének mozgósítását és folytatja az osztrák területekről menekült olaszok szabad csapatokba szervezését *Giuseppe Garibaldi* parancsnoksága alatt.

1859. március 19. *Teleki László* gróf békülékeny hangú levelet ír Párizsból *Kossuth Lajos*nak, akivel már tizenegy év óta nem találkozott és felajánlja együttműködését a magyar állami függetlenség kivívására. → **1859. április 29.**

1859. március 26–28. A Komárom vármegyei Guta községben egy század gyalogság kirendelése és 32 személy letartóztatása ellenére elnapolják a tagosítást szolgáló felmérés megkezdését.

1859. március 29. *Klapka György* a magyar emigráció nevében francia–piemonti diplomáciai védnökséggel Iași-ban egyezményt köt *Alexandru Ioan Cuza* román fejedelemmel. A két román fejedelemség perszonaluniójának nemzetközi elfogadtatásán munkálkodó Cuza fejedelem az érkező harmincezer francia kézifegyver és a Szerbiába készülő tüzérségi eszközök harmadának átengedése fejében engedélyezi Moldvában magyar fegyverraktárak létesítését. Hozzájárul, hogy a Magyarország függetlenségének kivívására szerveződő magyar katonai alakulatok felvonulási területnek használják országát. Cserében Klapka támogatást ígér Cuzának Bukovina megszerzéséhez. A kiegészítő politikai megállapodás a magyarországi románságnak és szerbségnek teljes egyenjogúságot, községi és vármegyei önkormányzatot, vallási és művelődési téren egyéni és kollektív autonómiát, nemzeti nyelven vezényelt külön román és szerb katonai alakulatok felállítását irányozza elő. Erdély jövőjéről úgy intézkedik, hogy visszaállítanak kormányzati különállását, ha az Erdélyben összehívandó országos gyűlés nem erősíti meg az 1848-ban kimondott uniót. Távlati célként Magyarország, Szerbia és Moldva-Havasalföld konföderációját jelöli meg. → **1859. július 20.**

1859. április 6. *Ferenc József* elnöklete alatt tartott miniszteri értekezlet az itáliai kérdés rendezésére kezdeményezett nemzetközi konferencián való osztrák részvételt a piemonti hadsereg teljes leszerelésének feltételéhez köti és a Német Szövetség katonai támogatásában bízva elhatározza, hogy háromnapos határidővel ultimátumban követeli Torinóban a hadsereg békelétszámra csökkentését. → **1859. április 19.**

1859. április 19. E napra keltezik a Piemonthoz intézett osztrák ultimátumot, amely három napon belül követeli a hadsereg békelétszámra csökkentését, az önkéntesek elbocsátását és a szabadcsapatok feloszlását, mert ellenkező esetben Ausztria fegyverrel szerez érvényt biztonsági érdekeinek. → **1859. április 23.**

1859. április 19. Az uralkodó fölmenti hivatalától *Miksa* főherceg lombard-velencei főkormányzót és helytartót, s a két tartományt katonai uralom alá helyezi. → **1864. április 10.**

1859. április 20. Igazságügyi miniszteri rendelet: a soproni főtörvényszéki kerületben **1859. július 1-i**, a pesti, pozsonyi és nagyvárad kerületben **augusztus 1-i** hatállyal lép érvénybe a közjegyzői rendszer.

1859. április 23. *Ernst Kellesberg* báró tábornok és tisztára kézbesíti Torinóban a piemonti kormánynak Ausztria háromnapos határidejű ultimátumát, amelynek kezdete az átadás pillanata. → **1859. április 26.**

1859. április 23. A Német Szövetség frankfurti gyűlése elutasítja a szövetségi haderő Ausztria támogatására való mozgósítását az itáliai konfliktusban, mert a Habsburg Monarchiát tekinti támadó félnek.

1859. április 24. Császári nyílt parancs községi törvényt bocsát ki – a Lombard-Velencei Királyság, Dalmácia és a határőrvidék kivételével – az egész birodalomra szóló érvénnyel. A törvény bizonyos önkormányzatot biztosít a városok és a községek számára a *virilizmus* elvén, és a foglalkozási csoportokat megkülönböztető *kuriális* választáson alapuló községi tanácsok létrehozásával, de azok tagjainak megválasztását felsőbb megerősítéshez köti, s a városok polgármesterét pedig az uralkodó, ill. a kormány nevezi ki. A nagyobb uradalmakat a községi szervezetek és a községi közigazgatás jogával ruházza fel. A törvény alkalmazásához minden koronaországban elrendeli a helyi viszonyoknak megfelelő községi rendtartás kidolgozását, de erre Magyarországon nem kerül sor, mert a községi törvény elfogadására az országgyűlést tekintik illetékesnek.

1859. április 26. Franciaország nagykövete bejelenti Bécsben: ha az osztrák csapatok Piemont területére lépnek, azt kormánya *casus bellinek* tekinti. *Cavour* piemonti miniszterelnök elutasítja a *Buol-Schauenstein* gróf osztrák külügyminiszter ultimátumát.

1859. április 28. *I. Ferenc József* császár „Népeimhez” szóló kiáltványban jelenti be a Piemont elleni háború megindítását.

1859. április 29. *Gyulay Ferenc* gróf tábornaszernagy parancsnoksága alatt a 150 ezer főnyi osztrák sereg átlépi a Piemont határául szolgáló Ticino folyót. Ezzel megkezdődik az olasz–francia–osztrák háború.

1859. április 29. *Jérome Napoleon* herceg francia trónörökös Párizsban fogadja *Teleki Lászlót* és *Klapka Györgyöt*. *III. Napóleon* császár nevében megbízza őket, hogy személyes tárgyalásra hívják meg Párizsba *Kossuth Lajost*. → **1859. május 5.**

1859. május 1. Megindul heti kétszeri megjelenéssel a "Szegedi Híradó" *Kempelen Győző* szerkesztésében. **1868. november 1-én** szűnik meg.

1859. május 5. *Kossuth Lajos* megállapodást köt *III. Napóleon* francia császárral Párizsban. A magyar nemzeti felkelés megkezdésének előfeltétele a francia csapatok megjelenése magyar földön. Ennek elősegítésére a piemonti kormány segítségével magyar légiót szerveznek az olasz földön az osztrák hadsereg kötelékében harcoló magyar katonákból. *Kossuth* vállalja, hogy tekintélyével az angol semlegesség érdekében befolyásolja az angol politikai közvéleményt. Végső célnak az 1849. évi függetlenségi nyilatkozat nemzetközi elismertetését tekintik. → **1859. május 6.**

1859. május 6. Párizsban megalakul a Magyar Nemzeti Igazgatóság, az emigráns magyar kormány, *Kossuth Lajos*, *Teleki László* gróf és *Klapka György* részvételével. → **1859. május 18.**

1859. május 9. Megkezdik a gyülekezést Genovában a magyar emigráció katona tagjai. → **1859. május 24.**

1859. május 13. Uralkodói rendelet a rendkívüli háborús helyzet miatt az év második felétől pótdadók fizetését írja elő. A pótdadó az 1859. évre kivetett föld- és házbéradót hatodával, a házosztályadót felével, a kereset- és a jövedelemadót ötödével emeli meg. A személyes kereseti adó mentes marad a pótdadótól. A vereséggel végződő olasz hadjárat nyomán támadt költségvetési hiány fedezésére a pótdadók a következő évben is érvényben maradnak.

1859. május 17. Az uralkodó felmenti hivatalából *Karl Ferdinand Buol-Schauenstein* gróf külügyminisztert, s utódjául *Johann Bernhard Rechberg-Rothenlöwen* grófot nevezi ki.

1859. május 18. *Kossuth Lajos* megbeszélést folytat Londonban *Obrenović Mihály* szerb trónörökössel a Habsburg Monarchia elleni magyar–szerb együttműködésről és a Dunai Államszövetség létrehívásáról. → **1859. szeptember 26.**

1859. május 20. Az uralkodó fölmenti hivatalából a halálos beteg *Josip Jelačić* gróf horvát bánt.

1859. május 20. Az olasz–francia–osztrák háborúban lezajlik az első harci cselekmény. Montebello mellett a franciák nyolcórás ütközetben visszavonulásra kényszerítik a *Philipp Stadion* gróf tábornagy vezette osztrák csapatokat.
→ **1859. május 31.**

1859. május 20–26. *Kossuth Lajos* Londonban, Manchesterben, Bradfordban és Glasgowban tartott népgyűléseken agitál az itáliai háborúban Anglia semlegeségének megőrzése és a nemzeti elv közép-európai érvényesítése mellett.

1859. május 24. Megnyitják a Tiszavidéki Vasút Debrecen–Miskolc közötti vonalát. Hossza 136 km. → **1860. augusztus 14.**

1859. május 24. Szárd királyi dekrétum intézkedik az itáliai magyar légió felállításáról, amely a piemonti hadsereg része, és annak királyára tesz hűségesküt. → **1859. június 5.**

1859. május 29. *Ferenc József* vezető katonai személyek – többek között *Vilmos* főherceg, *Karl Ludwig Grünne* gróf altábornagy, főhadsegéd, és *Heinrich Hess* tábornagy – kíséretében az itáliai hadszíntérre utazik.

1859. május 31. A piemonti csapatok Palestro melletti ütközetben legyőzik *Zobel* tábornok osztrák csapatait. → **1859. június 4.**

1859. június 4. Hatvanezer fős osztrák sereg *Gyulay Ferenc* tábornagy parancsnoksága alatt a Ticino bal partján Magenta mellett vereséget szenved a *III. Napóleon* vezette egyesült francia–piemonti seregtől. Gyulay kiűrti Lombardiát és a Peschiera–Mantova–Verona–Legnano várnégyszögbe vonul vissza. → **1859. június 24.**

1859. június 5. Az osztrák seregek kiűrtik Milánót. Genovában megalakul *Ihász Dániel* ezredes parancsnoksága alatt a hadifoglyokból szervezett Magyar Légiónak. → **1859. június 13.**

1859. június 5–8. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület gép- és eszközkiállítást szervez pesti régi fűvészkertben és ekeversenyt rendez Ercsiben.

1859. június 8. *III. Napóleon* francia császár, *Viktor Emánuel* szárd király oldalán, a szövetséges seregek élén bevonul Milánóba.

1859. június 13. *Cavour* piemonti miniszterelnök magánlevélben hozzájárul ahhoz, hogy az itáliai magyar légió a piemonti hadsereg részeként magyar nemzeti zászlót használjon, elhalasztja szárd királyra az eskütételt, elnevezése „Magyar sereg Olaszthonban”-ra változzon és jelentéseit megküldje a Magyar Nemzeti Bizottságnak. → **1859. június 24.** → **1859. szeptember 15.**

1859. június 17. *Gyulay Ferenc* gróf tábornagyot felmentik a II. hadsereg parancsnoki tisztségéből és másnap *Ferenc József* veszi át az itáliai hadsereg főparancsnokságát.

1859. június 22. A Magyar Nemzeti Igazgatóság Magyarországra küldött tudósításában az ország fegyveres felszabadítását helyezi kilátásba *III. Napóleon* segítségével. A nemzetiségekkel való együttélés kérdésében az 1851-i kütahyai alkotmánytervet tekinti irányadónak.

1859. június 24. Az olasz–francia–osztrák háború döntő csatájában 130 ezer fős osztrák sereg Solferinónál vereséget szenved a létszámfölényben lévő francia-piemonti csapatoktól. A csata kimenetelét a vasút katonai felhasználása befolyásolja, amely lehetővé teszi a francia csapatok gyors átcsoportosítását. (A csata sebesültjeinek segély nélküli pusztulását látva, a svájci *Henri Dunant* kezdeményezésére fogadják el a sebesültek ápolását szolgáló genfi konvenciót, a Nemzetközi Vöröskereszt megteremtését.)

1859. június 24. *Cavour* gróf, Piemont miniszterelnöke, Torinóban *Kossuth Lajossal* tárgyal a háború folytatásáról az észak-itáliai osztrák területek elfoglalása és Magyarország állami függetlenségének kivívása érdekében. A tárgyalás másnap az itáliai magyar légió szerepéről már nem folytatódik, mert *Cavour* királyra hívására a főhadiszállásra utazik. → **1859. július 13.**

1859. június 24. A vallás-és közoktatási miniszter felfüggeszti a Debreceni Református Kollégium gimnáziumának nyilvánossági jogát, ahol az 1791.XXVI. tc. alapján az 1858/59 tanévtől protestáns szellemiségű, magyar nemzeti jellegű tantervet alkalmaznak. A gimnázium nem adhat államérvényes érettségit, hanem azt csak Nagyváradon külön bizottság előtt lehet tenni. → **1861. október 2.**

1859. június 25. A magyarországi kormányzóság fölterjesztésére az igazságügyminiszter támogatásával az uralkodó kegyelmet ad a halálra ítélt *Rózsa Sándornak*; büntetését a Legfelső Törvényszék életfogytiglani fegyházra enyhíti.

1859. június Sáskajárás pusztít a Dunántúlon Moson megyében és a Felföldön Nagyszombat környékén. → **1860. június**

1859. július 3. *III. Napóleon* francia császár valeggíói főhadiszállásán fogadja *Kossuth Lajost*, aki az angol semlegességre hivatkozva a háború folytatására ösztönzi a franciákat a magyar állami függetlenség kivívása érdekében.

1859. július 8. Ausztria fegyverszünetet köt Franciaországgal és a Szárd Királysággal.

1859. július 11. *I. Ferenc József* osztrák császár és *III. Napóleon* francia császár találkozik Villafrancában, ahol az osztrák uralkodó elfogadja a francia békeajánlatot és megegyeznek az előzetes békefeltételekben. Ausztria lemond Lombardiáról Franciaország javára, amelyet az a Szárd Királyságnak vesz birtokba. Velence a Habsburg Monarchia része marad. → **1859. augusztus 8.**

1859. július 13. A villafrancai fegyverszüneti megállapodás elleni tiltakozása miatt lemondott *Cavour* ügyvezető miniszterelnökként fogadja *Kossuth Lajost*, aki előtt kijelenti: „Ebből a békéből semmi nem lesz ! ...Összeesküvő, forradalmár leszek, de a szerződés nem valósul meg soha.” *Kossuth* kérésére interveniál *III. Napóleon* császárnál, hogy a békeszerződésben biztosítsák a magyar légió háromezer altisztjének és közlegényének az amnesztiát és a büntetlen hazatérés lehetőségét. → **1859. szeptember 15.**

1859. július 15. *I. Ferenc József* császár laxenburgi kastélyában kelt kiáltványában köszönetet mond a Monarchia népeinek a háborúban tanúsított áldozatkészségért, bejelenti Lombardia elvesztését és ígéretet tesz, hogy a törvényhozásban és a közigazgatásban korszerű javításokat hajt végre.

1859. július 20. A Magyar Nemzeti Igazgatóság három vezetője (*Kossuth Lajos* elnök, *Klapka György*, *Teleki László*) és *Alexandru Ioan Cuza* fejedelem megbízottja, *Ion Bălăceanu* egyezményt köt Torinóban: A megállapodás alapján az igazgatóság az egyesült fejedelemségekben felhalmozott hadianyagból tízezer kézfegyvert és a lőszer- és hadfelszerelés felét kölcsönképpen átengedi a fejedelemnek, a fegyverzet többi részét az letétként helyezi a tárolás költségeit vállaló fejedelem felügyelete alá. *Cuza* viszont kötelezi magát a fegyverzet két év múlva történő visszaszolgáltatására, ha addig nem nyílik lehetőség a magyar függetlenség érdekében való felhasználásra. → **1861. szeptember 15.**

1859. július 25. Súlyos károkat okozó zivatar és szélvihar pusztít az Alföldön, amely szétrombolja a szegedi hajóhidat és ledönti a kecskeméti református templom tornyának tetejét.

1859. július 27. A miniszteri konferencián a hadügyek képviselőjét *Grünne* gróf első főhadsegéd helyett a hadseregpáncsnokság főnöke, *Vilmos* főherceg veszi át.

1859. július 28. Az uralkodó a Szerb Vajdaság és a Temesi Bánság katonai és polgári kormányzóját *Johann Coronini-Cronberg* gróf altábornagyot nevezi horvát bánnak és horvát-szlavón főhadparancsnokká. Egyidejűleg a horvát bán-helyettes, *Josip Šokčević* altábornagy veszi át a Szerb Vajdaság és a Temesi Bánság katonai és polgári kormányzójának, valamint a bánsági főhadparancsnok tisztségét. → **1860. június 19.**

1859. július A hazai és nemzetközi közvélemény valamint a kormánykörök felfigyelnek az „Ein Blick auf den anonymen Rückblick” című röpiratra. → **1860. november 14.**

1859. augusztus 5. *Andrej Radlinsky* szlovák esperes *Bach* belügyminiszterhez intézett memorandumában az esztergomi érsekségtől különálló katolikus szlovák egyháztartomány létrehozását javasolja.

1859. augusztus 8. Megkezdődik a zürichi békekonferencia Ausztria, Franciaország és a Szárd Királyság részvételével. → **1859. november 10.**

1859. augusztus 8. Vallás- és közoktatásügyi miniszteri rendelet a Monarchia nem német többségű területein működő gimnáziumokban felfüggeszti a német oktatási nyelv alkalmazásának és fokozatos kiterjesztésének 1855. január 1-én előírt kötelezettséget, amely a felsőbb osztályokban a tantárgyak túlnyomó részének német nyelvű oktatását tartalmazza. Változatlanul érvényben marad a követelmény, hogy a diákok a gimnáziumi tanulmányok végeztével szóban és írásban bírják a német nyelvet, de az oktatási nyelv megválasztását az iskolafenntartóra bízta.

1859. augusztus 14. *Dessewffy Emil* gróf átnyújtja a magyar konzervatívoknak a monarchia megreformálását javasoló emlékiratát *Rechberg* gróf külügyminiszternek: „Tervezete egy hadjáratnak Ausztria belsejében, hogy az 1859. évi szerencsétlen háború következtetésének eleje vétessék.” → **1859. augusztus 23.**

1859. augusztus 21. Az uralkodó fölmenti hivatalából *Alexander Bach* báró belügyminisztert és *Johann Kempen* báró altábornagyot, a Legfőbb Rendőrhatalóság vezetőjét, amely polgári miniszter által irányított rendőrmisztériummá alakul át. ← **1852. április 25.** Rendelkezési állományba helyezi Georg von *Toggenburg* lovag a kereskedelem-, ipar- és közmunkaügyi minisztert és felosztatja a minisztériumot, amelynek ügyeit a külügy-, a belügy- és a pénzügyminisztérium veszi át. Egyidejűleg *Johann Bernhard Rechberg* gróf külügyminisztert megbízza az 1852 óta betöltetlen miniszterelnöki teendővel, és kinevezi Galícia lemergi közigazgatási területének helytartóját, *Agenor*

Goluchowski grófot belügy-, *Josef Alexander Hübner* báró szentszéki nagykövetet rendőrminiszternek. Kultuszminiszter – *Leo Thun-Hohenstein* gróf; igazságügy – *Nádasdy Ferenc* gróf; pénzügy – *Karl Ludwig Bruck* báró; hadsereg-főparancsnokság főnöke – *Vilmos* főherceg. A felmentéseket és kinevezéseket tartalmazó kéziratokkal együtt a hivatalos lap, a *Wiener Zeitung* augusztus 22-i számában közlemény jelenik meg, amely az állami kiadások szigorú ellenőrzését, az akatolikus felekezeteknek autonómiát és szabad vallásgyakorlást, a zsidók helyzetének javítását, a községi törvénynek az egyes tartományok viszonyaihoz való illesztését és a rendi képviselőket bevezetését helyezi kilátásba.

1859. augusztus 23. A minisztertanács felhatalmazza a minisztereket magyar politikusokkal való bizalmas tanácskozásokra. → **1859. augusztus 26.**

1859. augusztus 26. *Szécsen Antal* gróf *Johann Bernhard Rechberg* gróf miniszterelnökhöz intézett emlékiratában a magyar viszonyok rendezése céljából tárca nélküli magyar miniszter kinevezését ajánlja. → **1859. szeptember 5.**

1859. szeptember 5. *Széchenyi István* gróf megküldi *Hollán Ernő* emlékiratát *Johann Bernhard Rechberg* gróf miniszterelnöknek és felhívja figyelmét a szabadelvűek hazai súlyára, akiket az ország jogainak rehabilitálásával lehet megnyerni. → **1859. október 12.**

1859. szeptember 6. Ünnepelesen felavatják Pesten a Dohány utcai zsinagógát.

1859. szeptember 10. Megjelenik a szeptember 1-én kelt *protestáns pátens*, azaz „Császári nyíltparancs a két hitvallású evangélikus egyház belső szerkezetét, iskolai- és oktatásügyeit és államjogi helyzetét illetőleg, Magyar-, Horvát- és Tótországban, a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságban és katonai határőrvidéken.” A pátens egységes protestáns egyházszerkezetet teremt, korlátozza a világiak befolyását és a testületi ülések nyilvánosságát, erősíti az állami egyházfelügyeletet. A lelkész- és tanítóválasztás az illetékes országos hatóság jóváhagyásával, a püspök- és főgondnokválasztás az uralkodó megerősítését igényli. Zsinatot a kultuszminisztérium hív egybe, amely az uralkodói egyház főfelügyeleti jogokat gyakorolva, a felterjesztett protestáns testületi jegyzőkönyvek és határozatok alapján a törvénybe ütközőnek ítélt intézkedéseket felfüggeszti. A pátens a protestáns egyházaknak is biztosítja határozataik végrehajtására az állami hatóságok igénybevételét, rendszeres évi támogatási általányt irányoz elő az államkincstárból a püspökök, esperesek működési költségeire és a szegény lelkészségek és iskolák segélyezésére: Módosítja az egyházszerkezet területi beosztását, s korábbi négy-négy egyházkerület helyett hat új megszervezését írja elő a pátens rendelkezései alapján: az evangélikusoknak Pest, Pozsony, Sopron,

Eperjes, Szarvas, Újverbász (Bács-Bodrog vm.), a reformátusoknak Pest, Komárom, Pápa, Debrecen, Sárospatak, Újszivác (Bács-Bodrog vm.) székhellyel.

1859. szeptember 13. Vallás-és közoktatási miniszteri rendelet közzéteszi a protestáns pátens **szeptember 2-i** keltezésű végrehajtási utasítását, amely az ideiglenes protestáns egyházi rendtartást tartalmazza.

1859. szeptember 15. Miután a zürichi béketárgyalásokon francia kérésre, *Rechberg* gróf osztrák külügyminiszter kötelezettséget vállalt, hogy a magyar légió katonái amnesztiát kapnak és a további katonai szolgálat alól mentesülnek, megkezdődik az a hadifoglyokból toborzott háromezer fős legénységi állomány hazaszállítása.

1859. szeptember 26. Belgrádban meghal *Obrenovics Milos* szerb fejedelem, utóda fia *Mihály* lesz.

1859. szeptember 27–29. A tiszai ágostai evangélikus egyházkerület késmárki gyűlése tiltakozik a protestáns pátens ellen. Az uralkodóhoz intézett, a pátens visszavonását kérő feliratot magyar, német és szlovák nyelven nyomtatásban hozzák nyilvánosságra. A tiltakozás vezérszónokai és szervezői, a konzervatív *Zsedényi Ede* udvari tanácsos, *Máday Károly* szepesbélai lelkész és *Pálkövi Antal* sárospataki kollégiumi tanár ellen bűnvádi eljárás indul, amelynek folytán az előbbi kettőt lázításért több hónapi börtönre ítélik. → **1859. november 2.**

1859. október 5–6. A dunántúli evangélikus egyházkerület soproni gyűlése feliratban fordul az uralkodóhoz a pátens felfüggesztése, törvényes egyházi viszonyok helyreállítása és a zsinat engedélyezése érdekében.

1859. október 8. A tiszántúli református egyházkerület debreceni gyűlése állást foglal a protestáns pátens ellen.

1859. október 9. A magyar helytartósági osztályokhoz intézett kultuszminiszteri utasítás törvényellenesnek nyilvánítja a protestáns pátens rendelkezéseitől eltérő módon összeülő egyházkerületi gyűléseket, érvénytelennek tekinti azok határozatait, elrendeli rendőri közreműködéssel való feloszlásukat és az összehívók büntetőjogi felelősségre vonását. → **1859. december 15.**

1859. október 12. *Alexander Hübner* báró rendőrminiszter informális tárgyalásokat folytat magyar ókonzervatív politikusokkal, akikkel egyetért a merev centralizmus felszámolása és az ország- és tartománygyűlések felújítása kérdésében. → **1859. október 19.**

1859. október 11. Gyümölcs- és terménykiállítást tartanak Marosvásárhelyt az Erdélyi Gazdasági Egylet szervezésében.

1859. október 16. A pesti egyetem hallgatói a magyar tannyelv bevezetését kérvényezik a helytartóságtól, amelynek következményeként a kultusz-minisztérium fegyelmi eljárást kezdeményez kérvényezők ellen.

1859. október 16. A Kálvin téri templomban 7 tanárral és 97 növendékkel ünnepélyesen megnyitják a pesti református gimnázium első tanévét, amelynek alapításához az első igazgató, *Gönczy Pál*, a magániskoláját engedte át.

1859. október 17–19. A dunántúli református egyházkerület pápai gyűlése feliratban kéri az uralkodót a pátens felfüggesztésére és a zsinat engedélyezésére.

1859. október 19. A minisztertanács leszavazza *Alexander Hübner* br. rendőrminiszter javaslatát, hogy a kormányzásban térjenek vissza a történeti alapokra és ennek jegyében – a birodalmi egység megóvása mellett – alakítsák át Magyarország politikai és kormányzati berendezkedését. → **1859. október 21.**

1859. október 20. Az uralkodó felmenti *Karl Ludwig Grünne* gróf főhadsegédet, kinevezi főlovászmesternek és kitünteti a Szent István-rend nagykeresztjével. Utóda *Franz Crenneville* gróf altábornagy lesz.

1859. október 21. Az uralkodó saját kérésére fölmenti állásától *Alexander Hübner* báró rendőrminisztert, s utódjául a külügyminisztérium udvari tanácsosát, *Adolf Thierry* bárót nevezi ki.

1859. október 24. Pesten fölavatják az első izraelita tanítóképzőt. Első igazgatója *Lederer Ábrahám*.

1859. október 27. A Magyar Tudományos Akadémia Pesten, a Nemzeti Múzeum zsúfolásig megtelt dísztermében tartott ünnepi közgyűlésén emlékezik meg Kazinczy Ferenc születésének 100. évfordulójáról. A következő hetekben az ország 120 településén tartanak a Kazinczy-centenárium alkalmából tömegeket megmozgató megemlékezést. → **1859. december 30.**

1859. október 30–31. Az uralkodó elnöklete alatt *Johann Bernhard Rechberg* gróf miniszterelnök, *Albrecht* főherceg magyarországi főkormányzó, *Agenor Goluchowski* gróf belügy-, *Nádasdy Ferenc* gróf igazságügy- és *Adolf Thierry* báró rendőrminiszter részvételével szűkebb miniszteri értekezletet tartanak a magyarországi állapotokról és az alkalmazandó rendszabályok előkészítéséről. A

tanácskozás a telekkönyvezés gyors befejezéséről, a magyar honos állami tisztviselők alkalmazásáról és az öt helytartósági kerület fenntartásáról hoz határozatot. → **1859. november 3.**

1859. október 31–november 1. A négy református egyházkerületet képviselő egyetemes református tanügyi bizottság sárospataki értekezlete elhatározza a protestáns pátens rendelkezéseinek mellőzését. *Révész Imre* debreceni lelkész tollával „Utasítás”-t bocsátanak ki a „törvényes egyházkerületi gyűlések megtartására és a pátens elfogadását támogatók semlegesítésére”.

1859. november 2. *Leo Thun-Hohenstein* gróf vallás-és közoktatási miniszter utasítása – az uralkodó és a minisztertanács jóváhagyásával – „megengedhetetlennek” minősíti a tiszai ágostai evangélikus egyházkerület késmárki gyűlésének feliratát és leszögezi, hogy „Őfelsége határozott akarata a szeptember 1-i pátens bevezetése”. Egyidejűleg elrendeli a miniszteri leirat megismertetését az egyházkerület valamennyi esperességével és egyházközségével.

1859. november 3. Az uralkodó elnöklete alatt *Albrecht, Vilmos*, és *Rainer* főherceg bevonásával kibővített miniszteri értekezlet folytatja a Magyarországon foganatosítandó intézkedések és rendszabályok megvitatását. Határozat születik a községi törvény bevezetésének előkészítéséről, egy magyar államhivatalnok elnökletével működő magyarországi hitelintézet felállításáról, a mezei rendőrség intézményének megszervezéséről, a belügyminisztériumban magyar ügyek irányítására *Forgách Antal* gróf osztályfőnöki kinevezéséről, az alkalmatlan, züllött hivatalnokok leváltásáról, a terhes, igazságtalanul megoszló személyi adó megszüntetéséről, a hivatali és a gimnáziumi nyelvhasználat szabályozásáról, és a magyar honos ifjak részére az ország határon kívül létrehozott központi diákotthonok létesítéséről „összhaza” iránti szeretet elmélyítésére.

1859. november 10. Megkötik az olasz–francia–osztrák háborút lezáró zürichi békét. Ausztria lemond – Mantova és Peschiera erődök kivételével – Lombardiáról, amelyet Franciaország a Szárd Királyságnak vesz birtokba. A Szárd Királyság Nizza és Savoya területét engedi át Franciaországnak. Toscana, Modena és Parma hercegségekben a Habsburg-szekundogenitúrák visszatéréséről népszavazás dönt. → **1860. március 12.**

1859. november 11. Igazságügyi miniszteri rendelet szabályozza a nemesi közbirtokosságok arányos felosztását és tagosítását végző úrbéri törvényszékek eljárását.

1859. november 12. Pest németajkú polgárai a Tigris szállodában tartott ünnepi lakomán emlékeznek meg *Friedrich Schiller* születésének 100. évfordulójáról.

1859. november 14. *Jedlik Ányos* megtartja akadémiai székfoglaló előadását „A villanytelep egész működésének meghatározása” címen.

1859. november 14. *Albrecht* főherceg magyarországi kormányzó arról tájékoztatja *Thierry* báró rendőrminisztert, hogy a magyar közvélemény *Széchenyi Istvánt* tartja a *Blick* szerzőjének és újabb szellemi munka megjelentetését reméli tőle, s ezért intézkedéseket javasol veszélyes tevékenységének megfékezésére.
→ **1860. március 3.**

1859. november 21. Tömegtüntetés követeli Pesten a felszámolás alatti régi Váci úti temetőnél *Kisfaludy Károly* hamvainak az új Kerepesi úti temetőbe történő átszállítása engedélyezését.

1859. november 22. Belügyminiszteri utasítás azzal a feltétellel helyezi hatályon kívül zsidó alkalmazóknak és iparosoknak keresztény cselédek és inasok tartását tiltó helyi rendelkezéseket, ha lehetővé teszik és gondoskodnak a vasár-és ünnepnapon istentiszteleten való részvételükről. → **1859. november 29.**

1859. november 23. Az Erdélyi Múzeum Egylet megtartja alapító közgyűlését Kolozsvárott, a korábbi országgyűlések színhelyéül szolgáló városi táncteremben. A hivatalos ünnepség előestéjén tízezres fáklyás felvonulás a Rákóczi-indulóval, ill. „Szózat” és a „Himnusz” eléneklésével köszönti a Magyar Tudományos Akadémia küldöttségét vezető Eötvös József akadémiai alelnököt.

1859. november 26. *Erkel Ferenc* Hunyadi László című operájának pesti előadása nemzeti tüntetéssé válik.

1859. november 29. Császári rendelet hatályon kívül helyezi az Általános Polgári Törvénykönyvnek a zsidók egymással való házasságkötéséhez előírt hatósági beleegyezését, amely a német iskolák látogatásának és a vallásvizsgálat kötelezettségét is tartalmazza. Visszaható erővel kimondja az enélkül kötött házasságok érvényességét és a gyermekek törvényességét. → **1860. január 6.**

1859. december 11. A „Vasárnapi Újság” a magyar sajtóban elsőként rendszeres sakkrovatot indít. A rovatot vezető *Rozsnyay Mátyás* a feladványok mellett meghonosítja a sakkjáték magyar szakszavait. → **1864. október 16.**

1859. december 15. A rendőrség Pesten feloszlatja a bányai ágostai evangélikus egyházkerület *protestáns pártens* ellen tiltakozó kerületi gyűlését.

1859. december 20. Császári nyílt parancs az iparszabadság kiterjesztéséről. Az 1851. évi „ideiglenes utasítást” továbbfejlesztő intézkedés a céheket és az ipartársulatokat eltiltja az iparúzés megkezdésének, illetve folytatásának minden korlátozásától. Mindenki számára – a zsidókat is beleértve – biztosítja bármilyen ipar szabad gyakorlását, noha továbbra is megkülönböztet „szabad” és „engedélyhez kötött” iparágakat. Az „engedélyhez kötött” iparágak számát jelentősen csökkentik, és azokat tételesen felsorolják, a „szabad” iparágak gyakorlásához bejelentési kötelezettség társul. A rendelet munkásvédelmi előírásokat is tartalmaz és **1860. május 1-én** lép életbe. 1872-ig, a céhek végleges feloszlásáig marad érvényben.

1859. december 27. Kolozsvárt bemutatják magyar nyelven *Offenbach* „Eljegyzés lámpafénynél” c. operettjét.

1859. december 30. Nagyszabású nemzeti tüntetés *Kazinczy Ferenc* sírjánál Széphalmon. A hatósági akadékoskodás miatt elhalasztott megemlékezésen hozzávetőleg négyezren, jelentős részben parasztok vesznek részt.

1859 – az év folyamán *Robert Wilhelm Bunsen* és *Gustav Robert Kirchhof* megszerkeszti a spektroszkópot, a színekvizsgálót, a kémiai analízis eszközét. – A francia *Gaston Plante* felfedezi a savas ólom akkumulátort. – *Topits József* gőzerőre alapozott téstzagyárat létesít Pesten. – Szegeden megkezdődik a Back-féle Kiviteli Gőzmalom Rt. – A Temes-Béga völgyében levonuló árvíz mintegy 1720 km² területet önt el. A katasztrófa hatására *Háky Dániel* a Béga-csatornát építő művezetőség mérnöke olyan tervet dolgoz ki, amely az árhullámok tetőző hozamának csökkentésére kijelölt területeken "mérséklő medencék" (mai néven szükségtározók) létesítését irányozza elő. – *Wachtel Dávid* orvos, a gyógy-források kihasználtságának vizsgálatára *Alexander von Bach* belügyminisztertől kapott megbízatását teljesítve, Sopronban megjelenteti az „Ungarns Kurorte- und Mineralquellen” c. művét, amelyben a fürdőhelyek elhanyagoltságát bírálja. – Sopronban megalakul az ország első „Torna-és Tűzoltó Egyesülete”. – Megjelenik a hazai műemlékek ismeretének előmozdítására *Ipolyi Arnold* szerkesztésében az „Archeológiai Közlemények” első füzet. – *Charles Darwin* kiadja „A fajok eredete” c. munkáját. – Megjelenik Lipcsében *Eötvös József* báró röpirata: „Die Garantien der Macht und Einheit Österreichs;” Pesten *Kemény Zsigmond* báró történelmi regénye: „A rajongók.” – Elkészül *Madách Imre* vígjátéka: „A civilizátor”. – A Pesti Műegylet tárlatán kiállításra kerül *Madarász Viktor* festménye: „Hunyadi László siratása.” A festmény a következő évben elnyeri a párizsi Szalon aranyérmét. – *Mosonyi Mihály* befejezi „A tisztulás ünnepe az Ungnál a 886-ik esztendőben” című kantatáját.

1860

1860. január 2. Megindul az „Idők Tanúja” című katolikus egyházpolitikai napilap, *Lonkay Antal* szerkesztésében. (1871-től Magyar Állam címen jelenik meg).

1860. január 6. Uralkodói rendelet eltörli az általános Polgári Törvénykönyv korlátozásait a nem keresztények tanúzási képességét illetően. Lehetővé teszi tanúként való közreműködésüket keresztény személyek végrendeleti ügyeiben, valamint az izraelita és keresztény ügyfelek közötti perekben hatályon kívül helyezi az izraelita ügyfél javára tanúskodó zsidó tanú vallomásával szemben az Általános Polgári Törvénykönyvben és néhány tartományi bírósági rendtartásban megfogalmazott jogi fenntartásokat.

1860. január 10. *Leo Thun-Hohenstein* gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter az ellenálló szuperintendenciák helyett az egyházközségek közreműködésével alulról kísérel meg a *protestáns pátens* rendelkezéseinek életbeléptetését. A magyarországi helytartóhoz intézett rendeletével kötelezi a protestáns egyházakat, hogy az egyházközségeket legkésőbb március 31-ig, az esperességeket pedig április 15-ig az **1859. szeptember 1-i** protestáns pátens szerint a szeptember 2-i miniszteri végrehajtási utasítás által előírt intézményes keretek között szervezzék meg. A pátens szerinti egyházszervezet kialakítását elmulasztó egyházközségek és esperességek elvesztik jogukat az egyházkerületi, ill. egyetemes zsinaton való részvételre. Egyúttal elrendeli az érdekelt egyházak templomi szószékeiről a protestáns pátens kihirdetését. A pátens szerinti szervezési rendeletnek 226 evangélikus és 25 református egyházközség tesz eleget. → **1861. május 15.**

1860. január 11. A tiszántúli református egyházkerület a kormánybiztos tiltása ellenére megtartja közgyűlését a debreceni Kistemplomban és az uralkodóhoz intézett feliratot fogad el a *protestáns pátens* visszavonása végett. → **1860. január 22.**

1860. január 13–14. Belügyminiszteri rendeletek a január 10-i legfelső elhatározás alapján megszüntetik zsidókat érintő foglalkozási tilalmakat (gyógyszerész, italmérő, sörfőző, molnár) és letelepedési korlátozásokat (bányavárosok).

1860. január 16. *Cavour* gróf ismét átveszi Piemont miniszterelnöki tisztét. → **1861. június 6.**

1860. január 22–30. Báró *Vay Miklós* és báró *Prónay Gábor* vezetésével a négy református és a bányai evangélikus egyházkerület egyházi és világi tisztség-

viselőinek harmincegy tagú küldöttsége tartózkodik Bécsben, hogy az uralkodótól kieszközölje a *protestáns pátensen* alapuló miniszteri rendeletek visszavonását, az egyházkerületek tisztségeinek törvényes úton történő betöltését, az egyházkerületi gyűlések küldötteiből álló egyetemes zsinat összehívását a pátens megtárgyalására. A küldöttséget az uralkodó nem fogadja, hanem annak vezetői a kormány és a kultuszminisztérium tisztviselőivel különböző tárgyalhatnak.
→ **1860. február 1.**

1860. január 23. Legfelső kézirat hatalmazza fel *Albrecht* főherceg főkormányzót rendkívüli intézkedések alkalmazására a magyarországi ellenállás felszámolása és az ország belső nyugalmanak helyreállítása érdekében.

1860. január 23. Európa két nagy ipari nemzete, Anglia és Franciaország által kötött kereskedelmi megállapodás, az ún. *Cobden*-szerződés a szabadkereskedelem elvét teszi meg a gazdasági kapcsolatok alapjának.

1860. január 26. A Glasgowban tartott népgyűlés teljes rokonszenvéről biztosítja az egyházi és iskolai autonómiáért küzdő magyarországi protestánsokat, és külön kiemeli a katolikusoknak a protestáns honfitársak küzdelme iránti támogatását és szolidaritását.

1860. február 1. Az uralkodó – emlékirat átvételének előzetes kizárásával – szóbeli kihallgatáson külön-külön fogadja a magyarországi protestáns küldöttséget képviselő báró *Vay Miklóst* és báró *Prónay Gábort*. A protestánsok iránti jóindulatának kinyilvánításán túl az uralkodó az elé tárt két legfontosabb kérésre – a protestáns pátens visszavonása és a zsinat összehívása – nem ad biztató választ. → **1860. február 6–8.**

1860. február 5. Megjelenik a legfelső elhatározás a *protestáns pátens* 53.§-ában a tizenkét protestáns egyházkerületnek előirányzott évi állami támogatási általány kiutalásáról. Évi 94.400 Ft-ot irányoznak elő, amelyből 47.600 Ft az evangélikus, 46.800 a református egyházat illeti. A támogatási általány protestáns egyházak püspökei, esperesei működési költségeire és a szegény lelkeszségek és iskolák segélyezésére szolgál.

1860. február 6–8. Az uralkodó utasítására bizalmas tárgyalások folynak Bécsben a magyarországi protestánsokat képviselő *Vay Miklós* és *Prónay Gábor* és a kormány nevében *Rechberg* miniszterelnök, *Nádasdy* igazságügy- és *Thun* kultuszminiszter között a protestáns ügyben felmerült ellentétek kiegyenlítésre. A megbeszélések eredménytelenül végződnek.

1860. február 18. Uralkodói rendeletek – a helyi körülményekhez igazodva – külön szabályozzák az izraeliták birtokképességét Alsó-Ausztriában, a Cseh és Magyar Korona országaiban, valamint Galíciában, a Krakkói Nagyhercegségben és Bukovinában. Az előbbi három országban minden korlátozást megszüntetnek. Az utóbbi három tartományban az izraeliták birtokképességét iskolai végzettséghez kötik, korlátozzák a parasztbirtokok bérbevételét.

1860. február 26. Császári nyílt parancs elrendeli a Monarchia nagyobb kereskedelmi forgalmú helyein árutózsde és árucsarnokok létesítését. → **1864. január 18.**

1860. március 3. A hatóságok házkutatást tartanak *Széchenyi István* gróf döblingi elmeógyógyintézeti otthonában és fiai, ismerősei lakásán, ahol megtalálják és elkobozzák kéziratai egy részét.

1860. március 4. Megindul Újvidéken a „Danica” c szerb szórakoztató és irodalmi hetilap *Đorđe Popović* szerkesztésében. **1872**-ben szűnik meg.

1860. március 5. Császári pátens intézkedik a Birodalmi Tanács rendkívüli tanácsosokkal való kiegészítésről, akik közül az uralkodó – az élethossziglan kinevezett személyes meghívottakon kívül – 38 helyre hatéves időtartamra a koronaországok képviselői által javasolt személyt nevez ki. Magyarországnak hat, Erdélynek három, a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságnak két rendkívüli birodalmi tanácsost irányoz elő. Az ily módon „megerősített testület” hatásköre az állami költségvetés, a fontosabb törvényjavaslatok és az országképviselők előterjesztéseinek megtárgyalására terjed ki. → **1860. április 29.**

1860. március 5. Megindul Pesten havi háromszori megjelenéssel *Josef Podhradsky* és *Jan Szeberinyi* szerkesztésében a szlovák „Ewanglické Cjrkewnj Nowiny” c. egyházi lap a protestáns pátens támogatásának programjával. **1862. március 5**-ig jelenik meg.

1860. március 7–8 éjszakáján *August Friedrich Eynatten* báró altábornagy öngyilkos lesz az itáliai hadiszállítási szédelgések ügyében kirobbant botránya miatt. → **1860. április 22.**

1860. március 9. Pesten jótékonyági hangversenyt rendeznek a „horvát ínséges testvérek” megsegítésére, amelynek műsorából a rendőrség megtiltja több zenedarab előadását. A hónap folyamán országszerte hasonló céllal jótékonyági rendezvényeket, sorsjátékot és gyűjtést tartanak a „horvát szűkölködők” támogatására. → **1860. április 13.**

1860. március 12. Megindul a „Pesti Hirnök” című konzervatív napilap *Török János* szerkesztésében. **1868. december 15-én** szűnik meg.

1860. március 12. A Habsburg-szekundogenitúrák uralma alatt álló Toscana, Modena, Parma, valamint Bologna és az egyházi állam részét alkotó Romagna népszavazással erősíti meg csatlakozását a Szárd Királysághoz

1860. március 14–15-e éjszakáján pesti lakásán letartóztatják *Táncsics Mihályt* a másnapi megemlékezés előkészületei miatt. → **1860. augusztus 28–szeptember 1.**

1860. március 15. Országszerte megemlékeznek az 1848-as forradalomról. Pesten a katonaság megakadályozza az elesett honvédekről a templomi gyászistentisztelet megtartását, a honvédsírok megkoszorúzását, és szuronyrohama és sortüze folytán több súlyos sebesülés történik. → **1860. április 4.**

1860. március 26. *Madách Imre* befejezi *Az ember tragédiája* című drámáját. → **1862. január 12.**

1860. március 27. Császári rendelet a magyarországi társadalmi elégedetlenség csillapítására korlátozza az állami dohánymonopóliumot és könnyíti a dohánytermesztés hatósági előírásait. Meghatározott feltételekkel lehetővé teszi a szabad dohányexportot, egyszerűsíti az 1853 óta alkalmazott dohánytermesztési engedélyezési gyakorlatot. Elvként szögezi le, hogy az olyan községekben, ahol 1858-ban legalább 20 holdon termesztettek dohányt, minden feddhetetlen, legalább 800 négyszögöl szántóföldet vagy 300 négyszögöl kertet dohányültetetésre használó, saját vagy közös szárítópajzával rendelkező gazda jogosult dohánytermesztési engedélyre.

1860. március 30. Az uralkodó fölmenti tisztségéből *Albrecht* főherceget, Magyarország főkormányzóját és főhadparancsnokát, s utódjául – ideiglenes jelleggel – *Benedek Lajos* tábornagyot nevezi ki. → **1860. április 19.**

1860. április 4. A márciusi 15-i pesti tüntetés során eldőrdült katonai sortűz áldozatának, *Forinyák Géza* joghallgatónak a temetésén addig nem látott hatalmas tömeg, mintegy 50 ezer ember, város lakosságának negyede jelenik meg a részvét és az önkényuralom elleni tiltakozás jeleként.

1860. április 8. *Széchenyi István* gróf Döblingben húsvét vasárnap hajnalban az ellene indított hatósági zaklatások hatására öngyilkos lesz. → **1860. április 11.**

1860. április 11. *Széchenyi István* gróf holttestét hatósági utasításra a közzétett időpontnál egy nappal korábban temetik el a Nagycenken közel 10 ezer ember részvéte mellett. → **1860. április 30.**

1860. április 13. A „horvát ínségesek” megsegítésére a Pesti Nemzeti Színházban tartott jótékonysági rendezvény bevételét, több mint ötezer forintot a szervezők nevében *Károlyi Sándor* gróf, *Festetich Béla* gróf és *Podmaniczky Frigyes* báró adja át a bánnak Zágrábban, ahol a magyarokat az illír kaszinóban díszbéddelel, a színházban díszelőadással fogadják. → **1863. augusztus**

1860. április 15–23. Nizza és Savoya népszavazással csatlakozik Franciaországhoz.

1860. április 19. Az uralkodó *Benedek Lajos* tábornagyot kinevezi állandó jelleggel Magyarország főkormányzójává és főhadparancsnokává. A kinevezést tartalmazó legfelső kézirat megszünteti az ország öt kerületre való osztását, a helytartósági osztályokat az Összpontosított Helytartóságban egyesíti; tervbe veszi a centralizált birodalmi normákhoz képviseleti szervek (községi önkormányzat, a megyegyűlés és az országgyűlés) helyreállítását. Az új közigazgatási rendszer **július 1-én** lép életbe. → **1860. április 22.** → **1860. július 1.**

1860. április 22. *Karl Ludwig Bruck* báró pénzügyminiszter – összefüggésben a kirobbant itáliai hadiszállítási botrányal – öngyilkosságot követ el. – Az uralkodó Bruck utódjául *Ignaz Plenert* ideiglenesen megbízza a pénzügyminisztérium vezetésével. → **1861. december 13.**

1860. április 22. *Benedek Lajos* tábornagy, Magyarország főkormányzója hivatali székhelyére, Budára érkezik. → **1860. október 20.**

1860. április 24. Megnyitják a Déli Vasút Nagykanizsa–Pragerhof (Pragersko, Szlovénia) közötti vasútvonalat, s ezzel megteremtődik a vasúti összeköttetés Trieszttel. → **1861. április 1.**

1860. április 29. Uralkodói kézirat kinevezi a „Megerősített Birodalmi Tanács” élethossziglani tagjait és országképviselet hiányában közvetlenül jelöli ki hatéves időtartamra a rendkívüli birodalmi tanácsosokat. Magyarországról élethossziglan *Apponyi György* gróf és *Haller Ferenc* gróf lovassági tábornok, hatéves időtartamra *Barkóczy János* gróf, *Eötvös József* báró, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke, *Vay Miklós* báró, id. *Majláth György*, *Somssich Pál* és *Toperczer Jenő* nagyváradi polgármester; a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság képviseletében *Jovan Nikolić* báró és *Andrei Mocsonyi*, Erdélyből *Andrei Şaguna* nagyszebeni görögkeleti püspök, *Bánffy Miklós* gróf és *Karl Maager*, a brassói

kereskedelmi és ipartestület elnöke, Horvát-Szlavonországból *Ambroz Vranyczany* báró, a zágrábi kereskedelmi kamara elnöke és *Josip Juraj Strossmayer* diakovári püspök kap rendkívüli birodalmi tanácsosi tagságot. → **1860. május 27.**

1860. április 30. A *Széchenyi István* gróf emlékére tartott gyászmisén, amelyet a pesti belvárosi Nagyboldogasszony-templomban *Scitovszky János* bíboros, esztergomi érsek celebrál, 80 ezer ember jelenik meg.

1860. április Országszerte hatalmas tömegek részvételével gyászünnepségeket tartanak *Széchenyi István* gr. emlékére. *Arany János* megírja „Széchenyi emlékezete” című ódáját.

1860 áprilisa Az észak-magyarországi folyók (Vág, Garam, Ipoly és a Hernád) áradása a gyors hóolvadás miatt jelentős károkat okoz.

1860. május 1. A tiszáninneni református egyházkerület – nyíltan szembehelyezkedve az **1859. szeptember 1-i protestáns pátenssel** – megválasztja és azonnal ünnepélyesen beiktatja új püspökének, *Zsarnay Lajos* sárospataki tanárt, főgondnokának, báró *Vay Miklóst*.

1860. május 6. *Josef Miloslav Hurban* liptói esperesnek a teológia doktora címet adományozza a lipcsei egyetem az evangélikus egyház védelméért.

1860. május 11. *Giuseppe Garibaldi* a Genova melletti Quartoban (Quarto dei Mille) behajózott önkéntesei élén, „a marsalai ezerrel” partra száll Szicíliában. A vállalkozás elindításában és kivitelezésében kiemelkedő szerepet játszik Garibaldi első hadsegéde, majd tábornoki rangban hadseregének főfelügyelője *Türr István*. → **1860. május 27–31.**

1860. május 15. Legfelső kézirat megszünteti az **1859. szeptember 1-i protestáns pátens** kötelező érvényét és lehetővé teszi, hogy a pátenset elfogadó evangélikus egyházközségek annak alapján alakítsák ki egyházszervezetüket és saját egyházkerületüket, a pátenset elutasító gyülekezetek pedig az egyházi autonómiát és a világiak egyházkormányzati részvételét biztosító 1791. évi XXVI. tc. alapján válasszák meg tisztségviselőiket. Emellett a reformátusoknak biztosítja az egyházkerületi beosztás változatlan fennmaradását és amnesztiában részesíti a pátens elleni fellépés miatt börtönbüntetésre ítélt személyeket. → **1867. május 15.**

1860. május 18–június 2. Nagysalló községben (Bars vm.) – a lakosság ellen-szegülése miatt – négy század gyalogság kivezénylésével biztosítják a legelő-elkülönítés és a tagosítás végrehajtását.

1860. május 24. Az 1848 óta szünetelő Kisfaludy Társaság ismét megkezdí működését. → **1860. augusztus 1.**

1860. május 27. A „Megerősített Birodalmi Tanács” munkájában való részvételről lemondó *Eötvös József* báró, *Vay Miklós* báró, *Somssich Pál*, a bánági-vajdasági *Jovan Nikolić* báró és az erdélyi *Bánffy Miklós* gróf helyébe az uralkodó *Andrássy György* grófot, *Korizmits Antal* c. bácsi püspököt, *Szécsen Antal* grófot, *Samuilo Maširević* temesvári görögkeleti püspököt és *Jakab Bogdán* szamosújvári polgármestert nevezi ki rendkívüli birodalmi tanácsosnak. → **1860. május 31.**

1860. május 29. Megnyitja kapuit Budán a Gellért-hegy déli oldalán az Országos Magyar Gazdasági Egyesület által *Entz Ferenc* igazgatásával létesített Vincellér- és Kertészképző Gyakorlati Tanintézet.

1860. május 27–május 31. *Garibaldi* beveszi Szicília fővárosát, Palermót, miután az erődrendszerbe zárkózó húszezres helyőrség a szabad elvonulást választja. → **1860. június 6.**

1860. május 31. Az uralkodó beszédével *Rainer* főherceg elnökletével megkezdí tanácskozását a „Megerősített Birodalmi Tanács”. → **1860. június 21.**

1860. május 31. A dunántúli evangélikus egyházkerület pátenst elutasító kőszegi konventje visszahelyezi a haditörvényszéki ítélet által lemondatot *Haubner Máté*t püspöki tisztségébe. → **1860. szeptember 1.**

1860. június 4. Megindul a „Bolond Miska” című heti élclap *Tóth Kálmán* szerkesztésében. **1875. december 27-**én szűnik meg.

1860. június 4. Megkezdí bukaresti vendégszereplését *Havi Mihály* kolozsvári magyar dalműtársulata a „Hunyady László” c. opera előadásával.

1860. június 6. Palermo ostromakor szerzett sebesülésben meghal a körösladányi származású *Tüköry Lajos* őrnagy, akinek hajnali támadása töri át a városvédők vonalát és teremti meg *Garibaldi* csapatainak bevonulását a városba. → **1860. július 16.**

1860. június 8. Magyargyepes (Bihar vm.) és a szomszédos községek lakossága abban hitben akadályozza az ideiglenes teleakadó alapjául szolgáló kataszteri földmérés felülvizsgálatát, hogy az úrbéri birtokrendezést szolgál. Az összeverődött kétszáz főnyi tömeg nem fogadja el a magyarul és románul elhangzó magyarázatot, rátámad munkálatok biztosításra kivonuló csendőrökre, akik rövid kézitusát követően tüzet nyitnak, Három személyt agyonlőnek, többet megsebesítenek.

1860. június 10. A tiszántúli református egyházkerület konventje az öt éve betöltetlen püspöki tisztségre *Balogh Pétert*, a 11 éve üres főgondnoki állásra *Degenfeld Imre* grófot választja meg.

1860. június 11. *Kisfaludy Sándor* balatonfüredi szobrának felavatása közel 10 ezer fő jelenlétében az abszolutizmus elleni nemzeti tüntetéssé válik.

1860. június 14. *Berzsenyi Dániel* niklai (Somogy vm.) síroszlopának felavatásával folytatódik a nemzeti tiltakozás szándékával történő irodalmi megemlékezés, amelyen a „testvéri egyesülés jeléül” számosan vettek részt a szomszédos Horvátországból.

1860. június 19. Az uralkodó fölmenti tisztségétől *Johann Coronini-Cronberg* gróf altábornagy horvát bánt, s utódjául *Josip Šokčević* báró altábornagyot nevezi ki. Az uralkodó *Karl Bigot de Saint Quentin* gróf altábornagyot kinevezi a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság kormányzójának és főhadparacsnokká. → **1860. október 20.**

1860. június 21. A „Megerősített Birodalmi Tanács” *Szécsen Antal* gróf indítványára 33:20 arányban megszavazza, hogy a költségvetés és az azzal összefüggő elvi kérdések megvitatásáig egyedi törvényhozási feladatokkal nem foglalkozik. → **1860. július 17.**

1860. június 27–28. A dunáninneni evangélikus egyházkerület pátens szerint szervezett 93 egyházközsége egyházkerületi konventet tart a Zólyom megyei Breznóbányán és 77 község szavazatával a bécsi egyetem teológia professzorát, *Karol Kuzmányt* választja a pátens szerint szervezett pozsonyi egyházkerület püspökévé. Az új szuperintendenciához csatlakozik egy időre néhány bányai kerületi egyházközség, legtovább a pesti szlovák gyülekezet. Az egyházközségek nagy többsége – hat kivételével – egy év leforgása alatt visszatér az autonóm evangélikus egyház keretébe. → **1860. július 5.**

1860. június Megismétlődik a sáskajárás Moson megyében, amelynek kiterjedését szalmatűzzel akadályozzák.

1860. július 1. Megkezdí működését az **1860. április 19-i** legfelső kézirattal életre hívott Összpontosított Helytartóság és befejezi tevékenységét a magyarországi főkormányzóság és az öt helytartósági osztály

1860. július 1. Megnyílik a Déli Vasút Székesfehérvár–Újszöny (Komárom vm.) közötti vonala. Hossza 79 km.

1860. július 4. Beiktatják *Török Pál* pesti református lelkészt a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöki tisztségébe.

1860. július 5. A pénzügyi válság és a magyarországi helyzet hatására az uralkodó a miniszteri konferencián kötelezettséget vállal, hogy a Megerősített Birodalmi Tanács hozzájárulása nélkül a jövőben nem történhet meg az állami pénzügyi terhek növelése. → **1860. július 17.**

1860. július 5. *Ferenc József* fogadja és támogatásáról biztosítja a pozsonyi potentiális evangélikus egyházkerület *Michal Miloslav Hodža* vezette küldöttségét, amely köszönetét fejezi ki a protestáns pátens kibocsátásáért. → **1860. július 10.**

1860. július 8. A sárospataki református főiskola fennállásának 300. évfordulójáról tartott megemlékezés tömeges nemzeti tüntetéssé alakul.

1860. július 10. A minisztertanács előterjeszti pozsonyi potentiális evangélikus egyházkerület megválasztott püspöke, *Karol Kuzmány* uralkodói megerősítését, amely július 16-án történik meg. → **1860. szeptember 26.**

1860. július 12. A dunáninnyi evangélikus egyházkerület pátens elutasító konventje 74 egyházközség szavazatával visszahelyezi a magyar szabadságharc támogatása miatt 1850-ben lemondott *Stromszky Ferenc Sámuel*t püspöki méltóságába. → **1860. szeptember 1.**

1860. július 12–augusztus 27. Magyar drámai és operatársulat vendégszerepel *Reszler István* igazgató vezetésével Zágrábban, ahol nagy látogatottság mellett 34 előadást tartanak.

1860. július 16. Önálló magyar légiót alapít *Garibaldi* a seregében harcoló magyar önkéntesekből *Mogyoródi Adolf* alezredes parancsnoksága alatt. → **1860. július 27.**

1860. július 17. Legfelső kézirat a kvázi parlamentarizmus irányába terjeszti ki a Megerősített Birodalmi Tanács hatáskörét, mivel annak hozzájárulásától teszi függővé új adók bevezetését, a közvetlen és fogyasztási adók, illetékek emelését valamint államkölcsönök felvételét. → **1860. augusztus 25–26.**

1860. július 17. A bányai evangélikus egyházkerület 199 egyházközségéből 177 vesz részt a Pesten tartott, a pátens elutasító egyházkerületi konventen és 149 község támogatásával a pesti magyar evangélikus egyházközség lelkészét, *Székács Józsefet* választja püspöknek. → **1860. szeptember 1.**

1860. július 19–23. Tüntetések robbannak ki Pesten. Diákok és mesterlegények *Kossuthot* és *Garibaldit* éltetve többször összecsapnak a kirendelt karhatalommal, amelynek során számos sebesülés és letartóztatás történik.

1860. július 26. *Kossuthot* és *Garibaldit* éltető fáklyásmenet zajlik Egerben.

1860. július 27. Messina elfoglalásával *Garibaldi* csapatai egész Szicíliát birtokba veszik. → **1860. augusztus 19–20.**

1860. augusztus 1. A Kisfaludy Társaság új tagok bevonása után elnöknek *Eötvös Józsefet*, igazgatónak *Arany Jánost*, titoknoknak *Greguss Ágostot* választja.

1860. augusztus 1. A tiszai evangélikus egyházkerület miskolci konventje a pápens elleni tiltakozásért elítélt *Máday Károly* szepesbélaei lelkészt választja püspöknek.

1860. augusztus 8. Megindul a *Zenészet* című hetilap *Ábrányi Kornél* szerkesztésében. Megszűnik **1868. szeptember 27-én.**

1860. augusztus 14. Megnyitják a Tiszavidéki Vasút Miskolc–Kassa közötti vonalát Hossza: 89 km.

1860. augusztus 15. *Eötvös József* báró köszöntőt mond a „Szász Honismertető Egyesület” (Verein für Siebenbürgische Landeskunde) besztercei nagygyűlésen, hogy a haza népeinek feladata „a nyugat műveltségét és polgárosultságát” elérni és terjeszteni „a tudomány és az ész hatalmas fegyvereivel”.

1860. augusztus 19–20. *Garibaldi* serege a tengerszorosokon átkelve partra száll Dél-Itáliában. → **1860. szeptember 7.**

1860. augusztus 20. Hivatalosan megünnepelik Szent István napját. A tömeges részvétellel tartott istentiszteleteket követően országszerte *Kossuthot* és *Garibaldit* éltető tüntetések bontakoznak ki.

1860. augusztus 25–26. Az uralkodó elnöklete alatt Schönbrunnban tartott informális konferencián *Johann Bernhardt Rechberg* gróf miniszterelnök, *Agenor Goluchowski* gróf belügyminiszter, *Nádasdy Ferenc* gr. igazságügyi miniszter, továbbá *Heinrich Jaroslav Clam-Martinic* gróf, *Apponyi György* gróf, *Szécsen Antal* gróf és *Mailáth György* rendkívüli birodalmi tanácsosok részvételével tárgyalnak a belső kormányzati átalakításról, a „történet-politikai egyéniséget” alkotó országok egyenjogú igazgatási, belső törvényhozási autonómiájáról és a Monarchia hatalmi állását biztosító „összállami kötelekek” fenntartásáról. Felmerül a Birodalmi

Tanács és a tartományi országgyűlések hatásköre, a Magyar Kancellária és a Hétszemélyes Tábla visszaállítása, valamint Horvátország, Erdély, a Bánság és a Vajdaság viszonyának kérdései. A konferencia összetétele a magyar ókonzervatív arisztokrácia és a csehországi főnemesség alakuló szövetségét tükrözi. → **1860. szeptember 27.**

1860. augusztus 28–szeptember 1. A budai törvényszék *Táncsics Mihályt* perének végtárgyalásán forradalmi röpiratok írása és terjesztése miatt 15 évi súlyos börtönre ítéli. → **1867. március 11.**

1860. szeptember 1. A minisztertanács a magyarországi protestáns püspök-választások közül nem erősíti meg tisztségében *Haubner Máté* dunántúli püspököt és újabb patentális egyházkerület megszervezésének elősegítésére korlátozza *Székács József* bányai egyházkerületi püspöki területi joghatóságát. → **1860. december 20.**

1860. szeptember 5–7. Leányvár (Zemplén vm.) község lakói ellenszegülnek a birtokrendező ítélet végrehajtásának. Az ellenállás letörésére egy dzsidás és gyalog századot vezényelnek a községbe, ahol a parancsokat nem teljesítő három asszonyt megvesszőzik, a kihallgatáson makacskodó négy férfit megbotozzák. Ötven gyalogos katonát a tagosítás tartamára beszállásolnak a községbe.

1860. szeptember 7. Garibaldi elfoglalja Nápolyt. A város és tartomány parancsnokának *Türr Istvánt* nevezi ki. → **1860. október 1–2.**

1860. szeptember 10–11. *Cavour* gróf, Piemont miniszterelnöke és a Magyar Nemzeti Igazgatóság képviselői (*Kossuth Lajos* elnök, *Klapka György*, *Teleki László*) torinói tárgyalásán megállapodás jön létre, hogy egy új olasz–osztrák háború esetén Magyarország függetlenségét a közös küzdelem egyik céljának tekintik. Az olasz miniszterelnök fegyvereket és anyagi támogatást helyez kilátásba a magyar felkelés előkészítésére. → **1860. november**

1860. szeptember 15. A Magyar Nemzeti Igazgatóság *Alexandru Ioan Cuzához*, Havasalföld és Moldva közös fejedelméhez intézett az ún. „turini emlékiratban” a korábbi megállapodásokra utalva fejt ki az olasz támogatással kivívandó magyar állami függetlenséghez szükséges magyar–román együttműködés kül- és nemzetiségpolitikai feltételeit. A *Teleki László* által fogalmazott emlékirat annak az érdekközösségnek a tényéből indul ki, hogy a két fejedelemség egyesülését ellenző Ausztriával és az expanziós célokat követő Oroszországgal szemben a független Magyarország biztosíthatja a román állami függetlenség megvalósulását és Bukovina bekebelezését. A magyarországi és erdélyi románságnak a magyar

állam keretén belül a Kossuth 1851-es kütahyai alkotmánytervében foglalt demokratikus és nemzetiségi jogokat helyezi kilátásba. → **1861. január 9.**

1860. szeptember 26. *Karol Kuzmányt* beiktatják Turócszentmártonban a pozsonyi patentális evangélikus egyházkerület püspökének.

1860. szeptember 27. A Megerősített Birodalmi Tanács 34:14 arányban elfogadja a magyar és csehországi konzervatív főnemesek támogatásával *Szécsen Antal* gróf javaslatát, amely szerint a költségvetési deficit leküzdésének feltétele a kormányzati rendszer megváltoztatása, a Monarchiát alkotó országok „történeti-politikai egyéniségének” elismerése és országgyűléseik jogkörének helyreállítása. → **1860. október 16.**

1860. szeptember 28. A Megerősített Birodalmi Tanács befejezi működését.

1860. október 1. Zágrábban *Edvard Vrbančić* szerkesztésében megindul a „Pozor” című nemzeti liberális napilap, amely a reformkori illírizmus szellemi örökségét – a délszlávok horvát vezetésű egyesítését és a Habsburg Monarchia föderalizálását – jugoszlavizmus elnevezéssel igazítja az új körülményekhez. → **1864. január 11.**

1860. október 1–2. *Garibaldi* a Volturno folyónál döntő győzelmet arat a nápolyi hadsereg fölött, amely véget vet a Bourbonok dél-itáliai uralmának. A győzelem kivívásában jelentős szerepet játszik a magyar légió.

1860. október 12. Az ágostai evangélikus egyház egyetemes zsinata felségfolyamodványban kérelmezi az autonóm egyházszervezet visszaállítását.

1860. október 16. Az uralkodó elnöklete alatt tartott miniszteri konferencia, amelyen *Johann Bernhard Rechberg* gróf miniszterelnök, *Agenor Goluchowski* gróf belügyminiszter és *Adolf Thierry* báró rendőrminiszter mellett *Ignaz von Plener*, *Apponyi György*, *Majláth György* és *Szécsen Antal* birodalmi tanácsosok vesznek részt, véglegesíti a Monarchia kormányzati átalakításával kapcsolatos uralkodói rendeletek és kéziratok szövegét. → **1860. október 20.**

1860. október 20. Az uralkodó kibocsátja az ún. *Októberi Diplomát* és a vele kapcsolatos legfelső kéziratokat. Az *Októberi Diploma* újraszabályozza a birodalom közjogi viszonyait: az uralkodó megígéri, hogy a törvényhozás jogát ezentúl az országgyűlések és a Birodalmi Tanács közreműködésével gyakorolja. Elrendeli az ország- és tartománygyűlések helyreállítását; a tagjaikból választandó új szervezetű birodalmi tanács hatáskörébe utalja a pénz- és hitelügyet, az adópolitikát, a vám- és kereskedelem-, a posta- és közlekedésügyet, továbbá az

állami költségvetéssel, zárszámadással és a katonakötelezettséggel kapcsolatos törvényhozási teendőket. A hadügy minden további vonatkozásban, a külügy pedig teljes egészében az uralkodó abszolút joga marad. Megszünteti a birodalmi belügy-, igazságügy és a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot, elrendeli a Magyar és az Erdélyi Udvari Kancellária, valamint a Magyar Helytartótanács visszaállítását, amelyek Magyarországot és Erdélyt illetően átveszik a felszámolt minisztériumok hatáskörét, míg azokat a többi tartomány politikai igazgatását illetően egy államminisztériumban összpontosítják. A birodalom közgazdasági ügyeinek intézésére kereskedelmi minisztérium alakul, és a hadsereg-főparancsnokság hadügyminisztériummá változik át.

1860. október 20. Az uralkodó fölmenti hivatalától a centralista korszak minisztereit, *Leo Thun-Hohenstein* gróf kultuszminisztert, *Nádasdy Ferenc* igazságügyi minisztert, *Adolf Thierry* báró rendőrminisztert és a hadsereg-főparancsnokság főnöke tisztséget betöltő Vilmos főherceget. Az új kormányban *Agenor Goluchowski* gróf belügyminisztert nevezi ki államminiszternek, *Mecséry Károly* bárót rendőrminiszternek, *Josef Lasser* lovagot az igazságügy központi vezetésének átalakításáig miniszternek, *Szécsen Antal* grófit tárca nélküli miniszterré nevezi ki, a mindenkori magyar udvari kancellárt pedig a minisztertanács állandó tagjává teszi. Az uralkodó fölmenti hivatalától *Benedek Lajos* tábornagyot, Magyarország polgári és katonai főkormányzóját, és kinevezi *Vay Miklós* bárót magyar kancellárnak, *Szögyény-Marich László* grófit másodkancellárnak, *Franz Liechtenstein* herceg lovassági tábornokot magyarországi főhadparancsnoknak.

Az uralkodó *Vay Miklós* báró magyar kancellárhoz intézett kézírataiban elrendeli a magyar országgyűlés összehívását, a megyei intézmények helyreállítását, és azt, hogy királyi helytartó hiányában a helytartótanács elnökségét a tárnokmester irányítsa. A magyart teszi a közigazgatási hatóságok és a törvényszékek belső és egymás közötti érintkezése hivatalos ügykezelési nyelvének, de előírja, hogy a városok és községek saját maguk választhatják meg a község ügykezelésében, egyházaiban és iskoláiban használatos nyelvet. Az országban használatos minden nyelven fel lehet szólalni a megyei, városi és községi képviselőtestületekben, továbbá a közigazgatási és igazságszolgáltatási hatóságok kötelesek a községek által használt ügyviteli nyelvet a velük való érintkezésben alkalmazni.

Az uralkodó felmenti *Karl Bigot de Saint Quentin* gróf altábornagyot a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság kormányzói és főhadparancsnoki tisztségéből. *Alexander Mensdorff-Pouilly* gróf altábornagyot kinevezi főhadparancsnoknak és császári biztosnak azzal a feladattal – „mivel Magyar Királyságom kívánsága és államjogi igénye a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság újbóli bekebelezésére éppúgy mint a privilégiumokkal és törvényes kivételekkel régóta felruházott szerb alattvalóim kívánságai és igényei komoly méltánylást követelnek” –, hogy a

Rechberg miniszterelnök által készített utasítás alapján ismerje meg az ott élő nemzetiségek és vallási felekezetek véleményét, és mihamarabb tegyen erről jelentést és javaslatot a minden felet kielégítő rendezésre. A *Josip Šokčević* báró altábornagy horvát bánhoz szóló leirat elrendeli a horvát-szlavón képviselet (tartománygyűlés) összeüléséhez szükséges választási szabályzat uralkodói megerősítésre való előkészítését és a Magyar Királysághoz fűződő viszony kérdéséről a magyar országgyűléssel tárgyalásra és megállapodásra kiküldött horvát képviselet létrehozását. Egyidejűleg elrendeli az államminisztérium horvát–szlavón ügyosztályán ezen országok honfiainak alkalmazását.

„Mivel az Erdélyi Nagyfejedelemség a magyar államjoggal azonos kompetenciájú országgyűlésnek örvendett”, a *Rechberg* miniszterelnöknek szóló uralkodói kézirat elrendeli, hogy az erdélyi udvari kancellár a nagyfejedelemség minden nemzetiségének és rendjének kiemelkedő képviselőivel folytasson tanácskozást és a politikai jogosítványokkal addig nem rendelkező nemzetiségek, vallásfelekezetek és osztályoknak biztosítson méltányos képviseletet.

1860. október 22. *I. Ferenc József, II. Sándor* orosz cár, és *IV. Frigyes Vilmos* porosz király varsói találkozásán nem áll helyre a konzervatív hatalmak szövetsége és nem vállalnak kötelezettséget az olasz egységtörekvések elleni osztrák katonai intézkedések támogatására.

1860. október 23. Pest város tanácsa visszavonja az *Októberi Diploma* üdvözlésére elrendelt ünnepi kivilágítást. Az esti órákban „30–40 iparoslegény és 100–150 jólöltözött” fiatalember” a városon végigvonulva beveri a kivilágított ablakokat, megütköznek a kivezényelt katonai járőrökkel, amelynek során hét ember őrizetbe vesznek, számosan megsérülnek, s *Hrabecz Ferenc* lemezelőmester belehal sérüléseibe.

1860. október 25. A pesti egyetem kémia tanszékére *Than Károlyt* kinevezik helyettes tanárnak a csak németül előadó *Theodor Wertheim* helyébe. → **1862. július 18.**

1860. október 27. *Garibaldi* személyesen adja át Teanoban *II. Viktor Emmanuel* szárd-piemonti uralkodónak a Szicíliai Királyság feletti hatalmat, amely az Appennini-félsziget nagy részét magába foglaló Olasz Királyság megalakulásának előfeltétele. → **1861. március 17.** *John Earl Russel* angol miniszterelnök a népek önrendelkezési jogára hivatkozva ismeri el az olasz egységmozgalom sikerét.

1860. október 30. Az uralkodó kinevezi *Mailáth Györgyöt* tárnokmesternek és a királyi helytartó kinevezéséig ideiglenesen ráruházza a Helytartótanács elnöki feladatait és az ország közigazgatásának irányítását. → **1861. november 3.**

1860. november 7. Megindul a „Szépirodalmi Figyelő” című esztétikai, kritikai és szépirodalmi folyóirat, a Kisfaludy Társaság hivatalos hetilapja, *Arany János* szerkesztésében. Megjelenése 1862. október 31–1863. január 4. között szünetel, majd „Koszorú” néven jelenik meg. Utolsó száma **1865. június 15-én** jön ki.

1860. november 13–27. *Alexander Mensdorff-Pouilly* gróf császári biztos ténymegállapító körutat tesz a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság területén, hogy megismerje a különböző nemzetiségi csoportok véleményét a Magyarországhoz történő visszacsatolás kérdésről. A megkérdezett tekintélyes magyar és német személyiségeken kívül a románok és szerbek nagy része is a visszacsatolás mellett nyilatkozik azzal a feltétellel, hogy biztosítják minden nemzetiség elismerését és nyelvhasználatát.

1860. november 26. *Agenor Goluchowski* gróf államminiszter felszólítására Zágrábban megkezdí munkáját a báni értekezlet az *Októberi Diploma* alapján szükséges intézkedések kidolgozására. → **1860. december 2.** → **1861. január 17.**

1860. november 26. Debrecenben tüntető ezerfős tömeg a hivatali épületről eltávolítja a császári címereket, megrohamozza a dohánybeváltó hivatalt és a feldolgozó telepet. A katonaság több sebesülés és letartóztatások árán állítja helyre a rendet.

1860. november 26. Eperjesen a megyeháza császári címerének eltávolítására tett sikertelen után a tüntető tömeg *Kossuthot* és *Garibaldit* éljenezve a megyeház és a megyefőnök lakása ablakainak beverésével tiltakozik.

1860. november 26. Megkezdí a termelést Debrecenben a helyi tőkével alapított „Alföldi Nyers Répacukorgyár”.

1860. november 30. A Nyíregyházán kibontakozó tüntetés során eltávolítják a császári sasokat a középületek homlokzatáról és betörik a politikai és pénzügyi tisztviselők lakásainak ablakait.

1860 novembere Az emigráció és a hazai ellenállási szervezet között megállapodás jön létre. Megegyeznek a felkelés célját szolgáló katonai előkészületekben, a nemzetiségekkel a kütahyai alkotmányjavaslat alapján kötendő megegyezésben és a hazai legális és illegális tevékenység összekapcsolásában. A szeptemberi megállapodás alapján *Cavour* gróf piemonti miniszterelnök százezer aranyfrankot bocsát a magyarországi szervezkedések támogatására, amelyet *Károlyi Gyula* gróf juttat el a hazai ellenállási szervezetnek. → **1861. március**

1860 novembere A magyar felkelés céljára szolgáló fegyvereket szállító öt olasz hajóról tudomást szerző osztrák diplomácia fellépése nemzetközi támogatással megakadályozza a szállítmány kirakodását a moldvai Galați Duna-kikötőjében.

1860. december 1. „Sürgöny” címen hivatalos kormánylap indul heti hatszori megjelenéssel *Vértesi Ernő* szerkesztésében a bejelentés nélkül megszűnő „Budapesti Hírlap” pótlására. **1867. március 14-én** szűnik meg.

1860. december 2. *I. Ferenc József* trónfoglalásának évfordulóján országszerte *Kossuthot* és *Garibaldit* éltető tüntetések zajlanak, amelyek során a hivatali épületekről leverik a kétfejű sasos császári címereket.

1860. december 2. Nagykőrösön az esti órákban mintegy hatszáz fős tömeg elfoglalja és feldúlja pénzügyőrlektanyát és az adóhivatalt, inzultálja a pénzügyőröket és leveri a hivatali épületekről a császári sasokat. A rendet a kivezényelt katonaság csak az elfogott tüntetők szabadon bocsátása után képes ideiglenesen helyreállítani. → **1861. január 5.**

1860. december 2. Kolozsvárott heti ötszöri megjelenéssel „Korunk” címmel második politikai hírlap indul *Fekete Mihály* szerkesztésében, *Kőváry László* főmunkatársi közreműködésével. **1867. július 31-ig** jelenik meg.

1860. december 2. Az uralkodó fogadja a horvát báni értekezlet *Josip Juraj Strossmayer* diakovári püspök vezette küldöttségét, amely a horvát hivatali nyelv alkalmazását, a horvát ügyek intézésére – a törvénytelen államminisztérium helyett – a magyar udvari kancelláriához hasonlóan horvát-szlavón udvari kancellária felállítását, a megyék élére főispánok kinevezését, továbbá Dalmáciával, Isztriával és a kvarneri szigetekkel való egyesítést kéri. → **1860. december 5.**

1860. december 5. A zágrábi báni értekezlet kezdeményezésére a *Josip Šokčević* horvát bánhoz intézett uralkodói leirat „országos nyelvnek” ismeri el a horvát nyelvet és „Horvát-Szlavón Udvari Dikasztérium” elnevezéssel önállósítja a horvát ügyek intézésére az államminisztériumban létrehozott horvát-szlavón osztályt, várja a bán javaslatait a főispáni kinevezésekre, és belegyezik Dalmácia képviselőinek a báni értekezletre való meghívásába. → **1861. január 17.** → **1861. január 25.**

1860. december 9. Az uralkodó kinevezi *Kemény Ferenc* bárót az Erdélyi Udvari Kancellária ideiglenes elnökének. → **1861. szeptember 19.**

1860. december 10. *Josip Juraj Strossmayer* diakovári püspök a báni értekezleten tett 50 ezer forintos adományával Délszláv Tudományos és Művészeti Akadémia megalapítását kezdeményezi Zágrábban. → **1866. március 4.**

1860. december 10. Az uralkodó kinevezi *Mikó Imre* grófot a visszaállítandó erdélyi főkormányzók ideiglenes elnökének és megbízza annak újjászervezésével. → **1861. április 24.** → **1861. november 24.**

1860. december 10. Az uralkodó fogadja az erdélyi románok *Andrei Şaguna* vezette küldöttségét, amely feliratában a román nemzet egyenjogúsítását, arányos országgyűlési képviselést, az országgyűlés elő-készítésére román nemzeti kongresszus engedélyezését és román nemzetiségű erdélyi udvari kancellár kinevezését kéri. → **1861. január 13–16.**

1860. december 10. Pesten a tüntetők császári címereket szaggatnak le, akikhez feketesárga rangjelzéseiket letéptő, sapkájukra háromszínű kokárdát tűző katonák is csatlakoznak.

1860. december 13. Az uralkodó felmenti hivatalából *Agenor Goluchowski* gróf államminisztert. Utódjául az osztrák–német liberálisok kiemelkedő képviselőjét *Anton Schmerling* lovagot, a minisztériumát ideiglenesen irányító *Ignaz von Plenert* pedig pénzügyminiszternek nevezi ki.

1860. december 16. A szász rendőrség letartóztatja az álnéven, angol útlevéllel Drezdában tartózkodó *Teleki László* grófot, ahol kedvesével, özv. gróf Orczy Istvánné, szül. *Lipthay Augusztával* találkozik. → **1860. december 21.**

1860. december 18. A *Scitovszky János* hercegprímás elnökletével, száz meghívott országos tekintély részvételével tanácskozó esztergomi értekezlet a választójog ideiglenes újraszabályozása helyett az 1848. évi választási törvény (1848. évi V. tc.) alapján javasolja az uralkodónak országgyűlés összehívását.

1860. december 20. A minisztertanács javasolja *Haubner Máté* dunántúli evangélikus püspök megválasztásának elfogadását.

1860. december 21. Az uralkodó kéziratban szólítja fel *Kemény Ferenc* báró erdélyi kancellárt, hogy Gyulafehérvárra hívjon össze nemzetiségközi tanácskozást az erdélyi országgyűlés előkészítése és a választási eljárás kidolgozása tárgyában, valamint elrendeli a három erdélyi nyelv a magyar, német és a román közhivatali egyenjogúsítását. → **1861. február 11–12.**

1860. december 21. A szász hatóságok *Teleki László* grófort kiszolgáltatják Ausztriának, akit Josefstadtban, majd a bécsi tartományi bíróság börtönében őriznek. → **1860. december 31.**

1860. december 26. Oroszlányban (Komárom vm.) zendülés úzi el hivatalából a község bíróját és jegyzőjét.

1860. december 27. Az uralkodó elrendeli a Temesi Bánság és a Szerb Vajdaság közigazgatási kerület felosztását és területének visszacsatolását Magyarországhoz, s a rumai és iloki járás bekebelezését Horvát-Szlavónországba. Egyidejűleg Bécsbe hívja *Josip Rajačić* báró karlócai pátriárkát, hogy tekintélyes szerbek kíséretében és támogatásával terjessze elő a szerb nemzeti kívánságokat.

1860. december 27. Az uralkodó *Anton Schmerling* lovag államminiszter kívánságára Bécsben fél–fél órás audiencián külön-külön fogadja *Deák Ferencet* és *Eötvös József* bárót, akik ragaszkodnak az 1848. évi törvényekben rögzített magyar állami különálláshoz.

1860. december 30. Pesten iparoslegények követelik a katonai rendőrség épületéről a kétfejű sasos címer levételét. A tüntetés a katonai rendőrséggel való összeütközéshez és letartóztatásokhoz vezet.

1860. december 31. Az uralkodó *Vay Miklós* gróf magyar udvari kancellár és *Franz Crenneville* gróf főhadsegéd jelenlétében személyesen ajánl kegyelmet *Teleki László* grófnak, ha ígéretet tesz, hogy engedély nélkül nem hagyja el a Monarchia területét, megszakítja kapcsolatait a Monarchia külföldi ellenfeleivel és egyelőre tartózkodik a hazai politikai tevékenységtől. Teleki az ajánlatot elfogadja és másnap távozik bécsi börtönéből. → **1861. február 24.**

1860 – az év folyamán *Joseph Etienne Lenoir* francia mérnök világítógázzal üzemelő kétütemű robbanómotort készít. – Az ország évi vastermelése 877 ezer mázsa. – *Pettkó János* hírt ad arról, hogy a recski Lahóca-hegyi bánya kvarcüregeiben olaj található. – Megkezdik a stájerlak-aninai bitumenes pala 1882-ig tartó bányászatát, amelyből az Oravicán felépült finomítóban kőolajat és petróleumot párolnak. – Terjed Magyarországon a petróleumlámpa használata, amely elsőként a pesti hajóhid megvilágítására váltja fel nagyobb méretben az olajlámpát. – Megalakul a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Bizottsága, mely 1945-ig működik. – Megjelenik Pesten *Mocsáry Lajos* röpirata: „Programm a nemzetiség és a nemzetiségek tárgyában”; Bécsben megjelenik *Kautz Gyula* munkájának: „Theorie und Geschichte der National-Oekonomie” 2. kötete és Párizsban *Irányi Dániel* történeti össze-

foglalása: „Histoire politique de la Révolution de Hongrie. 1847–1848”. – *Erkel Ferenc* befejezi „Bánk bán” című 3 felvonásos operáját. – Megjelenik *Jókai Mór* regénye: „Szegény gazdagok”. – *Székely Bertalan* befejezi „II. Lajos holttestének megtalálása” című festményét. – Újvidéken *Jovan Jovanović-Zmaj* fordításában megjelenik szerbül *Petőfi Sándor* János vitéz című elbeszélő költeménye a költő életrajzával. – Megrendezik Angliában az első ökölvívó világbajnokságot, amelyen a versenyzők még nem használnak kesztyűt.

1861

1861. január 4. *Svetozar Miletić* új politikai tájékozódást javasol a magyarországi szerbeknek a *Srbski Dnevnik*-ben megjelenő, híressé vált „A tor napjára” című cikkében (Na tucin dan = szerb karácsony böjtjét megelőző disznótor napja). A Szerb Vajdaság megszüntetését értékelve, elveti azt a korábbi szerb orientációt, amely a bécsi birodalmi központtal együttműködve törekedett a szerb területi autonómia megvalósítására. E helyett a magyar alkotmány elfogadása és a magyar szabadelvűekkel való együttműködés alapján a megyei, városi és községi önkormányzat keretében javasolja szerbeknek nemzeti és polgári jogaik érvényesítését.

1861. január 5. A nagykőrösi piacon katonai kísérettel megjelenő pénzügyőrök leveles dohányt árusító parasztokat tartóztatnak le, akiket az összeverődő tömeg kiszabadít a városházáról. A szorongatott helyzetben lévő pénzügyőröket kimenekítő katonaság elvonuló menetére a tömegeből fagyott hódarabokat és lótrágyát dobálnak, amire a katonák tüzet nyitnak, és hét embert agyonlőnek.

1861. január 5. Megindul a *Gyógyászat* című hetilap, az orvostudomány hazai és külföldi fejlődésének követésére *Poór Imre* szerkesztésében, *Nékám Sándor* társ-szerkesztésében. **1944. május 20-án** szűnik meg.

1861. január 8. *Klapka György*, a Magyar Nemzeti Igazgatóság tagja újabb egyezményt köt Iași-ban *Alexandru Ioan Cuza* román fejedelemmel a magyar függetlenségi felkelés céljára franciának álcázott fegyverek átszállítására és az erdélyi határ közelében való raktározására. Noha a megállapodás az egyesült fejedelemségek területén korlátozza az emigráció megbízottainak tevékenységét, kimondja magyar katonai alakulatok felállításának tilalmát, de a magyar emigráció katonai szervezetéhez csatlakozni akaró magyarországi és erdélyi szökevényeket a fejedelmi kormány nem szolgáltatja ki az osztrák hatóságoknak. Az egyezmény kiköti a magyarországi és erdélyi románok teljes egyenjogúsítását, Magyarország és a fejedelemségek határának vegyes bizottság általi kijelölését, a Bukovinára irányuló román igény és az állami függetlenség magyar támogatását.

1861. január 13–16. Az erdélyi románok *Alexandru Sterca-Șuluțiu* fogarasi görög katolikus érsek és *Andrei Șaguna* ortodox püspök által Nagyszebenben összehívott nemzeti értekezlete elfogadja az *Októberi Diplomát*, elveti Erdély unióját Magyarországgal és követeli a román nemzet elismerését, az erdélyi országgyűlésen való arányos képviseletét. → **1861. február 11–12.**

1861. január 15–16. Az uralkodó elnöklete alatt tartott minisztertanács *Szécsen Antal* tárca nélküli miniszter és *Vay Miklós* magyar udvari kancellár részvételével végleges formába önti a magyar törvényhatóságok intézendő uralkodói leiratot és megtárgyalja a magyar országgyűlés összehívásával kapcsolatban a képviselői illetmény és a képviselőiséget a magyar nyelv ismeretéhez kötő 1848. évi V. tc. módosítását. → **1861. január 16.** → **1861. február 14.**

1861. január 16. Uralkodói leirat felszólítja az újjáalakult törvényhatóságokat a túlkapások, a bizottmányokba beválasztott „hűtlen és felségsértő” személyek tagságának megszüntetésére, különösen az adó-és illetékfizetés megtagadásának felszámolására. → **1861. április 28.**

1861. január 17. A Zágrábban ismét összeülő báni értekezlet feliratban kéri az uralkodótól: 1. A Muraköz hovatarozásáról az országgyűlés döntsön; 2. Az országgyűlési választások az 1848. évi választási törvények alapján a határőrvidék képviselőinek részvételével történjenek; 3. Dalmáciát csatolják vissza Horvátországhoz; 4. Állítsák helyre a báni táblát és a helytartóságot. → **1861. január 27.** → **1861. február 21.**

1861. január 20. Honvédségélyző egyesület alakul Pesten.

1861. január 21–február 18. A törvényhatóságokat megintő január 16-i uralkodói leirat ellen országos tiltakozó mozgalom bontakozik ki. Két megye kivételével minden törvényhatóság feliratban vagy határozatban fejezi ki egyet nem értését. Heves vm. határozatban mondja ki, hogy Ferenc József az országnak nem törvényes uralkodója.

1861. január 23. Megkezdni munkáját *Apponyi György* gróf elnöklete alatt hatvan jogi, politikai pénzügyi és gazdasági szaktekintély részvételével tanácskozó „Országbírói Értekezlet”. Feladata az abszolutizmus osztrák jogszabályait az ország érdekeihez és hagyományaihoz igazító „Ideiglenes Törvénykezési Szabályok” kidolgozása, amelyek az alkotmányos törvényhozás intézkedéséig maradnak érvényben. → **1861. március 4.**

1861. január 25. Megkezdte működését Bécsben a „Horvát-Szlavón Udvari Dikasztérium” *Ivan Mažuranić* elnökletével, aki tagja lesz a minisztertanácsnak.
→ **1861. november 20.**

1861. január 27. Az uralkodói kézirat elrendeli a Muraköz visszacsatolását Magyarországhoz.

1861. január Honvéd segélyező egylet alakul Szegeden.

1861. január Hercegovinában fölkelés tör ki a török uralom ellen.

1861. február 4. Részlegesen átalakul a kormány. Az uralkodó *Rainer* főherceget nevezi ki miniszterelnöknek, de az addigi kormányfő *Johann Bernhard Rechberg* gr. megtartja a külügyi tárcát (**1864. október 27-ig**). Az igazságügyminisztérium éléről felmentett *Josef Lasser* lovag miniszteri rangban az államminisztérium ügykörébe tartozó közigazgatási ügyek vezetését veszi át, hogy *Anton Schmerling* államminiszter minden erejét a parlamenti képviseleti rendszer megteremtésére fordíthassa. Az igazságügyi miniszter *Adolf Pratobevera* báró (**1862. december 18-ig**), kereskedelemügyi és gazdasági miniszter *Matthias Wickenburg* gróf (**1863. október 20-ig**) lesz. A kormány **1865. július 27-ig** marad hivatalban.

1861. február 9. *Josef Miloslav Hurban* szlovák politikus, liptói esperes emlékiratot nyújt be *Mecseéry* báró rendőrminiszternek, ebben magyar forradalmi mozgalom esetén a szlováklakta területek önálló birodalmi tartománnyá alakítását javasolja.

1861. február 11–12. Gyulafehérváron a három erdélyi nemzet (magyar, román és szász) meghívott notabilitásai (8 magyar, 8 székely, 8 városi, 8 szász, 8 román) értekezletet tartanak az erdélyi országgyűlés összehívásáról és a képviseleti rendszerről. Az értekezlet határozatai javaslatai a három eltérő nemzeti álláspontot tükrözik. A magyarok a 48-as törvények és az unió érvényessége mellett foglalnak állást és e törvények alapján akarnak képviselőket választani a magyar országgyűlésbe. A magyar javaslathoz feltételesen három szász képviselő csatlakozik. A szász tervezet külön erdélyi országgyűlést és a szász etnikum alacsony számát kompenzáló választójogot kíván. A román előterjesztés az erdélyi különállás fennmaradását, a románok egyenjogúsítását, részarányuknak megfelelő kormányzati beleszólást és minden ház- és földbirtokosnak jövedelemtől független választójogot javasol.

1861. február 12. A magyarbarát tüntetések és kormányellenes kilengések megfékezésére *Josip Šokčević* báró horvát bán a minisztertanács felhatalmazása alapján ostromállapotot hirdet Fiumében, amely **április 25-ig** marad érvényben.
→ **1861. április 18.** → **június 25.**

1861. február 14. *Vay Miklós* báró kancellár a Pestre összehívott főispáni értekezleten eredménytelenül szólítja fel a főispánokat erélyes fellépésre a megyei „túlkapásokkal” szemben.

1861. február 14. Az uralkodó április 2-ára Budára hívja össze a magyar országgyűlést megkoronáztatása és királyi hitlevélének átadása végett: a képviselőválasztói jogot és eljárást a magyar törvények szerint rendeli el, de a magyar nyelvismeret nem szerepel a képviselőválasztás feltételei között.

1861. február 20. Megjelenik Pesten heti két alkalommal a „Priateľ Ľudu” c. szlovák politikai lap *Lukáč Máčaj* szerkesztésében, amely a 48-as alaphoz ragaszkodó magyar liberálisoktól reméli a szlovák nemzeti kérdést rendezését. A lap **október 2-án** beszünteti megjelenését.

1861. február 21. Az uralkodó *Josip Šokčević* báró horvát bánhoz intézett leiratában tudatja, hogy a báni konferencia határozatait elfogadja; a határőrök azonban egyelőre kizárja a képviselőválasztás jogából. Dalmácia Horvátországhoz csatolását a dalmáciai, a magyar és a horvát országgyűlés állásfoglalásától teszi függővé, a Muraköz ügyét pedig immár eldöntöttnek tekinti. → **1861. március 14.**

1861. február 22. Újvidéken havi kétszeri megjelenéssel szerb nyelvű élclap indul „Komarac” (Szúnyog) címmel *Djordje Rajković* és *Jovan Jovanović-Zmaj* szerkesztésében, aki gyakran szerepelteti lapjában az Üstökös és a Bolond Miksa c. magyar élclap írásait és alakjait. 1869-ben szűnik meg.

1861. február 24. *Teleki László* gróf első hazai közszereplésének bizonyul *Batthyány Lajos* gróf özvegyének meglátogatása a Veszprém megyei Dákán, ahol a látogatásának hírére összegyűltek nyilvánosan eléneklik a Kossuth-nótát. → **1861. március 2.**

1861. február 26. Az uralkodó kiadja a *Februári Pátenst*, „a birodalmi képviseletről szóló alaptörvény”-t és a hozzá kapcsolódó császári rendeleteket, amely a Birodalmi Tanácsot korlátozott jogkörű, két kamarás törvényhozó testületté formálja. Az uralkodó korlátlan joga marad a külügy és a hadügy irányítása, a fegyveres erővel való rendelkezés. A kormány csak az uralkodónak felelős. A központi parlament feladatát ellátó Birodalmi Tanács hatáskörébe tartoznak mindazok az ügyek, amelyeket az 1860. évi *Októberi Diploma* nem nyilvánított tartományi feladatnak, így az adópolitika, a katonai állás, a pénz- és kereskedelemügy és az állami költségvetés ellenőrzése. A Birodalmi Tanács képviselőházának 343 képviselőjét a tartományok választják, ahova Magyarország 85, Erdély 26, Horvát-Szlavónország pedig 9 képviselőt delegálhat.

1861. február Kolozsvárott megindul *Kriza János* és *Nagy Lajos* szerkesztésében a „Keresztény Magvető” az unitárius egyház máig megjelenő teológiai, irodalmi és tudományos folyóirata.

1861. március 1–április 7. Országgyűlési képviselőválasztások Magyarországon. A megválasztott képviselők négyötöde a nemesi eredetű birtokosságból és értelmiségből kerül ki, kétötöde 1848-ban is képviselő volt, hetede börtönt szenvedett, minden nyolcadik nemzetiséginek számít.

1861. március 2. *Teleki László* gróf uralkodói meghívót kap az országgyűlés főrendiházi üléseire, amit a hazai politikai élettől meghatározott időre vállalt távolmaradási ígérete alóli felmentésként értékel. → **1861. március 26.**

1861. március 3. (Julián-naptár szerint február 19.) *II. Sándor* orosz cár aláírja a jobbágyfelszabadító manifesztumot, amely kétéves átmeneti időre fenntartja a jobbágyi szolgáltatásokat és előírja a nemesek és parasztok közötti szerződések megkötését az átadandó földről és a kárpótlásról. A manifesztum a parasztok házáat és telkét kárpótlás nélkül, a birtokolt földet 20%-os, 49 évig törlesztendő kárpótlási összeg fejében engedi át a paraszti tulajdonba.

1861. március 4. Az Országbírói Értekezlet elkészíti az „Ideiglenes Törvénykezési Szabályok”-at, amely elvként az 1848. áprilisi törvények érvényességéből indul ki, de joghiányos esetekben átveszi az osztrák törvények, uralkodói rendeletek jogszabályait. Az úrbéri kérdésben hatályosnak ismeri el az **1853. március 2-i** nyílt parancsot. Az öröklési jogban az ősiség megszüntetésére épít, de fenntartja a hitbizományi rendszert és az ági öröklést. Az osztrák bányatörvényt a polgári bányaszabadság korlátozásával módosítja. Választójoggal nem rendelkező személyek kihágásainak büntetésére lehetővé teszi a testi fenytést (botozás). Visszaállítja az 1848 előtti bírósági szervezetet, de fenntartja az úrbéri bíróságokat. A telekkönyvek vezetését a megyei és városi törvényszékekre bizza, amelyek ítélezését állandósítja, de a törvényszéki tagok csak a minimumát írja elő.

1861. március 9. *Erkel Ferenc* „Bánk bán” című operáját bemutatják Pesten a Nemzeti Színházban.

1861. március 14. Horvát-Szlavónia közigazgatási és gazdasági ügyeinek intézésére uralkodói döntés elrendeli a Horvát Királyi Helytartótanács létrehozását a bán elnökletével, amely március 26-án kezdi megműködését.

1861. március 17 előtt *Ilja Garašanin* szerb miniszterelnök és *Jovan Ristić, Mihály* szerb fejedelem bizalmasa tárgyalást folytat Pesten a magyar ellenzék vezetőivel.

A magyar politikusok elutasítják a Vajdaság visszaállítását, de felajánlják a megyéknek nemzetiségek szerint való kikerekítését.

1861. március 17. *Kossuth Lajos* arról tudósítja az ellenállási mozgalom hazai vezetőit, hogy az olasz kormány 1861-ben előreláthatólag nem kezdeményez új háborút Ausztria ellen. Mivel az ellentétek továbbra is fennállnak, Kossuth szerint a katonai összeütközés csak halasztódik, ezért országgyűlési híveit az osztrák birodalomba való betagolódás elutasítására ösztönzi.

1861. március 17. *II. Viktor Emmanuel* proklamálja az Olasz Királyság megalakulását.

1861. március 19. Megindul Pesten a „Pešťbudínske vedomosti” című heti két alkalommal megjelenő szlovák politikai lap *Jan Francisci* szerkesztésében, amely a területi különállást elérésére a Béccsel való együtt működést is vállaló régi iskola orgánuma.

1861. március 24. Az Erdélyt illető uralkodói rendelkezések visszaállítják a főkormányshéket és a megyék, székek városok működését, reaktiválják egykori törvényesen megválasztott, még hivatalképes tanácsosokat, kinevezik az főkormányshéki tisztviselőket és főispánokat, s az erdélyi országgyűlési képviselő-választást az 1791. évi XI. törvénycikkre alapozva a választójog kiterjesztésével rendeli el. → **1861. április 24.**

1861. március 25. Legfelső elhatározáson alapuló ideiglenes főispáni instrukció a lehetővé teszi Erdélyben a megyék, székek és a városok igazgatásának önkormányzati alapon való újjászervezését, amely a 48-as törvények jelentős módosításával állandó bizottságok alakítását irányozza elő. A megalakuló törvényhatóságok a Gubernium hallgatóságos jóváhagyásával a 48-as törvények elveinek alkalmazásával és kiterjesztésével alakulnak újjá. → **1861. november 28.**

1861. március 26. *Teleki László* gróf abonyi programbeszédében a 48-as törvények teljes helyreállítását, társadalmi és nemzeti vonatkozásban való továbbfejlesztését követeli. Az országgyűlés feladatául az udvarral kötendő alku megakadályozását jelöli meg. A Pest megyei községben ellenjelölt nélkül, egyhangúlag képviselővé választják. → **1861. május 8.**

1861. március 28. Alakuló közgyűlését tartja az „Országos Magyar Képzőművészeti Társulat”, amelynek célja a hazai képzőművészet minden ágának fölkarolása, mind anyagi mind szellemi érdekeinek előmozdítása, a műízlés nemesítése, a műszeret terjesztése, melyek megvalósítására kiállításokat rendez hazai s jeles külföldi művekből. → **1861. augusztus 1.**

1861. március A hazai titkos ellenállási szervezet élére a Magyar Nemzeti Bizottság megbízottjaként *Komáromy György* kerül.

1861. március Nagykanizsán és Kisvárdán honvédegylet alakul.

1861. március vége Megjelenik *Adolf Fischhof* és *Joseph Unger* osztrák-német liberális politikusok röpirata Bécsben: „Zur Lösung der ungarischen Frage”, amelyben a szerzők a Monarchia dualista átszervezését javasolják.

1861. március–december Ibrány község (Szabolcs vm.) lakossága a kirendelt ulánus lovasság közel féléves beszállásolása ellenére több halálos áldozat árán megakadályozza az úrbéri bírósági ítéletben kimondott tagosítás végrehajtását. December végén újabb katonaság kivezénylése után egyezség születik végrehajtás alapját képező, de a község ellenszegülése folytán megsemmisült a mérnöki munkák helyreállítására és költségeinek viselésére.

1861. április 1. A Déli Vasúttársaság átadja a forgalomnak Buda–Nagykanizsa közti vasútvonalat (221 km). Ezzel létrejön a vasúti összeköttetés Buda és Trieszt között.

1861. április 1. Az állami alapítású „*Temesvarer Zeitung*” magántulajdonba kerül, amelynek tulajdonosa és szerkesztője hivatali végelbánás fejében *Karl Hirschfeld* volt helytartósági tisztviselő lesz. → **1866. november 1.**

1861. április 2–21. Karlócán tanácskozik a szerb nemzeti kongresszus, amely a magyarországi és a horvát-szlavónországi szerb többségű területekből önálló beligazgatással rendelkező szerb vajdaság létesítése mellett foglal állást.

1861. április 6. Megnyílik a Budára összehívott magyar országgyűlés, ahol megnyitón a csupán nyolcvan képviselő vesz részt. A többség távolmaradással tiltakozik, mert az uralkodói meghívólevelél nem az 1848. évi törvényekben megjelölt országgyűlési helyszínre, Pest városába szól. A kirendelt királyi biztos, *Apponyi György* gróf országbíró közvetítése folytán a budai megnyitó után az országgyűlés Pesten folytatja tanácskozását. A trónbeszéd, amelyet az uralkodó nevében a királyi biztos tart meg, kiemeli az uralkodó alkotmányos felfogását, magyar királlyá koronázásának szándékát és a *Pragmatica Sanctióra*, továbbá az *Októberi Diplomára* utalva jelöli meg az országgyűlés feladatát a birodalom és Magyarország alkotmányos kapcsolatának összhangba hozására. → **1861. április 21.**

1861. április 12–22. Az erdélyi ágostai hitvallású evangélikus egyház országos gyűlése elfogadja az új konzisztoriális egyházalkotmányt. → **1861. július 1.**

1861. április 15. Megnyílik a horvát országgyűlés Zágrábban, amelytől az uralkodói trónbeszéd a Magyarországgal való államjogi kapcsolat rendezését és a birodalmi parlamentbe küldendő képviselők megválasztását várja. A két legerősebb frakciót a Magyarországgal való teljes államjogi egyenjogúságot képviselő nemzeti liberálisok és a magyar államkeretben megvalósuló horvát autonómia elérésére törekvő nemesi liberálisok, az unionisták alkotják. Fiume nem küld képviselőt a horvát országgyűlésre. → **1861. április 18.**

1861. április 17. A Helytartótanács jóváhagyja az Izraelita Magyar Egylet alapszabályait. Elnöke: *Rozsay József*, titkára: *Mezei Mór*. Lapja: Magyar Izraelita.

1861. április 18. A dalmáciai tartománygyűlés elhárítja az egyesülést előkészítő zágrábi országgyűlésre szóló horvát meghívást és a *Februári Pátens* rendelkezéseinek megfelelően a bécsi birodalmi parlamentbe delegálja képviselőit. → **1861. május 9.**

1861. április 21. A trónbeszédre adandó válasz formájának kérdésében két irányzat különül el az országgyűlésen. A *Teleki László* és *Nyáry Pál* vezette többség a trónbeszédre határozattal akar válaszolni, kétségbe vonva Ferenc József uralkodói mivoltát. A kisebbség *Deák Ferenchez* kapcsolódva feliratot akar küldeni, elismerve ezzel az uralkodó királyi minőségét. → **1861. május 13.**

1861. április 24. A visszaállított erdélyi Főkormánysház megkezdi hivatali működését Kolozsvárott, miután az előző nap a Helytartóság és a Földterhermentesítési Alap Igazgatósága (Grundentlastungs-Fonds-Direktion) Nagyszebenben megszűnteti tevékenységét.

1861. április 28. A magyarországi adó-és illetékfizetés tömeges megtagadásának felszámolására életbe lép a kivételes adóbehajtás intézménye. Ennek keretében a pénzügyi hatóságok tisztviselőiből álló különleges bizottságok járják katonai osztagok kíséretében a hátralékos községeket, ahol a katonákat beszállásolják az adóhátralékosok házaiba, akik bekvártélyozási előírások szerint kötelesek szállásukról és ellátásukról gondoskodni. A katonaság az adó legalább kétharmadának behajtásáig állomásozik a községekben. A kivételes adóbehajtást teljes szigorral 1862 februárjáig foganatosítják, enyhített formában ápriliséig marad érvényben.

1861. május 1. Megnyílik Bécsben a Lajtán túli tartománygyűlésekből delegált szűkebb Birodalmi Tanács, amellyel kezdetét veszi a parlamentáris rendszer Ausztriában. Hatásköre az adó-, pénz- és kereskedelmi ügyekre, katonaiállításra, az állami költségvetés ellenőrzésére terjed ki, de nem alakul parlamentnek felelős kormány, nincs képviselői immunitás, feloszlatási vagy elnapolási korlát.

1861. május 5. Megalakul a Szent László Társulat, amelynek célja a határokon kívül élő magyarok „sajátlag a moldvai csángó magyarok” kulturális és egyházi támogatása, lelki gondozása.

1861. május 8. *Teleki László* gróf pesti szállásán – a másnapra kitűzött országgyűlési vita előtt – öngyilkosságot követ el.

1861. május 9. Az uralkodó hozzájárul, hogy a horvát-szlavón határőrvidékről, elsősorban „a császár, a császári ház és a monarchia iránt elkötelezett aktív katonatisztek és személyek közül” az államjogi kérdés tárgyalásának idejére képviselőket válasszanak a horvát országgyűlésre. → **1861. július 23.**

1861. május 13. *Deák Ferenc* a képviselőház elé terjeszti első felirati javaslatát, amely elutasítja az *Októberi Diplomát* és a *Februári Pátenst*. A 48-as törvények hatályának visszaállítása esetén lehetségesnek tartja azok alkotmányos revízióját, ha azt a *Pragmatica Sanctió*ból folyó kötelezettségek indokolják. → **1861. május 16.**

1861. május 15. Az erdélyi románok *Axente Sever* vezette *balázsfalvi gyűlése* – lojalitását hangoztatva – kéri az uralkodótól a 48-as törvények alapján működő megyegyűlések megszüntetését és román nemzeti kongresszus összehívását.

1861. május 16. *Tisza Kálmán* a képviselőház elé terjeszti a Határozati Párt ellenindítványát, amely sokban követi *Deák* feliratának közjogi tételeit, megfogalmazza az 1848. évi törvények azonnali életbeléptetését, továbbá az alkotmányos, független Magyarország helyreállítását nemzetközi összefüggésben az osztrák örökös tartományok szabadsága, a Német Szövetség, Európa és a civilizáció érdekének nyilvánítja. → **1861. június 5.**

1861. május 16. Erdély katonai és polgári kormányzóját *Lichtenstein Frigyes* herceg lovassági tábornokot az uralkodó bánsági főhadparancsnoknak nevezi ki Temesvárra, míg az erdélyi főhadparancsnokságot Nagyszébenben *Wilhelm Montenuovo* gróf altábornagy veszi át.

1861. május 21. A telekkönyvi adatfelvételt – Zala vármegye kivételével – befejezik Magyarország (a Szerb Vajdaságot és Temesi Bánságot is beleértve) és Horvát-Szlavónország egész területén. A helyszínelés során 10 242 községben összesen 19 024 716 telekkönyvi parcellát jegyeznek be.

1861. május A Helytartótanács nem engedélyezi a pozsonyi honvédegylet működését azzal az indokolással, hogy valódi célja nem a segítyezés, hanem a volt honvédek számbavétele.

1861. június 3. A partiumi Kővár-vidék megyegyűlése román nyelvű memorandumban kéri a pesti országgyűlést a nemzetiségi egyenjogúsítás biztosítására és az uralkodót a magyar koronához tartozó románok nemzeti kongresszusának összehívására. → **1861. június 18.**

1861. június 5. A képviselőház név szerinti szavazásán a *Deák* fogalmazta felirati javaslat 155:152 szavazati aránnyal többséget szerez a határozati javaslattal szemben. → **1861. június 12.**

1861. június 6. Váratlanul meghal *Cavour* gróf, az Olasz Királyság miniszterelnöke, a magyar emigráció egyik fő pártfogója.

1861. június 6–7. A turócszentmártoni szlovák nemzeti kongresszus a szlovák nemzet létének és egyenjogúságának elismerését és egy felső-magyarországi szlovák „vidék” (terület) körülhatárolását kéri a magyar országgyűléstől. → **1861. június 27.**

1861. június 7. A képviselőház megkezdi a nemzetiségi kérdés vitáját, amelyben a nemzetfogalom meghatározásának elvi kérdései és gyakorlati következményei ütköznek. → **1861. június 10.**

1861. június 10. *Eötvös József* báró a képviselőházban indítványt tesz a nemzetiségi kérdés törvényes rendezését előkészítő „nemzetiségi bizottmány” kiküldésére. → **1861. június 25.**

1861. június 12. A képviselőház 134:120 arányban elfogadja *Várady Gábornak Deák Ferenc* feliratát akként módosító indítványát, hogy az országgyűlés addig nem hajlandó *V. Ferdinánd* király lemondásának kérdésével foglalkozni, amíg nem áll helyre az ország integritása, illetve amíg Erdély, Horvátország és Fiume képviselői nincsenek jelen az országgyűlésen, s amíg a magyar kormány kinevezése nem történik meg. → **1861. június 30.**

1861. június 18. A képviselőház elnöke, *Ghyczy Kálmán* vezette bizottmány visszaküldi a partiumi Kővár-vidék képviselőinek román nemzeti kongresszus összehívását és a nemzeti egyenjogúság biztosítását kérő román nyelvű memorandumát. Az indoklás szerint „magánosoknak a képviselőházhoz nem magyar nyelven intézett levelei elfogadandók”, de „a köztörvényhatóságok felírásaikat és levelezéseiket, az ország fennálló törvényei szerint, magyar nyelven tartoznak szerkeszteni és folytatni”.

1861. június 25. A képviselőház 27 tagból álló nemzetiségi bizottságot küld ki, amelynek 12 – főként román és szerb – tagja képviseli a nemzetiségeket. → **1861. augusztus 9.**

1861. június 25. Josip Šokčević horvát bán feddésben részesíti *Ercole Rezza* lapszerkesztőt, a „Gazetta di Fiume” c. lap kiadóját, mert lapjában rendszeresen kétségbe vonja a kikötőváros Horvátországhoz tartozását és a horvát hatóságok tevékenységének törvényességét.

1861. június 27. Szlovák küldöttség átnyújtja Pesten a képviselőháznak a turócszentmártoni nemzeti kongresszus határozatait tartalmazó emlékiratot. → **1861. július 27–29.** → **1861. december 12.**

1861. június 30. Az uralkodó megtagadja a trónhoz való jogát kétségbe vonó, Várady-féle módosítást tartalmazó felirat átvételét és leiratban szólítja fel az országgyűlést annak megváltoztatására. → **1861. július 5.**

1861. július 1. Életbe lép az erdélyi ágostai hitvallású evangélikus országos egyház új konzisztoriális egyházalkotmánya, amely évtizedekig változatlan marad.

1861. július 5. A képviselőház elejti a felirat *Várady Gábor*-féle módosítását. → **1861. július 8.**

1861. július 8. Az országgyűlés két házának elnöke, *Ghyczy Kálmán* és *Apponyi György*, Bécsben átadja az uralkodónak az eredeti, *Deák Ferenc* fogalmazta feliratot. → **1861. július 22.**

1861. július 14. A magyar országgyűlés feliratára adandó uralkodói leirat kérdésében élesen ütközik a minisztertanácsban az *Anton Schmerling* állam-miniszter mögé felsorakozó német–szláv miniszterek, valamint *Vay Miklós* báró magyar kancellár és *Szécsen Antal* gr. tárca nélküli miniszter álláspontja. → **1861. július 18.**

1861. július 18. Az uralkodó fölmenti tisztségétől *Vay Miklós* báró magyar kancellárt és *Szécsen Antal* gróf tárca nélküli minisztert. Magyar kancellárnak *Forgách Antal* gróf csehországi helytartót nevezi ki. Tárca nélküli miniszternek július 19-én *Esterházy Mór*ic gróf vatikáni nagykövetet teszi meg. → **1866. október 30.**

1861. július 18. A magyar országgyűlés megsemmisíti Zemplén megye zborói kerületében megválasztott rutén *Dobrzanszky Adolf* képviselői mandátumát választási szabálytalanságok miatt. → **1861. augusztus 3.**

1861. július 19. A minisztertanács a magyar országgyűléshez intézendő uralkodói leirat szövegének az *Anton Schmerling* által fogalmazott kemény változatát fogadja el.

1861. július 22. Az országgyűlés két házában kihirdetik a Deák-féle feliratot határozottan elutasító uralkodói válaszleirat szövegét. → **1861. augusztus 8.**

1861. július 23. A horvát országgyűlés több mint egy hónapos vita után meghozza döntését a Horvátország és Magyarország közti államjogi kapcsolatról. Kiindulási alapelve, hogy az 1848-ban megszakadt az államjogi kapcsolat Magyarországgal, amely helyreállításának előfeltétele a horvát-szlavón-dalmát királyság területi egységének elismerése (Fiume és Muraköz Horvátországhoz tartozása), valamint teljes kormányzati és törvényhozói önállóságának elfogadása. A hungaroszláv nemesi liberálisok, az unionisták a szavazástól való távolmaradással tiltakoznak a határozat ellen. → **1861. július 27–29.**

1861. július 27–29. A horvát országgyűlés megvitatja és támogatja a szlovák nemzet kívánságokat tartalmazó memorandumot. → **1861. augusztus 3–5.**

1861. július Megjelenik a határozati párt balszárnyának „1847 vagy 1848” című röpirata.

1861. augusztus 1. Az „Országos Magyar Képzőművészeti Társulat” közgyűlése közfelkiáltással elnöknek választja *Andrássy Gyula* grófot, akinek közreműködése elősegíti a kortárs hazai képzőművészet országos elismerését. → **1863. február 3.**

1861. augusztus 3. Megjelenik Bécsben a képviselői mandátumától megfosztott rutén *Adolf Dobrzanskynak* a magyar országgyűlés felirati vitájában tervezett beszéde német és orosz fordításban, amelyben területi autonómiát követel a magyarországi „orosz nép”, a rutének számára. → **1861. október 30.**

1861. augusztus 3–5. A horvát országgyűlés egyhangúlag elutasítja képviselők küldését a birodalmi parlamentbe, és többséggel leszavazza a horvát részvétel feltételeiről való tárgyalások megkezdésére vonatkozó javaslatot is. → **1861. szeptember 24.**

1861. augusztus 8. A képviselőház egyhangúlag elfogadja *Deák Ferenc* második felirati javaslatát. Az alkotmányjogi követeléseket az elsőnél határozottabb hangon fogalmazza meg, s leszögezi, hogy kivívásukban a nemzet a helytállás és a kivárás politikáját folytatja. → **1861. augusztus 10.**

1861. augusztus 9. A nemzetiségi bizottság a képviselőház elé terjeszti javaslatát. A bizottsági többség indítványa két alapelvre épül: 1. Magyarország bármilyen ajkú polgárai politikai tekintetben a magyar nemzet tagjai; 2. A nemzetiségek egyenjogúak, nemzetiségi igényeiket az ország politikai egységének korlátain belül szabadon érvényesíthetik. Szabad nyelvhasználatot irányoz elő a községekben és törvényhatóságokban, biztosítja a nemzetiségek szabad iskolaállítási jogát, s csak az állami hatóságok, a kormány és az országgyűlés, ill. a velük való érintkezés nyelve magyar. *Aloiziu Vlad* és *Sigismundu Popovici* román képviselők kisebbségi különvéleménye a vegyes nemzetiségű közigazgatási egységek és választókerületek nemzetiségek szerinti átalakítását, iskolai oktatásban a nemzeti történelem tanítását, kulturális egyletek alapításának, a külfölddel való érintkezésnek és a nemzeti színek használatának szabadságát tartalmazza.

1861. augusztus 10. A főrendiház egyhangúlag elfogadja a felirati javaslatot.
→ **1861. augusztus 14.**

1861. augusztus 11. Az uralkodó elnöklete alatt tartott minisztertanács elhatározza a magyar országgyűlés feloszlását. → **1861. augusztus 22.**

1861. augusztus 14. Az országgyűlés két házának elnökei átadják a második feliratot az uralkodónak.

1861. augusztus 22. Az uralkodó feloszlítja a magyar országgyűlést. *Forgách Antal* gróf kancellár körlevelet intéz a főispánokhoz: az országgyűlés feloszlátása nem jelenti az *Októberi Diploma* által helyreállított alkotmány megsemmisítését, de az uralkodó alkotmányos kormányzásának feltétele a megyék engedetlenségének megszűnése.

1861. augusztus 23. *Anton Schmerling* lovag államminiszter, a Birodalmi Tanács előtt a jogeljátszás elméletével és a birodalom népeinek érdekeit fenyegető magyar törekvésekkel indokolja a magyar országgyűlés feloszlását. → **1861. augusztus 28.**

1861. augusztus 24. Magyar kancelláriai rendelet betiltja a honvédegyletek működését.

1861. augusztus 26. Pest vm. közgyűlése elismerését és bizalmát nyilvánítja a feloszlátott országgyűlésnek, ellenszegül a megyebizottmányt feloszlató kancelláriai határozatnak, amivel példát ad a megyei ellenállásnak. → **1861. szeptember 30.**

1861. augusztus 28. *Franciszek Smolka* galíciai lengyel képviselő a Birodalmi Tanácsban nagyhatású beszédével tiltakozik a magyar országgyűlés feloszlatása ellen és cáfolja *Schmerlingnek* a magyarországi közigazgatási és közgazdasági anarchiáról szóló állításait.

1861. augusztus 29. A Szerb Matica emlékünnepséget rendez Újvidéken a magyarországi szerb kultúra mecénása, *Tököly Száva* születésének 100. évfordulójára, amelyen a Magyar Tudományos Akadémia képviselőjében *Toldy Ferenc* titkár, *Podmaniczky Frigyes* és *Jókai Mór* vesz részt. Az ünnepség tüntetően a magyar alkotmányosság szerb támogatása jegyében zajlik.

1861. szeptember 6. Az uralkodó jóváhagyja az ASTRA „Az erdélyi román nép irodalmi és művelődési társasága” (Asociația Transilvana pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român) alapszabályait. → **1861. november 4–5.**

1861. szeptember 11. *I. Ferenc József* az ún. „fölkelési alap”, 81.000 forintját a Kolozsvári Nemzeti Színháznak adományozza.

1861. szeptember 14. *Molnár György* megnyitja a Budai Népszínházat. → **1864. november 1.**

1861. szeptember 15. *Tormay György* szolgabíró szervezésében a magyar–szláv egyetértés szellemében gyászistentiszteletet és ünnepséget tartanak Brezován (Nyitra vm.) az elhunyt szlovák származású prágai egyetemi tanár, *Pavel Josef Šafárik* emlékére.

1861. szeptember 16. Az uralkodó elutasítja a minisztertanács előterjesztését, hogy a magyar forradalmi kormányban folytatott tevékenységéért elítélt *Dushek Ferenc* korábbi eredményes kamarai tevékenysége és súlyos anyagi helyzete miatt évi kegydíjban részesüljön.

1861. szeptember 19. Az uralkodó saját kérelmére fölmenti hivatalától *Kemény Ferenc* bárót, az erdélyi kancellária ideiglenes elnökét. → **1861. november 7.** Uralkodói leirat **november 4-re** Gyulafehérvárra hívja össze az erdélyi országgyűlést. → **1861. október 3.**

1861. szeptember 24. A horvát országgyűlés elfogadja az uralkodóhoz intézett feliratot, amelyben egyrészt „régí alkotmány, különösen a *sabor* adó- és katonamegajánlási jogának visszaállítását és a birodalmi parlamentben való horvát részvétel elutasítását tartalmazza. Másfelől a Dalmáciával és a

határőrvidékkel való egyesítést, a Magyarországtól való teljes kormányzati és törvényhozói önállóságot, a horvát országgyűlés bán általi összehívását, a horvát udvari kancellária és legfelső bíróság (hétszemélyes tábla) létrehozását és a horvát hivatali nyelv alkalmazását kérelmezi. → **1861. november 12.**

1861. szeptember 30. Pest vm. közgyűlésének összeülését katonaság akadályozza meg. → **1861. október 27.**

1861. október 2. A tiszántúli református egyházkerület a Debreceni Református Kollégiumban ismét felállítja a jogakadémiát és hatosztályosra csökkenti a gimnáziumot. Érettségit az akadémiai tagozathoz csatolt 7. és 8. osztály elvégzése után lehet tenni.

1861. október 3. Az erdélyi főkormányzék feliratban tiltakozik a külön erdélyi országgyűlés összehívása ellen, mert az ellenkezik a Magyarországgal való egyesülést kimondó, érvényesnek tekintett 1848. évi törvényekkel. A román tanácsosok különvéleménye is az 1848. évi törvényeket nyilvánítja az alkotmányos berendezkedés alapjának, de az országgyűlés összehívását szükségesnek tartja. Egyedül *Konrad Schmidt* szász ispán kormányzék tanácsos fogadja el fenntartás nélkül az országgyűlés összehívását. → **1861. október 29.**

1861. október 27. *Forgách Antal* gróf kancellár a megyegyűlések betiltására utasítja a főispánokat. → **1861. november 5.**

1861. október 29. Az erdélyi politikai viszonyok tárgyaló minisztertanács után az uralkodó bizonytalan időre elhalasztja az erdélyi országgyűlés összehívását. → **1861. november 10.**

1861. október 30. *Adolf Dobrzanszky* a magyarországi rutén esperesekhez Bécsből keltezett körlevélben petíciós mozgalmat kezdeményez a rutén egyházi és területi autonómia megvalósítására. → **1861. december 20.**

1861. október 31. Az uralkodó személyes kihallgatáson feddésben részesíti *Scitovszky János* hercegprímást, mert mint Esztergom megye örökös főispánja a magyar udvari kancellárhoz intézett, nyilvánosságra került levelében élesen bírálta a kormány politikáját és megtagadta a törvénytelen adószedés és újoncozás elősegítését. → **1861. november 29.**

1861. november 3. Az uralkodó saját kérelmére fölmenti hivatalától *Mailáth Györgyöt*, a Helytartótanács elnökét és visszavonja tárnokmesteri tisztségét.

1861. november 4–5. Megtartja alakuló közgyűlését Nagyszebenben az ASTRA „Az erdélyi román nép irodalmi és művelődési társasága”, amelynek elnöke *Andrei Şaguna* görögkeleti püspök, alelnöke *Timotei Cipariu* görögkatolikus kanonok, főtítkára *Gheorghe Bariţiu* hírlapíró lesz. Tiszteleti tagnak hívják meg *Csáky György* grófot, a román iskolák támogatásáért, *Kecskeméthy Aurél* pesti lapszerkesztőt a román nyelv iránti érdeklődéséért.

1861. november 5. A magyar udvari kancellárhoz és a hadügyminiszterhez intézett uralkodói leiratok rendkívüli intézkedéseket léptetnek életbe Magyar-országban a kormányzás és jogszolgáltatás területén. Felfüggesztik a Helytartótanács testületi működését és felterjesztési jogát, felosztatják a törvény-hatóságokat, a közrend, a személyi- és vagyonbiztonság elleni vétségekben katonai bíraskodást léptetnek életbe. A kormányzás új rendjét, „*provizóriumnak*” tekintik, mert az uralkodó kinyilvánítja, hogy változatlan szándéka Magyarország alkotmányának, országgyűlésének és törvényhatóságainak az *Októberi Diploma* elvei szerinti helyreállítása. A rendkívüli intézkedések személyi következménye *Pálffy Móric* gróf altábornagy Magyarország királyi helytartójának történő kinevezése.

1861. november 7. Az uralkodó *Nádasdy Ferenc* grófot miniszternek nevezi ki és ideiglenesen megbízza az erdélyi udvari kancellária vezetésével. → **1865. június 26.**

1861. november 10. Az erdélyi románság nevében *Alexandru Sterca-Şuluţiu* fogarasi görög katolikus érsek vezette küldöttség tiltakozik az erdélyi főkormányzók országgyűléssel kapcsolatos eljárása miatt és kéri annak összehívását. → **1863. április 21.**

1861. november 10. Megindul Debrecenben a „Hortobágy” c. közhasznú és mulattató hetilap *Illésy György* szerkesztésében. **1867. június 23-án** szűnik meg.

1861. november 12. A horvát országgyűlésben a bán ismerteti a felíratra adott 1861. november 8-i uralkodói válaszleiratot, amely megígéri a külön horvát udvari kancellária és főtörvényszék létrehozását, kilátásba helyezi a határőrvidékkel való egyesítést és Magyarországgal való viszonyról szóló határozatnak a magyar országgyűlés elé terjesztését. Egyidejűleg felosztatja a horvát országgyűlést. → **1861. november 20.** → **1862. június 30.**

1861. november 13. *Preysz Mór* pesti reáliskolai kémia tanár „A tokaji bor utóerjedésének meggátlásáról” a Természettudományi Társulatban elhangzott előadásában – a francia kémikus *Louis Pasteur* 1865-ben közzétett felfedezését megelőzve – ismerteti a hevítéssel történő csíramentesítés, a „pasztörözés” elvét. → **1862. október 16.**

1861. november 16. *Madách Imre* befejezi „Mózes” című drámáját.

1861. november 20. Legfelső kézirat az ideiglenes horvát-szlavón udvari dikasztériumot Horvát-Szlavón Udvari Kancellária rangjára emeli, amelynek élére *Ivan Mažuranić*ot nevezi ki udvari kancellárnak. → **1865. november 1.**

1861. november 24. Az uralkodó saját kérelmére fölmenti *Mikó Imre* grófot, az erdélyi Főkormányshévez ideiglenes elnökét és utódának egyelőre ideiglenesen *Ludwig Folliot de Crenneville* gróf altábornagyot nevezi ki. → **1867. április 2.**

1861. november 28. Felosztatják az erdélyi megyei, széki és városi törvényhatóságokat a **március 25-i** ideiglenes főispáni utasítás előírásainak túllépése miatt.

1861. november 29. Az uralkodó saját kérésére felmenti *Scitovszky János* hercegprímást Esztergom vármegye örökös főispáni tisztségéből.

1861. december 12. Szlovák küldöttség Bécsben átnyújtja az uralkodónak a júniusi turócszentmártoni nemzeti kongresszus emlékiratát.

1861. december 19. A pesti Nemzeti Színházban nagy sikerrel mutatják be *Mosonyi Mihály* „Szép Ilonka” című 5 felvonásos operáját.

1861. december 20. A munkácsi püspök vezetésével összeült rutén értelmiségi „magántanácskozmány” elutasítja *Adolf Dobrzanszky*nak a bécsi központú rutén területi autonómia iránti kezdeményezését, s az uralkodóhoz intézett memorandumában a magyarsággal való együttélés mellett foglal állást és kifejezi a nemzetiségi jogok törvénybe foglalásának kívánalmát.

1861. december 21. *Szalay László*t választják *Toldy Ferenc* helyett a Magyar Tudományos Akadémia titkárának. → **1865. január 26.**

1861. december 23. *Cuza* román fejedelem hivatalos proklamációban bejelenti a két dunai fejedelemség, Moldva és Havasalföld egyesülését Románia néven.

1861 – az év folyamán *Francois Coignet* kifejleszti a beton fémháló igénybevételével való megerősítését, a vasbetonépítés technikáját. – *Jedlik Ányos* a pesti egyetem szertárában megszerkeszti „egysarki villámindítóját”, az első unipoláris villamos gépet, amelyet *Nuss Antal* pesti műszerézmester kivitelez. Az egyetem szertárába bevételezett szerkezet a világ első dinamója, melynek leírása a dinamó elvet tartalmazza. – Behozzák Magyarországra a *Fowler*-típusú,

csigarendszerrel működő első gőzekét, amelyet a Moson megyei Köpcsényben mutatnak be és *Schulhoff József* Temes megyei birtokán, Dentán helyeznek üzembe. – Üzembe helyezik az aninai vasműveket. – A pesti Röck-gyárban elkészül az első hazai gyártású, nyolc lóerős gőzcséplőgép. – *Krámer Sámuel* megnyitja önálló kárpitos műhelyét Pesten, amely a lakásdíszítő iparban és a dekoratív lakásberendezés terén irányadó szerepet játszik. – *Hamerli János* megnyitja Pécsen az első kesztyűkészítő üzemét, amellyel megteremti a tömeges kesztyűgyártás lehetőségét. – *Lévay Henrik* megalapítja az Első Magyar Vizontbiztosítót és a Pannonia Magyar Vizontbiztosító Intézetet. – Bécsben nyilvános utcai illemhelyeket rendszeresítenek a higiénikus viszonyok javítására. – *Korányi Frigyes* Szabolcs vm. főorvosa javaslatára a megyében kötelezővé teszik a himlőoltást. – Marhavész pusztít Magyarországon. A megbetegedések 16 megyében, 57 településen fordultak elő, ahol 19506 szarvasmarhát kitevő teljes állományból összesen 2390 darab betegedett meg s közülük novemberig 1268 darab pusztul el. – Megindul az Erdélyi Múzeum Egylet évkönyveinek megjelenése *Brassai Sámuel* szerkesztésében. – Megjelenik a Matematikai és Természet-tudományi Közlemények, 1944-ig marad fenn. – Elkészül *Székely Bertalan* „Dobozi Mihály és hitvese” című festménye; *Izsó Miklós*: Juhász (Búsuló juhász) című szobra, amelyet 1862-ben mutatnak be Pesten. – Megjelenik magyar nyelven *Liszt Ferenc* 1859-ben franciául már kiadott tanulmánya „A cigányokról és a cigányzenéről”. – Újvidéken megnyílik a Szerb Nemzeti Színház. – Megalakul a Brassói Torna Egylet.

1862

1862. január 2. Megjelenik a „Gyógyszerészeti Hetilap” *Schédy Sándor* szerkesztésében. 1944. május 18-án szűnik meg. Megindul Határozati Párt balszárnyának lapja „A Jövő” heti kétszeri megjelenéssel *Kövér Lajos* szerkesztésében. **1863. március 29-én** szűnik meg a napilappá alakuláshoz szükséges engedély hiányában.

1862. január 12. Megjelenik Pesten *Madách Imre* „Az ember tragédiája” című drámája, 1861. évi impresszummal.

1862. január 19. *Szilágyi Virgil* „A nemzetiségi kérdés Magyarországon (hazánkban)” címen cikksorozatot indít a Jövő, a szélsőbal lapjának hasábjain, amelyben a magyarországi népek együttélését polgári demokratikus önkormányzati rendszerre épülő állam keretében vázolja fel.

1862. január *Divald Adolf* és *Vágner Károly* szerkesztésében Selmecebányán megindul az „Erdészeti Lapok” havi folyóirat megjelenése. **1924**-ben szűnik meg.

1862. február 3–március 29. Az erdélyi szász univerzitás nagyszebeni gyűlése Magyarország és Erdély uniója ellen, valamint a *Februári Pátens* elfogadása mellett foglal állást. Az uralkodóhoz intézett feliratában kéri az erdélyi országgyűlés összehívását a nemzeti jogegyenlőséget megvalósító négy erdélyi nemzetiségi terület (román terület, magyar megyék, székely terület és a szász székek) kialakítása végett.

1862. február 12. Helytartótanácsi rendelet megadja a pesti egyetemnek a tanári képezés, az egyetem mellett tanárvizsgáló bizottság alakításának jogát. A tanári vizsgára jelentkezés feltétele az érettségi bizonyítvány, a hároméves szakirányú egyetemi tanulmányok igazolása, filozófiai, pedagógiai és német nyelvi ismeretek elsajátítása, továbbá annak a nyelvnek a tudományos ismerete, amelyre a képezés szól (magyar, szlovák, rutén, szerb, román).

1862. február 28. Felségsértés vádjával – hírlapírói működése és az emigrációval tartott kapcsolata miatt – letartóztatják *Szilágyi Virgil* ügyvédet, *Táncsics Mihály* védőjét. → **1862. november 19.**

1862. február Az emigráns *Kossuth Lajos* meglátogatásából visszatérően Peschierában letartóztatják *Mezei Lipót* orvost, a Határozati Párt balszárnyának politikusát. → **1862. november 19.**

1862. február A Dunán feltorlódozó jégtorlasz súlyos árvizet idéz elő, amely átszakítja a paks-gerjени töltést és közel 46 km² területet önt el. A folyó jobb partján is jelentős károk keletkeznek, az árvíz Kalocsán 600 házat dönt romba.

1862. március 13. A „Magyar Sajtó” szerkesztését Jókai Mór veszi át, melynek révén bevallottan a Határozati Párt lapja lesz. → **1863. január 1.**

1862. március 15. A 48-as forradalom évfordulója alkalmából országszerte megemlékezéseket tartanak, amelynek során Rozsnyó lakossága ünnepi díszkivilágítással ünnepel.

1862. március 29. Poroszország osztrák tiltakozás ellenére a szabadkereskedelem elvére épülő kereskedelmi szerződést köt Franciaországgal, amely keresztezi a védővámot alkalmazó Ausztriának az **1853. február 19-i** osztrák–porosz kereskedelmi szerződésben kilátásba helyezett csatlakozását a Német Vámegelethez.

1862 tavaszán házkutatás-sorozat, többek között *Vidáts János* gépgyáros lakásán, aki a szélsőbal lapjának, a Jövőnek irányításában és a feloszlott, de illegálisan tovább élő honvéd egyletek hálózatának fenntartásán tevékenykedik.

1862. április 15. *Klapka György* a balkáni diplomáciai tárgyalásokra induló olasz kormány megbízott, *Marco Antonio Canini* felkérésére „Egy dunai konföderáció programja” címmel készít francia nyelvű tervezetet, amely Magyarország, Erdély, Horvátország, Szlavónia, Dalmácia, Románia és Szerbia társulását és közös vámterületét irányozza elő a francia hivatali nyelvet használó közös végrehajtó hatalom létrehozásával. A kétkamarás közös törvényhozás által két évre választott végrehajtó szövetségi tanács hatásköre a kül-, a védelmi-, a pénz- és kereskedelempolitikára terjed ki. A programot *Pulszky Ferenc* is aláírja. → **1862. május 1.**

1862. május 1. *Kossuth Lajos* kifejti elgondolásait a Dunai Konföderációról *Marco Antonio Canininek*, amelyben az állami társulás Klapka által kezdeményezett formája mellett javasolja az Erdély hovatarozásáról döntő népszavazást és állást foglal a nemzetiségek municipális (törvényhatósági) szintű nyelvhasználatának biztosítása érdekében. Egyúttal Caninit felhatalmazza, hogy a Dunai Szövetség tervét balkáni diplomáciai tárgyalásain felhasználhatja. → **1862. május 18.**

1862. május 1–november 1. A technikai haladás népszerűsítése jegyében rendezik Londonban a második világkiállítást. A hat és fél hektárt lefedő kiállítási épületben a kiállítók számának megsokszorozódása a hatmillió látogatónak elsősorban az ipari és mezőgazdasági termelés mennyiségi növekedését, s kevésbé a technikai újításokat reprezentálja. A közel négyszáz magyar- és erdélyországi kiállító döntő hányada mezőgazdasági eredetű termékkel szerepel, s csupán ötöde mutat be kézmű- vagy gyáripari készítményt. A kiállított termékek fele díjazásban részesül, ami az értékelés üzleti szempontjait jelzi.

1862. május 18. *Helfy Ignác* a *L'Alleanza* című milánói lapban Kossuth beleegyezése nélkül közreadja a Dunai Szövetség tervét, amit neki csak tájékoztató végett küldött meg. → **1862. június 1.**

1862. május 22. Ausztria 28 évre szóló kereskedelmi és hajózási szerződést köt az Oszmán Birodalommal, amely egységesen 8%-os vámot vet ki az osztrák árukra, de differenciáltan kedvezményes vámokat irányoz elő a határ menti területekre irányuló áruforgalomra (Románia, Szerbia, Bosznia és Hercegovina).

1862. június 1. A Határozati Párt vezetői értekezletükön elutasítják Kossuth Dunai Szövetség tervét, noha a párt balszárnya ugyanakkor rokonszenvez a Kossuth-féle elgondolásokkal. → **1862. június 2.**

1862. június 2. *Eötvös József* br. lényegében a Felirati Párt nevében, a „*Kölnische Zeitung*” hasábjain levelet közöl Kossuth Lajoshoz, amelyben elutasítja a Dunai Szövetség tervét. → **1862. június 6.**

1862. június 6. és 17. *Kecskeméthy Aurél* a „Sürgöny” című hivatalos lapban élesen megtámadja Kossuth Lajosnak a Dunai Szövetség tervéről kifejtett nézeteit. → **1862. június 7.**

1862. június 7. A Magyar Sajtó, a Határozati Párt lapja elhatárolja magát a Dunai Szövetség tervétől.

1862. június 30. Önálló horvát legfelső törvényszéket, hétszemélyes táblát állítanak fel Zágrábban.

1862. július 18. *Than Károlyt* kinevezik a pesti egyetem kémia nyilvános rendes tanárának.

1862. július 21. Poroszország elismeri az Olasz Királyságot. Döntését az osztrák kormánynak azzal indokolja, hogy Firenze garanciát adott a *status quo* megőrzésére.

1862. július 27. Legfelső kézirat *Forgách Antal* gr. kancellárhoz, elrendeli Magyarország nem magyar ajkú lakói nyelvi jogait és nemzeti fejlődésének lehetőségét pontosan rögzítő törvényjavaslat elkészítését, amelyet az uralkodó a legközelebbi magyar országgyűlés elé terjesztendő királyi proposíciók közé kíván felvenni.

1862. augusztus 2. Petőfi Sándor első köztéri szobrát, *Gerenday Antal* alkotását a legnagyobb csendben felállítják Kiskőrösön, a „remélhető jobb időkre” halasztva a tömegeket mozgósító ünnepséget.

1862. augusztus 20. Az uralkodó engedélyezi a száz hold feletti birtokosok hitelezésére szövetkezeti alapon működő jelzálog bank, a Magyar Földhitelezet létesítését és az utólagos országgyűlési jóváhagyás feltételével hozzájárul az országos alapból félmillió osztrák értékű forint igénybevételéhez a bank tartalékalapjának feltöltéséhez. → **1863. július 1.**

1862. augusztus 21. Az uralkodó jóváhagyja a szlovák irodalom, nyelv, kultúra és tudomány ápolását végző, felekezeteket átfogó közművelődési egyesület, a Matica Slovenska alapítását és statútumát. → **1863. augusztus 4.**

1862. szeptember 16. Nagyrőcén megnyílik a szlovák evangélikus gimnázium.

1862. szeptember 23. *I. Vilmos* porosz király *Otto von Bismarckot* ideiglenesen, **október 8-án** véglegesen Poroszország miniszterelnökének és külügyminiszterének nevezi ki.

1862. szeptember–november A Vas vármegyei Ó- és Újkörtvélyes (ma Elterndorf és Zahling, Burgenland) parasztsága ellenszegül a herceg *Batthyány Fülöp* németújvári uradalmának megítélt hegyvám tartozás végrehajtásának. Először távozásra kényszerítik a végrehajtás foganatosítására 18 csendőrrel kiszálló németújvári járási szolgabíró, majd néhány nap múlva a községi bíró házában fogságba vetik az eset kivizsgálására érkező járási főszolgabíró és a vármegyei első alispánt, a csendőröket pedig kiűzik a községből. Az ellenszegülő községeket Németszentgrót (ma Gerersdorf bei Güssing) és Patafalva (Poppendorf) lakói közül többen támogatják. A foglyul ejtett tisztviselőket a csendőrök támogatására kivezényelt öt szakasz vértes katonaság súlyos sebesüléseket okozó fegyverhasználat révén szabadítja ki. A lázadásban való részvétel miatt a négy község lakói közül hatvanhét előzetes letartóztatásba helyezett személy ellen indul katonai törvényszéki eljárás.

1862. október 1. Újjáalakul az egységes Magyar Országos Építészeti Igazgatóság az 1860-ban összevont kerületi építészeti igazgatósági osztályok és a Temesvári Országos Építészeti Hivatal egyesítésével. A Helytartótanács alárendeltségében működő országos hatóság állami feladatainak egy részét a megyék veszik át.

1862. október 1. Megnyitják a Déli Vasút Sziszek–Steinbrück (magyar határ) közötti vonalát.

1862. október 2. Megindul Nagyváradon heti kétszeri megjelenéssel a „Bihar” c. politikai, társadalmi, kereskedelmi közlöny *Győrffy Gyula* szerkesztésében. **1883. november 1-én** szűnik meg.

1862. október 9. Sajtóvétség miatt három hónapra betiltják a Bolond Miska c. élclap megjelenését.

1862. október 16. *Preysz Mór* kémikus a Hegyaljai Borművelők Egyesületében a gyakorlatban bemutatja – a névadó francia kémikust, *Louis Pasteurt* három évvel megelőzve- csíramentesítési, „pasztörözési” eljárását.

1862. október 16. Épületkárokkal járó földrengés Brassóban, amelyet Nagyzebenben és Székelyföld déli részén is észlelnek.

1862. október 24. A hadsereg segítségével Görögországban megfosztják trónjától a nemzeti felszabadító törekvéseket nem támogató uralkodót, a Wittelsbach-házból származó *I. Ottó* királyt. → **1863. március 20.**

1862. november 19. Az uralkodó feleségének felgyógyulása örömére és névnapja kapcsán elengedi az **1861. november 5-én** Magyarországon bevezetett *provizórium* során felállított haditörvényszékek politikai elitéltjei büntetésének hátralévő részét, leállítja a folyamatban lévő vizsgálatokat, és büntetlenséget biztosít az engedély nélküli hazatért emigránsoknak. Az amnesztia folytán *Mezei Lipót* és *Szilágyi Virgil* visszanyeri szabadságát.

1862. december 4. A Pesti Napló közleménye: *Apponyi György* gróf országbíró Bécsbe utazik a „kiegyenlítés” ügyében. Apponyi az uralkodó felkérésére, *Forgách Antal* gróf kancellár tudtával készíti kiegyezési tervét *Mailáth György*, *Sennyey Pál* báró és *Ürményi József* konzervatív politikusok közreműködésével. A birodalom nagyhatalmi állását és „a Magyar Korona országainak történeti-politikai jogállását” biztosító „egyenjogú dualizmus” bevezetését javasolja. → **1863. március 9.**

1862. december 4. *Ferenc József* szentesíti az Osztrák Nemzeti Bank jogállásáról szóló törvényt, amely a jegybank államtól való függetlenségének elvére épül és így a jegybank korábban nem élvezett autonómiához jut. A törvény előírja a felhalmozott államadósság törlesztésének ütemtervét, szabályozza a jegybank és az állam közötti jövőbeni kölcsönműveletek feltételeit és a bank szabadalmát **1876. december 31-ig** meghosszabbítja.

1862. december 18. Az uralkodó felmenti *Adolf Pratobevera* báró igazságügy-minisztert és utódának Dr. *Franz Hein* sziléziai tartományfőnök helyettest nevezi ki. → **1865. július 27.**

1862 – az év folyamán *Niklaus Riggerbach* svájci gépmester fogaskerekű vasútrendszere szabadalmat nyer, amelynek alapján 1871-ben Svájcban épül meg Európa első fogaskerekű hegyi vasútja. – Termelni kezd a műtrágyát előállító első hazai üzem, az óbudai Festetich féle „guanógyár.” – Aninán megkezdik faszén helyett, a koksszal történő vasolvasztást. – Megalapítják a Dreher-féle sörgyárat Kőbányán a Serház Társaság üzemének megvásárlásával. – *Kiss Márton* újrakezdi a szalámigyártást Szegeden. – A viszontbiztosítás hazai elterjesztésére két millió forint alaptőkével megkezdí működését a „Pannónia Magyar Viszontbiztosítási Intézet”, amelynek vezérigazgatója *Lévay Henrik*. – Egykorú felmérés szerint Pesten 1862-ben 59 hírlapot adnak ki, amelyből 43 magyar, 1 magyar-német, 11 német, 3 szláv (szlovák) és 1 román nyelven. – Megjelenik *Vajda János* Önbirálat című műve Lipcsében és Polgárosodás című röpirata Pesten Aristides álnéven; Pesten *Kemény Zsigmond* báró Zord idő című regénye. – A Pesti Napló folytatásban közli *Jókai Mór* Az új földesúr című regényét, amelyet önálló könyvként 1863-ban adnak ki. – Elkészül *Liszt Ferenc* Szent Erzsébet legendája

című oratóriuma. (Bemutató: Pest, 1865. augusztus 15.) Az Újvidéki Szerb Színház előadja Szigligeti Ede „Szökött katona” c. színművét. – Megépül *Máltás Hugó*, Budapest, Fő utcai (ma 3. sz.) bérháza, romantikus stílusú ornamentikával. – Megalakulnak az első evezős sportegyesületek, a Pesti Evezős és Vitorlázó kör és a Pozsonyi Hajós Egylet. → **1863. április 16.**

1863

1863. január 1. *Jókai Mór* szerkesztésében megindul „A Hon”, a határozati Párt önálló napilapja. – A „Magyar Sajtó” szerkesztését *Vajda János* veszi át, aki azt az „európai szabadelvűség és a polgárosuló népiség” orgánumának hirdeti. → **1863. július 1.**

1863. január 7. Szegeden megindul a vezetékes vízellátás, amelyet a várossal kötött szerződés alapján 25 évre szóló koncesszióval a Kiviteli Gőzmalom Rt. létesít és működtet.

1863. január 10. Londonban megnyitják a világ első, gőzmozdony vontatású földalatti vasútvonalát.

1863. január 22. Lengyel nemzeti felkelés tör ki Orosz-Lengyelországban. → **1863. február 8.**

1863. január Megindul Esztergomban a „Magyar Sion” című egyháztörténelmi havi folyóirat *Knauz Nándor* szerkesztésében. Megszűnik **1869 decemberében**.

1863. február 3. Az uralkodó jóváhagyja az „Országos Magyar Képzőművészeti Társulat” alapszabályzatát. → **1863. június 6.**

1863. február 8. Orosz–porosz megállapodást írnak alá Szentpétervárott, az ottani porosz követ neve után az *Alvensleben-konvenciót*, amely felhatalmazza az orosz kormányt, hogy porosz terület felhasználásával is hajthat végre katonai akciót a lengyel felkelők ellen. Ennek révén Poroszország biztosítja az orosz támogatást a német hegemóniáért folyó küzdelemben.

1863. március 9. *Apponyi György* gróf országbíró kancelláriai tájékoztatást kap „kiegyenlítési” emlékirata elutasításáról. → **1863. április 8.**

1863. március 9. Megjelenik *Josef Miloslav Hurban* evangélikus szlovák folyóirata, a „Církení listy”, amely nagy figyelmet fordít a szlovák nemzeti törekvéseknek és a *protestáns pártok* körüli küzdelmeknek.

1863. március 20. A görög nemzetgyűlés a Glücksburg-házból származó IX. Keresztély dán király fiát – nagyhatalmi jóváhagyással – *I. György* néven királlyá választja.

1863. március 28. *Deák Ferenc*nek ünnepélyesen átnyújtják az 1861. évi országgyűlés képviselőinek fényképet tartalmazó díszalbumot, aki beszédében a törvényesség és az uralkodó iránti hűség együttes hangoztatásával jelzi az 1861-ben megfogalmazott elvei melletti kitartását.

1863. március 29. Poroszország osztrák tiltakozás ellenére kereskedelmi és vámszerződést köt Franciaországgal. A szerződés feltételei, elsősorban a legnagyobb kedvezmény elvének a porosz vezetésű Német Vámegylet tagállamaira való kiterjesztése, lehetetlenné teszik a Habsburg Monarchiát magában foglaló német vámközösség kialakulását, amelyet az 1853. évi porosz–osztrák kereskedelmi szerződés irányoz elő.

1863. április 8. Az uralkodó fölmenti tisztségétől *Apponyi György* gróf országbíró, és utódjául *Andrássy György* grófot nevezi ki.

1863. április 16. Pozsonyban megrendezik a Dunán az első hivatalos magyarországi evezősversenyt. → **1863. június 8.**

1863. április 20–23. A nagyszebeni román nemzeti konferencia ünnepélyesen elismeri az *Októberi Diplomát* és a *Februári Pátenst*, késznek nyilatkozik a Birodalmi Tanácsban való részvételre, kéri Erdély nemzetiségi alapon történő közigazgatási beosztását, egyetem felállítását, a románok és román nyelv közigazgatási és igazságszolgáltatási alkalmazását.

1863. április 21. Legfelső kézirat **július 1-re** Nagyszebenbe összehívja az erdélyi országgyűlést a román nemzet egyenjogúsításának kimondására, a Birodalmi Tanácsban való erdélyi képviselő elfogadására, az erdélyi három nyelv közigazgatási használatának szabályozására, a közigazgatási beosztás, ill. a közigazgatás és igazságszolgáltatás szervezetének átalakítására, valamint a földtehermentesítés lebonyolításának, telekkönyv bevezetésének és hitelbank felállításának megtárgyalására. Szavazati joggal a 24. életévüket betöltött férfiak rendelkeznek, egyrészt a magasabb iskolai végzettséget elismerő értelmiségi cenzus alapján, másrészt, ha a fejadó beszámításával évi nyolc forint egyenes adót fizetnek. A magas anyagi cenzus kizárja a korábban választójoggal rendelkező parasztnemesek négyötödét a választáson való részvételből. → **1863. június 15.**

1863. április–május *Jámbor András* pesti szabómester és *Somogyi József* volt honvédőrnagy szervezkedést indít Magyarország függetlenségének kivívására. A mozgalmat – a fizetett ügynökként működő *Asbóth Lajos* volt honvéd ezredes besúgására – május végén fölfedik és résztvevőit az év folyamán sorra elfogják.

→ **1864. június 10.**

1863. május 17. Liptószentmiklóson tüntetés kezdődik *Michal Miloslav Hodza* evangélikus lelkész és *Jan Drahotin Makovicky* tanár mellett, akit *Lehoczky Béla* vármegyei csendbiztos bántalmazott. A megyei tisztviselőt haditörvényszéki eljárás alá vonják.

1863. június 4. Megalakul Pakson – *Rosty Pál* földrajzi utazó kezdeményezésére – a Tolna megyei Evezős Egylet, amely a versenysport terjedését jelzi.

1863. június 4. Késői fagy és dér súlyos károkat okoz a dunántúli és alföldi szőlőkben és gyümölcsösökben.

1863. június 5. Arad megyéből a főispán az aszály okozta takarmány- és legelőhiány miatti nagyarányú szarvasmarha, ló és juh elhullásáról számol be. Sokhelyütt már a házakat borító zsúpszalmát is feletetik az állatokkal.

1863. június 6. Az „Országos Magyar Képzőművészeti Társulat” megnyitja első kiállítását Pesten egy Nagyhíd utcai ház első emeletén bérelt helyiségben.

1863. június 8. Pesten a Lánchíd és a Margitsziget közötti Duna-szakaszon nagy nézőközönséget vonzó evezősversenyt rendeznek. Ettől kezdve állandósulnak a pesti Dunán az évi evezősversenyek.

1863. június 14. Hajnali földrengés okoz riadalmat Kiskunmajsán, de kisebb épületkárok (kémények ledőlése, kemencék összeomlása) a szomszédos Jász-szentlászlón keletkeznek.

1863. június 20. A magyar udvari kancellár leirata a munkásegyletek alapításának elutasítására figyelmezteti a Helytartótanácsot.

1863. június 25. A Birodalmi Tanács (parlament) felirati vitájában *Johann Nepomuk Berger* osztrák liberális képviselő a kivárás politikája helyett megegyezést sürget a magyarokkal. A Birodalmi Tanácsban ismertetik 11 csehországi képviselő nyilatkozatát, akik tiltakozásul távol maradnak ülésektől, mert a *Februári Pátens* választási rendszere sérti a cseheket nemzeti jogaikban, a magyarok távolmaradása pedig érvénytelenné teszi működését, hiszen a csonka

Birodalmi Tanács jogtalanul tárgyalja az egész birodalom költségvetését. → **1863. június 6.**

1863. június 25. A magyarországi aszály miatt munka nélkül maradtak foglalkoztatására legfelső elhatározás a magyarországi igazgatási költségekből 500 ezer forintot csoportosít át közmunkák indítására. → **1863. július 31.**

1863. június 28–29. Húsz énekkar részvételével megtartják Sopronban az ország első dalostalálkozóját.

1863. július 1. A Magyar Földhitelintézet 3,4 millió osztrák értékű forint alaptőkével ténylegesen megkezdí működését.

1863. július 1. A „Magyar Sajtó” szerkesztését *Vajda Jánostól Pákh Albert* veszi át, de a lap polgárosodást hirdető programja kevés visszhangra talál. Utolsó száma **1865. december 8-án** jelenik meg.

1863. július 15. Az elhúzódo választások miatt a legfelső leiratban megjelölt időpontnál két héttel később megnyílik Nagyszébenben az erdélyi országgyűlés, amelyre 49 román, 44 magyar és 33 szász jelölt szerez választás útján mandátumot, míg az uralkodó minden nemzetből 11–11 „társadalmi tekintélyt” ún. *regalistát* hív meg. Az országgyűléstől a megválasztott és regalistaként meghívott magyar képviselők nagy többsége az érvényesnek tekintett alkotmányos törvények megsértése miatt távol marad. A másnapi ülésen a magyar díszruhában megjelenő királyi biztos, *Ludwig Folliot de Crenneville* gróf altábornagy olvassa fel a trónbeszédet, amely mind az 1691. évi *Diploma Leopoldinumot*, mind az 1848. évi uniót érvényteleníti, és az *Októberi Diploma* és a *Februári Pátens* törvénybe iktatására szólít fel és a polgári jogegyelőségen alapuló képviseleti rendszert ígér. → **1863. július 22.**

1863. július 17. Békés megye főispáni helytartója közel hatvanezerre becsüli a vármegyében az aszály miatt a mezőgazdaságban munkát nem találó, közmunkára szoruló személyek számát. → **1863. augusztus 16.**

1863. július 22. Az erdélyi országgyűlés magyar képviselői *Groisz Gusztáv* ideiglenes házelnökkel nyilatkozatban közlik, hogy az alkotmányos törvények megsértése miatt távol maradnak az erdélyi országgyűléstől. Az uralkodóhoz intézett feliratukban törvénytelennek minősítik a nagyszébeni országgyűlést, az unió törvényessége mellett érvelnek és kifejezik készségüket, ha az uralkodó visszatér a törvénynek alapjára, „magunk fogjuk ajánlani alkotmányos úton államszerkezetünkben a korszellem által igényelt változtatásokat; meg fogjuk

mutatni, hogy a birodalom egységének a Pragmatika Sanctio értelmében nem ellenségei hanem köteles hívei vagyunk; ... s meg fogjuk mutatni, hogy nemcsak szavakban vagyunk bőkezűek, elismervén a hazánkban létező minden nemzetiségnek és azok között a románoknak is nemzeti és vallásos egyenjogúságát.” → **1863. július 30.**

1863. július 23 és 28. *Richard Wagner* nagysikerű hangversenyt ad Pesten.

1863. július 30. Legfelső kézirat érvényteleníti a lemondott erdélyi magyar képviselők mandátumát és választókerületeikben új választások megtartását rendeli el, felszólítva a választókat olyan képviselők választására, akik részt vesznek az erdélyi országgyűlés munkájában. → **1863. augusztus 14.**

1863. július 31. A magyarországi aszály miatt munka nélkül maradtak foglalkoztató közmunkák indítására és a kisbirtokosok hitelellátására a magyar országos alap terhére a pénzügyminisztérium 2 millió forint hitelt biztosít. → **1863. szeptember 15.**

1863. augusztus 3. Buda város díszpolgárnak választja *Ganz Ábrahámot*.

1863. augusztus 3. Torontál megye főispáni helytartója az aszály miatt munkanélküli lakosság körében az éhínség megelőzésére közmunkák indítását sürgeti. → **1863. december 5.**

1863. augusztus 4. Turócszentmártonban megtartja alakuló ülését a szlovák nyelv, irodalom, kultúra és tudomány ápolására létrehozott közművelődési egyesület, a *Matica Slovenska*, amelynek alaptökéjéhez az uralkodó 1000 aranyforinttal járul hozzá. Elnöknek *Stefan Moyses* besztercebányai katolikus püspököt, első alelnöknek *Karol Kuzmányt*, a protentáns pápens szerint szervezett pozsonyi evangélikus egyházkerület püspökét, másodalelnöknek *Ján Országh* turóci katolikus főesperest választják.

1863. augusztus 14. A megüresedettnek nyilvánított erdélyi választókerületekben e határnappal megismételt választásokon – kettő kivételével – a korábbi magyar képviselőket választják meg a nagyszebeni országgyűlésbe, akik tiltakozásul ismét bojkottálják az országgyűlést és ünnepélyesen lemondanak a mandátumukról. → **1863. augusztus 21.**

1863. augusztus 16. Békés vm. főispáni helytartója az országos rendkívüli szárazság miatt munka nélkül maradt agrárlakosság körében éhséglázadás megnyilvánulásait tapasztalja. → **1863. szeptember 15.**

1863. augusztus 17. *I. Ferenc József* elnökletével megkezdődik a Német Szövetség reformját tárgyaló német fejedelmi gyűlés a Majna menti Frankfurtban, amelyen *I. Vilmos* porosz király – miniszterelnöke, *Otto von Bismarck* gróf tanácsára – nem vesz részt. → **1864. szeptember 1.**

1863. augusztus 21. A nagyszebeni csonka erdélyi országgyűlés felirata nem tekinti „teljes jogérvényűnek” az Erdély és Magyarország unióját kimondó 1848. évi törvényt, elutasítja a korábbi alkotmányosságra való visszatérést és helyesli alkotmányos törvények mellőzésével ideiglenes uralkodói rendelkezés alapján az üléselő erdélyi országgyűlés összehívását, tudomásul veszi *Ferenc József* 1848. évi trónralépését és kinyilvánítja szándékát az „állandó és visszavonhatatlan állami alaptörvény”, az *Októberi Diploma* és a *Februári Pátens* elfogadására. A felirat elleni tiltakozásul a liberális szász unionista, *Franz Brennenberg*, Brassó vidéki képviselő lemond mandátumáról. → **1863. szeptember 17.**

1863. augusztus Zágráb város és a vármegye felhívására gyűjtés indul Horvátországban az aszály sújtotta magyar alföldi lakosság megsegítésére.

1863. szeptember 1. A német fejedelmek frankfurti gyűlése elfogadja a Német Szövetség osztrák vezetést biztosító intézményi reformját, de a távolmaradó Poroszország ellenállása megghiúsítja annak életbe léptetését. → **1863. szeptember 29.**

1863. szeptember 15. Az aszály sújtotta 14 magyarországi vármegye közel 1,7 millió lakosának megsegítésére – a 4,75 millió mérő terméskiesés pótlására, a közmunkák kiterjesztésére, a kisbirtokosoknak vetőmag és igásállat beszerzéséhez kölcsön biztosítására és az ínségesek támogatására – legfelső elhatározás teszi lehetővé a pénzügyminisztérium által a magyar országos alap terhére 30 millió forint kölcsön folyósítását. A közmunkák kiterjesztésére, a losonci, az alföldi és Nyíregyháza–Máramaros vasút építésére, ill. a Tisza szabályozására 5 millió forintot irányoznak elő.

1863. szeptember 17. A nagyszebeni erdélyi országgyűlés megszavazza a románok nemzeti és vallási egyenjogúsításáról szóló törvényjavaslatot, amelyet az uralkodó némi módosítással **1863. október 26-án** szentesít. → **1863. szeptember 29.**

1863. szeptember 19–26. A Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Egyesülete a szabadságharc leverése utáni első vándorgyűlését tartja Pesten. Ettől kezdve ismét rendszeressé válik az ország különböző városaiban tanácskozó tudományos rendezvény.

1863. szeptember 29. A porosz király a frankfurti fejedelmi gyűlés tagjaihoz intézett nyilatkozatában elutasítja a **szeptember 1-én** elfogadott szövetségi reformot. A szövetségi ügyek vezetésében teljes egyenjogúságot követel Poroszország és Ausztria számára.

1863. szeptember 29. A nagyszebeni erdélyi országgyűlés megszavazza a három országos nyelv, a magyar, a német és a román közhivatali használatáról és egyenjogúsításáról szóló törvényjavaslatot, amelyet az uralkodó **1863. november 21-én** megerősít, de csak **1865. január 5-én** szentesít. Gyakorlati alkalmazására így ténylegesen nem került sor. → **1863. szeptember 30.** → **1863. október 4.**

1863. szeptember 30. A nagyszebeni csonka erdélyi országgyűlés törvénybe iktatja az *Októberi Diplomát* és a *Februári Pátenst*. → **1863. október 4.**

1863. október 4. Legfelső kézirat élethossziglan kinevezi a Birodalmi Tanács felsőházának kilenc erdélyi tagját, a magyar *Béldy György* grófit, *Nemes Ábrahám* grófit, *Fogarassy Mihály* címzetes katolikus püspököt, a szász *Joseph Bruckenthal* bárót, *Ludwig Rosenfeld* bárót és *Paul Binder* evangélikus püspököt, a román *Constantin Popp* bárót, *Andrei Şaguna* görögkeleti püspököt és *Alexandru Sterca-Şuluţiu* fogarasi görög katolikus érseket. → **1863. október 10.**

1863. október 5. Szokolcán szlovák nyelvű gazdasági hetilap (*Obzor, noviny pre hospodárstvo, remeslo á domáci život*) indul *Daniel G. Lichard* szerkesztésében, amely 1882-ig marad fenn.

1863. október 10. Az erdélyi országgyűlés megválasztja 26 követét a bécsi Birodalmi Tanács képviselőházba. A birodalmi tanácsi ülészak tartamára elnapolják az erdélyi országgyűlést. → **1863. október 20.**

1863. október 20. A Birodalmi Tanács ünnepélyesen fogadja az erdélyi képviselőket, ahol német, magyar és román nyelven teszik le a képviselői esküt. → **1864. május 9.**

1863. október 20. Az uralkodó felmenti *Matthias Wickenburg* grófit a kereskedelem és közgazdasági miniszteri tisztségéből.

1863. október 25. Felavatják a *Cathry Szaléz* mérnök-vállalkozó által épített Sió-zsilipet. A 13,3 méter széles, hét nyílással ellátott faszerkezet megszünteti a Balaton természetes vízjárását és mesterségesen szabályozott vízállású tóvá alakítja.

1863. október A megüresedettnek nyilvánított erdélyi választókerületekben harmadszor ismételt választáson – a községi választókra gyakorolt kormányzati nyomás ellenére – változatlanul a nagyszebeni országgyűlést bojkottáló magyar képviselők szereznek többséget.

1863. október–november *Nedeczky István* volt honvédszázados Torinóban tárgyal *Kossuth Lajossal*, aki egy galíciai fölkelés, illetve olasz–osztrák háború esetére magyarországi fölkelés előkészítésével bízta meg. → **1863. december 17.**

1863. november 20. Megnyílik az osztrák Államvasút Oravica–Anina közötti vonala. Hossza: 33 km.

1863. november 28. Az aradi rendőrbiztosság jelentése szerint a városban a hónap folyamán az aszály okozta ínség miatt többen éhen haltak.

1863. november–december A bécsi Birodalmi Tanács német liberális többsége a miniszteri felelősség bevezetését követeli.

1863. december 1. Orosházán közmunkát nem kapó ínségesek búzasegély kikényszerítése végett megostromolják a községházát.

1863. december 5. Torontál megye főispáni helytartója hivatalos táviratban jelenti, hogy Fény községben öt ember éhen halt.

1863. december 7. Kolozsvárt három tanéves oktatási idővel magyar tannyelvű Királyi Jogakadémia nyílik, amely 1866-tól áttér a négy tanéves oktatásra.

1863. december 14. Debrecenben a városi közvilágítás céljára *L. A. Riedinger* augsburgi gépgyáros üzembe helyezi az első magyarországi falepárló gázgyárat, amely melléktermékként kokszot és kátrányt állít elő.

1863. december 17. Az ország több városában egyidejűleg megjelenik a *Nedeczky István* által terjesztett, Torinóban nyomtatott proklamáció, miszerint *Kossuth* kormányzó rendeletéből megalakult az „Országos Függetlenségi Bizottmány”, amely „az 1849-i Függetlenségi Nyilatkozat megvalósítását” tűzte ki célul. Egyidejűleg megkezdődik a fölkelés katonai tervének kidolgozása. → **1864. január–február.**

1863 decembere Az orosz csapatok leverik a lengyel felkelést.

1863 – az év folyamán Franciaországban vízre bocsátják *Simon Borgeois* és *Charles Brun* tervezésében az első motoros, sűrített levegővel hajtott tengeralattjárót. – Felfedezik az első magyarországi bauxit előfordulást a Bihar-hegységben. – Országos aszály pusztít, amely különösen az Alföldet sújtja, ahol az ínség csökkentésére népkonyhákat állítanak fel és kereseti lehetőséget biztosító közmunkákat indítanak. – Az évi felmérés szerint a kórházi ágyak száma Magyarországon 3600; a „magyar tartományokban” 842 könyv jelent meg. – Az 1864. évi osztrák statisztika szerint 1863-ban a „magyar tartományokban” az iparban összesen 480 gőzgépet alkalmaznak 8134 lóerővel. A mezőgazdaságban 194 gőzgép üzemel, 1603 lóerővel. – Erdélyi nagybirtokon megjelenik az aratógép, a parasztgazdaságokban terjed a tagosítás, az ugar feltörésére a vaseke. – Megkezdődik az állandó kataszteri felmérés az északkelet-magyarországi megyékben (Abaúj, Zemplén, Ung, Bereg, Szatmár, Máramaros), amelynek irányítására Kassán felmérési igazgatóság létesül *Urban Adalbert* vezetésével. – Az *Oetl* testvérek páncélszekrénygyárat és vasöntődét alapítanak Pesten. – *Schlick Ignác* budai vasöntő Pestre helyezi át tevékenységét és építi fel vasöntőgyárát. – Létrejön a Pannónia Gőzmalom Társaság, amelynek főrésztulajdonosa a terménykereskedő *Wahrmann Mór* és az *Ulmann*-család. – *Kühne Ede* átveszi a résztulajdonába került mosoni mezőgazdasági gépgyár irányítását. – Megalakul a Nyitrai Takarékpénztár. – A Helytartótanács első osztályú fürdőnek minősíti a Felvidéken Bártfát, Lublót, Pöstyént, Szliácsot, Szinnye-Lipócot, Tátrafüredet, Trencsénteplicet és Vihnyét. – Schmidthauer Antal komáromi gyógyszerész megkezd az előző évben Nagyigmánd község közlegelőjén általa felfedezett magnézium-szulfátos keserűvíz palackozását. – Erzsébet királyné intenzíven hozzákezd a magyar nyelv tanulásához. – A szlávokat kereszténységre térítő Cirill és Metód millenniuma alkalmából az év első felében számos megemlékezésre kerül sor elsősorban a szlovákok lakta területeken; a besztercebányai katolikus püspökség ünnepének választja a két szláv apostol névnapját. – Megkezd működését a Dunántúli Történetkedvelők Társasága, amely előkészíti a Magyar Történelmi Társulat megalakulását. → **1867. május 15.** – Megjelenik Genfben *Horváth Mihály* hat kötetes „Magyarország történelme” záró kötete; Kolozsvárott *Kriza János* „Vadrózsák” c. székely népköltési gyűjteménye; Marosvásárhelyen *Mentovich Ferenc* „Új világnézet” című mechanikus materialista szemléletű műve (a cenzúrahivatal elkobozza) és *Zimányi József* „Testgyakorlattal” című munkája, az iskolai testnevelés első magyar nyelvű szakkönyve. – Debrecenben az utcák burkolására használt facölöpöket kockakővel kezdik felváltani.

1864

1864. január 1. Megindul a „Fővárosi Lapok” című irodalmi napilap, *Tóth Kálmán* szerkesztésében. **1903. április 5-én** szűnik meg.

1864. január 11. A Birodalmi Tanácsba való belépést ellenző horvát nemzeti liberálisok napilapja, a „Pozor” felfüggeszti megjelenését, miután már harmadszor születik a lapot súlyosan elmarasztaló bírósági ítélet. → **1865. november 14.**

1864. január 16. Poroszország és Ausztria felszólítja Dániát, hogy mondjon le Schleswig és Holstein annexiójáról. → **1864. február 1.**

1864. január 18. Megnyílik a Pesti Áru- és Értéktőzsde, amelynek első elnöke *Kochmeister Frigyes*, titkára *Sommerfeld Vilmos*.

1864. január–február *Almásy Pál* az 1848. évi országgyűlés képviselőházának alelnöke függetlenségi szervezkedést indít, és kapcsolatba lép a *Nedeczky István* vezette mozgalommal. → **1864. március 13.**

1864. február 1. A porosz–osztrák csapatok átkelnek az Eider folyón, és Schleswig területére lépnek, amely a porosz-osztrák–dán háború kezdetét jelenti. → **1864. április 18.**

1864. február 19. A uralkodó felmenti *August Degenfeld-Schonburg* gróf hadügyminisztert és utódjának *Carl Franck* lovag altábornagyot nevezi ki. → **1866. szeptember 6.**

1864. február 24. A kormány tagjainak ellenjegyzésével kibocsátott császári manifesztum ostromállapotot hirdet Galíciában a „forradalmi pártnak az ország Ausztriától való elszakítására irányuló előkészületei” megfékezésére, s ezért az első hónapban 2087 külföldi állampolgárt toloncolnak ki. Az ostromállapot **1865. április 18-ig** marad érvényben, s ezalatt nyolcezerre tehető a hadbírósi ítéletek száma.

1864. március 13. *Nedeczky István* és csoportja a bécsi forradalom évfordulóján *Kossuth Lajost* és 1849-et éltető tüntetést rendez a pesti belvárosban. → **1864. március 16.**

1864. március 16. A hatóságok – *Asbóth Lajos* volt honvéd ezredes besúgása alapján – letartóztatják *Nedeczky Istvánt*, *Almásy Pált*, *Beniczky Lajos* volt honvéd ezredest és az ellenállási szervezkedés más résztvevőit. → **1865. január 13.**

1864. április 10. *I. Ferenc József* császár testvéröccsét, *Miksa* főherceget Mexikó császáranak kiáltják ki. → **1867. június 19.**

1864. április 18. A porosz és osztrák csapatok a düppeli sáncok áttörésével döntő győzelmet aratnak a dán hadsereg felett. → **1864. május 12.**

1864. április 22. Az uralkodó fölmenti hivatalából *Forgách Antal* gróf magyar udvari kancellárt, s utódjául *Zichy Hermann* grófot, másodkancellárnak *Privitzer Istvánt* nevezi ki.

1864. május 9. A megüresedettnek nyilvánított erdélyi választókerületekben negyedszer ismételt választáson – ha nem is a korábbi mértékben – ismét a nagyszebeni országgyűlést bojkottáló magyar képviselők szereznek többséget. → **1864. május 23.**

1864. május 12. A düppeli sáncoknál megvert Dánia fegyverszünetet köt Poroszországgal és Ausztriával → **1864. augusztus 24.**

1864. május 23. Megnyílik a Birodalmi Tanács ülészaka miatt elnapolt nagyszebeni erdélyi országgyűlés. Napirendjén az erdélyi igazságszolgáltatás és közigazgatás felépítését, Erdély új politikai felosztását, a Birodalmi Tanácsba történő választást, a szolgálmányok megváltását érintő törvényjavaslatok, valamint az erdélyi vasútépítés kérdése szerepel. → **1864. augusztus 10.**

1864. június 3. *Hartmann József* mérnök a pesti Duna-parton iparengedélyt kap „hajógépek javítására és gyártására”. Üzemét az újpesti rakparton építi ki, amelynek forgalmát és hírnevét az addig szokásos fahajók helyett vasuszályok építésével alapozza meg.

1864. június 10. A bécsi haditörvényszék jogerős ítéletet hirdet az **1863 májusában** lefogott *Jámbor–Somogyi-féle* szervezkedés ügyében. *Jámbor András*t elmeagyógyintézetbe utalják, a fővádlottakra kiszabott halálos ítéleteket helyben hagyja, de azokat az uralkodó 20 évi nehéz börtönre változtatja.

1864. július–szeptember Hivatásos román színtársulat első alkalommal vendégszerepel Erdélyben (Brassó).

1864. augusztus 10. Az ötödször ismételt erdélyi választáson a nagyszebeni országgyűlést bojkottáló magyar képviselők megőrzik többségüket. → **1864. október 29.**

1864. augusztus 22. *Henri Dunant* svájci orvos kezdeményezésére tizenhat állam nemzetközi szerződést köt Genfben a háborús sebesültek és betegek ápolásáról és a Nemzetközi Vöröskereszt létrehozásáról.

1864. augusztus 24. *Johann Bernhard Rechberg* gróf osztrák külügyminiszter és *Otto Bismarck* gróf porosz miniszterelnök schönbrunni konferenciáján nem jön létre megegyezés a két hatalom között az elbai hercegségek dolgában. → **1864. október 30.**

1864. augusztus 28. Megalakul a Szegedi Dal- és Zeneegylet a város zenei életének fellendítésére és a zenei képzés megteremtésére.

1864. augusztus második felében korai fagy súlyos veszteséget okoz a dunántúli és az alföldi kukoricatermésben.

1864. szeptember 22. A Szentszék konzisztóriumja elfogadja a nagyszebeni országgyűléstől távolmaradó, a kormánypolitika támogatását nem vállaló *Haynald Lajos* kikényszerített lemondását az erdélyi római katolikus püspökségről. *IX. Piusz* pápa karthágói címzetes érseknek nevezi ki és római szolgálattételre osztja be, amelynek költségét az erdélyi püspökség jövedelméből fedezi. → **1867. április 5.**

1864. szeptember 22. Tűzvész pusztít Szegeden, amely a felsővárosban 72 házat hamvaszt el.

1864. szeptember 28. Londonban megalakul a Nemzetközi Munkásszövetség, az I. Internacionálé, amelynek 1876-ig tartó fennállása alatt a marxisták és anarchisták küzdelme jelentős szerepet játszik. → **1865. augusztus 28.**

1864. október 16. Megnyitják a Pesti Sakk-kört a Velence kávéházban. A kör első elnöke *Széchenyi Ödön* gróf, alelnöke *Erkel Ferenc*, titkára *Cseresnyés István*.

1864. október 27. Az uralkodó fölmenti hivatalából *Johann Bernhard Rechberg* gróf külügyminisztert, s utódjául *Alexander Mensdorff-Pouilly* grófot nevezi ki.

1864. október 29. A Birodalmi Tanács ülészaka miatt elnapolják a nagyszebeni erdélyi országgyűlést. → **1865. szeptember 1.**

1864. október 30. Poroszország és Ausztria békét köt Dániával Bécsben: Dánia lemond Schleswig, Holstein és Lauenburg birtoklásáról Poroszország és Ausztria javára. A hercegségeket a Schleswigben székelő közös osztrák–porosz kormányzat igazgatja, amelynek működése feszültségekhez vezet. → **1865. augusztus 14.**

1864. október 31. *Eötvös József* báró bécsi tartózkodása idején több osztrák politikai személyiséggel találkozik. *Anton Schmerling* lovag államminiszterhez intézett emlékiratában a magyar országgyűlés összehívását javasolja, mint a „kibontakozás” feltételét.

1864. november 1. A Budai Népszínház anyagi nehézségek miatt beszünteti előadásait.

1864. december 1. *Moritz Kaiserfeld* osztrák baloldali liberális képviselő a Birodalmi Tanács ülésén élesen támadja *Schmerling* kivárási politikáját, s a magyarokkal való megegyezést a jogfolytonosság elvének elismerésével, a magyar és birodalmi alkotmány összeegyeztetésre összehívott magyar országgyűlés közreműködésével sürgeti.

1864. december 11. A Birodalmi Tanács pénzügyi bizottsága figyelmezteti a kormányt, hogy ígérete ellenére elmulasztotta a miniszteri felelősségről szóló törvény benyújtását.

1864. december 15. *Popovics Bazil* munkácsi és *Gaganez József* eperjesi görögkatolikus püspök kezdeményezésére a Helytartótanács jóváhagyja az ungvári székhelyű, rutén Szent Bazil Társulat alapszabályait, amelynek célja kárpátaljai a görögkatolikusok irodalmi működésének elősegítése, görögkatolikus szellemiségű, rutén és magyar nyelvű könyvek, folyóiratok és tankönyvek megjelentetése. → **1866. október 1.**

1864. december 24. Legfelső elhatározás a karlócai szerb érsekségből Nagyszebenben önálló román érsekséget állít fel a magyarországi és erdélyi görögkeleti románoknak, amelynek élére *Andrei Şaguna* nagyszebeni püspököt nevezi ki. Az új érsekség alá rendeli az aradi és az **1865. június 6-án** felállított karánsebesi görögkeleti püspökséget.

1864. december 27. *Albrecht* főherceg bizalmasa, *Augusz Antal* báró fölkeresi *Deák Ferencet*, aki a Magyar Korona országai területi és politikai integritása elismerésében, valamint a *Pragmatica Sanctio* elveire épülő jogfolytonosság helyreállításában jelöli meg a Béccsel való kiegyezés feltételeit. A nemzeti egyenjogúság megteremtésére Deák szükségesnek tartja a nemzetiségi nyelvhasználatot és a kultúrintézmények működést biztosító törvény meghozatalát. → **1865. február 25.**

1864 – az év folyamán bevezetik a nagyüzemi acélgyártásban a Siemens-Martin-féle eljárást, amelyben a nyersvas tisztulását biztosító oxidációt regeneratív

tüzelésű lángkemencébe adagolt öntvények és ócskavas adagolásával segítik elő. – A szűkebb Magyarország (Erdély és Horvát-Szlavónország nélkül) évi adója 75,47 millió forint; ebből 28,31 millió egyenes, 47,16 millió közvetett adó. – Az ország évi vastermelése 1,1 millió q. – A Duna Gőzhajózási Társaság 12 588 lóerővel 134 gőzhajót és 544 uszályt járat a Dunán. – Az országban 163 gőzcséplőgépet tartanak nyilván. – Megalakul magyar és osztrák részvényesek kezdeményezésére a Borsod-Miskolci Gőzmalom, amely Északkelet-Magyarország legnagyobb malma lesz. – Megalapítják Pesten 400 ezer ft. alaptőkével az Első Magyar Iparbankot, melynek elnöke *Eötvös József* báró, igazgatója *Conlegner Károly*. – Megalakul 2.700 ezer forint alaptőkével a „Pesti Biztosító Intézet”. (Csak 1879-ben fuzionál az abban az évben alapított Fonciére Általános Biztosító Társasággal). – A pesti *Vidáts-gyár* megkezdí mezőgazdasági gépeinek külföldi értékesítését és ügynökséget állít fel Iaşi-ban, Galaţi-ban és Bukarestben. – *Krolupper József* pesti lámpagyára elkezdí Magyarországon elsőként a petróleumlámpák gyártását. Pest utcáin az olajlámpásokat petróleumlámpákkal váltják fel. – *Havas József* saját tőkével gépgyárat alapít Pesten, amely mezőgazdasági gépeket, vasmacskákat és gépláncokat gyárt. – Üzembe helyezik Brassóban a gázgyárat és bevezetik a gázvilágítást. – Pápán kékfestő üzem (Kluge) és szappangyár (Reizner) létesül. – Megépül a siófoki kikötő a korábbi évben átadott vasútállomás közelében, amely megteremti a település fürdővárossá fejlődésének feltételét. – Felépül a soproni orsolyiták temploma, iskolája és zárdája, *Handler Ferdinánd* tervezésében. – Ez évben a „magyar tartományokban” 143 újságot és folyóiratot adnak ki. – Megjelenik Genfben *Horváth Mihály* a reformkor politikai küzdelmeit tárgyaló „Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-tól 1848-ig” című 2 kötetes munkája; Pesten *Arany János* „Buda halála” című elbeszélő költeménye. – Elkészül *Izsó Miklós* Táncoló paraszt című szobra és *Madarász Viktor* Zrínyi és Frangepán a bécsújhelyi börtönben című festménye. – A Szerb Irodalmi és Tudományos Társaság, a „Matica Srpska” Pestről Újvidékre helyezi át a székhelyét. – Kolozsvárt a katolikus gimnáziumban román „drámai szekciót” szerveznek. – Nagyváradon első alkalommal tart román nyelvű színi előadást *Fanny Tardini* társulata.

1865

1865. január 1. A Pesti Nemzeti Színházban bemutatják Shakespeare „Téli rege” c. színművét.

1865. január 1. *Jovan Jovanović-Zmaj* szerb író – korábbi humoros füzetei folytatásaként – Zmaj (Sárkány) címmel havi satírikus lapot indít Pesten. 1871-ben szűnik meg.

1865. január 2. Színészeti Tanoda nyílik Pesten *Festetich Leó* gróf igazgatásával.

1865. január 5. A minisztertanács a monarchia érdekének nyilvánítja a magyar országgyűlés, ill. előbb a horvát tartománygyűlés összehívását és felfüggeszti a magyarországi közigazgatás és bírósági szervezet átalakításának munkálatait.
→ **1865. január 23.**

1865. január 13. A legfelső katonai bíróság ítéletet hirdet az **1864. március 16-án** elfogott *Almásy Pál* és *Nedeczky István* vezette szervezkedés résztvevőinek perében. A két fővádlottat és *Beniczky Lajost* 20–20 évi, társaikat 14 évi várbörtönre ítélik. → **1865. december**

1865. január 15. „Fényes és nyilvános táncvigalommal” megnyitják a pesti Vigadó épületét, *Feszl Frigyes* alkotását.

1865. január 23. Az uralkodó jóváhagyja a magyarországi közigazgatási és bírósági átszervezés felfüggesztését és megbízza *Zichy Hermann* gr. kancellárt, dolgozzon ki tervet a katonai bíraskodás felfüggesztésének és a további politikai kibontakozásra.
→ **1865. március 6.**

1865. január 26. A Magyar Tudományos Akadémia *Arany Jánost* választja titkárának, az elhunyt *Szalay László* történész utódának.

1865. február 3. A zágrábi „Domobran” c. lapban megjelenik Ivan Mažuranić horvát udvari kancellár szerzőségét valószínűsítő „Szakítsunk a magyarokkal” c. programadó írás, amely az osztrák-magyar dualizmus megelőzésére a Magyarországtól való különválást megerősítő februári pátens és az alkotmányos centralizmus teljes elfogadását hirdeti meg horvát országgyűlési célkitűzésnek. Történelmi perspektívából nem vonja kétségbe a horvát-magyar állami együttélés korábbi szükségességét. A jelenben viszont már nem a tőkeszegény agrár-Magyarországgal való társulást, hanem a Monarchia fejlettebb nyugati feléhez való csatlakozást tartja előnyösnek az elmaradt Horvát-Szlavónország technikai-társadalmi felzárkózásához, iparának, kereskedelmének fellendítéséhez, közlekedési infrastruktúrájának gyors kiépüléséhez.

1865. február 19. Az uralkodó titkos audiencián fogadja *Richard Belcredi* gróf csehországi helytartót, s közli, hogy kulcsszerepet szán neki a küszöbön álló belpolitikai átalakulásban.

1865. február 25. *Augusz Antal* báró az uralkodó megbízásából felkeresi *Deák Ferencet*, aki a kiegyezés feltételeként megismétli az integritás és a jogfolytonosság helyreállításának igényét, de elismeri a birodalom létérdekeinek elsőségét és hajlandó azt Magyarország alkotmányos önállóságával összhangba hozni. → **1865. április 7.**

1865. február A Budapesti Szemle 1865. évi 1. füzetében megjelenik *Deák Ferenc* Adalék a magyar közjoghoz című tanulmánya, amelyben kimutatja, hogy a múltban Magyarország és a Lajtán túli tartományok között sohasem volt reáluniós kapcsolat.

1865. március 6. *Zichy Hermann* gróf kancellár az uralkodóhoz intézett fölterjesztésében javasolja a katonai bíraskodás felfüggesztését és a Helytartótanács hagyományos jogkörének helyreállítását Magyarországon. → **1865. június 8.**

1865. március 27. Az osztrák–német liberálisok a Birodalmi Tanács költségvetési vitájában heves támadásba kezdenek *Anton Schmerling* lovag államminiszter ellen, amelynek eredményeként a képviselőház május 6-án a pénzügyi bizottság kiadás csökkentési javaslatát fogadja el a kormány ellenében.

1865. március 31. *Moritz Kaiserfeld* stájerországi liberális képviselő a Birodalmi Tanácsban ismételten élesen bírálja *Schmerling* államminiszternek a magyar kérdésben tanúsított változatlan merevségét és a magyarokkal való alkotmányos megegyezést sürget az egyenrangú dualizmus jegyében.

1865. április 7. *Augusz Antal* báró a császár megbízottjaként, harmadszor tárgyal *Deák Ferenc*cel, aki összegzi a kiegyezés elvi föltételeit. → **1865. április 16.**

1865. április 9–május 16. *František Palacky* cseh politikus és történész „Az osztrák állameszme” címen cikksorozatot közöl a „Národ” című lapban a Habsburg Monarchia dualista átalakítása ellen. „A dualizmus proklamálásának napja szükségképpen egyben a pánszlávimus születése napja lesz, mégpedig annak legkevésbé kívánatos formájában. Fájdalommal fogjuk végignézni a dualizmus születését, de félelem nélkül. Voltunk Ausztria előtt és leszünk utána.”

1865. április 11. Ausztria vám- és kereskedelmi szerződést köt Berlinben a Német Vámegegylettel, amelynek értelmében az **1865. július 1-én** érvénybe lépő megállapodás a szabadkereskedelem irányába mutató jelentős vámcsökkentést irányoz elő, de már nem tartalmazza Ausztria számára a Vámegegyletbe való belépés lehetőségét.

1865. április 16. A Pesti Naplóban megjelenik *Deák Ferenc* húsvéti cikke, amelynek zárógondolata: „...készek leszünk mindenkor törvény szabta úton saját törvényeinket a birodalom szilárd fennállhatásának biztonságával összhangzásba hozni, s a Lajtán túli országok szabadságának és alkotmányos kifejlődésének útjában állani soha nem fogunk.” A *húsvéti cikk* kiindulópontja változatlanul a

Pragmatica Sanctio, amely az uralkodó közössége mellett elismeri a közös védelem elvét és biztosítani kívánja a Lajtán túli országok alkotmányos szabadságát is. → **1865. május 7–9.**

1865. május 1. *Ferenc József* megnyitja Bécsben az egykori városfal helyén épült, négy kilométer hosszú, 57 méter széles, fákkal beültetett körutat (Ringstrasse), amelyet a főnemesség és a bécsi nagypolgárság palotái díszítenek.

1865. május 7–9. *Apponyi György* gróf bécsi lapja, a „Die Debatte” az ún. „májusi levelekben” részletes kiegyezési tervet ismertet, amely közös ügynek nyilvánítja az uralkodói udvartartást, a külügyet, a hadügyet, s e kettő fedezésére szolgáló pénzügyet. A közös ügyek kezelésére a Lajtán túli és a magyar parlamentből kiküldött egyenjogú delegációk intézményét javasolja. A kiegyezés előfeltételének nyilvánítja az erdélyi és a horvát országgyűlés számára a magyar országgyűlésen való megjelenés vagy elutasítás megteremtésének lehetőségét, valamint a fenti elvek alapján a felelős magyar kormány kinevezését és az uralkodó megkoronázását. → **1865. május 23.**

1865. május 8. Pesti kereskedők és bankárok összefogásával megalakul a Középdunai Magyar Gőzhajózási Társaság, amely a Győr-Újvidék Duna-szakaszon folytat személy- és teherszáállítását.

1865. május 17. Húsz ország képviselői Párizsban egyezményt kötnek a Nemzetközi Távíró Egyesület alapításáról.

1865. május 23. A Pesti Napló megerősíti, hogy a bécsi „Die Debatte” cikksorozata, az ún. „májusi levelek” *Deák Ferenc* álláspontját fejezik ki.

1865. június 1. Megnyitják a Déli Vasút Zágráb–Károlyváros közötti vonalát.

1865. június 6–9. Az uralkodó a pesti gazdasági kiállítás megtekintésére 1857 óta ismét Magyarországon tartózkodik.

1865. június 8. Legfelső kézirat *Zichy Hermann* gróf magyar udvari kancellárhoz elrendeli a Helytartótanács hagyományos hatáskörének helyreállítását és július 1-i hatállyal politikai ügyekben felfüggeszti a katonai bírászkodást. A Birodalmi Tanács képviselőháza leszavazza *Anton Schmerling* lovag államminiszter költségvetési javaslatát.

1865. június 10. A Helytartótanács jóváhagyja a pest-budai könyvnyomdászok önképző egyesület alapítási kérelmét és alapszabályzatát, mert a pesti alpolgár-

mester szerint „a tagok szellemi kiképztetése és anyagi érdekeik megóvása az államigazgatás támogatását méltán igényelheti.”

1865. június 26. Az uralkodó fölmenti hivatalától *Zichy Hermann* gróf magyar és *Nádasdy Ferenc* gróf erdélyi kancellárt, és magyar kancellárnak *Mailáth György* grófot nevezi ki. → **1865. július 27.**

1865. június 27. *Rainer* főherceg miniszterelnököt kérésére az uralkodó meghatározatlan időre szabadságot és a miniszterelnöki teendők vitelével *Alexander Mensdorff-Pouilly* gróf külügyminisztert bízza meg. *Anton Schmerling* lovag államminiszter benyújtja lemondását, amit az uralkodó elfogad azzal a feltétellel, hogy utódja kinevezéséig az államminiszter folytassa hivatali működését.

1865 júniusa A Helytartótanács elutasítja az aradi kereskedő és iparos ifjak önképzőegylet alapítási kérelmét, mert a polgármester véleménye szerint „az ifjúságnak egy helyeni gyakortai összegyűlése némiképen az erkölcstelenség és zabolátlanságnak nyithat tét”, míg a megyei főipán szerint „az egylet valódi célja a vezetők politikai színezetéről ítélve a kereskedelmi és iparos ifjúságnak az ellenzék politikájának megnyerése s ily irányú politikai elvekhez szoktatására látszik lenni.”

1865 júniusa Megjelenik *Eötvös József* „A nemzetiségi kérdés” c. politikai röpirata magyar és német nyelven, amely a kulturális autonómia és a törvényhatósági szintű nemzetiségi nyelvhasználat biztosítását nyilvánítja a rendezés alapelveként.

1865. július 3. *Richard Belcredi* gróf kiszemelt államminiszter kormányprogramjában az 1861. évi *Februári Pátens*, a centralista birodalmi alkotmány felfüggesztését javasolja az uralkodónak.

1865. július 3. Megjelenik *Eötvös József* lapja a „Politikai Hetilap”, amelyben a kiegyezési politikát népszerűsíti és az uralkodó mellett az ausztriai népekkel való megegyezés szükségességét hirdeti. **1866. július 25-én** szűnik meg.

1865. július 17. Megindul Pesten *Josif Vulcan* szerkesztésében a „Familia” című enciklopédikus, irodalmi és képes román hetilap megjelenése.

1865. július 18. Az uralkodó fölmenti hivatalától *Pálffy Móric* gróf altábornagy, magyarországi királyi helytartót; *Sennyey Pál* bárót kinevezi tárnokmesternek, és mint a hiányzó nádor törvényes hivatali helyettesét, ideiglenesen megbízza a Helytartótanács elnöki feladataival.

1865. július 21. Az uralkodó *Vámbéry Ármint* kinevezi a pesti egyetemen a keleti nyelvek tanárának.

1865. július 22. Az uralkodó felmenti tisztségéből a szabadságolt *Rainer* főherceg miniszterelnököt.

1865. július 27. Az uralkodó berekeszti a Birodalmi Tanács ülését. Fölmenti hivatalától *Anton Schmerling* lovag államminisztert, továbbá *Plener* pénzügy-, *Lasser* belügy-, *Hein* igazságügy-, *Kalchberg* kereskedelmi és közgazdasági, *Mecsey* rendőr-, és *Burger* flottaminisztert. Az államminiszteri tisztségbe *Richard Belcredi* grófot nevezi ki, aki átveszi a minisztertanács elnöki tisztét és átmenetileg a rendőrminiszter feladatait, valamint ideiglenesen a bel- és a kultuszminiszter feladatkörét is. Az utóbbi kettő, valamint az igazságügyi tárca hatásköre a Magyar Korona fennhatósága alá tartozó területekre nem terjed ki. Kormányának tagjai: külügy: *Alexander Mensdorff-Pouilly* gróf; igazságügy: *Emanuel Komers* lovag; hadügy: *Carl Franck* lovag; pénzügy: *Johann Larisch-Moennich* gróf; tárca nélküli: *Esterházy Móric* gróf.

1865. július 27. Az uralkodó felmenti hivatalából *Franz Müller von Reichenstein* báró erdélyi alkancellárt és az erdélyi kancellária vezetésével ideiglenes jelleggel *Haller Ferenc* lovassági tábornokot bízza meg.

1865. augusztus 14. Ausztria és Poroszország aláírják az elbai hercegségek jogállását szabályozó *gasteini egyezményt*, amely szerint Schleswiget porosz, Holsteint osztrák fennhatóság alá helyezik, míg Lauenburgot anyagi kártérítés fejében Ausztria Poroszországnak engedi át. → **1866. január 26.**

1865. augusztus 15. *Liszt Ferenc* személyesen vezényli „Szent Erzsébet legendája” című oratóriumának magyar nyelvű bemutatóját a Pesti Vigadóban.

1865. augusztus 26. *Mailáth György* magyar udvari kancellár hivatali utasítása kizárja a megyék törvényhatósági működésének azonnali helyreállítását. A megyék élén az uralkodó által jórészt kicserélt főispáni kar legfontosabb feladatának az országgyűlés előkészítését és a higgadt mérséklet érvényesítését jelöli meg. A hivatali utasítás a főispánoknak részletesen szabályozott, széles hatáskört biztosít a végrehajtó hatalom gyakorlására, beleértve a tisztviselők kinevezésének lehetőségét.

1865. augusztus 28. Az I. Internacionálé Főtanácsa tagjává választja a Londonban élő magyarországi illetőségű *Hrabje János* asztalost. → **1866. szeptember 18.**

1865. augusztus 31. Versend (Baranya vm.) község lakói és a tagosítás végrehajtására kirendelt megyei pandúrok között súlyos összeütközés zajlik, amelynek során a pandúrok nemcsak fokosaikat használják, hanem vaktölténnyel tüzelve oszlatják a tömeget.

1865 augusztusa A Fertő tó vízutánpótlás híján teljesen kiszárad, és a tó medre egészen 1870. végéig száraz marad. → **1865. október 1.**

1865 augusztusa A rendőrség lefoglalja a „Törvényszéki Csarnok” című jogi szakfolyóiratot, mert tanulmányt közöl a megyei autonómia helyreállításáról.

1865. szeptember 1. Az erdélyi országgyűléshez intézett uralkodói leirat feloszlatja az **1863. április 21-i** leirattal, az ideiglenes országgyűlési szabályzat alapján Nagyszébenbe összehívott erdélyi országgyűlést. Az erdélyi 1791. évi XI. törvénycikk alapján **november 19.-re** Kolozsvárra az új erdélyi országgyűlést hív össze, amelynek egyedüli és kizárólagos feladata Magyarország és Erdély egyesüléséről szóló erdélyi 1848.évi I. törvénycikk revíziója a két ország közös érdekei alapján. A korábbi törvények alapján választójoggal rendelkező személyek mellett mindenki választójogot kap, aki a fejadó beszámítása nélkül évi nyolc osztrák értékű forint adót fizet. → **1865. november 19.**

1865. szeptember 3. Az uralkodó felmenti és nyugállományba helyezi *Privitzer István* magyar másodkancellárt.

1865. szeptember 11. Megkezdik *Ybl Miklós* tervei szerint Pesten a Sándor utcában a képviselőház új épületének kivitelezését, amelyet *Diescher József* építőmester kilencven nap alatt fejez be. → **1866. április 11.**

1865. szeptember 17. Az uralkodó elnöklete alatt tartott minisztertanács *Belcredi* államminiszter előterjesztésére, mint a magyarokkal való megegyezés előfeltételét, elfogadja az 1861. évi *Februári Pátens*hez kapcsolódó „A birodalmi képviselőtről szóló alaptörvény” felfüggesztését és az erről kibocsátandó az ún. felfüggesztési pátens (*Sistierungspatent*) szövegét. A minisztertanács elhatározza a Lajtán túli tartománygyűlések november 23-ra, a magyar országgyűlés december 10-re történő összehívását. Az uralkodó egyúttal elfogadja *Mailáth György* magyar udvari kancellárnak hozzá intézett felterjesztését az **1861. november 5-én** feloszlatott megyei és városi bizottmányok helyreállítására, amelyek elsődleges feladata az országgyűlési választókerületek és a megyei választói bizottmányok megalakítása.

1865. szeptember 18. *Mailáth György* kancellár bizalmas körlevélben értesíti a főispánokat az **1861. november 5-i** rendelkezés hatályon kívül helyezéséről és az országgyűlési választások előkészítéséről.

1865. szeptember 20. Császári manifesztum „felfüggeszti” az 1861. évi „A birodalmi képviselétről szóló alaptörvény”-t (a *Februári Pátenst*).

1865. szeptember 21. Megnyitják a Déli Vasút Sopron–Nagykanizsa közötti vonalát. Hossza. 165 km.

1865. szeptember 28. Gyümölcs és szőlőültetvényeket súlyosan károsító zivatar pusztít Szegeden, amely a városban házak tetőzetet rongálja meg és ledönti a felsővárosi templom tornyának tetejét.

1865. szeptember 30. Az uralkodó kereskedelem és közgazdasági miniszternek *Bernhard Wüllerstorff-Urbair* bárót nevezi ki.

1865. október 1. Több száz soproni és környékbeli lakos gyalogszerrel átkel a Fertő-tó kiszáradt, szódával borított medrében a túlsó parton fekvő Illmicbe (Moson vm.).

1865. október 4. Bécsben megindul Európa első városi lóvasútja, amely a Schottentor és Hernals között közlekedik. → **1866. augusztus 1.**

1865. október 7. Debrecen új színházát, *Szkalnitzky Antal* alkotását, a „Bánk bán” előadásával nyitják meg.

1865. október 25. Szegeden bevezetik a gázvilágítást, amelyet 30 évi időtartamra szóló koncesszióval *L. A. Riedinger* augsburgi gépgyáros létesít és üzemeltet.

1865. november 1. A uralkodó felmenti *Ivan Mažuranić* horvát-szlavón udvari kancellárt és helyére ideiglenesen *Milan Kušević* báró altábornagyot nevezi ki.

1865. november 9. *Mailáth György* kancellár kezdeményezi *Richard Belcredi* gróf államminiszterhez intézett fölterjesztésében a magyar kancellária hagyományos jogosítványainak helyreállítását az egyletek felügyelete terén, különösen a rendőrminiszter hatáskörének a Lajtán túli tartományokra korlátozását. → **1866. március 12.**

1865. november 10–december 11. Az országgyűlési képviselőválasztásokon a négy évvel korábban megválasztott képviselők alig felét választják újra, ami *Deák Ferenc* követőinek többségét jelenti.

1865. november 12. Megnyílik a horvát országgyűlés Zágrábban. Feladatai között a megnyitó uralkodó leirat megemlíti a Magyarországgal való kapcsolat rendezését a két országgyűlés közti megállapodás útján. → **1866. április 21–június 16.**

1865. november 14. Ismét megjelenik Zágrábban a horvát nemzeti liberálisok közel két éve szünetelő napilapja a „Pozor”, amely **1867. július 19-ig** marad fenn.

1865. november 19. Megnyílik az erdélyi országgyűlés, amelyre 59 magyar, 30 szász és 14 román képviselőt választanak. Az uralkodó 137 magyar, 34 román és 20 szász regalistát hív meg az országgyűlésre. → **1865. december 6.**

1865. november–december A német többségű Lajtán túli tartományokban a tartománygyűlések tiltakoznak a birodalmi képviseletről szóló alaptörvény felfüggesztése ellen.

1865. december 6. A Kolozsvárra összehívott erdélyi országgyűlés többsége Erdély és Magyarország uniójának megújítása mellett foglal állást. → **1865. december 18.**

1865. december 5. Felavatják a Magyar Tudományos Akadémia új, Duna-parti székházát, amely *August Stühler* tervei szerint, *Ybl Miklós* és *Szkalnitzky Antal* vezetésével épült.

1865. december 10. Deák-kör néven képviselői klub alakul, amelyet a névadó javaslatára pártirányzatok egészét magában foglaló képviselői társasörnek alakítanak át. → **1866. november 20–21.**

1865. december 12. *Deák Ferenc* az országgyűlés megnyitása előtt előzetes tanácskozásra hívja a képviselőket, ahol megállapodnak az aznap Pestre érkező uralkodó üdvözléséről és az országgyűlés Budán történő megnyitásáról.

1865. december 14. Az uralkodó személyesen nyitja meg a magyar országgyűlést. A trónbeszéd tartalmilag az 1861. évi megnyitó gondolatmenetét követi. Felszólítja az országgyűlést a birodalom többi országaival közös ügyek és kezelési módjuk megtárgyalására, valamint az 1848. évi törvényeknek az uralkodói jogok hatályát és a kormány hatáskörét érintő módosítására. 1861-hez képest lényeges változás a Magyar Korona országai állami egységének elismerése, Erdély képviselőinek és a horvát országgyűlés képviseletének meghívása a magyar országgyűlésre. Beszéde elmondása után az uralkodó az A és B vezetéknévű képviselőket, valamint *Csengery Antalt*, *Deák Ferencet*, *Eötvös József* bárót, *Lónyay Menyhértet* és *Somssich Pált* ebéden látja vendégül. A képviselőházban

becslés szerint a konzervatívok 21, a Deák-párt 180, a balközép, a volt határozati párt 94, a szélsőbal 20 mandátummal rendelkezik. Az utólag érkező erdélyi képviselők többsége a Deák-párthoz csatlakozik.

1865. december 16. Az uralkodó személyes audiencián fogadja Deák Ferencet.

1865. december 16. Ausztria vám-és kereskedelmi szerződést köt Angliával, amelyben Anglia számára is biztosítja a Német Vámegyletnek nyújtott kedvezményeket. A brit őstermelői és ipari termékekre kivetett 25%-os vámot 1870-től 20%-ra csökkentik. A szerződés **1867. január 1-től** tíz évre szól.

1865. december 18. Az erdélyi országgyűlés felirata a Magyarországgal való egyesülést többek között a birodalom nagyhatalmi állásának megerősítésével és Erdély gazdasági elmaradottságának felszámolásával indokolja. A csatolt román kisebbségi különvéleményben *Andrei Şaguna* báró görögkeleti érsek a románok méltányosabb képviselete érdekében az 1863. évi rendelet szerinti országgyűlést követel. A nagyszebeni szász képviselő, *Jakob Rannicher* különvéleménye a szászság jogainak fenntartását szabja az unió feltételének. → **1865. december 25.**

1865. december 20. Megalakul a Pesti Tornaegylet, amelynek első elnökévé *Széchenyi Ödön* gróftot választják.

1865. december 25. Az uralkodó az erdélyi országgyűlés feliratára küldött válaszleiratában elrendeli Erdélyben képviselők választását a pesti országgyűlésre és elnapolja az erdélyi országgyűlést. → **1866. január 9.**

1865. december 29. A csehországi tartománygyűlés delegációja átnyújtja az uralkodónak hálafeliratát az **1865. szeptember 20-i** császári manifesztumért, aki a küldöttség fogadásakor kilátásba helyezi cseh királlyá megkoronázását.

1865. december Az *Almásy-Nedeczky*-féle szervezkedés elítélteinek börtönbüntetését internálásra változtatják. → **1867. február 17.**

1865 – az év folyamán *James Clerk Maxwell* angol fizikus felfedezi az elektromágneses tér dinamikáját és annak alaptörvényeit. – *Kerpely Antal* szabadalmaztatja a nyersvas kéntől, foszfortól és réztől való megtisztításának eljárását. – Az ország széntermelése évi 6,2 millió q. – Magyarország művelt földterülete (a Vajdasággal, a Bánsággal és a Partiummal együtt, de Erdély, Horvát-Szlavónország és a Határőrvidék nélkül) 34,1 millió kat. hold. Ennek 40,4 %-a szántó. A szántóterület 58,21 %-án termelnek gabonát, 13,85 %-án kukoricát, kb. 10 %-án burgonyát, főzelékféléket és ipari növényeket. – Zsolnay Vilmos átveszi

bátyja pécsi terrakotta- és téglavető műhelyét, amelyet étkezési és építészeti majolika gyárrá fejleszt. – *Ybl Miklós* tervei alapján átépítik és bővítik a Heinrich-család beruházásában a budai Rác fürdőt. – Megjelenik Pesten *Toldy Ferenc* „A magyar nemzeti irodalom története a legrégibb időktől a jelenkorig rövid előadásban” című iskolai használatra szánt kézikönyve; Genfben *Horváth Mihály* „Magyarország függetlenségi harcának története” című munkája; Pesten *Jókai Mór* regénye, a „Mire megvénülünk”, és *Alexander Dietze* fordításában *Madách Imre* „Az ember tragédiája” első német nyelvű teljes kiadása. – A Kisfaludy Társaság elhatározza, hogy megindítja a hazai nemzetiségek népköltészeti tárát, a szlovák, rutén és román népdalok magyar fordításban való kiadását. – Ungvárott *Jäger Károly* nyomdája cirill betűs nyomtatványok kiadására alkalmas technikai felszereléssel rendelkezik, s megjelenteti Szabó Cyrill „Az írott orosz nyelv nyelvtana” c. munkáját, amellyel az orosz nyelvet kívánja a magyarországi rutének irodalmi nyelvének megtenni. – Megjelenik Pesten az első magyar nyelvű bányászati szakmunka, *Zsigmondy Vilmos* (1821–1888): „Bányatan, kiváló tekintettel a kőszénbányászatra. Kutatás, fúrás, s az artézi kutak” címmel. Zsigmondy könyve az első magyar nyelvű bányászati szakmunka, amely az artézi kutakkal behatóan foglalkozik Magyarországon.

1866

1866. január 2. Megindul a „Jogtudományi Közlöny” című állam- és jogtudományi hetilap *Ökröss Bálint* és *Dárday Sándor* szerkesztésében a nemzeti jogrend fejlesztésének és a jogalkotás előkészítésének igényével. 1934-ben szűnik meg.

1866. január 9. Az erdélyi országgyűlésen *Folliot-Crenneville* királyi biztos felolvassa az uralkodó **1865. december 25-i** leiratát és foganatosítja az országgyűlés elnapolását. → **1866. április 14.**

1866. január 26. *Otto von Bismarck* gróf porosz miniszterelnök és külügyminiszter éles jegyzékben bírálja Ausztria „demokráciát pártoló, Poroszország ellen irányuló” holsteini politikáját. → **1866. február 7.**

1866. január 27. A képviselőház 30 tagú bizottságot küld ki az uralkodóhoz intézendő válaszfölrirat kidolgozására, amelyben minden pártárnyalat képviselője helyet kap. → **1866. február 8.**

1866. január 29–március 5. Az uralkodó pár a magyar fővárosban tartózkodik és különböző báli rendezvények mellett nyolc előadást tekint meg a Nemzeti Színházban.

1866. február 4. A magyar műszaki és tudományos élet kiemelkedő képviselői *Hollán Ernő* vezetésével kezdeményezik a műszaki fejlődést és a mérnökök összefogását segítő Magyar Technikai Egyesület létrehozását. → **1866. augusztus 5–7.**

1866. február 7. *Alexander Mensdorff-Pouilly* gróf külügyminiszter erőteljesen utasítja vissza Ausztria holsteini politikáját bíráló január 26-i porosz jegyzéket. Egyidejűleg elutasítja Olaszország ajánlatát Velence anyagi kártérítés fejében történő átengedésére.

1866. február 8. A választfőlirati bizottság a képviselőház elé terjeszti a *Deák Ferenc* tollával készült javaslatát. Alapgondolata: „...fogunk igyekezni, hogy oly javaslatot terjesszünk Felsőged elé, mely alkotmányos önállóságunkat is megóvjá, s a birodalom életfeltételeinek is megfeleljen.” Így elfogadja a közös ügyek megtárgyalására vonatkozó uralkodói propozíciót, de azok tartalmára és kezelésének módjára 1861-hez hasonlóan elveti az *Októberi Diplomát* és a *Februári Pátenst*, noha üdvözli az uralkodó szándékát a birodalom nyugati tartományainak alkotmányos jogokkal történő felruházására. Az 1848. évi törvények módosítása feltételének a felelős magyar kormány kinevezését és a törvényhatóságok működésének biztosítását nevezi meg, továbbá kifejezi készségét a társországok és a nemzetiségek méltányos igényeinek teljesítésére. → **1866. február 15.**

1866. február 15. A képviselőház megkezdi a választfőlirati javaslat vitáját. → **1866. február 22.**

1866. február 21. Az uralkodó elnöklete alatt Budán tartott minisztertanács elhatározza, hogy intézkedéseket tesz a Német Szövetség tagállamai bizalmának megnyerésére Poroszországgal szemben.

1866. február 21. Megindul Pesten heti kétszeri megjelenéssel a szerb nemzeti liberálisok lapja a „Zastava” (Zászló), *Svetozar Miletic* szerkesztésében, aki szakítva a szerbek osztrák orientációjával az alkotmányosság nemzetiség és egyenjogúság elveit hirdeti. A lapot Miletic 1867-ben Újvidékre költözteti, ahol az első világháborúig jelenik meg.

1866. február 22. *Deák Ferenc* képviselőházi beszédében a kiegyezés első lépéseként az országgyűlésnek felelős kormány és a törvényhatóságok helyreállítását jelöli meg, s javasolja, hogy a „birodalom hatalmi állása” kitétel ne szerepeljen a választfőliratban. → **1866. február 26.**

1866. február 26. A képviselőház elfogadja az uralkodóhoz intézendő felirat szövegét, amely minden további lépés előfeltételének a jogfolytonosságot, az 1848. évi törvények tényleges elismerését és a felelős kormány kinevezését jelöli meg. → **1866. február 27.**

1866. február 27. A képviselőház 36 tagú küldöttsége *Szentiványi Károly* képviselőházi elnök vezetésével átnyújtja Budán a feliratot az uralkodónak, aki elégedetlenségének ad hangot a testület munkájával kapcsolatban.: „Annál sajnósbban kellett azonban észlelnem a viták folytán során fölmerült azon aggodalmakat, melyek a kivitelnek általam kijelölt módozataira vonatkoztak. Hinni szeretném, hogy azok a végcél felé irányzott közreműködési készségeket zsbibasztani nem fogják; és ezt annál inkább óhajtom, minél erősebben vagyok meggyőződve, miszerint trónbeszédem alapelveihez e részbenis összes népeim érdekében szilárd elhatározással kell, hogy ragaszkodjam.” Egyidejűleg a főrendiház *Szécsen Antal* gróf fogalmazásában az ország jogait és dinasztikus hűségét hangoztató, méltányos kiegyezést óhajtó, lojálisabb hangvétellű külön feliratot ad át az uralkodónak, aki azt úgy értékeli, hogy az „a bölcs mérséklet súlyának érvényesítése a trón szándékainak sikeresítésére.”

1866. február 28. A porosz koronatanácsban *Bismarck* előterjeszti az elbai hercegségek anektálásának és a német kérdésben az Ausztriával való együttműködés megszakításának tervét. Elkerülhetetlennek látja a háborút Ausztriával.

1866. március 1. A képviselőház megszavazza *Deák Ferenc* indítványát a közös ügyek kezelését kidolgozó 67 tagú külön bizottság kiküldésére. → **1866. március 3.**

1866. március 3. A képviselőház megválasztja a közös ügyek kezelését kidolgozó 67-es bizottság 52 tagját. A testületben 15 helyet az országgyűlésre meghívott erdélyi képviselőknek tartanak fenn. → **1866. április 16.**

1866. március 3. A képviselőházban felolvassák az országgyűléshez intézett uralkodói leiratot, amely méltányolja a közös ügyek kezelését szabályozó törvényjavaslat elkészítésének szándékát, de a kiegyezés előtt elvárja az 1848-as törvényeknek az uralkodó jogait érintő módosítását. → **1866. március 19.**

1866. március 4. Az uralkodó megerősíti az 1860-ban kezdeményezett zágrábi Délszláv Tudományos és Művészeti Akadémia alapszabályait.

1866. március 9. A képviselőház támogatja *Kubicza Pál* Trencsén megyei képviselőnek 24 társával beadott indítványát a nemzetiségi törvényt előkészítő bizottság kiküldésére. → **1866. április 26.**

1866. március 12. *Belcredi* államminiszter elutasítja *Mailáth György* udvari kancellár 1865. november 9-i kérését a magyar kancellária hagyományos jogosítványainak helyreállításáról.

1866. március 14. *I. Ferenc József* elrendeli egy északi és egy déli hadsereg felállítását.

1866. március 18. A Magyar Tudományos Akadémia elnökévé választja *Eötvös József* bárót, aki 1871-ben bekövetkezett haláláig viseli a tisztséget.

1866. március 19. A képviselőház név szerinti szavazáson egyhangúlag elfogadja a **március 3-i** uralkodói leiratra adandó *Deák Ferenc* által írt válaszfeliratot, amely a jogbiztonság érdekében ragaszkodik a jogfolytonossághoz, s ezért a felelős minisztérium és a megyei autonómia helyreállítását kívánja.

1866. április 8. Aláírják a három hónapra szóló porosz–olasz szövetségi szerződést Berlinben, amelyben az Olasz Királyság kötelezettséget vállal, hogy porosz–osztrák háború esetén – Velence megszerzése érdekében – hadat üzen Ausztriának.

1866. április 9. *Bismarck* porosz miniszterelnök a német szövetségi gyűlés (Bundestag) elé terjeszti a Német Szövetség reformjának tervét, amelynek elfogadására az általános választójog alapján megválasztott német parlament összehívását javasolja.

1866. április 9. Az uralkodó elnöklete alatt tartott minisztertanács megtárgyalja *Mailáth György* gróf magyar udvari kancellárnak *Richard Belcredi* gróf államminiszter, *Esterházy Móric* gróf tárca nélküli miniszter, *Sennyey Pál* báró, a Helytartótanács elnöke, *Bartal György* a Helytartótanács alelnöke közreműködésével készített kiegyezési tervezetét, amely a felelős magyar kormány visszaállítása helyett erős központi kormány fennmaradását és a tárnokmester vezette magyar autonóm kormány felállítását tartalmazza.

1866. április 11. Átadják a képviselőház *Ybl Miklós* tervei szerint 1865 decemberében Pesten megépült Sándor utcai új épületét, amelyben a képviselőház április 14-én tartja első rendes ülését.

1866. április 14. Erdélyi képviselők bekapcsolódnak a magyar országgyűlés munkájába.

1866. április 16. A képviselőház megválasztja a közös ügyek kezelését kidolgozó 67-es bizottság 15 erdélyi tagját. → **1866. május 4.**

1866. április 20. A tiszti összeesküvés által megdöntött *Ioan Cuza* helyett *Hohenzollern-Sigmaringen* Károlyt választják Románia fejedelmének.

1866. április 21. Megkezdődik az osztrák déli hadsereg mozgósítása, amelynek főparancsnokságát május 9-én *Albrecht* főherceg veszi át.

1866. április 21–június 16. A horvát és a magyar országgyűlés küldöttségei tárgyalásokat folytatnak Pesten az államjogi kapcsolat helyreállításáról és a kiegyezés feltételeiről. A délszláv irányultságú Nemzeti Párt és az osztrák orientációjú Nemzeti Önálló Párt képviselőiből álló horvát küldöttség a történeti jog és az etnikai elv alapján kialakítandó horvát állam önállóságának teljes elismertetésére törekszik, míg a magyar küldöttség a Magyar Korona országainak a *Pragmatica Sanctio*-n alapuló elválaszthatatlanságának elvét képviseli és késznek mutatkozik a horvát autonóm kormányzati hatáskörök elfogadására. Területi vonatkozásban magyar részről a három szlavón vármegyét a társország szerves részének ismerik el, de elvetik Muraköz és Fiume átengedésére támasztott horvát igényt. A porosz és olasz háború hírére a tárgyalások eredménytelenül félbemaradnak.

1866. április 26. Megkezdődik az olasz hadsereg mozgósítása.

1866. április 26. A képviselőház megválasztja a nemzetiségi törvényjavaslat előkészítő bizottságát, amelynek 30 tagja között 10 nemzetiségi képviselő található. → **1867. február 11.**

1866. április 27. Mozgósítják az osztrák északi hadsereget, amelynek főparancsnoka *Benedek Lajos* tábornagy lesz.

1866. május 3. Mozgósítják a porosz hadsereget.

1866. május 4. A képviselőház 67-es bizottsága az elvi kérdések tisztázása után 15 tagú albizottságra ruházza a közös ügyek körének meghatározását és kezelésének módját tartalmazó javaslatok elkészítését. → **1866. június 25.**

1866. május 5. Felépül Pesten a Luther-ház, amelyben a pesti szlovák evangélikus egyházközség temploma, iskolája és gyülekezeti terme kap helyet.

1866. május 6. *Vörösmarty Mihály* székesfehérvári szobrának avatási ünnepségére hatalmas tömeg gyűlik össze, amelyen az elhangzott köszöntők a királytól és az országgyűléstől remélik a költő által megénekelt „jobb kor” eljövételének segítését.

1866. május 23–24. A mezőgazdasági termelésben súlyos veszteséget okoz a késői erős fagy, amely különösen a Dunántúlon és a Duna-Tisza közén a kalászosokat, a kukoricát és a burgonyát, valamint a gyümölcs- és szőlőkultúrát sújtja.

1866. május 24. Megrendezik Enying térségében Kabókapusztán az első országos szántóversenyt, amelyen 51 ökrös és 31 lovas ekével versenyeznek a résztvevők.

1866. június 1. Ausztria döntőbíráskodást kezdeményez Frankfurtban, a Német Szövetségi Gyűlésben, az elbai hercegségek ügyében támadt osztrák–porosz viszály rendezésére. → **1866. június 9.**

1866. június 4. Megnyílik a Széchényi Könyvtár nyolcvan személyes nyilvános olvasóterme.

1866. június 7. A porosz csapatok *Edwin von Manteuffel* tábornok parancsnoksága alatt bevonulnak Holsteinba, amelyet az osztrák csapatok ellenállás nélkül feladnak.

1866. június 9. Ausztria vádat emel a Német Szövetségi Gyűlésben, Frankfurtban Poroszország ellen az **1864. augusztus 30-i bécsi béke** és az **1865. augusztus 14-i gasteini egyezmény** megsértése miatt. → **1866. június 10.**

1866. június 10. *Bismarck* porosz miniszterelnök köriratot intéz a német kormányokhoz, hogy Ausztria kizárásával szervezzék újjá a Német Szövetséget. → **1866. június 11.**

1866. június 11. Ausztria a szövetségi haderő Poroszország elleni mozgósítását kéri a Német Szövetségi Gyűléstől. → **1866. június 14.**

1866. június 11. *Bismarck* porosz miniszterelnök Berlinben fogadja a magyar emigráció képviselőjében *Csáky Tivadar* grófot, *Klapka Györgyöt* és *Türr Istvánt* és az olasz kormánnyal fele–fele arányban összesen három millió frankot helyez kilátásba az Ausztriával szembeni magyar ellenállás megszervezésére. → **1866. június 18.**

1866. június 12. Franciaország és Ausztria titkos semlegességi szerződést köt Bécsben, amelyben Franciaország a Poroszországgal való konfliktusban nemcsak kötelezettséget vállal a semlegességre, hanem kilátásba helyezi, hogy az Olasz Királyságot is ilyen magatartásra sarkallja. Ausztria lemond Velencéről francia közvetítéssel Olaszország javára és nem akadályozza a rajnai ütközőállam létrehozását.

1866. június 14. A Német Szövetségi Gyűlés 9:5 arányban megszavazza a szövetségi haderő mozgósítását „Németország belső biztonságának és tagjai jogainak védelmére”, amely után Poroszország képviselője megszűntnek nyilvánítja a Német Szövetséget.

1866. június 16. A porosz erők megkezdik a támadást a Német Szövetség osztrák oldalon álló három német állama Hannover, Hessen-Kassel és Szászország ellen.

1866. június 18. A porosz hadsereg megszállja Drezdát, miután a szász haderő a Csehországban állomásozó osztrák északi hadsereghez csatlakozik.

1866. június 18. *Bettino Ricasoli* olasz miniszterelnök Firenzében fogadja a magyar emigráció képviselőiben *Kossuth Lajost*, *Csáky Tivadar* grófot és *Komáromy Györgyöt*, akik előterjesztik a magyarországi felkelés kirottantására irányuló akcióprogramot. Az olasz kormány 500 ezer frankot biztosít magyar emigráció mozgalmainak támogatására, de a dalmáciai partraszállásra nem vállal kötelezettséget. → **1866. június 26.**

1866. június 20. Az Olasz Királyság hadat üzen Ausztriának. *II. Viktor Emmanuel* olasz király Firenzében fogadja *Kossuth Lajost* és kilátásba helyezi a magyar emigráció támogatását, de elsősorban az Itáliában harcoló magyar ezredek harckésztségét csillapító proklamáció kibocsátást várja tőle.

1866. június 22–25. Három porosz hadsereg összesen 254 ezer fővel betör Csehország területére. A szemben álló osztrák északi hadsereg *Benedek Lajos* tábornagy parancsnoksága alatt – az osztrák oldalon harcoló 26 ezer főből álló szász hadsereggel együtt – összesen 283 ezer főt tesz ki.

1866. június 24. *Albrecht* főherceg parancsnoksága alatt a 80 ezer fős osztrák sereg *Custozzánál* győzelmet arat a jelentős létszámfölényben lévő olasz sereg felett (120 ezer fő). Az itáliai szárazföldi hadszíntér egyetlen ütközete után az olasz csapatok a Mincio folyó mögé vonulnak vissza.

1866. június 24. *Kossuth Lajos* az „olasz királyi táborban” kelt proklamációjában átállásra és a haza megmentésére szólítja fel az osztrák hadsereg magyar katonáit.

1866. június 25. A közös ügyek körét és kezelését tárgyaló 15 tagú albizottsága a képviselőház 67-es bizottsága elé terjeszti *Deák Ferenc* által fogalmazott közözügyi javaslatát, amely a kiegyezés alapjául szolgál. Az albizottság tervezetét nyilvánosságra hozzák. A bizottság egyet nem értő kisebbségi különvéleményét *Ghyczy Kálmán*, *Ivánka Imre*, *Nyáry Pál* és *Tisza Kálmán* jegyzi. → **1866. június 25.**

1866. június 26. A képviselőház tudomásul veszi, hogy az uralkodó a háborúra való tekintettel elnapolja a magyar országgyűlést, de *Deák Ferenc* indítványa szerint „reméli, hogy öfölsége a rövid idő alatt szerencsésen bevégezvén a háborút, fejedelmi gondoskodását ismét kiválólag országainak belviszonyaira fordíthatja.”

1866. június 26. *Kossuth Lajos* és *Csáky Tivadar* Firenzében megállapodik *Türr István* tábornokkal, hogy az olasz kormány támogatásából 400 ezer frank felhasználásával Szerbia felől egy felkelő csapattal betör Magyarország területére.
→ **1866. július 25.**

1866. június 27. A csehországi Trautenau (Trutnov) mellett *Ludwig Karl Gablenz* báró altábornagy megvívja a Poroszország háború elleni háború egyetlen osztrák győzelemmel végződő ütközetét. A győzelem ellenére az osztrák veszteség (5782 halott és sebesült) több mint négyszerese a porosznak (1338 halott és sebesült), ami a porosz hadsereg hátultöltő, gyúszeges kézifegyvereinek elsőpró technikai fölényét jelzi.

1866. június 29. Az 1. porosz hadsereg Gitschin (Jičín), a 2. porosz hadsereg Schweinschädel (Sviništany) mellett kibontakozó ütközetben legyőzi az osztrák csapatokat, amely végleg meghiúsítja a Josephstadtból tervezett osztrák ellentámadás megindítását és lehetővé teszi a poroszok Königrätz irányába történő előnyomulását.

1866. június 29. Az osztrák szövetséges hannoveri hadsereg Langensalzánál kapitulál a poroszok előtt. A hannoveri fegyverletétel után kibontakozó porosz majnai hadjárat július végéig felszámolja a német szövetségi haderő ellenállását.

1866. június–július Kolerajárvány pusztít Pesten, amit a kutakat szennyező magas talajvíz vált ki. A járvány hatására megkezdődik a vezetékes ivóvízhálózat kiépítését. Országosan **1867 februárjáig** 170 ezren betegszenek meg kolerában és 70 ezren halnak meg.

1866. július 3. Az osztrák északi hadsereg taktikai hibák és a porosz haditechnikai fölény következtében a csehországi Königrätznél döntő vereséget szenved a poroszoktól. A porosz hadseregben rendszeresített hátultöltő gyúszeges kézifegyverek tűzereje többszöröse az osztrák hadseregben használatos előltöltő fegyvernél. Emiatt rendkívül magas, a poroszhoz képest ötszörös az osztrák veszteség.

1866. július 3. *Klapka György* a porosz főhadiszálláson *Otto von Bismarck* porosz miniszterelnökkel tárgyal a magyar emigráció katonai szerepvállalásának feltételeiről. → **1865. július 5.**

1866. július 4. *I. Ferenc József* lemond *III. Napóleon* javára Velencéről a francia diplomáciai támogatás előmozdítására.

1866. július 5. A porosz főhadiszálláson tartózkodó magyar emigránsoknak *Bismarck* 400 ezer tallért utal ki az Ausztria elleni diverzió céljára. → **1866. július 15.**

1866. július 7. Megindul a „Székely Néplap”, Marosvásárhely az első hetilapja, *Székely Ádám* szerkesztésében. **1867. december 28-**ig jelenik meg.

1866. július 8. Porosz csapatok bevonulnak Prágába. *Bismarck* felhívást intéz a dicsőséges Cseh Királyság lakóihoz, amelyben a kilátásba helyezi, hogy cseh nemzet törekvését az önállóságra és szabad nemzeti fejlődésre – a magyarhoz hasonlóan – tiszteletben tartja.

1866. július 9. A hadiesemények miatt *Ferenc József* Budára települő hitvesét, Erzsébetet az országgyűlés több tagja (*Andrássy Gyula, Deák Ferenc, Gorove István, Kemény Zsigmond, Szentiványi Károly*) tüntetően fogadja a pályaudvaron.

1866. július 10. Császári kiáltvány jelenti be a Monarchia népeinek, hogy az uralkodó elfogadja a francia császár közvetítését az Olaszországgal és Poroszországgal kötendő fegyverszünetre. Kifejezi hajlandóságát becsületes békekötésre és elszántságát a további küzdelemre, amelynek sikere érdekében önkéntes katonai szolgálatra szólítja fel alattvalóit. *Albrecht* főherceg veszi át a teljes osztrák haderő főparancsnokságát és megkezdi a csapatok Bécs térségében történő összpontosítását.

1866. július 12. A porosz csapatok megszállják Brünnt, és elérik Alsó-Ausztria határának számító Thaya folyót.

1866. július 15. *Friedrich von Schütz* tábornok porosz hadügyminiszterhelyettes és a magyar emigráció nevében *Csáky Tivadar* gróf megállapodást ír alá magyar légió felállításáról és a hadműveletekbe való bekapcsolódásáról → **1865. július 26.**

1866. július 18. *Ferenc József* népfelkelést hirdet Északnyugat-Magyarországon (Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva vármegyékben) a porosz betörés elhárítására, amelynek királyi biztosává *Forgách Antal* grófot nevezi ki. Nagyobb arányú mozgósításra a lakosság közömbössége miatt nem kerül sor. A szlovák politikusok

közül Josef *Miloslav Hurban* és *Mikulás Bakulíni* tervezi egy szlovák önkéntes alakulat felajánlását a poroszok és magyar szövetségeseik feltartóztatására. *Gheorghe Barițiu* és *Ioan Rațiu* erdélyi román politikusok felajánlják közreműködésüket és tervet nyújtanak be az erdélyi Guberniumnak önkéntes román zászlóalj felállítására.

1866. július 19. Az uralkodó Bécsben kihallgatáson fogadja *Deák Ferencet*, aki békekötést ajánl a poroszokkal és biztosítja az uralkodót, hogy változatlanul a két felirat, valamint az országgyűlés június 25-i határozata alapján képzeli el a kiegyezést. A felelős magyar kormány mielőbbi kinevezését javasolja *Andrássy Gyula* gróffal az élen, de kormányzati vagy politikai tisztséget nem vállal.

1866. július 20. Az osztrák flotta *Wilhelm von Tegetthoff* ellentengernagy parancsnoksága alatt a dalmáciai Lissa (Vis) szigetnél visszaveri a támadóan fellépő, nagy túlerőben levő olasz hajóhadat.

1866. július 22. Az osztrák-porosz fegyverszünet életbe lépése előtti órákban a Pozsony megyei Lamácsnál (Blumenau) vívott ütközetben az osztrák csapatok sikerrel tartóztatják fel Pozsony város megszállására és a dunai átkelők birtokba vételére irányuló porosz előretörést, amely lehetővé teszi az északi osztrák hadsereg Bécs térségébe való beérkezését.

1866. július 24. A Helytartótanács rendeletileg kimondja, hogy a Balaton vízállásának szabályozására a siófoki vízmérce "0" pontja tekintendő a minimális értéknek. A korábbi évek országos szárazságának következtében a tó vízszintje igen alacsonyan áll, ezért a tóparti birtokosok nem engedik kinyitni a zsilipet. A Sió medre ennek következtében szinte teljesen kiszárad, ami a Sió menti érdekeltek tiltakozását váltja ki. A szabályozás királyi biztosának báró *Fiáth Ferenc* veszprémi főispánt nevezik ki.

1866. július 25. *Türr István* tábornok Belgrádba érkezik, hogy szerb támogatással kísérelje meg Magyarországon egy felkelés kirobbantását. → **1866. augusztus 16.**

1866. július 26. Poroszország és Ausztria aláírja a morvaországi Nikolsburgban az előzetes békemegállapodást, amelyben Ausztria kiválik Németországból, elismeri a Német Szövetség feloszlását, elfogadja Németország szervezeti újjászervezését, az északnémet területeken Poroszország javára bekövetkezett területi változásokat és 20 millió tallér hadisarc fizetését. Az elbai hercegségeket, (Schleswiget és Holsteint), Hannover, Kurhessent, Nassaut és Frankfurt am Main birodalmi várost Poroszországgal egyesítik. A délnémet államokkal Poroszország véd- és dac szövetséget létesít, amelynek értelmében a délnémet államok

hadereje porosz fővezérlét alá tartozik. A poroszok Ausztriával szemben nem támasztanak annexiós igényeket. → **1866. augusztus 23.**

1866. július 26. *Klapka György* átveszi a poroszországi Neisse városban felszerelt magyar légió főparancsnokságát és megtörténik a légió ünnepélyes eskütétele és zászlószentelése. A másfélezer fős alakulat tisztikarát emigránsokból, legénységét az osztrák hadsereg porosz fogságba esett magyar hadifoglyaiból szervezik meg. → **1866. augusztus 3.**

1866. július 26–30. A Monarchia szláv politikusai a cseh *František Palacký*, *František Ladislav Rieger*, *František Brauner*, *Jan Stanislav Skrejšovký*, a horvát *Josip Juraj Strossmayer* és *Ivan Mažuranić* és a lengyel *Agenor Goluchowski* részvételével Bécsben és Badenben tartott megbeszélésen kidolgozzák a Monarchia átalakításának ún. *pentarchia* tervét, amely a központi kormány megtartása mellett öt történelmi országcsoporthat (osztrák-német tartományok, Cseh Korona országai, Galícia és Bukovina, a Magyar Korona országai és a délszláv területek) autonómiáját irányozza elő, de a délszláv területek jogállásának rendezését közvetlen magyar–horvát megegyezésre bízza.

1866. július 27. Rendszeres távírókapcsolat működik Európa és Amerika között.

1866. augusztus 1. Megindul a forgalom az első lóvasúton, Pesten a Széna tér (mai Kálvin tér) és Újpest között a Pesti Közúti Vaspálya Társaság üzemeltetésében.

1866. augusztus 3. *Klapka György* mintegy másfél ezer főnyi légiójával anélkül, hogy a poroszok katonai segítségét biztosíthatta volna, benyomul Trencsén megyébe, Turzovka község körzetébe. Miután sem a várt fölkelés nem következik be, sem a poroszok nem adnak segítséget, visszavonul Porosz-Sziléziába.

1866. augusztus 5–7. Megtartja alakuló közgyűlését a mérnökök szakmai szervezete, amely a Magyar Mérnök Egyesület nevet, elnöknek *Hollán Ernőt* választja. Tényleges működését alapszabályzatának 1867. május eleji belügyminisztériumi jóváhagyása után kezdi meg. → **1867. május 20–21.**

1866. augusztus 9. Megnyitják Pesten a Városligetben az első magyarországi állatkertet, ahol ötszáz különféle állatot mutatnak be.

1866. augusztus 12. Cormons városkában hosszú tárgyalások után létrejön az osztrák–olasz fegyverszünetet. → **1866. október 3.**

1866. augusztus 14. *Klapka György* lemond a magyar légió főparancsnoki tisztéről, mert a viszonyok alakulása a békekötés irányában mutat. → **1866. október 2.**

1866. augusztus 16. *Türr István* eredménytelen tárgyalások után elhagyja Belgrádot, mert a szerb kormány az előrehaladott béketárgyalások miatt nem kívánja területét a Habsburg Monarchia elleni diverzió céljára átengedni.

1866. augusztus 21. A magyar országgyűlés 15-ös bizottságának javaslata alapján Bécsben informális osztrák–magyar közös értekezlet kezdődnek a kiegyezésről, *Andrássy Gyula* gróf *Lónyay Menyhért*, *Mailáth György* kancellár, *Sennyey Pál* báró, a Helytartótanács elnöke, valamint *Richard Belcredi* gróf államminiszter, *Joseph Alexander Hübner* báró, a vatikáni nagykövet részvételével. A tárgyalások szeptember elején eredmény nélkül végződnek. → **1866. szeptember 6.**

1866. augusztus 23. Prágában aláírják a porosz–osztrák békeszerződést a **július 26-i nikolsburgi előzetes béke** megállapodásai alapján. → **1866. augusztus 30.**

1866. augusztus 27–29. A bécsi szerb egyetemista egyesület a „Zora” (Hajnal) meghívására a Habsburg Monarchia és Szerbia 16 egyetemista, diák- és dalegylete képviselőinek gyűlésén, Újvidéken megalakul a szerb fiatal értelmiség államhatárokon átnyúló művelődési és politikai szervezete, az Egyesült Szerb Ifjúság (Ujedinjena omladina srpska).

1866. augusztus 30. Ratifikálják az augusztus 23-i *prágai békét*.

1866. szeptember 6. Az uralkodó felmenti hivatalából *Carl Franck* lovag hadügyminisztert és a minisztérium vezetésével egyidejűleg vezérkari főnöknek kinevezett *Franz John* báró altábornagyot bízza meg. → **1866. október 30.**

1866. szeptember 6. A bécsi közös értekezlet befejezése alkalmából *Andrássy Gyula* gróft búcúkihallgatáson fogadja az uralkodó, ahol türelmet kér az írásban előterjesztett magyar javaslatok megfontolására.

1866. szeptember 9–10. Az osztrák-német liberálisok baloldalának, az ún. autonomistáknak Bad Aussee-ben tartott konferenciája a magyarokkal való alkotmányos megegyezést sürgeti az egyenjogú dualizmus alapján. A közös ügyek kezelésére közös parlamentet kívánnak.

1866. szeptember 18. Az I. Internacionálé Főtanácsa megbízza *Hrabje János* asztalost, hogy Londonból hazatérve, a Nemzetközi Munkásszövetség nevében Magyarországon folytasson mozgalmi szervező tevékenységét.

1866. szeptember 28. *Zsigmondy Vilmos* bányamérnök Harkányban befejezi az ország első hévízkútjának fúrási munkálatait. A feltörő 62,5 fokos hévíz vegyelemzésével megbízott *Than Károly* felfedezi a szénoxid-szulfid nevű gázt.

1866. október 1. Ungvárott a rutén irodalmi művelődési egyesület, a Szent Bazil Társulat elnökének *Adolf Dobrzanszkyt*, ügyvezetőjének *Ivan Rakovszkijt* választják.

1866. október 2. Porosz hadügyminiszteri rendelet feloszlatja a magyar légiót, melynek tagjai hat havi kártalanításban részesülnek.

1866. október 3. Aláírják az olasz–osztrák háborút lezáró bécsi békét; amelyben Ausztria lemond Velence birtokáról és elismeri az Olasz Királyságot.

1866. október 5–6. Az osztrák–német centralisták értekezletet tartanak Bécsben, ahol kinyilvánítják ragaszkodásukat a februári alkotmányhoz, a közös ügyeknek az *Októberi Diplomában* és a *Februári Pátensben* meghatározott köréhez és kezelési módjához, a *Reichsrat* összehívásához és a jóváhagyásával történő alkotmánymódosításhoz. → **1866. október 18.**

1866. október 11. *Ferenc József* fogadja Bécsben a Matica Slovenska küldöttségét *Viliam Pauliny-Tóth* vezetésével, amely a szlovák nemzetnek a dinasztia és az Habsburg Monarchia iránti lojalitásáról biztosítja az uralkodót.

1866. október 12. Ratifikálják az **október 3-i bécsi békét**.

1866. október 17. *Josef Miloslav Hurbant* kinevezik a kilenc egyházközségre fogyaktozott pozsonyi patentális evangélikus egyházkerület püspökének. → **1867. szeptember 24.**

1866. október 18. A bécsi lapok közzéteszik az osztrák–német centralisták **október 5–6-i** bécsi konferenciájának határozatait. E pártirányzat a februári alkotmány, ill. a közös ügyek körének és kezelési módjának az *Októberi Diplomában* és a *Februári Pátens* meghatározott elvi alapján áll, de a szélesebb *Reichsrat*-ban alkotmányos úton hajlandó a dualizmus elfogadására is.

1866. október 21. Az uralkodói leirat **november 19-re** összehívja az elnapolt horvát országgyűlést és felhívja a magyarokkal megkezdett tárgyalások eredményes befejezésére. → **1866. december 19.**

1866. október 30. Az uralkodó felmenti tisztségétől *Alexander Mensdorff-Pouilly* gróf külügyminisztert és *Esterházy Móric* gróf tárca nélküli minisztert. Külügyminiszternek *Friedrich Ferdinand Beust* bárót, hadügyminiszternek pedig véglegesen *Franz John* báró altábornagyot nevezi ki.

1866. október 30. Uralkodói leirat november 19-re ismét egybehívja az elnapolt magyar országgyűlést.

1866. november 1. A „Temesvarer Zeitung” szerkesztését *Niamessny Mihály*, a Temesvári Kereskedelmi és Iparkamara titkára veszi át, akinek közreműködésével a lap a magyar állami különállás elfogadásának álláspontjára helyezkedik.

1866. november 19. Az országgyűlés az uralkodó **november 17-i** leiratának ismertetésével ismét megkezdí munkáját. A leirat elfogadja az alkotmányos kiegyezés létrehozása kiindulási alapjának a 15-ös bizottság munkálatát, de előzetesen a hadsereg egységének, valamint a vám, a közvetett adók, az állami egyedáruságok, az államadósság és állami hitel ügyének közösségének elismerését szabja. A felelős magyar minisztérium kinevezését akkorra helyezi kilátásba, ha a fenti ügyek közös kezelését biztosítják. → **1866. december 6.**

1866. november 20. Megkezdődik a magyar országgyűlési irányzatok pártformációkká alakulása. Felbomlik az országgyűlési követek közös társas köre és a pesti Tigris szállodában elkülönül *Ghyczy Kálmán* és *Tisza Kálmán* vezetésével az országgyűlés „baloldala”.

1866. november 21. A pesti Európa szállodában megalakul a Deák-párt.

1866 novembere Megjelenik az olasz földön kiadott és Magyarországra illegálisan bejuttatott „Negyvenkilencz” című politikai folyóirat, amely **1867. áprilisi** megszűnéséig *Kossuth Lajos* kiegyezés ellen tiltakozó cikkeit publikálja.

1866. december 6. A képviselőház *Deák Ferenc* az alkotmány és jogfolytonosság visszaállítását hangsúlyozó javaslatával szemben leszavazza *Tisza Kálmán* indítványát, hogy az alkotmányos viszonyok visszaállításáig az országgyűlés függesse fel a kiegyezés előkészítésének tárgyalását. A szavazás után az esti órákban a pesti egyetemisták egy része a *Vidáts-gyár* és az óbudai hajógyár munkásaival kiegészülve fáklós tüntetést rendez a baloldal támogatására és a kiegyezés ellen tüntetők helyenként *Kossuth Lajost* éltetik. → **1866. december 11.**

1866. december 11. A képviselőház a **november 17-i** uralkodói leiratra adandó, *Deák Ferenc* által fogalmazott válaszfeliratát tárgyalja és kimondja, hogy a 48-as

törvények helyreállítása előtt (*restitutio in integrum*) nem bocsátkozhat a közös ügyeket szabályozására kirendelt 67-es bizottság elaborátumának tárgyalásába és ismételten sürgeti a politikai elítéltek és száműzöttek kegyelembe részesítését.
→ **1866. december 23.**

1866. december 11. Osztrák–francia kereskedelmi szerződést kötnek a szabadkereskedelem elveinek alkalmazásával.

1866. december 17. Zágráb főterén hatalmas tömeg jelenlétében, a formálódó osztrák-magyar dualizmus elleni tiltakozás szellemében ünnepélyesen felavatják *Josip Jelačić* horvát bán, társadalmi adakozásból emelt, fenyegetően északi irányba tájolt lovas szobrát, *Anton Dominik Fernkorn* bécsi szobrászművész alkotását.

1866. december 19. A horvát országgyűlés felirata Horvátország államjogi helyzetét a Habsburg Monarchiában a koronával való közvetlen tárgyalások útján, Magyarországtól függetlenül, önállóan kívánja rendezni. Elismeri a monarchia közös ügyeit, amelynek kezelését felelős központi kormányt intézi. A koronázás előtt kéri a történelmi jog szerinti horvát államterület – beleértve a határőrvidéket – egyesítését és felelős horvát kormány kinevezését. → **1867. január 4.**

1866. december 20. *Beust* külügyminiszter *Mailáth György* kancellár kíséretében Pesten tárgyal a kiegyezésről, amelynek alapján azt javasolja az uralkodónak, hogy a hajthatatlan *Deák Ferenc* helyett a miniszterjelöltekkel, *Andrássy Gyulával*, *Eötvös Józseffel* és *Lónyay Menyhérttel* folytassanak újabb közvetlen tárgyalásokat Bécsben. → **1867. január 9–11.**

1866. december 20. *Johann Lupis von Rammer* fregattkapitány – *Robert Whitehead* angol hajógyárossal társulva – Fiumében elkészíti a hadihajókról indított víz alatti robbanólöveg, a torpedó 8 kg robbanóanyaggal felszerelt, sűrített levegővel hajtott prototípusát.

1866. december 23. Az országgyűlés válaszfeliratát *Cziráky János* gróf, a főrendiház és *Andrássy Gyula* gróf, a képviselőház alelnöke átnyújtja Bécsben az uralkodónak. → **1867. január 9–11.**

1866. december 28. Császári nyílt parancs életbe lépteti a védelmi és hadkiegészítési törvényt, amely 6 évi rendes és 6 évi tartalékos szolgálatot ír elő a birodalom minden polgárának, de kilátásba helyezi annak országgyűlési megvitatását. → **1867. január 15.**

1866. december 31. *Ioan Rațiu* erdélyi román nemzetiségi politikus 1493 aláírással ellátott petíciót nyújt át az őt Bécsben személyesen fogadó uralkodónak, amelyben tiltakozik Erdély és Magyarország uniója ellen.

1866 – az év folyamán *Werner von Siemens* német fizikus és vállalkozó megalkotja a dinamót, amelynek működési elvét a berlini egyetemen ismerteti. – *Kerpely Antal* megkezdi Lipcsében a „Berichte über die Fortschritte der Eisenhüttentechnik” c. periodika kiadását, amely három évtizeden át a nemzetközi kohászati szakirodalmi tájékoztatás alapműve. – *Mathiász János* a Kassa melletti Rozália-hegyen megkezdi a szőlőnemesítést. – A Velencei-tó több évi apadás után csaknem teljesen kiszárad, s csak 1870-re telik meg újra vízzel. – Létrehozzák Pesten az Első Budapesti Gőzmalom Rt-t, amely az egész országban korszerű nagy teljesítményű malmokat működtet. Részvényeinek többségét *Weiss B. Adolf*, *Haggenmacher Henrik* és a *Deutsch*-család birtokolja. – Létrejön Pesten a Concordia Gőzmalom, amelyet *Deutsch Ignác* és fia *Bernát* alapít. – A dohánykereskedő *Herzog*-család vezette csoport megvásárolja *Lord Sámuel* működő malomüzemét és helyén létrehozza a Pesti Viktória Gőzmalmot. – A Pannónia Gőzmalom alapító terménykereskedők (*Wahrman Mór* és az *Ulmann* család) közreműködésével megalapítják Pesten az Első Magyar Gazdasági Gépgyár Rt-t. – Üzembe helyezik a budai és a soproni gázgyárat és ott is áttérnek a közúti gázvilágításra. – Pesten gyógyászati célokra borkősavgyár létesül. – *Jungfer Gyula* műlakatos megnyitja műhelyét Pesten, amely elterjeszti a növényvilág utánzásának naturalista kovácsoltvas stílusát. – Megjelenik *Kautz Gyula* „Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika” című munkája Pesten és *Hornyik János* „Kecskemét város története IV. zárókötet, Kecskeméten (1860–1866). – Elkészül *Székely Bertalan* „Mohács” című festménye. – *Izsó Miklós* megkezdi a debreceni Csokonai-szobor mintázását, amelyet 1871-ben avatnak fel.

1867

1867. január 2. Császári nyílt parancs **február 26**-ra rendkívüli irodalmi tanácsot hív össze Bécsbe a magyar kiegyezés ügyében való „közreműködésre”. A rendkívüli birodalmi tanácsot – a *Februári Pátens* német liberális–centralista többségű parlamentjétől eltérően – az új választások alapján **február 11**-re összehívott konzervatív–föderalista többségű tartománygyűlések delegálják.

→ **1867. február 7.**

1867. január 4. Az uralkodó bizonytalan időre elnapolja a horvát országgyűlést és **decemberi 19-i** feliratában foglaltak kívánságok elbírálását addig az időponti felfüggeszti, amíg a Magyarországgal folytatott tárgyalások eredménye megszületik és a többi királyság és tartomány képviselőitnek állásfoglalása ismertté válik. → **1867. április 11.**

1867. január 8. A magyar országgyűlés küldöttsége újévi jókívánságait fejezi ki az uralkodó párnak. A fogadáson *Bartakovics Béla* egri érsek, üdvözlő beszédére adott magyar nyelvű válaszát *Ferenc József* papírról olvassa, míg *Erzsébet* szabadon beszél magyarul.

1867. január 9–11. *Beust* báró külügyminiszter és *Belcredi* államminiszter Bécsben tárgyalásokat folytat *Andrássy Gyula* gróf, *Eötvös József* báró és *Lónyay Menyhért* magyar képviselőkkel az országgyűlés 15-ös albizottsága munkálatainak módosításáról. A közös és közös érdekű ügyekről és kezelésük módjáról. A leglényegesebb változtatás, hogy a hadügyek jelentős része, a hadsereg belső szervezete, vezérlete és vezénylete parlamenti hatáskörből az uralkodó legfőbb hadúri jogai közé kerül. → **1867. január 16.**

1867. január 15. A képviselőház az **1866. december 28-i** hadkiegészítési nyílt parancs kapcsán *Madarász József* radikális indítványával szemben, amely szerint a nyílt parancs Magyarországra nézve törvényellenes, érvénytelen és nem fogantatható, *Deák Ferenc* felirati javaslatát fogadja el, amely az alkotmányellenes pátens visszavonását kéri, de kilátásba helyezi annak országgyűlési elfogadását. „Kész leend az ország ezentúl is úgy alakítani védrendszerét, amint a szükség, célszerűség, az ország helyzete, alkotmányos állása, nemzetgazdasági és közjogi viszonyai megkívánják; de oly intézkedéseket, melyek e részben az országgyűlés egyenes és világos beleegyezése nélkül bármikor tétetnének, jogosaknak nem tekinthet”. → **1867. január 23.**

1867. január 16. A miniszterjelöltek ismertetik *Deák Ferenc*cel a január 9–11-i bécsi tárgyalásokon hozott módosításokat. A változtatásokat Deák úgy értékeli, hogy azok ellenkeznek meggyőződésével és a lényegében módosítják a 15-ös albizottság tervezetét, de a kiegyezés érdekében nem ellenzi elfogadásukat. → **1867. január 19.**

1867. január 19. *Andrássy Gyula* gróf ismét Bécsbe utazik azzal az ígérettel, hogy *Deák* hajlandó a **január 9–11-i** tárgyalásokon meghatározott módosításokat a magyar kormány kinevezése előtt a 67-es bizottságban támogatni és elfogadtatni. → **1867. január 28.**

1867. január 21. Az uralkodó saját kérésére felmenti *Johann Larisch-Moennich* gróf pénzügyminisztert és a minisztérium vezetésével *Karl Becke* báró helyettes államtitkárt bízza meg. → **1867. március 7.**

1867. január 23. A magyar országgyűlés nevében *Cziráky János* gróf, a főrendiház és *Andrássy Gyula* gróf, a képviselőház alelnöke átadja Bécsben az uralkodónak a véderőrendszer tárgyában készült országgyűlési feliratot. → **1867. február 17.**

1867. január 25–26. *Beust* külügyminiszter két felterjesztést intéz az uralkodóhoz, amelyben a *Belcredi*-féle, az alkotmányt felfüggesztő konzervatív-föderalista politika helyett a februári alkotmányosság megszilárdítását, német és magyar hegemoniára épülő birodalmi politikát ajánl az uralkodónak a pánszlávizmus veszélye ellen. → **1867. február 1.**

1867. január 28. Az országgyűlés 67-es bizottsága megkezdi a **január 9–11-i** bécsi megbeszéléseken, a közös ügyekkel kapcsolatban született módosítások megtárgyalását. Az ülés kezdetén *Tisza Kálmán* visszavonja a kisebbség különvéleményét, mert „nem szándékozván a kölcsönös capacitatiónak útját állani”. → **1867. február 4.**

1867. január 30. Az uralkodó *Simor János* győri püspököt esztergomi érsekké nevezi ki.

1867. február 1. Az uralkodó elnöklete alatt tartott minisztertanácson *Belcredi* gr. államminiszter és *Beust* külügyminiszter között döntő szópárbajra kerül sor a Monarchia politikájának irányáról és berendezkedéséről, amelyben a kormánytagok az utóbbi oldalára állnak. → **1867. február 3.**

1867. február 1. Megkezdi üzleti tevékenységét a Budai Kereskedelmi és Iparbank.

1867. február 3. Az uralkodó szóban közli *Belcredi* államminiszterrel, hogy elfogadja lemondását. → **1867. február 7.**

1867. február 4. A magyar országgyűlés 67-es bizottsága elfogadja a **január 9–11-i** bécsi tárgyalások során módosított javaslatot a közös ügyekről. *Tisza Kálmán* balpártja a módosítással kapcsolatban fenntartással él. → **1867. március 30.**

1867. február 7. Az uralkodó saját kérésére felmenti *Richard Belcredi* grófit a minisztertanács elnöki, államminiszteri és a rendőrminisztérium vezetőjének tisztségéből. Egyidejűleg *Friedrich Ferdinand Beust* br. külügyminisztert kinevezi a

minisztertanács elnökének is és ideiglenesen megbízza az államminisztérium és a rendőrminisztérium irányításával. Az új kormány miniszterei: igazságügy – *Emanuel Komers* lovag; hadügy – *Franz John* báró; kereskedelemügy – *Bernhard Wüllerstorf* báró. → **1867. március 7.**

1867. február 7. Császári nyílt parancs az **1867. január 2-i** pátenssel **február 11-**ére összehívott tartománygyűléseket **február 18-ra** halasztja.

1867. február 8. Az uralkodó Bécsben fogadja *Deák Ferencet*, aki tájékoztatja a 67-es bizottság munkálatairól és a magyar honvédelmi minisztérium vezetésével a miniszterelnököt javasolja megbízni. → **1867. február 4.**

1867. február 11. A kialakuló dualizmus miatti elégedetlenség jeleként a képviselőházban 26 román és szerb képviselő törvényjavaslatot nyújt be „az országos nemzetiségeknek és nyelveknek Magyarországon leendő szabályozására és biztosítására” amely a magyarországi nemzetiségek önálló nemzetként való elismerését, az etnikai alapon kialakított megyék és községek keretei közt közigazgatási és nyelvi autonómiát igényel. → **1867. június 26.**

1867. február 12. Az uralkodó felmenti hivatalából *Mailáth György* kancellárt, és kinevezi országbírónak. A Bécsben tartózkodó magyar miniszterjelöltek közül *Andrássy Gyula* gróf és *Lónyay Menyhért* részt vesz a bécsi írói segélyegylet a „Concordia” bálján.

1867. február 14. Az uralkodó elnöklete alatt, az osztrák miniszterek és a kiszemelt magyar miniszterjelöltek részvételével Bécsben tartott minisztertanács tárgyal a kiegyezés közös ügyeiről, a hadügyi kérdésről valamint az alkotmány visszaállítását és *Andrássy Gyula* gróf miniszterelnöki kinevezését a magyar országgyűlésnek bejelentő leiratról.

1867. február 15. Az uralkodó elnöklete alatt a magyar miniszterjelöltek részvételével tartott minisztertanács megtárgyalja az 1848. évi törvények módosítására vonatkozó uralkodói kívánságokat.

1867. február 17. Az uralkodó kibocsátja a magyar alkotmány visszaállításáról, a hadkiegészítési pátens felfüggesztéséről, és *Andrássy Gyula* gróf magyar miniszterelnöki kinevezéséről szóló leiratát, amelyben felszólítja az országgyűlést a 48-as törvények módosítására és a társországok jogosult igényei figyelembe vételére. Az uralkodó kegyelemben részesíti az *Almásy–Nedeczky*-féle szervezkedés résztvevőit.

1867. február 18. A nem Magyar Koronaországok tartománygyűléseinek megnyitó ülésén a tartományi helytartók és tartományfőnökök ismertetik az uralkodó **február 4-i** (*Beust* báró által fogalmazott) legfelső elhatározását, amelyben a magyarokkal történt kiegyezés megtárgyalását és szükséges alkotmánymódosítást nem a január 2-i pátensben előírányzott rendkívüli, hanem a **március 18-ra** Bécsben összehívott alkotmányos (szűkebb) Birodalmi Tanács elé utalja. Emellett az 1861. évi alkotmány továbbfejlesztése terén megnevezi a miniszteri felelősség bevezetését, a tartományok autonómiájának bővítését, a véderőtörvény, ill. a jogszolgáltatás és a gazdaság fejlődését segítő törvények beterjesztését. → **1867. május 25.**

1867. február 20. Az uralkodó kinevezi az Andrássy-kormány tagjait. Belügyminiszter: *Wenckheim Béla* báró; vallás- és közoktatásügy: *Eötvös József* báró; igazságügy: *Horvát Boldizsár*; honvédelem: *Andrássy Gyula* gróf; pénzügy: *Lónyay Menyhért*; földművelés-, ipar- és kereskedelemügy: *Gorove István*; közmunka- és közlekedésügy: *Mikó Imre* gróf; a király személye körüli miniszter: *Festetich György* gróf.

1867. február 26. Az uralkodó feloszlatja a cseh tartománygyűlést, amely az államjogi elrendezést elutasító feliratot fogad el, és új választások kiírását helyezi kilátásba.

1867. március 1. Az uralkodó feloszlatja a Brünnben tanácskozó morva, és Laichbachban üléselő krajnai tartománygyűlést, mert az kétségbe vonja a szűkebb Birodalmi Tanács államjogi kérésekben való illetékességét.

1867. március 2. Az uralkodó feloszlatja a nem magyar koronaországok politikai igazgatására **1860. október 20-án** létrehozott államminisztériumot. A közigazgatás irányítására belügyminisztérium, az oktatás- és vallásügyek kezelésére vallás- és oktatásügyi minisztérium felállítását rendeli el → **1867. március 7.**

1867. március 7. Az uralkodó a *Beust*-kormány belügyminiszterének *Eduard Taaffe* gróft, pénzügyminiszterének az addig ideiglenesen megbízott *Karl Becke* bárót nevezi ki.

1867. március 10. Az 1861-ben életre keltett magyar kormányhatóságok (udvari kancellária, helytartótanács) befejezik működésüket és feladataikat a minisztériumok veszik át.

1867. március 10. Tornaegylet alakul Debrecenben.

1867. március 11. A képviselőház felhatalmazása alapján a kormány elrendeli a törvényhatóságok újjászervezését.

1867. március 11. *Táncsics Mihály* kegyelemmel kiszabadul a budai katonai várbörtönből.

1867. március 12. Az uralkodó Budára érkezik, ahol április 5-ig tartózkodik.

1867. március 12. Megindul *Salamon Ferenc* szerkesztésében a „Budapesti Közlöny”, az alkotmányos magyar kormány hivataloslapja. Megszűnik **1944. február 29-én.**

1867. március 14. A magyar kormány leteszi az uralkodó kezébe a hivatali esküt. Az eseményt nagyszabású fáklyásmenet köszönti Pesten.

1867. március 17. Az uralkodó elnöklete alatt a magyar minisztertanács szabályzatot fogad el, mely a kormány minden törvénykezdeményezését előzetes uralkodói beleegyezéstől, engedélytől teszi függővé. (Előszentesítési jog.) → **1867. június 8.**

1867. március 30. A képviselőház az általános vita után 257:117 arányban (22 képviselő távollétében) elfogadja a 67-es bizottság közösügyi javaslatát. → **1867. május 29.**

1867. április 1. Az uralkodó elnöklete alatt – *Beust* báró osztrák miniszterelnök és *Kušević* horvát udvari kancellár részvételével – tartott magyar minisztertanács elfogadja *Andrássy Gyula* gróf miniszterelnök javaslatát a horvát kérdés rendezésére, amely a horvát társországnak szubdualista jogállást irányoz elő. Ez az államjogi elrendezés a kétközpontú Monarchia másik felével szemben magyar–horvát állami közösséget jelent, de korlátozza a magyar törvényhozói és kormányzati hatalom horvátországi hatáskörét és autonóm ügyekben (közigazgatás, igazságszolgáltatás oktatás és vallásügy) biztosítja a horvát országgyűlés és végrehajtó hatalom illetékességét. → **1867. április 9.**

1867. április 2. Az uralkodó felmenti erdélyi Főkormányzék hivataláról lemondott elnökét, *Ludwig Folliot de Crenneville* gróf altábornagyot és helyét királyi biztosként *Péchy Manó* abaúji főispán veszi át a Magyarországgal való egyesülés lebonyolításáig.

1867. április 2. Megnyitják a Magyar Északi Vasút Pest–Hatvan közötti vonalát. Hossza 68 km. → **1867. május 9.**

1867. április 5. Az uralkodó az 1864-ben lemondott, a pápa által római kúriai szolgálatra rendelt erdélyi püspököt, *Haynald Lajost* – *Eötvös József* vallás- és közoktatási miniszter előterjesztésére – kalocsai érseknek nevezi ki.

1867. április 6. Bemutatják *Erkel Ferenc* „Dózsa György” című 5 felvonásos operáját Pesten a Nemzeti Színházban.

1867. április 6. Fiume város és szabadkikötő igazgatásának irányítását *Bartol Smaić* főkapitány helyett *Cseh Ede* királyi biztos veszi át. → **1867. április 27.**

1867. április 9. A képviselőház *Deák Ferenc* indítványára határozatot hoz a horvát kiegyezésnek a magyar–horvát államközösség alapján történő megkötésére és meghívja a horvát országgyűlés képviselőit a közös uralkodó koronázására, ill. a Magyar Királyság és a horvát társország jogait rögzítő koronázási hitlevél megszerkesztésére, amelyről eredeti formában, horvát változat is készül. Emellett a magyar országgyűlési határozat széleskörű autonómiát és a jogos horvát történeti és nemzeti igények támogatását helyezi kilátásba. → **1867. április 11.**

1867. április 11. Az uralkodó **május 1-re** összehívja a horvát országgyűlést. → **1867. április 23.**

1867. április 23. Az uralkodó válaszleiratot intéz a horvát országgyűléshez, amelyben kifejezi készségét Horvátország történeti jogainak a *Pragmatica Sanctio* alapján történő csorbítatlan megőrzésére. Egyúttal elveti a december 19-i felirat államjogi követeléseit, mert azok nincsenek összhangban a *Pragmatica Sanctió*val. Felkéri a horvát országgyűlést, hogy **május 15-ig** küldje el képviselőit a magyar országgyűlésre a koronázási hitlevél összeállítására. → **1867. május 18.**

1867. április 23. Ausztria kereskedelmi szerződést köt Firenzében Olaszországgal, amely a szabadkereskedelem elveit érvényesíti.

1867. április 27. *Andrássy Gyula* magyar miniszterelnökhöz intézett legfelső kézirat lehetővé teszi Fiume képviselőjének a magyar országgyűlésre való meghívását.

1867. április 29. Az uralkodó kihallgatáson szólítja fel *Josip Juraj Strossmayer* diakovári püspököt, a Horvát Nemzeti Párt egyik vezetőjét, hogy befolyását a horvát országgyűlésben a magyar koronázáson való részvétel és a magyarokkal való megállapodás érdekében érvényesítse. A püspök kitér az uralkodói kívánság teljesítése elől és a világkiállítás megtekintésére Párizsba utazik.

1867. május 7–június 15. A moszkvai oroszországi etnográfiai kiállítás alkalmával a Pánszláv Társaság konferenciát rendez a szlávok jövőjéről, amelyre tiltakozásul a Monarchia dualista átalakítása ellen cseh, szlovén, horvát és szerb küldöttek a litvániai Vlnában történt gyülekezés után indulnak el. A cár május 26-án fogadja *František Palacký* és *František Ladislav Rieger* cseh politikusokat. A küldöttség június 8-ig Moszkvában, utána június 15-ig Szentpétervárott tartózkodik.

1867. május 8. A találmányi szabadalmak engedélyezését és nyilvántartását Magyarországon a földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztérium veszi át.

1867. május 9. Megnyitják a Magyar Északi Vasút Hatvan–Salgótarján közötti vonalát. Hossza: 57 km.

1867. május 13. *Zsigmondy Vilmos* Budapesten befejezi a margitszigeti I. számú artézi kút fúrását, amelyből 120 méter mélységből 43 °C-os hévíz tör fel.

1867. május 15. Megalakul a Magyar Történelmi Társulat.

1867. május 15. *Ferenc József* uralkodói rendelete hatályon kívül helyezi az **1859. szeptember 1-i protestáns pátenst** és a végrehajtásról szóló **szeptember 2-i** miniszteri rendeletet.

1867. május 17. Igazságügyi miniszteri rendelet szabályozza a sajtóügyet és sajtóvétségek esetén esküdtzéki eljárást rendel el. Az esküdtzéket azonban a törvényhatóságok helyett csupán Pesten és a négy kerületi tábla székhelyén, (Kőszeg, Nagyszombat, Debrecen, Eperjes) állítanak fel.

1867. május 18. A horvát országgyűlés felirata az állami egyenjogúság igényének és a történelmi jog szerinti államterület helyreállításának kinyilvánításával elutasítja a magyar királykoronázáson való részvételt. Külön koronázási hitlevelet kívánnak, amely Ausztriával és Magyarországgal egyenrangú jogállást biztosít Horvátországnak és kimondja Dalmácia, a határőrvidék és Fiume Horvátországgal történő egyesítését. → **1867. május 25.**

1867. május 20–21. Megtartja első közgyűlését a Magyar Mérnök-Egyesület, mely határozatot hoz, az 1867 szeptemberétől megjelenő szakmai tudományos tájékoztató közlöny kiadásáról. Az egyesület (1872-től Magyar Mérnök- és Építész-Egylet néven) és közlönye **1944-ig** marad fenn.

1867. május 22. Az uralkodó trónbeszédével megkezdődik az Osztrák Birodalmi Tanács ülésszaka, amely a Magyar Korona országaival való kiegyezést tárgyalja.

1867. május 25. Az uralkodó felosztatja a horvát országgyűlést, mert a május 18-i feliratában foglalt államjogi és területi követelése a koronázásig nem valósíthatók meg és nincsenek összhangban össze a magyar országgyűlés által kilátásba helyezett megállapodás elveivel.

1867. május 26. A „Magyar Újság” közli *Kossuth Lajos* május 22-én Párizsban kelt és Deák Ferenchez intézett nyílt levelét („Kasszandra-level”), melyben tiltakozik a kiegyezés ellen. „A jogvisszaszerzés álláspontjáról a jogfeláldozás sikamlós terére jutottál, s mert minden álláspontnak megvan a maga kérlelhetlen logikája, e téren annyira látom vive a dolgokat, hogy mély fájdalommal kell kérdenem, mi marad még feladni való a nemzet önállásából? mi marad még feladni való mindazon jogokból, melyek az alkotmányos állami élet lényegét s biztosítékait képezik, s melyek hazánk sajátlagos helyzetében még sokkal nagyobb becsset birnak, mint oly országokban birhatnának, melyeknek fejedelme nem más országoknak is uralkodója, melyek tehát nincsenek azon veszélynek kitéve, hogy idegen érdekeknek eszközeivé sülyesztessenek?” → **1867. május 30.**

1867. május 29. A képviselőház a részletes vita után 209:89 arányban 83 tartózkodással elfogadja a 67-es bizottság törvényjavaslat formájába öntött közösügyi indítványát, amely tartalmazza az uralkodó által kívánt ante-coronationális (koronázás előtti) változtatásokat, négy 1848. évi törvény cikk módosítását, a nemzetőrségről, a nádor hatásköréről, a miniszterek kinevezéséről és az országgyűlés felosztatásáról szólókat.

1867. május 30. *Deák Ferenc* rövid nyilatkozatot jelentet meg a „Pesti Napló”-ban, amelyben azzal utasítja el *Kossuth* bírálatát, hogy álláspontját az országgyűlésen mindig a nyilvánosság előtt képviselte, senkit nem kényszerített annak elfogadására, ezért nem bocsátkozik *Kossuth* nyílt levelének hírlapi cáfolatába. „Kit sem a hatalomnak parancsszava, sem becsstelen érdekek, sem hiúság és a pillanatnyi népszerűség hajhászása nem vezetnek, hanem keresi a haza javát és követi saját meggyőződését, az könnyen viseli a felelősség terhét. Saját véleményemért, szavazatomért felelek én is. Meri-e valaki állítani, hogy véleményemet másokra kívántam erőszakolni, akár ámitásokkal és csábító ígéretekkel, akár szemrehányásokkal? Felszólítottam-e bárkit, hogy azon párthoz álljon, amelynek tagja én vagyok? Akartam-e bárkit gátolni saját meggyőződésének követésében? Használtam-e valaha a pártszervezésnek sokhelyütt szokásos, de általam soha nem helyeselt eszközeit? Nem voltam-e azoknak egyike, kik még a pártdisciplina pressióját sem helyesltem lényeges tárgyakban

és elvi kérdésekben? Ha mindemellett a többség véleménye és az én véleményem találkozta, ennek egyszerű magyarázata csak az, hogy az én meggyőződésem is az volt, ami az övék”.

1867. június 8. *I. Ferenc József* osztrák császárt és feleségét, *Erzsébet* császárnét a történeti jogfolytonosság és legalitás jegyében koronázzák Magyarország és társországi királyává és királynéjává, amely az alkotmányos parlamentáris dualizmus szimbolikus nyitányának számít. A koronázásra első ízben kerül sor a polgári Magyarország közigazgatásilag még megosztott fővárosának budai és pesti helyszínein egyaránt. A budavári Nagyboldogasszony- (Mátyás) templomban a magyar katolikus egyház feje, *Simor János* esztergomi érsek celebrálja a koronázás szakrális szertartását, és a betöltetlen nádori tisztség közjogi funkcióinak ellátására nádorhelyettesé választott *Andrássy Gyula* miniszterelnökkel együttesen helyezi *Ferenc József* fejére az uralkodását törvényesítő Szent Koronát. A királyné egyidejű megkoronázása során a veszprémi püspök, *Ranolder János* teszi *Erzsébet* fejére a házi koronát, míg a hercegprímás és *Andrássy* által a Szent Korona jobb vállához érintése jelképezi részesedését az uralkodás terheiben. Az egyházi szertartás nemzeti jellegét *Liszt Ferenc* magyar motívumokkal tűzdelt, bevallottan „a vallásos hazafiasság” szellemében komponált Koronázási miséjének bemutatása erősíti. A megkoronázott király, mint legfelső Hadúr a budavári Mária Magdolna helyőrségi templomban végzi az aransarkantyús vitézek felavatását. A koronázás világi reprezentatív színtere viszont már az ország törvényhozásának székhelye, Pest városa. A király a belvárosi Nagyboldogasszony templomnál felállított emelvényen a szabad ég alatt nyilvánosan tesz esküt az alkotmány és a törvények betartására, és a Lánchíd pesti hídfőjénél Magyarország vármegyéinek földjét tartalmazó koronázási dombra fellovagolva, a négy égtáj felé irányzott kardvágásokkal fejezi ki készségét az ország megvédésére. A nemzet és a dinasztia kiegyezésének legfontosabb magyar aktora, *Deák Ferenc*, távol marad a koronázási ünnepségektől, mert nem ért egyet a *Ferenc József* igényelte előszentesítési felségjog magyar kormány általi hallgatóságos elfogadásával, mely korlátozza a parlamentarizmus érvényesülését.

1867. június 9. *I. Ferenc József* a koronázás alkalmából közkegyelemben részesíti a politikai és a sajtó vétségben elítélteket, beszünteti az ilyen ügyekben folyó eljárásokat, elrendeli a politikai elítéltek elkobzott vagyonának visszaszolgáltatását és biztosítja a külföldön tartózkodó politikai emigránsok büntetlen visszatérését a koronás uralkodó és a törvényes rend elismerésének feltételével.

1867. június 10. *I. Ferenc József király és Erzsébet királyné* a volt honvédek árvái, özvegyei, a munka- és keresetképtelen honvédrokkantak segélyezésére ajánlja fel az országgyűlés által megszavazott 50–50 ezer arany koronázási ajándékot.

1867. június 12. *I. Ferenc József* szentesíti az 1867. évi III. törvénycikket, amellyel a magyar országgyűlés 1848. december 2-i trónra lépésétől visszamenőleges hatállyal elismeri magyar királynak és utólagosan elfogadja *V. Ferdinánd* uralkodásról való lemondását.

1867 – az év folyamán *Alfred Nobel* svéd vegyész kovaföldhöz adagolt nitroglicerinnel megalkotja az időzíthető robbanóanyagot, a dinamitot, amely forradalmasítja a bányászatot és a hadiipart. – Megalakul az Első Magyar Részvénytársaság. – Elkészül a százszázalékos kéregöntésű vasúti kerék *Ganz Ábrahám* budai gyárában. – A pesti Torna Egylet Nemzeti Torna Egyletté alakul, és megkezd a tornatanító-képzést és a Szentkirályi utcai Tornacsarnok felépítésének megszervezését. *Jedlik Ányos* feltalálja az elektromos dinamót. – *Ybl Miklós* tervei szerint felépül a pesti Bakáts téri templom. *Benczúr Gyula* kiállítja Hunyadi László búcsúja című festményét. – Elkészül *Madarász Viktor* Dózsa György arcképe és Székely Bertalan Egri nők című festménye. – Megjelenik Moszkvában orosz fordításban *Vlagyimir Lamanszkij* kommentárjaival a szlovák *Ludovít Štúr* „A szlávok és a jövő világa” c. munkája, amelyben Európa keleti fele újrendezésére az összes szláv nép Oroszországgal való egyesülését, közös nyelvként az orosz elfogadását és a pravoszlávia méltánylását vázolja fel. – Szódagyárat alapítanak a volt emigráns *Klapka György* közreműködésével svájci, francia és osztrák tőkével Nagybecskón (Máramaros), ahol Leblanc eljárással szódát és kénsavat állítanak elő.

A MAGYAR–BOLGÁR TÖRTÉNÉS SZ VEGYES BIZOTTSÁG KIADVÁNYAI

ИЗДАНИЯ НА БЪЛГАРО–УНГАРСКАТА ИСТОРИЧЕСКА КОМИСИЯ

9.

Ress Imre

A NEOABSZOLUTIZMUS ÉS A PROVIZÓRIUM KRONOLÓGIÁJA
a Magyar Korona országaiban
1849–1867

Felelős szerkesztő / lektorálta: Hornyák Árpád és Penka Peykovska

Készült a Kapitális Kft. debreceni nyomdájában 2022-ben.
Kiadja a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete és
Institut za Istoricheski Izsledvaniya – Balgarska Akademiya na Naukite, Szófia.
Felelős kiadó: Balogh Balázs főigazgató, Molnár Antal igazgató